

LA RENAIXENSÀ

REVISTA CATALANA



ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

encom. Serra edit.

SOMEZ SC

C. 629.6

LA RENAIXENSA



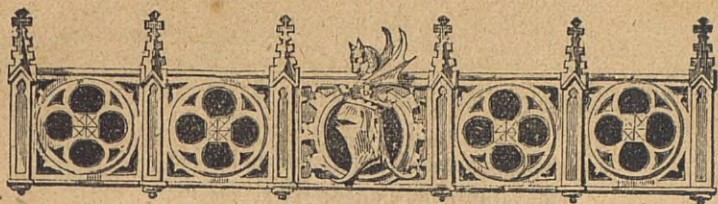
TAULA

	Pág.
<i>Agulló Ferran</i>	
La nit.	347
<i>Alsina y Clos Simon</i>	
Lo retrato.	137
En Zim Zam.	273
<i>Ayné Joaquim</i>	
Llum y tenebras.	24
Comparansa.	32
<i>Bartrina Francisco M.</i>	
A. Braid.	149
Cuadrets.	198
Cuadrets.	225
<i>Bassegoda Ramon E.</i>	
Per l' amich ausent.	209
*.	353
A la memoria de mon estimat amich Joan de Deu Roquer.	366
<i>Bertran y Bros Pau</i>	
Traducció de tres poesías bulgaras	345
<i>Blanch y Romani J.</i>	
A la Bellesa.	396
<i>Bori y Fontestà Antoni</i>	
Las Onas.	16
De bella nit	22
La enamorada	157
<i>Bosch Gelabert Joseph M.</i>	
Retrato.	193 y 201
<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>	
Flors que no granan.	105, 113, 121 y 129
La festa del Corpus en la Provensa.	185
Lo Darrer cornamusayre.	337
Gerona apuntacions de mon carnet de viatge.	361
Lo San Crist del Tech.	377

	Pág.
<i>Brosa y Sangerman Victor</i>	
La filla del Batlle.	110
<i>Brunet y Bellet Joseph</i>	
Perqué 's diu llengua d' oc	33, 41, 49, 57, 65, y 73
La gorra catalana.	161-169 y 177
<i>Cabanyes Llorens de</i>	
Rondalla.	217
<i>Cabot y Rovira</i>	
Brindis,	229
Una abrassada.	237
<i>Calvet Damás</i>	
La crema de Figueras.	305
<i>Coca y Collado Emili</i>	
* *	236
Al amich Pase Falqués.	264
* *	530
* *	367
<i>Cortils y Vieta Joseph</i>	
May.	87
A. Blanes.	221
<i>Darbey y Corts J.</i>	
Orfe.	385
<i>Delpont Juli</i>	
La capsana embruxada (trad.).	297
Ressopet (trad.).	393
<i>Durán y Espanya Joan</i>	
A.	365
<i>Fontova Lleó</i>	
Lo clam del naufrech.	324
<i>Flos y Calcat F.</i>	
Lo mas del admetller.	291
<i>Franquet y Serra Joseph</i>	
Lo nou rebrot.	372
<i>Guanyabens E.</i>	
Las duas veus.	135
<i>Jover Francisco de P.</i>	
A. Donya Josefina Pons.	12
<i>Laporta Miquel</i>	
A Angelica.	120

	Pág.
Setmana Santa.	150
Intimas.	207
Semprevivas.	231
Capvespre.	239
*	279
*	311
Be ho sabs prou.	335
Ho sents?	352
Estudiantina.	360
Per sempre.	383
<i>Llorente Teodor</i>	
Les Glories de Valencia.	269
<i>Lluch Anton</i>	
A la Verge.	174
<i>M. R.</i>	
Invocació.	389
<i>Matheu Francesh</i>	
Himne Cerdá.	345
<i>Novellas de Molins Jaume</i>	
Lays del cor.	182
Intima.	288
Flor de Cel.	342
Intima.	375
Notas del cor.	390
<i>Pepratx Justín</i>	
Lo cumpleanys de la Estudiantina catalana.	84
La Pascua de la llengua catalana.	143
<i>Plantada y Fonolleda Vicents</i>	
Un epissodi de la Pineda Fosca.	145
Una bruixa estranya.	321
<i>Ramon y Soler Joan</i>	
A la Sta. Donya Dolors Rubió y Rabassó.	261
<i>Ribot y Serra Manel</i>	
L' anyorament.	355
<i>Ricart y Giralt Joseph</i>	
Un cnento que be podria ser que no ho fos.	355
<i>Riera y Beltran Joaquim</i>	
Lo deber.	I

	Pág.
<i>Rocamora Manel</i>	
L' himne nacional catalá.	313
<i>Roquer Joan de D.</i>	
La mort de la tardor.	24
<i>Rovira y Serra Manel</i>	
Any nou.	17
<i>Sales Rafel</i>	
Cant del Polen.	389
<i>Sans y Bori Sebastiá</i>	
L' agutzil.	5
<i>Sans y Guitart Pau</i>	
Lo pastor foll.	241, 249, 257, 255 y 281
<i>Tell Guillem August</i>	
Bellant.	76
Desparegut.	97
<i>Tintorer y Mercader Lluís</i>	
Madrigal.	302
Duas mostrás de la poesía oriental.	379
<i>Toda Eduart</i>	
Un poeta catalá d' Alguer.	289
<i>Torras y Reyató Jascinto</i>	
La Creu de ferro.	25
Una visita (trat).	398
<i>Ubach y Vinyeta Francesch</i>	
Al Besós.	9
Lo Vallés.	81
<i>Vidal Teodor</i>	
La Sardana.	29
A.	79
A la Costa de Llevant.	100
A las Bellas Arts.	166
Desitj.	233
Lo cant del Catalá.	254
La enamorada.	303
Lo retorn.	317
<i>Vinyals Jaume</i>	
A la vora del Ter.	19
Lo niu de mos amors.	213



LO DEBER

Voluntat del Criador que t' espandeixes
com jorn primaveral en nostras ànimas
¡no 'm fassas mancament! Bréu es la vida,
goig immortal de la Bondat anyoro.

Per tú la tentació llisca com ombra
sens turbá 'l cor ni la vergonya encendre,
y per tú la victòria cobejada
té 'ls bells esclats de flamejant migdia.

Sancer es ton dictat, ta veu robusta,
tos manaments puríssims no enmatlleven
als marxants de fortuna ignominiosa
parla que, aflegant, sòls enmatzina.

L' adulació 't repugna com repugna
al honor la traïció, lo crim al dia,
y, ans que rendirte innoble, à la calúnnia,
callas y 't fas sublim ab ton silenci.

Alenas en mon ser y, al escoltarle,
home 'm sento disposat à tota lluya;
seré, confiat y coratjós contemplo
coronada de flors la mort mateixa.

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

Heralt de las virtuts, per tu la vida
no es afrontós suplici; per tu viure
es saber perdonar ab tota l' ànima
y, seré 'l front, enllà-d' allà fer via.

Avassallas passions y 'n fas catifa
pera ta petja augusta. 'Ls qui 't menysprean
van acudint devades á la pompa
pera embellir la hipócrita figura.

La llum fereix de plé llurs fesomías
rellevantne 'ls contorns quant més s' ocultan,
y l' acció criminosa, al escamparse,
més ressonancia dóna á la baixesa.

Ab tú, en cambi, ¡cóm creix la fe heretada,
inflamant greu y horror contra las iras
dels malvats que agarrotan la conciencia
pera junyirla á una remensa infame!

¡Qué placévol llavors lo sacrifici!
¡Qu' encisadora la humiltat, llavoras,
y qué gustós de caritat excelsa
sentí en las venas correntera y vida!

De Jesu-Crist los brassos no s' ajuntan
per' resguardar tan sóls als poderosos:
oberts están per' tots los que s' hi acostan
cercant font de Deber en la Creu Santa.

D' ells só jo, pares meus; d' ells, casta esposa
y fills idolatrats de la meva ànima,
que 'm diheu, entre llàgrimas alegres:
«Sols per Jesús en tu sabriam creure.

«Si Éll es ton nort, si d' Éll es la doctrina
que aportas á la llar per' tots encesa,
segura restará, la pau segura
y l' amor teu segur en ta constancia.

«Fill, sentirás per las gebradas testas
de tos pares amants, passió inefable,
y 't mirarás en llurs virtuts hermosas,
y may oblidarás que 't deus á n' ellas.

«Espós, veurás en ta muller amada
la pariona de goigs y desventuras,
que no 't fal-leix jamay perque s' inspira
en una honra sagrada qu' es la teya. »

Llassos d' amor, conhort y tendras provas
de qui alena prop nostre jay, si acás dubta
l' afalegat tothora per vosaltres!
Espinassos sou en l' ànima clavantvos!

Més quant los ulls de la muller vulguda
brillejan com estels de la confiansa,
ulladas, bells dictats, besos y festas
son més suaus que plomatje de coloma.

Tot es xamós com Maig; tot se delecta
en flongíssim esplay: la nit al dia
segueix sens amenassa esgarrifossa,
y una escalfor de niu lo cor tempera.

¿Qui anyora 'l mon, quan té embaumanlli casa,
tan bell erol de Paradís? ¿Qui anyora
negras incertituts, quan l' amanyaga
tanta certesa lluminosa y pura?...

Y no es esglay, no ho es: vinguda l' hora
en que la Patria mon esforços ansia,
á ella vaig, á ella 'm dech, per ella aleno,
que 'l defugirla fóra deshonorarme.

Patria, aquí 'm tens pera combatre agravis
que l' ambició funesta, la rancunia,
l' estúpil avalot, la varinosa
ignorancia s' aprestan á inferirte.

Patria, ab tu só per vindicar tas gestas,
per aclamar los drets que 't feren magna,
per conseguir respecte de qui 't mofa
y aponcellar amor en qui t' oblida.

Nó á mentir, nó á cercar la vil corona
d' adulador servil de reys ó pobles,
vinch y cenyirla al front: ¡cóm me repugnan
eixas glorias: bacants ensuperbidas!

Si la gloria ambiciono, es que la gloria
la vull digna de tu, Patria adorada,
es que la vull en lo Deber tan ferma
com Montserrat que la tempesta afronta.

¿De mi farán escarni? ¿Se m' esperan
sagnants ingratituts?... ¡Qué hi fà! Me miran
pares amants per' benehir mos passos
y fills creixent per' recordar al pare.

Y ab ells y ab companyona idolatrada,
que no dubtan de mi perque las fibras
més secretas de m' ànima coneixen,
resplandirá lo cel de ma consciencia:

Cel que no enfonza ni fereix la tosca
qu' esperitada surt d' afollats cràters,
entre flames d' avern; cel que no esqueixan
los llamps de la tempesta esvalotada.

JOAQUIM RIERA Y BERTRAN.





L' AGUTZIL

«De qu' ets un bras de la llei
Pren eix bastó per penyora;
Tú representas al rey,
Ab aixó:... ¡justicia y fora!»
Aixís, ab veu alta y clara,
L' alcalde 'm feu lo sermó
Lo jorn en que de la vara
Va donarme possessió.

Jo plé dels mellors intents,
Y un bon xich de vanitat,
Vaig creure en aquells moments
Ser tota una autoritat;
Y jugant ab la mangala
Y las borlas de sati
Pensava al baixar l' escala:
Veurém qui 'm torsa 'l camí!

¡Deu del cell!... ¡y quant poch duran
Los somnis de valiment!
Semblan bombollas que suran
Y 's desfan en un moment.
Ja al comensar la batalla
Vaig veurer ben net y clá
Qu'era jo... ¡un ninot de palla
Ab una canya á la má!

Lo qui mana enemichs cobra,
Diuhen,... y tot aixó crech;
Jo d' enemich no 'n só pobre,
Més lo mando... ¡no 'l conech!
Sempre qu' ho probó l' esguerro
O 'm brolla algun entrebanch,
Arreu topo ollas de ferro
Y jo só l' olla de fang.

Tothom salta las resclosas
Y... endevant va l' embolich,
L' un llensa aigua... ¡y no de rosas!
L' altre ab lo pes s' hi fa rich;
Corro per posar la multa
Y arreplego algun *pebrot*,
Un bon padri tot ho indulta
Y 'l jutje es tant bonastrot!

Si al bailet que fa pedradas
Empaito ¡la rifa he tret!
Sols per quatre clatelladas
Sos pares m' arman un plet.
D' un carreter dono queixa...
Donchs tot es per lo meu mal
Que ¡pot més vara de freixa
Que vara municipal!

L' alcaldesa no 'm vol dropo
Ni 'm perdona may la pell,
Per xó sempre que la topo-
M' albarda ab canti ó cistell.
Lo batlle prou l' acompanya
En lo de ferme triscá,
Só un mosso que 'l pà li guanya,
Més que no li menja pa.

¡La justicia no 's pot vendre!
(Quan no la pagan prou be)
Y l' home te 'l cor tan tendre!
¡Y es tan tentador l' esqué!
Més si 'l batlle una gallina
Pesca, ó lo jutje algun gall,
Jo... una mala tagarnina
O una creu per un badall.

Que dos xímples se barallan...
Ja 'm toca algun colp perdut,
Aixís del ball que altres ballan
Sempre 'n surto geperut;
Y disputas nit y dia,
Rahonts, quientos y enfar'echs...
Dir la meva lletania
Es tocá 'l sach dels gemechs.

Avuy ja l' espatlla arronso
Quan veig algun embolich,
Cobro, passeio, faig l' onso
Y de la vara me 'n rich.
Sé fugir de la tempesta
Y aprofitar las llisous,
Més... ¡ja cap fulla li resta
al ram de mas il·lusions!

Y quan d' alguna alcaldada
Só jo lo pobre instrument,
Y veig que la bofetada
Cau dessobre l' ignoscent,
Miro al Cel que res oblida
V penso per mon consol:
Si aquí baix está envilida
La justícia, á l' altre vida
Ja será aytal com Deu vol!

SEBASTIÀ SANS Y BORI.





AL BESÓS

A l'ombra deliciosa
de tas ribas, Besós, qui una vegada
lo cós y l'esperit en descans posa,
envá cerca després mellor estada.

Deu, que t' ha fet imatge
del bé que gosa qui á més dóns no aspira
que 'ls que d' Ell ha rebuts, per ton ribatge
paradisichs aléns bondadós gira.

Y al trontollar la fulla
ab que son niu los rossinyols abrigan,
un degotall de perlas l' herbey mulla,
que 'n cequiols á convertirs no trigan.

La font y 'l rech; apenas
nascuts juntantse, en rambla 's converteixen,
del Congost y 'l Mogent per las arenas,
fins á engrossirte relliscar se deixan.

Y avall entre marjadas
floridas sempre y demunt aureas sorras,
de tas aigües serenas y gemadas
lo caudal benfactor tranquil escorras.



Y aquí l' horta fecundas,
allí la mola empenys ab suau brandida,
per tot arreu los canemars inundas
dócil al giny del que ajudarlo 't crida.

Y entre canyars mormolas
y entre sálzers lo pas gojós moderas,
mirant plegar maduixas y violas
à las noyas gentils de tas riberas.

No va, no, prepotenta
ta corrent destructora, ensuperbida,
com la del riu que 'ls margenals reventa
emportantsen quant trova en sa fujida.

Tú, si la turbonada
un cop debassellantse te malmena,
al mar llensas corrents d' una glopada
la roja escuma que ton llit omplena.

Y nova volta al pendre
son curs de sempre ta corrent mansoya,
la veu dels rossinyols, festiva y tendre,
tas salzeredas fa estremir de joya.

Dins l' espessor tupida
de son brancatge tos crestalls amagas,
y en dols murmuri, d' una nova vida
ab los secrets, al esperit alagas.

Aquí, enterament lliure,
per l' infinit lo pensament navega;
aquí la pau deixa sabé 'l qu' es viure,
aquí sos devatechs lo cor sossega.

La baba verinosa
del llengoter y del traïdor espia
l' ull enemich, de ta encontrada hermosa
jamay n' esporugueixen l' alegria.

Y fins la Mort avara
no hi compta en alta veu lo temps que 'ns roba,
deixant que ab sa verdó 'l pí y l' atzevara,
ens mostren la natura sempre jova.

Per xó tú, dels pits d' ella
nudridor beure que á l' arrel satura,
per cada gota tens una poncella
ó un fruyt que ab sos petons lo sol madura.

Per xó quan á la platja
del mar al arribar, t' escomet l' ona,
retrayent altanera ab ronch llenguatje,
l' escás tribut que ta corrent li dona;

Pots dir:—Si més volguesses
de mí, dalt las planuras vallesanas
á rellevárme del treball vinguesses,
en que esmerso 'ls tresors que are 'm demanas.

Més tú orgullós de sobra,
eternament has d' envejar ma estrella,
qui sí per generós acabo pobre,
moro estimat, qu' es fer la mort més bella.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.





A LA VIRTUOSA Y BELLA S.^{TA} D.^A JOSEFINA PONS

EN LA DIADA DE SAS ESPOSALLAS

(Amor prima virtus.)

DEDIDATORIA

Sian las alas del amor donzella
las que donguen abrich á vostre cor;
sia lo cor qui cante á cau d' orella
las córrandas melosas del amor.

Ella ha posat la nota á ma bandola
per lloar en est cant, vostra virtut;
no arrivi á vostre orella tota sola,
puig porta só d' un altre amor perdut.

Si humil es lo prescut, senyora mia,
lo farán gran vostres mereixements;
qu' aprop úels bells rosers d' Alexandria
també hi creixen los místichs pensaments.

Sian las alas del amor, donzella.
las que donguen abrich á vostre cor;
y si vos plau, á vostre cau d' orella
cante alegroy lo pobre trovador.

EPITATAMI

Primpcesa del amor, quina diada
avuy per vos; qu' hermosa enamorada,
rublerta d' alegria, goig y encís
tot fullejant lo llibre de la vida
lo cor vos obra un cel, que en ell florida
n' han tret totes las flors del Paradís.

¡Qui pogués penetrar y dir á l' hora
tot lo que canta, pensa,riu y plora
dintre de vostre cor en aquest jorn,
ahont hi veig que dolsament batallan
recorts que hi parlan y secrets que hi callan,
teixintne un' altre vida d' ilusions.

Per un cantó la novelat del acte;
per altre part la santetat del pacte;
amor que 'n fuig y un altre amor que hi ve,
allá 'ls autors de la existencia vostra
buscant riallas y alegria al rostre
do vos, que sou son ángel y son bé.

Los recorts del bressol, que ja s' esborran,
los jochs de la infantesa que s' escorran;
poemas del amor que ja han passat;
la joventut de verge, ab gelosia,
tots, li diuen ¡adeu! en eix sant dia
en que pren la donzella nou estat.

La llibertat hermosa de soltera,
dols esclavatje de casada espera
per darli estret abrás y dols petó
y per missatje rich, en presentalla,
corona virginal de desposalla
del vostre front sagella la blancor.

No tornarán las nits de melangia
que tant sovint la joventut somnia,
y 'l cap encisan fent glatir lo cor,
á atormentar la tórtora soleta,
que aparellada miro la nineta
per lo diví misteri del amor.

Y ell ¡quánt content! al veurer realizadas
sas esperansas. de tant temps somniadas,
¡apar que d' un nou cél sea 'l pubill!
y ab llágrimas d' amor del cor nascudas,
renaixer veu sas ilusions perdudas
perque desd' are té qui li diu fill!

Mirauzel; n' es la sombra gegantina
qu' abriga ab son mantell á la regina
l' héroe amorós del drama colossal;
llevor d' homes honrats, n' es sa persona
que en son front de justicia dú corona,
y l' arma 'l bras de Deu per se' immortal.

Es l' ángel de las lleys y la justicia
qu' escorcolla los caus de la malicia,
consol y conceller del desvalgut:
es un segun Licurgo en la conciencia,
un emul de Solon en la prudencia,
y esperanza del foro en la virtud.

La poncella, per ell, se 'n es fet rosa,
avuy, á sol ixent, se 'n es desclosa
al bes benéfich de sos raigs jolins;
y fins las aus que van en romiatje
un dia més aturarán son viatge
per poderla admirar desde sos nius.

Després, deserta deixarán la gàbia
de la marcida Europa y de la Arabia,
las regions olorosas poblarán;
y... ¡quí sab! si al tornar la primavera
teixinjne llurs niuets la cadernera
la nova d' un Mesias vos durán.

Tal es l' idili d' ilusions y afectes
que per cadena del amor, subjectes
brodan l' esdevenir de vostre cor,
¡ditjosos siau en aqueix cèl de gloria
que tant blavós lo pinta la memoria,
y plé d' estrelles deixa 'l trovador!

FRANCISCO DE P. JOVER.

8 Novembre 1880.





LAS ONAS

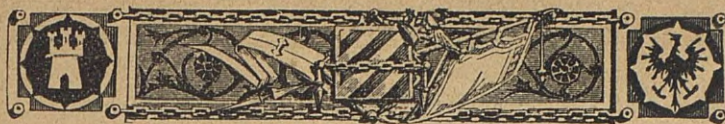
Nineta qu' anyoras al teu estimat,
si vas á la platja, sanch viva plorant,
escolta 'l que 't diuhen las onas del mar,
escolta 'l que 't diuhen quan vénen y van:

—Lo barco de vela n' es cap á llevant;
sentat á la popa un jove s' está,
sospírs de anyoransa ne llessa amargants
per una nineta de dols estimar.

Las nits més serenas las passa mirant
lo cel plé d' estrel·las, las onas del mar;
de tú, 'l cel li conta l' amor pur y sant,
las onas li parlan del teu sospirar.

Lo barco de vela ja vé de llevant,
sentat á la popa lo jove s' está;
quan vegi la platja ¡quín goig sentirá!
quan torni á tos brassos d' amor plorará!

ANTONI BORI Y FONTESTÀ.



LA CREU DE FERRO

PREMIADA AB FLOR NATURAL, CERTÁMEN DE VALLS, JUNY DE 1885.

De retorn de la creuhada
cobert de llors,
gelós parla N' Huch lo comte,
gelós y foll:

—¿Qué n' heu fet, aymada esposa,
del cabell rós?
¿qué n' heu fet de vostras trenas,
las trenas d' or?

—A la ermita vaig deixarlas
resant per vos;
à l' ermita hont van unir-se
los nostres cors.

—No hi escauhen dins l' ermita
los raigs de sol
que per' l' arch de ma ballesta
trenà l' amor.

—L' anyoransa 'm defallia,
volgut espós;
d' anyoransa fou la ofrena
dels cabells d' or. —

Tan bon punt ho sent lo comte
ja 's torna groch
y ofegant l' ira que 'l crema
reprén calmos:

—No 'n teniau d' anyoransa
més que 'l meu cor,
qu' ab sospirs brodava sempre
lo vostre nom...

—¿Qué m' heu dut de Terra-Santa,
fidel espós?
¿qué m' heu dut com á penyora
de vostre amor?

—He dut una creu de ferro
d' art primorós,
he dut una creu qu' espanta
als malfactors.

—Me l' haguésseu dut de plata,
de plata ó d' or,
qu' en lo pit d' una comtesa
hi escau milló'.

—En lo pit no heu de portarla,
ni sobre 'l cor;
ben penjada en vostra cambra
fará més goig.

Resaréu al devant d' ella
de geuollons
quan lo seny del lladre escampe
son trist ressó;

quan los llops flayrant rastrejan,
llasant udols,
vers la forca de la torra
hont penja un mort. —

La comtesa veu la forca
¡oh! quin horror!
veu que hi penja y balandreja
son aymadó:

— ¡Deu me val! volguésseu dirme,
senyor y espós,
¿quina fou la fellonía
del malfactor?

— Dues trenas l' endogalan,
dos raigs de sol;
collaret més rich no 'l porta
cap rey del món.

L' endogalan dues trenas
róssas com l' or:
ningú més las pot coneixe
millor que vos. —

La comtesa avergonyida
parlar no pot
y ab las mans cubrintse 'l rostre
cau de genolls.

Ja enutjat la mira 'l comte
ab ulls de foch,
ja á sos peus llansa l' espasa
llamp de la mort:

— No es de plata aquesta joya
ni d' or tampoch:
aquesta es la creu de ferro
qu' he dut per vos.

No hi veuréu la imatge santa
del Redemptor;
sanch la entela, sanch del lladre
del meu honor.

Es penyora que glatiau:
beséula donchs,
que hi glateix vostras besadas
la sanch del mort.—

JASCINTO TORRES Y REYATÓ.





LA SARDANA

I

Que repiqui el tamborino
que refili 'l fluviol,
no estém pas cansats de camas,
no estém pas corcats de cor.

Que las mans fassan cadena
¡au minyons! que rompi 'l vol.
Cada hu á la seva aymada,
tot ballant, fassa l' amor.

II

Nineta més bella
que 'l sol de l' Abril,
ascolta ma parla,
nineta gentil.

No parla la llengua
de ton aymador,
paraulas qu' escoltas
son ditas pel cor.

Miradas que 't dono
ab tant de neguit,
son flamas que llença
lo pres de mon pit.

Cadena animada
que fem balladors,
cadena es que lliga
las mans y los cors.

Jo 'n sé una caseta
al bell mitj d' un bosch
aucellas hi cantan
á entrada de fosch.

Quant l' auba ne porta
missatge del sol,
llavors las aucellas
estenen son vol.

Floretas flayrosas
la voltar arreu
y un rech aygua hi porta
mes fresca que neu.

Quan ja llest estiga
lo senyor Rector,
será aquella casa
nostre niu d' amor.

Llavors igual que are
jo sempre 't diré,
—Jo t' am la nineta
jo t' am tan com sé.

Com tendres colomas
amemse constants,
ballém are hermosa
estretas las mans.

III

Que repiqui 'l tamborino
que refili 'l fluviol,
que las mans fassan eadena
que no 's trenqui may lo torn.

Que repiqui sempre y fora
que refili ben ayrós,
si s' acaba la sardana
durará per xó l' amor.

TEODOR VIDAL.





COMPARANSA

Fulla que cau del arbre, esgroguehida,
al empeny poderós de la ventada
volateja un instant y pert la vida
sent joguina del temps á la vegada.
S'enlayra y cau de nou pro may retorna
á ufanarse en lo arbre en que va neixe,
á ser fulla ¡may mes may mes ne torna!
y espira sens llensarne ni una queixa.

Viu un estiu tant sols... ¡dítxosa d' ella!
jo també com la fulla esgroguehida
vaig seguint del destí ma mala estrella...
boy vivint va finant are ma vida,
y al empeny poderós de la ventada
rublerta ¡ay Deu! de fel, qu' el mon la porta
mon ánima ferida y desolada
com la fulla que cau, també n' es morta.

La fulla sa fossana arreu ne trova
y entre altres fullas sa existencia expira,
¡jo tinch encar de sosteni altre prova
mentres lo mon ab desllealtat me mira,
y es que, molt lentament fino la vida
vejent la falsetat á cada estona,
y per tomba, sols veig la malehida
y enganyosa maldat qu' el mon me dona.

JOAQUIM AYNÉ Y RABELL.



ANY NOU...

La gent bona y la dolenta,
los que nedan sempre en or,
los que sense casa 'hont viure
van coberts tot l' any de dol,
l' home que cegat pel vici
pert sa fortuna en lo joch,
lo qui cegat per la enveja
ompla d' unsas lo mitjot...

Al ser en Desembre,
any nou, vida nova,
crida tothom.

Lo mercader que ab astúcia
ha fet negocis molt bons,
lo qui aconsellat pels altres
no n' ha fet may cap de bó,
lo marit que de fel ompla
de son' esposa lo cor,
lo qui ab carinyo sens' treva
la acaricia ab sos petons...

Al ser en Desembre,
any nou, vida nova,
crida tothom.

Los que sens' pensá' en demá
en un día ho gastan tot,
los qui per por d' ésser pobres
menjan lo ménos que 's pot,
los miserables, los richs,
los dolents y també 'ls bons,
lo nobles, los envejosos,
los felissos y 'ls que no...

Al ser en Desembre,
any nou, vida nova,
crida tothom.

Mes, jo, que observo la vida
miserable, en aquest mon,
jo, que observo que res cámbia,
quan s' arrelan en lo cor
las virtuts, costums y vicis,
las miserias y passions,
dech dir: Que la nova vida
comensa, quan ve la Mort.

MANEL ROVIRA Y SERRA.





A LA VORA DEL TER

Plascents remors del Ter: ¡quántas vegadas
m' haveu ex!assiat
al morir en las fondas clotalladas,
ó en l' alterós serrat!

Qué ho fa, remors suavisims, que 'us anyoro
si no 'us oyech cada jorn?
¿Per qué, música dolça, ja no ploro,
si 't sento á mon retorn?

Rodau per sempre, benehidas onas,
tot capdellant lo temps;
jo passaré, escoltantvos, las estonas,
boy somniant ensemps.

¡Quíns somnis fa venir aqueixa fressa
que 's pert allá, més lluny,
quan en lo fons de la boscuria espessa
l' udol del llop retruny;

Quan los estels de rossa cabellera
tremolan en l' atzur,
quan l' ayre d' una nit de primavera
nos dú 'l flayre més pur;

A l' hora en que la lluna melangiosa
passeja per l' espay;
hora mágica, dolsa, misteriosa,
;si no s' acabés may!

Deixau, ayguas, sentir vostra armonia
prop dels feudals castells,
contauli al qui vers ells fassa sa via
recorts dels sigles vells.

Per la gentil pastora d' eixas ribas
tingau cançons d' amors;
per cenyirsen lo front, guardauli vivas
las viroladas flors.

Al pagès que suant cava l' artiga
las penas endolsiu,
soportivola sentli la fadiga
ab vostre cant joliu.

Siau pels fills del cim y de la plana
la veu del patri amor;
pel qui oprimeix la patria catalana
siau veus de terror.

Per las aus d' eixas planas delitosas
los arbres feu brotar,
sas canturias serán més melodiosas
si aquí poden niar.

Y, sospirant, endolsireu la vida
d' un cor anyoradís
que del Ter en la vora benehida
hi te son paradís.

Guardau per eix bossi de terra amada
vostre millor sospir,
com deixa 'l rossinyol sa refilada
més dolsa aquí sentir.

Aquí entre valls, singleras y boscúrias,
¡oh, que n' hi veig d' encant!
Aquí de l' au las incessants cantúrias
dolsejan tant, y tant!

Qué bé sota eixos arbres hi respiro!
Qué hermós trobo aquí 'l cel!
Des' que llubir tan enciser hi miro
de mon conhort l' estel.

Mes ¡ay!... Adeu, ja 'us dich, riu y floretas,
ja 'us he d' abandonar;
com, quan ve la tardor, las orenetas
son niu han de deixar.

Si t' he de dar ma trista despedida,
si t' he de dir ¡adeu!
¿quan podré tornar á veure ta florida,
gemat paradís meu?

Morint d' anyorament en llunyás terras
no sentiré eix remor;
sols per sentirlo, cada jorn las serras
tramontará mon cor.

JAUME VINYALS Y MONCLÚS.





DE BELLA NIT

Era la nit més bella de la vida
y 'l cel més pur y blan;
cansada de saltar per l' erba humida,
en mos genolls t' estavas adormida
al somni més suáu.

Sota 'l parral de verda pampolada
penjava 'l moscatell;
la brisa lo gronxava ajogassada ,
ruixant de frescas gotas de rosada
lo teu sedós cabell.

Jo 't vetllava soliu, sentint encara
ton pit batre amorós;
la lluna destrenava sa llum clara
platejant ab sos raigs la teva cara...
¡quin quadro més he mós!

Va sortir 'l sol de rossa cabellera
d' allà 'l fondo del mar;
va cantá 'l jorn l' alosa matinera,
s' alsá del niu l' alegre cadernera
y... tu 't vas despertar.

Vares desclóure al punt tos ulls de mora
com flor d' encés botó,
y gallarda, gentil y temptadora
vas lligarte al meu coll, ma robadora,
y 'm vares fe' un petó.

ANTONI BORI Y FONTESTÀ.





LLUM Y TENEBRAS

Cel de ma ditxa embadalit jo veyà
per entre glassas d' argentat teixit
y en sos plechs plens de llum ab goig somreya
l' arcàngel que en lo mon vetlla á la nit.

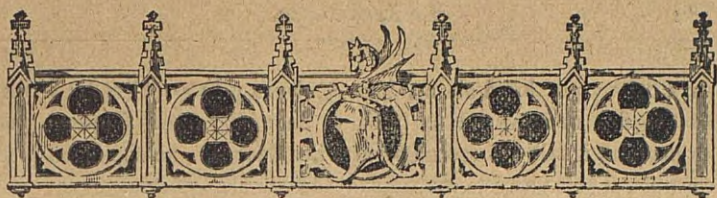
¿Perqué, si de tenebras las suas alas
matisadas n' están, aquí fa via?
¿Es que creuhant irat etéreas salas
ve á turbarne la llum d' aquest bell dia?...

No ho sé; ¡mes ay! ma pensa enterbolida
se va ofuscant com disch que ja s' apaga;
la llum qu' era mon goig y fins ma vida,
per entre núvols de tristor s' amaga.

Y entre tant, com rientne de ma pena
l' arcàngel de la nit enfosca 'l dia
trencant de ma delicia la cadena,
furtantme la ilusió de l' ayma mia.

JOAQUIM AYNE Y RABELL.





PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

1

No 'm proposo resoldrer una qüestió per la qual no tinch medis suficients ni los coneixements necessaris. Mon sol propòsit es exposar una idea fa molt temps concebuda, explanant los datos y noticias recullits al objecte, que m' han aferrat cada dia més en la opinió de que la llengua d' Oc no pot haberse nomenat aixís sino por una contracció de *Llengua d' Ose*.

Mon procediment no será per investigacions filològicas, que reconech han prestat y prestarán molts serveys als estudis històrichs, pero que no entran en mos plans, primerament perquè no hi entench res, segonament perquè estich convensut que aquest procediment tractat superficial y sistemàticament, com succeheix, la major part de las vegadas, en lloch de aclarar la cuestió no fá més qu' embolicarla, puig com diu Mr. Letourneau (1) «pera traurer las deduccions son necessaris uns *forceps*», y las etimologías son tan ben trobadas com las de aquell andalus, qu' estant en Inglaterra, pera demanar carbó dema-

(1) Letourneau «Sociología», pág. 373.

nava coles y per lo pá ab mantega *sombrero y botas* (1) *et sic de cæteris*, y finalment porque lo trobarse un número més ó ménos gran de paraulas iguals ó parescudas entre dos llenguas, no significan gran cosa per sí solas no estant acompanyadas de altres datos.

En un país com lo nostre que ha sofert tantas y tan variadas invasions, res té de particular trobarhi paraulas gregas, hebraïcas, godas, àrabs y d' altres idiomas (2).

A mon entendre los que s' ocupan de investigar nostres orígens y los orígens y fonts de nostra llengua, se fundan massa en los incerts, y á voltas mal coneguts estudis filològichs, y 's preocupan poch de fets y datos històrichs, dels quals jo crech que un detingut y conciensut estudi comparatiu podria aclarar molts duptes que 's deixan subsistents per la tendència que tenen á generalisar molts dels que se ocupan de aquestos estudis.

Baix aquest punt de vista es que 'm proposo desenrotllar la meua idea.

Perqué 's diu Llengua d' Oc?

Fins fá poch temps se habia dit nomenarse aixís de la partícula Oc, ù, hoc, que de las dos maneres s' escriu, en contraposició á la llengua d' oil, per la que s' entenia la llengua francesa, tenint las dos

(1) En inglés

Coal «Some bread and butter.»

Mr. Jacob Bryant, diu: «En un temps hi hagué sols un llenguatge entre los fills del home. Quant la dispersió del género humá, aquest llenguatge se ramificá en dos dialectes, aquestos novament foren subdividits; cada un d' ells cambiá en cada edat, no sols ab relació ab los altres, sino que cada llenguatge diferia continuament més y més de sí mateix; es per lo tant impossible reduirlos tots á un método y tipo especial.» (*A New System or An Analysis of Ancient Mythology*, pág. 54, tomo primer,) Londres 1775.

Aixó confirma ma opinió «que per la Filologia no 's pot resoldrer cap problema històrich.»

(2) Actualment nostra llengua conté paraulas francesas, inglesas, alemanas, etc., no sent per lo tant extrany se trobin en ella los contingents lingüístichs de molts pobles de l' antiguetat. La proporció de las etimologies de la llengua espanyola de paraulas procedents de llenguas antigues segons lo savi Mayans en sa poch coneguda obra «*Orígenes de la Lengua Española*,» tomo II, pág. 60, es la següent:

En lo territori espanyol, diu Mayans, se trobavan més etimologies en la llengua latina que 'n la árabe; més en la árabe que 'n la llengua grega; més en la grega que 'n la hebraica; més en la hebraica que 'n la cèltica; més en la cèltica que 'n la gòtica, més en la gòtica que 'n la púnica, y més en la púnica que 'n la *biscaína*. Traslado als que volen que los vascongats sian los primitius habitants de la Espanya, en qual cas deuriam trobar la major part de las etimologies de nostra llengua en la dels vascongats, esdevenint tot al revés com diu ab tota exactitut Mayans. Ademés jo he observat que moltes paraulas que 's donan com d' origen vascongat *son purament catalanas*.

partículas la significació del modern «Si» afirmatiu en Espanyol y del frances *oui*.

May m' he pogut convencer de que una llengua pogués pendre lo nom de una de sas partículas. Totas, ó cuasi totas, las llenguas, tant antigas com modernas portan lo nom del poble que las parlá ó parla: aixís diem, llengua Catalana, Inglesa, Llatina, Grega, etc., y si en alguna com lo Sanskrit (llengua sàbia) ó altre no esdevé del mateix modo es perquè l' han batejada los arquólechs moderns no sabent lo nom que li donava lo poble que la parlá y cap d' ellas per altre part porta lo nom de una particula. Ademés las llenguas ditas Catalana, Mallorquina, Valenciana, germanas ó fillas, si 's vol, de la Provensal, de cap modo Llemosinas (1), antiguament responian totas ab l' afirmatiu Oc, ú, Hoc, y no obstant com las demás portan lo nom del poble que las parlava dientse Catalana, Mallorquina, Valenciana.

Dante Aldighieri (2) fou lo primer qu' en sa divisió arbitraria de las llenguas doná lo nom de llengua d' Oc al grupo de llenguas espanyolas inclusa la Provensal; de llengua d' Oil á la francesa y llengua de si á las italianas. Diu que la llengua d' Oc es la que 's parla en la part occidental desde Génova al Estret, (es un dato qu' es menester tenir present pera lo que dirém més endavant.) La llengua de si la de la part oriental fins al Adriàtic y Sicilia y la de oil la septentrional, tenint per confins l' Alemanya, l' Mar inglés y las montanyas d' Aragó. Fá los tres idiomas derivats de un quart primitiu que suposa se parlava desde los confins de la Ungría en tota l' Europa occidental.

Lo Pare Joseph Moret en sos «Anales de la Reyna de Navarra» (3), vol que *Langue d' Oc* se digue «Langue Gother» (4), y que signifie

(1) Es un disbarat lo donar lo nom de Llemosina á nostra antiquíssima llengua catalana y es lamentable que escriptors catalanistas com l' autor del prólech á la Crónica del Rey D. Pere, per Bernat Desclot, que acaba de publicar «La Renaixensa», (Juliol 1885) persisteixin en donarli aquest nom esmenant la plana al mateix D. Jaume I, quant aqueix parla de la «llengua catalana» que lo dit autor, diu: *Llemosina que ell ne diu catalana*. Si ho sabria D. Jaume I, que parlava català? Las llenguas catalana, mallorquina y valenciana, son una sola y mateixa llengua «la catalana», encara que ells, particularment los valencians, no ho vulgan. D. Pere IV, en sa «Crónica» nos dona un exemple d' aixó y de que eram catalans, quant en la tercera rahó que aquest doná als Comissionats mallorquins per haver atacat á Mallorca, diu: «Laltre per ells *qui eran catalans* é naturals nostres, etc.» y més endavant «E puig parlam. Nos e diguem, que *catalans* eren e que *catalans* tots temps foren leylas, etc.

(2) Dante, «De Vulgare Eloquentia» cap. VI/L.

(3) Pamplona 1684.

(4) Está generalment admés que Catalunya vol dir «Terra de gots» segons la etimologia que d' aquest nom dona Romey en sa «Historia de Espanya» Goth-Land; Gotalandia; Catalaunia; Catalunya.

Landas dels Godos, per la llarga permanència que aquests feren en aquell país, fundant-se sens dubte en que alguns escriptors del segle anterior, (1) escribian «Langue goth» y en aquest cas la significació es la de «llengua dels Godos» y no «Landas dels Godos.»

Posteriorment he vist, qu' en un discurs que mon estimat amic en Victor Balaguer pronuncià en València (2), digué que la crítica moderna estableix se digue *Occitánica*, nom que no ha tingut may, d'etimologia forçada, puig derivant-se, com diuheu d' «Occitara» deu-ria dir-se «Occitárica». No hi ha tampoch motiu per admetrer, que desde temps inmemorial se hagen tret las tres quartas parts del nom, puig la pronunciació de occitárica ó occitanica no te res de difícil pera nosaltres, y per altre part aquesta calificació no 's troba en lloch, mentres que la de «llengua d' oc» se troba ab frecuencia en autors de la Edat mitjana. No crech per lo tant acertada, ni definitiva la interpretació que mon amic Balaguer diu ha estatut la crítica moderna.

Com per lo que ants habem dit se segueix que pera conèixer la significació del nom de una llengua se ha de saber quin era lo poble que la parlava, es menester buscar lo poble que primitivament parlà la «llengua d' Oc» y demostrar que si es innegable que aquesta ha sofert com totes las demás los cambis y variacions inherents á tot lo mutable de aquest mon y també las ingerencias de tants diferents pobles que han invadit y ocupat tot lo país al que ab molta rahó y justesa, com veurém despres lo insigne Dante dona lo nom de «Llengua d' Oc», la historia y la crítica demostran que á cap dels pobles diferents als que los historiadors atribueixen nostre origen y nostra llengua (3) á cap pot atribuir-se ab mes fonament y rahó que als Oschs ú Oscos pobles que desde una época que 's pert en la obscuritat del temps habitaren la Italia y las costas del Mediterrá, á lo menos desde Génova al Ebro y probablement fins al Estret qu' es la extensió de terreno que Dante diu parlava la «Llengua d' Oc».

(1) F. Rabelais, tomo I. «Les brebis de Languegoth,» ho repeteix en los tomos III y IV, pág. 189, 191.

(2) Havia comensat á escriure aquest estudi, poch temps avans que 'n Balaguer pronunciés lo esmentat discurs pero la multitud de notas que tenia ja y que copié després me obligaren á fer de ellas una tria y posarlas en ordre per diferents materias lo que ha retardat lo acabament de aquest estudi, per haverme sigut precis donar la preferencia á altres. En aquest entremitj he rebut la obra de Mr. Adolfe Garrigan «Iberes et Iberie,» en la que trovo que los trovadors de la Edat Mitjana anomenavan al Mitjdia de la antigua Galia «Occitania» de lo que prové probablement la errada opinió explanada en lo text.

(3) Véginse nostres estudis «Arios é Indios,» «Cronología comparada,» «Los iberos,» «Los etruscos.»

II

Com es de costum en los estudis històrics, comensar per los hebreus y quant ab ells te conexió, per créuerse que lo poble Jueu es lo poble mes antich y que los llibres de Moisés son lo més antich de quant se ha escrit, comensarém també per indagar quina era ó podia esser la llengua hebraica y quinas relacions y conexions ha pogut tenir ab la nostra; per lo que deixant apart la major ó menor antiguetat de la redacció del Pentateuch y dels caràcters nomenats hebraichs en que dits llibres están escrits de lo que nos havem ocupat en altres estudis, (1) als que sostenen que nostra llengua es filla de la hebraica ó que aquesta ha influhit en gran manera en la formació de la nostra, los preguntarem, ¿quina llengua entenen per la hebraica y en quina época vingueren á Espanya jueus en número suficient pera que poguessen, no contribuir á la formació de la llengua, sino tant sols á sa modificació d' un modo notablement influent?

La llengua que parla lo *Poble tipo* no fou sempre la mateixa: aixó y que los hebreus á una mateixa época no parlavan tots la mateixa llengua además de comprobarse per altres conductos nos ho diuen las mateixas «Escripturas.» Prescindint de la impropietat de dirne hebreu, que ningú encara sab lo que vol dir aquesta paraula, que foren los grechs qui donáren aquest nom als israelitas, y alguns la traduïen per «homes de l' altre part,» «extranjers,» «nomadas» ó cosa per lo estil; lo cert es que la Bíblia dona pocas vegadas lo nom de «hebreus» als descendents de Abraham, donantlos cuasi sempre lo nom de israelitas ó jueus; y la primera vegada que aquest nom se troba en ella es donantlo al mateix Abraham. (2)

(1) Végintse nostres estudis «Dels jueus» «De la Bíblia» y «De la Escriptura ó caràcters fonètics en la Cronologia Comparada.» Per la part de la influencia la taula comparativa de Mayans» Orígens, etc., en la que ocupa lo quart lloch ab la proporció de las vuit llenguas; y los primers capítols del tomo primer de la *Historia de los judios en España*, per Amador de los Rios.

Mr. Akuen en «Histoire critique des livres de l' Ancien Testameut,» diu: «En las comparacions filológicas se deu atender mes á la construcció gramatical que á la semblansa de las paraulas; las llenguas greco-llatinas son iguals en construcció al Sanskrit y no se semblan en res á las semíticas, á pesar de las moltras relacions entre las dos oposadas costas del Mediterrá.»

(2) ...y vingué un que denunciá á Abrahám «el Hebreu» Gen. XIV. 13.

Guiantnos sempre per la mateixa Bíblia, trobém, que Abraham era fill de Ur, en Chaldea (1) y, segons la Cronologia bíblica, vivia poch més ó menos en la época en que los elamitas conquistaren lo Imperi de Babilonia als antiehs turanis, (2) per lo que, si Abraham vivia avans de la conquesta quant Ur era la capital de la Chaldea, llavors dominadora de Babilonia, havia de parlar «Turani» ó «Akkad» y si vingué després de la conquesta debia parlar la llengua semítica-babilónica ó Chaldea.

Pero Abraham sortí de Chaldea y després de moltes pelegrinacions s'establí en la «Terra de Canaan,» de la qual sos descendents prengueren la llengua; que aquesta llengua era diferent de la de sos progenitors nos ho diu també la Bíblia. Quant Jacob prengué comiat de son oncle Laban, aquest lo acompanyá y á deu jornadas de distancia feren una pila de pedras, (un cromlegh?) menjaren demunt d'ella y Laban la nomená *Jegar Sahdutha*, y Jacob, *Galaad* «Lo Testimoni,» «cada un segons la propietat de sa llengua.» (3)

Després Jacob y sos fills passaren á habitar al Egipte ahont se parlava una llengua diferent de la llur, la que després parlaren també.

«Quant Joseph rebé á sos germans, diu la Bíblia, ells no sabian que 'ls entenia perque los parlava per medi d'interpret. Que los israelitas parlavan «Egipcí» á llur sortida d'Egipte no pot haverhi cap dubte puig, si los dits hebreus ó israelitas no eran egipcis revoltosos com ho conta Manethon, ó gent expulsada per esser leprosos, masells, y altres malalties contagiosas segons Cheremont y Lisimaco, (4) además de poderho deduhir del fet comú, que d'una família que inmigra en un país estranger los nets parlan lo llenguatge de la nova patria, lo que ab mes rahó havia de verificarse ab los fills de Israel que entraren en Egipte en número de 67-personas y després de haver

(1) Los habitants de l'actual «Orfa» pretenen que aquesta es l'antigua «Ur» patria de Abraham; tenen en ella un gran estany ab gran abundancia de peixos nomenat «Estany de Abraham» en lo qual está prohibit lo pescar baix penas religioses y cás-tichs corporals.

(2) Aquesta conquesta la suposan en 2,280 a. C. Mr. George Smith en «Assyrian Discoveries» diu que es duptosa la existencia de la rassa Turania antigua, que alguns suposan ocupava la Caldea y la Assyria avans que la rassa semítica histórica, puig en los monuments trobats, molts d'ells de aquella remota antiguetat, no se trova en llurs inscripcions cap menció del fet ni del trànsit de l'un estat al altre; y considera serja lo exemple únic en la historia, de que los conquistadors haguessen imposat llur llengua als conquistats. De tots modos Abraham devia parlar «Chaldeo» fos la que fos la llengua parlada en Ur quant ell vivia.

(3) Génesis XLII. 23.

(4) Flavio Josefo, «Carta contra Apian» XI y XII.

permanescut allí 430 anys, segons la Vulgata, (1) en sortiren 600,000 homes de armes ó sia un total de 1.600,000 personas, homes donas y criatures, capitanejats per Moisès que tots los textos diuen era Egipci.

Deixant á part lo de haber sigut trobat en un cistell baixant per lo Nilo (2) y haver sigut adoptat per la familia del Pharaó, Filon de Alexandria descriu minuciosament la infancia y sa educació en lo palau del Pharaó, diu era tartamut y després conta sas campanyas y triomfs com á general dels exércits egipcis. (3)

Manethon historiador egipci, que podia haver begut en bonas fonts, puig era lo Cronista de un dels Ptolomeos, fa de Moisès un Sacerdot d' Heliopolis, apóstata, fugitiu del santuari pera posarse al davant dels sublevats.

En la Bíblia trovém; (4) que quant Moisès fugitiu del Egipte aná á parar á casa de son esvenider sogre, en lo pais de Madian, Ragüel preguntá á sas fillas ¿per qué tornavan tant aviat? Y ellas respongueren: «un Varó egipci no ha defensat dels pastors, etc.» per lo tant per qual acabem de dir molt bé, podem assegurar que los israelitas á llur sortida d' Egipte 1491 anys a. C. parlavan «Egipci.»

Que després de la sortida d' Egipte los israelitas no solzament cambiaren de llenguatje sino qu' entre ells se parlavan diferents llenguas pot deduirse y ho diu també la mateixa Bíblia, puig fent la conquesta de diferents regnes y distribuhintse lo pais entre las diferents tribus, cada una d' aquestas, per la lley de la historia á que faig referencia en una nota, havia de adoptar lo llenguatje del pais que li tocá en sort.

Exemple d' aixó son los següents cassos relatats en la Bíblia. Quant la sedició dels d' Ephraim, castigada per Jephthe, algun ephra-teo passava el gol del Jordan: los de Galaat li preguntavan ¿ets ephra-teo? si responia. No, li replicaban digas *Shiboleth* y si ell pronunciava

(1) «Los Setanta» y lo «Text Samaritá» diuen 430 anys entre Canaan y Egipte.»

(2) En aquellas épocas era comú en los prínceps, especialmente usurpadores, atribuirse origen misterios y fets miraculosos á llur infancia de lo que la historia nos mostra molts exemples dels que citarém lo de Rómulo fundador de Roma, de Edipo rey de la Tebas grega y de Sarçon rey de Babilonia qui feu escriurer en sa historia «que sa mare lo havia amagat, y colocat en un cistell, baixa per l' Eufrates, com Moisès per lo Nilo, y que lo havia recullit y criat un pastor, lo mateix que á Edipo.

(3) Filon de Alexandria, tomo I. Vida de Moisès.

(4) Exodo II. 19.

va *Siboleth* immediatament lo degollaban en lo mateix gol del Jordán. (1)

Quant los 600 homes de la tribu de Dan, anant á buscar terrenó pera establir-se robaren lo idol, *coneixen per lo* parlar al jove Levita de Bethlem en la casa en qu' estavan.» (2)

Quant Rabsaces general de Senacherib, tenint sitiada Jerusalem exortava al poble á que s' entregués, Elcazim li digué: «Te demano parles ab nosaltres en Syriach, que també lo entenem, y no parles judaich devant lo poble.» (3)

Los reys de Assyria tenian la costum de fer transportacions en massa dels pobles conquistats. Aquesta sort desgraciada la tingueren moltes voltas la Judea ó Israel que cambiant completament de població forsosament devia canviar de llenguatje. Aquesta bárbara costum feya també que en los propis dominis dels reys de Assyria hi havia multitud de desterrats de totes nacions, lo que faria de alló la verdadera Babilonia per lo que toca á la confusió de llenguas, y aixó mateix ocasioná que quant á Ciro 'l Gran, per sa política li convingué traure gent estranya de sos dominis, los desterrats que sortiren de Babilonia per anar á poblar novament la Judea no eran tots dels jueus que setanta anys avans havian sigut trasportats á Chaldea sino que hi havia moltíssima gent d' altres nacions diferents, y la escassa població que trovaren habitant la Judea á llur arribada tampoch era judia ni israelita. ¿Es fácil poder saber la llengua que parlava llavors aquesta barreja de gent que després formá lo poble nomenat Judío?

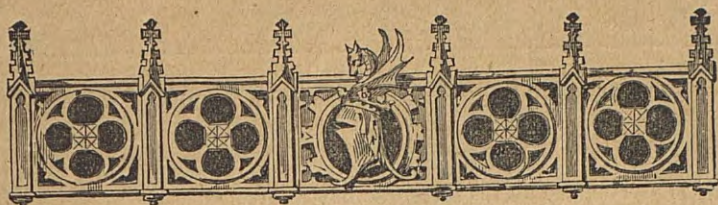
JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Seguirá.)

(1) Jutjes XII. 6. Es com nostre «Setse jutjes, etc.» y com feren los sicilians pera coneixer als francesos quant las Vespras Sicilianas, als que obligavan á dir Cícero—se pronuncia Chichero y vol dir sigró, la paraula *Shiboleth* ó *Siboleth* significa, espiga» y la diferencia sols estriba en la pronunciació del *xi* ó *si*.

(2) «Jutjes» XVIII. 3.

(3) «Reys» II d. XVIII. 26.



PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

(Continuació.)



QUANT posteriorment constituït ja lo poble judaich ab Jerusalem per capital y regit theocraticament baix lo domini dels reys de Persia, fou conquistat y dominat per los grechs ó constituït en Regne baix la protecció d' aquestos, en *Judea se parlava y escribia en grech*; circumstancia que no tenen present los comentadors y controversistas de la Bíblia que convenen en que aquesta fou escrita en temps de la dominació grega; y aquestas duas circumstancias juntadas ab la de que la Bíblia fou escrita per manament ó encarrech d' un monarca grech (Ptolomeo Philadelpho) m' aterra més en la opinió de que la Bíblia originariament fou escrita en grech.

Los israelitas han degut experimentar la llei de la historia referent als invasors é invadits y d' aixó trovém exemples en la mateixa Bíblia no sols respecte al llenguatge sinó per lo tocant á las costums y religió, puig tota ella está plena de amonestacions, declamacions y càstichs contra l' adoració dels Deus de Canaan, los sacrificis humans, lo matrimoni entre personas de dos diferents pobles, lo passar las criatures pel foc y moltes altres transgressions de la Llei de Moisés, y

en molts llibres d'història y especialment en la Bíblia, las costums del poble s'han de deduhir més per las prohibicions y admonestacions que per la senzilla exposició d'ellas. Nehemías diu: «També vaig observar que alguns joves que havian prés donas de Asdad, Ammonitas y Moabitas, los seus fills la meytat parlavan Asdad y cada un segons llur llengua, porque no sabian parlar judaich.»

Per altre part no podia esdevenir d'altre manera tractantse d'un poble que tenia de conquistar pam á pam lo terreno ahont volia establir-se y qual conquesta durá sigles, sempre ab continuadas guerras de conquesta y també civils de modo que es difícil determinar quant veraderament estigué constituïda la nacionalitat israelita ó judía, (1) y per consegüent quant tingueren una llengua propia.

Sembla podria fixarse desde la época de Salomó (sigle x a. C.) fins á la conquesta y destrucció de Jerusalem y nacionalitat judaica per Nabuco do Nossor pero d'aquest periodo de temps no ha quedat ni lo més petit vestigi ni recort de la llengua dels hebreus y fou precisament la época en que, com havem dit avans, los habitants de Jerusalem y sa comarca, fossen qui fossen, sufriren més invasions, conquestas y expatriacions per part dels reys de Assyria.

Alguns crítics molt autorisats entre ells Mr. A. Kuenen (2) no tenint en compte lo que avans havem observat y per consegüent tenint per original de la Bíblia los textos hebreu ó samarità opinan que los primers llibres escrits, dels continguts en ella, foren los «Profetas y que ho foren durant ó poch després del Cautiveri y per lo tant que están escrits en pur hebreu y que los més moderns (los de Moisés) alguns d'ells» participan de la influencia Aramea y fins tenen capítols escrits en aquesta llengua que fou la que seguia per la influencia de la captivitat de Babilonia, (3) influencia que segons un distingit orientalista (4) comensant per lo Nort invadi lo regne de Israel (?) y acabá per apoderarse de tota la Judea alterantse després per las conquestas de Grecia y Roma. Aixó no son més que especulacions sense cap base ben fundada y sols per medi de la filologia, no tenint en compte los fets històrics confirmats per los monuments y que 'ls llibres dels ju-

(1) Aquesta no estigué realment constituïda fins algun temps després de la sortida del Cautiveri de Babilonia.

(2) «Histoire critique des livres de l'Ancien Testament.» Tomo I.

(3) A Kuenen, Ob. cit. tomo II. Mr. Kuenen encara no ha publicat lo volúm tercer que deu terminar sa preuhada o bra.

(4) Ernest Renan «Etudes des Langues Semitig.»

heus foren escrits durant la dominació grega (1), que los textos hebreu y samarità son traduccions del grech y que lo llenguatge y 'ls caràcters en que están escrits no van més enllà del sigle anterior al començament de Nostra Era.

Per lo que acabém de exposar se pot compèndrer, lo que per altre part la historia nos ensenya que lo poble dit hebreu, jueu ó israelita no havia pogut tenir may un excés de població que 'ls obligués á emigracions (voluntarias) en masses suficients pera poder influhir en la modificació y molt menos en la formació de nostra llengua. Los que vingueren en temps del Imperi romá, de grat ó per forza fins després de la destrucció de Jerusalem, desterrats per Vespasiá y Tito y destinats á Espanya, no parlavan lo hebreu clàssich; parlavan aquella mescolansa de caldeo, arameo, grech y romá de que parlan Mr. Renan y A. Kuenen, y d' aquest llenguatge es del que 's poden trovar algunas etimologías en paraulas espanyolas no tantas com alguns creuen. (2)

III

En altres estudis nos havem ocupat de demostrar, (es dir havem procurat ferho) ab quant poch fonament se atribueix als espanyols en la major part y en especial als catalans un origen Ibero ó Celta y la inconveniencia de nomenarnos iberos ó celtiberos, com havem donat datos també pera probar lo infundat de la teoria Arya, demostrant no som tals arios ni que aquestos son los antiquíssims pobles nostres antepassats, procedents de las planurias del Asia Central, y menos de la India y procedents d' una colonia penitenciaria (3) com pretent un articulista d' una acreditada Revista catalana. La invasió Aria en la

(1) Los escriptors jueus d' aquella época y los d' un poch més endavant Filon de Alexandria y Flavio Josefo escrigueren llurs obras en grech. Alguns crítics opinan que Jesu-Christ y sos deixebles (es dir lo comú del poble d' aquell temps) parlavan grech y que las classes enlayraadas de la Judea parlavan Syri-Chaldeo. Mr. Kuenen en la nota final de la cit. ob. diu, que lo llibre de Daniel fou escrit en arameo y grech y que Esdras escrigué en arameo y hebreu. Las diferencias de llenguatges que Mr. Kuenen y altres trovan en los textos primitius no son mes que resultats de las diferentes versions fetas del original grech.

(2) Lo sabí Mayans en sos *Orígenes de la lengua española*, posa en quart lloch, la llengua hebraica en quant á las etimologías espanyolas. Vegis mes enderrera.

(3) Pera donarnos tan honorífica ascendencia no valia la pena que dit articulista se hagués pres la molestia de apèndrer lo Sanscrit com nos fa saber.

India es relativament moderna (1) y aquesta seria més moderna seguint lo procediment del esmentat articulista. Tampoch poden esser la invasió India en Europa la dels indigenas conquistats per los arios, puig aquells eran de rassa negroide y se quedaren en lo país retirant-se á las montanyas formant la classe avuy coneguda de los parias ó paharias i. e. habitants de las montanyas. (2) Es per lo tant infundada la denominació de Indo-europeo ó Indo-germánica y nostra llengua está molt lluny d' esser filla del Sanskrit; tot lo més es sa germana, pero sa germana gran.

Los mantenedors de la teoria Arya y que 'n los Aryos veuen los primitius habitants de la Europa y part del Asia y Africa no tenint en compte la Cronologia establerta per ells mateixos incorren en lamentables errors y contradiccions. Han establert com á data històrica la gran invasió Arya y sa divisió en las duas ramas desde 2.000 á 1.500 a. C., y per altre part donan als descendents d' aquestos, Pelasgos ó Tyrrens molta major antiguetat.

Segons aquesta teoria los arios, (Scytas ó pobles del Nort) vindrian á poblar nostras regions, ja no ab lo caràcter de tals, puig per etapas successivas, establerts en l' Asia menor, Grecia é Italia, arribaren aquí transformats en Pelasgs ó Tyrrens. Aquestos foren los que en la (suposada) primera invasió, venint de la Frigia, s' establiren successivament en los esmentats païssos y en lo nostre (3) com ho demostren los restos de las construccions, ditas ciclopeas, que encara se conservan, y aquestos pobles, diu Ernesto Curtins «eran pobles agrícolas y sedentaris y per lo tant se consideravan autóctonos en llurs respectius païssos.» Lo que suposa que lo establiment havia de durar sigles, puig venint per etapas y establintse en païssos successius no empendrian la emigració de la patria primerament adoptada fins que aquesta no pogués contenirlos ó sustentarlos y d' altre modo no podria explicarse que los habitants de la Grecia, de la Italia y d' Espanya tots pobles d' una mateixa rassa, brancas sortidas d' una mateixa soca se diguessen *autóctonos* cada un en son país.

Després, seguint la mateixa teoria, vingué un altre invasió de Fri-

(1) Es del segle VII a. C. Dari Ilistaspes es lo primer que 's titula Ario fill de Ario.

(2) Vegis nostre estudi «Aryos, indios. Max Muller» («On the Science of Language» p. 120) diu, «que en temps de Platon lo Sanskrit encara no era llengua escrita pero que sas reglas y sos sonidos havian sigut conservats per la tradició oral.» Ahont y per qui?

(3) «Ernesto Curtins» Historia grega, tomo I, vegis nostres estudis «Aryos, indios» y dels Etruschs ahont demostrém la incertitut ó inverossimilitut de tals inmigracions á lo menos, sancionadas per la historia ó los monuments.

gia y de tribus de la mateixa rassa (1), pero no tan numerosa com la primera, de la que una part passant per l' Elespont y seguint per la regió montanyosa de la Grecia form   la que després se nomen   «rassa D  rica    montanyesa», desenrotllant sa constitució comunal y seguint llurs costums de pastors y cassadors.

L' altre baixant de las planuras de la Frigia per las costas del Asia menor, forma la rassa de los que després se nomenaren «Jonichs (2).» Tot això es molt bonich pero; es cert?

Considerant que, seguint sempre la mateixa teoria, del conjunt de aquestas dos rassas,    ramas de una mateixa, se form   la que generalment se coneix per Helenos y que aquestos no tenian cap recort precis de los primers invasors los Pelasgs, forsosament havem de deduir que de la una al altre invasió havian transcorregut molts sigles y buscant l' antigüetat dels uns podrem conjecturar la dels altres.

Encara que molt confusa y llegendaria l' antiqua Cronologia Grega, se poden comparar algunas datas, que encara que incertas    falsas los historiadors han tractat de fixar, y per ellas traurer alguna llum pera aclarar las altres; aquestas son, la Invasió D  rica, la Vinguda de Cadmo y la suposada Guerra de Troya (3).

La Invasió D  rica al Pelopon  s tingué lloch abans de la data en que se suposa tingué lloch la Guerra de Troya, cual destrucció segons Ernesto Curtins fou un dels resultats de dita invasió, obra dels Jonichs, qu' expulsats per los Dorichs, s' entornaren    llur antiqua patria, veyentse obligats    conquerirla pera poder establirse novament

(1) Com ho exposem en nostre estudi dels Iberos, seguint las incertas y confusas obras dels autors Grechs, se confonan las suposadas antigas invasions y pobles que las componian ab las   nicas verdaderament Históricas que comensan ab la Gran invasió Seyta, que tingué lloch    últims del sigle vii avans Nostra Era.

(2) Ernesto Curtins. Ob. cit. y A. Vannici «Storia de l' Italia Antlca»

(3) Dich suposada perque segueixo la opinió dels que diuen que «Troya no haguera existit si Homero no hagué nascut.» Com habem vist en lo text, Ernesto Curtius tampoch l' admet en lo sentit que la cant   Homero. En lo tomo primer de la Historia Grega aquest autor exposa ab molta claretat l' origen de la Epopeya y dona las rahons perque la dita Guerra no podia originarse de la causa que se suposa ni tenir lloch en lo modo y forma que fou cantada.

Mr. Schliemann ha trobat en Hisarlik ruinas y en ellas trossos perteneixents    una ciutat antiqua, qu' ell pret  nt era Troya, pero moltas circunstancias especiales demostran no podia esser la Troya que canta Homero.

La data de la destrucció de Troya, que los Grechs de   pocas molt adelantadas prengueren per lo seri  , tractaren de fixarla    lo menos determinarne la   poca, ocupantsen particularment Erastotenes y la Escola de Alexandria. La data fixada y que prengueren per tipo fou lo any 407 abans de la primera Olimpiada; pero n   tots seguien la mateixa Cronologia, puig ja habem vist que los Espartans seguien una, y los Atenienses altre.

en ella (1). Nos sembla un poch massa rebuscat, pero endavant. La Guerra de Troya, segons la Era Atica, tingué lloch en 1209. a. C. y segons la Era Spartana en 1183, a. C. Molt temps debia haber transcorregut desde la dita segena invasió en que tingué lloch la divisió de las duas ramas fins á la baixada de las montanyas d' una d' ellas pera conquistar y expulsar de las planurias á la que havia sigut sa germana y are li era extranya, fins á considerarla d' una rassa diferent, obligantla á emigrar á sa patria primitiva.

Si atenent á quant acabém d' exposar hi afegim que los Pelasgs y Tyrrens ja 's trovan representats en los monuments y mencionats en los textos del antich Egipte 1500 anys a. C. precisament en la época en que suposan baixaren del Asia Central llurs progenitors los arysos, no será cap temeritat lo creurer als Pelasgs Tyrrens ó qui fossen, es dir un poble indígena civilisat, establert en Italia y Espanya 2500 ó 3000 anys a. C., mil anys avans per lo menos de la supósada emigració y divisió Aria. (2)

Los monuments pelasgs, tyrrens ó etruschs que jo entench son la mateixa gent, abundan en Italia y donan llum pera poder estudiar la historia desde una antigüetat remota, trobantse en ells inscripcions y obras d' Art que diuen alguna cosa, mentres que los mateixos monuments grechs no diuen res. Si nos fixem en los de Tirinto y Micenas explorats per Schliemann, deurém confessar que lo mateix que los de Troya, com diu Mr Vivien de S. Martín «han donat materials preciosos per la arqueología pero res per la cronología (4)» puig entre los molts, rics y notabilissims objectes trobats allí no hi ha la

(1) E. C. Ob. cit. t I.

(2) Com esdevé en tots los sistemas que no están fundats en bases sólidas, los partidaris de la teoría Arya l' han extremada fins á voler alguns suposar que los primitius egipcis los del temps de Menés, 5.000 anys a. C., eran també arysos, apoyantse en los tipos de personatjes, usos, costums y llenguatge comparant moltas paraulas ab lo grech y llatí pero no atenent á moltas altres circumstancias. Es en efecte notable que las més antigas obras d' art trovadas en Egipte sian molt més artísticas y acabadas que la infinitat de las mateixas d' épocas posteriors d' un carácter convencional, voluntari ó imposat per la lley. Las estátuas y baixos relleus de las primeras dinastias contra la costum egipcia están modeladas de front algunas ab los ulls de quartz y cristall de roca y las órbitas de bronze, semblant animadas, ab las faccions del actual tipo europeo molt distint dels tipos egipcis posteriors representats ab las caras de perfil y las camas y brassos iguals,

Clinton en «Fastos Helenieos» fixa la vinguda dels pelasgs 18 generacions avans de la guerra de Troya; entenent «generació» en lo sentit anticuat de sigle, tenim á poca diferencia la época per nosaltres presumida.

(3) «Revista Arqueológica» 1875.

més petita inscripció ni moneda de cap especie (1). Si admetem, com se pretent molts d' aquestos objectes son anteriors a la suposada vinguda de Cadmo y sos companys que procedents del Egipte poch temps després de la expulsió dels Hiksos (1790 a. de C.) després de fortas lluytas conquistaren la Beocia é introduiren en ella lo coneixement de la escriptura fonética cursiva que emportaren del Egipte (2), y si fos també cert, com pretent Mr. Gladstone (3), que los cadàvers, trobats en Micenas, ab richs ornaments y máscaras d' or, son los de las victimas de las catástrofes que tingueren lloch al retorn de la Guerra de Troya, unas, y altres de la catástrofe causada per Orestes després, es dir, los de Agamemnon, Clitemnestra, Egisto, Carandra y demés de aquella familia, resultaria que tindriam que recular molts anys lo fet de la Guerra de Troya, y per consegüent la vinguda dels Pelasgs.

IV

Trobada la antigüetat, no de la vinguda, sino del establiment, en completa possessió del Terreno, dels Pelasgs, Tyrrens, Ausonis, Oschs y etruschs, que com diem en altre part (4) eran tots un mateix poble de diferents denominacions corresponents á diferents comarcas, ó á tribus de una mateixa rassa que las habitaban, aném á buscar, si es possible, la dels altres pobles dels quals nos fan descendents y que alguns los presentan com anteriors ó coetanis als mateixos pelasgs.

Se ha donat y dona als Celtas una antigüetat é importancia qu' estan molt lluny de tenir, no essent de cap modo la massa ó fondo de l' antigua població de la Europa occidental, y molt ménos la de la Italia y Espanya, com equivocadament nos ho volen explicar molts historiadors.

(1) La moneda acunyada data en Grecia del any 669 a. C. per la reforma de Fidón. La primera zeca fou establerta en la isla d' Egina en la que se acunyaren monedas d' or y plata ab lo tipo de la tortuga símbol de Aphrodita, deesa del comerç assyri-fenici, venint la innovació del Asia menor ahont tingué lloch la innovació en lo 700 a. C. puig anteriorment se usavan en Grecia, com á monedas unas barretas de metall de las que prové lo nom «obolo.»

(2) En Egipte se trova lo ús de la escriptura desde la antigüetat més remota; de la geroglífica desde 'l temps de la segona dinastia, 4000 a. C., de la Hierática ó Sacerdotal cursiva desde la quarta, (3300 a. C.) y de la demótica desde la vint.

(3) «Micenas» Proleg per Mr. Gladstone.

(4) En nostres estudis dels «Iberos» y «Etruschs».

Los Celtas com los Galos y los Iberos no son altres que los pobles de rassa Seytica que desde últims del sigle VII a. C. invadiren succe-sivament la Europa occidental establintse ahont podian ó los perme-tian los pobles ab los que contractavan alianzas y servian com auxi-liars (1).

Los mateixos autors que sens haber estudiat bé la historia de aquestas invasions vacilan atribuhintlas á épocas molt discordants, ja massa remotas, ja massa recents, ab las mateixas vacilacions y ab al-gunas citas de autors antichs que produheixen donan á entendre lo fonament de nostras afirmacions. Es molt incert, diuhen, l' origen de aquestos pobles que, segons uns, emigraren de la Scytia, segons al-tres de Fenicia y altres diuhen de la Ivigia. «Los que més remota an-tigüetat donan á llur vinguda, diu Cesar Cantu (2), la fixan á 1400 anys a. C.» precisament la época certa de una de las invasions del Egipte portada á cap per los pobles civilisats de las Costas é Islas del Mediterrá.

«Alguns, continua C. Cantu, la fixan en temps de Tarquino 'l Ma-jor, y altres poch temps ants de la presa de Roma per lo Breno (3); tot lo que se pot assegurar es qu' ells mateixos se donavan lo nom de Celtas y eran los mateixos que los Galos ó Galatas, quals noms los fo-ren donats després per autors Grechs y Romans.»

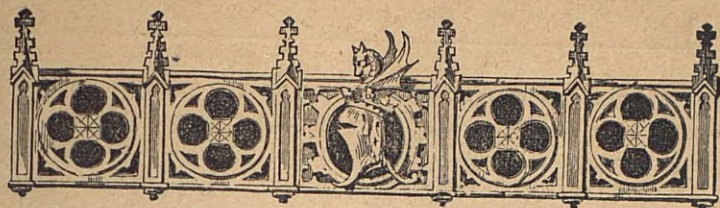
JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Seguirá.)

(1) Végintse nostres estudis avans citats.

(2) «Historia Universal» Tomo I.

(3) Los galos, celtas é iberos en la celebrada presa de Roma del sigle IV a. C., hi anaren com auxiliars dels pobles italians (etruschs) enemichs de Roma. Véginse tam-bé nostre estudi dels «Monuments de pedra», Max Muller (On the Science of Lan-guage, pag. 346.) Cita lo error comú de nomenar céltichs als dolmens y cromleghs «lo que fa que se consideran als celtas com á primers habitants y constructors en certs paissos en los que no posaren may los peus» com ho demostren los últims descubi-ments.



PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

(Continuació.)



ULIO Cesar (1) nos fa saber que aquestos pobles estaven dividits en tres rames: «La Cèltica, la Aquitana y la Belga» y cada rama distribuïda en varias tribus; en Aquitana hi havia los Euskes y Walscos. Cesar Cantu diu: «una d'aqueixas se nomenava *Oscos*, que alguns confonen ab los *Oschs* de Italia,» pero ell probablement confon també la pronunciació dels Wolskos en la forma germànica ó del Nort *Was-cos noscos* dels que prové lo modern «vasco» ó «basco» com lo Euskaro es casi lo mateix Euske; y aquesta rama dels celtas es la mateixa que ab lo nom de Iberos habità primerament la desembocadura del Ródano y la Narbonesa, correntse, ó fentla correr, cap á la Aquitania y establintse definitivament en las dos vertents dels Pirineus en lo sigle anterior á la Era Cristiana. Aquestos son los actuals Vasconcats y los únichs de rassa Celta ó Ibera entre los habitants d'Espanya.

No existint, com no existeix, cap monument, inscripció grabada ni cap document escrit anterior al sigle VII de N. E, perteneixent á

(1) Cesar. «De Bell. Gal. llibres I y VI.»
LA RENAIXENSA.—Any XVII.

las provincias Vascongadas; ab la circunstancia de que los documents á que nos referim tampoch estan en vascuense, en que pot fundarse que lo vascongat ó Ibero sia la llengua primitiva dels Espanyols? En las monedas mal nomenadas *celtiberas*? Cap d' ellas perteneix á las Provincias Vascongadas. Ja havém indicat abans que moltras paraulas cregudas vascas son catalanas y estranyárem molt lo veurer que un autor catalá molt estudiós y laboriós donés com d' origen Euskaro las paraulas Bassa, Basarda, Bassagada, Basselú, esent evidentment llatinas y trobantse en lo diccionari *Bascanda-gibrell*, *Bassis-base*, fonament, igual significat que la catalana *Basa*; com Bassa vol dir sot ó depósit y de cap modo Bas, Bassa y Basa tenen en catalá ni llatí lo significat *desert*, *pavor*, etc., com ell diu: Basalú ó Besalú, es lo llatí Bassallum.

Trobada la época del establiment relativament modern dels Celtas ó Iberos, que son lo mateix en Espanya, se compendrà fàcilment la poca influencia que la llengua celta ó vascongada han pogut tenir en la llengua espanyola (1) y menys en la Catalana *mare de la espanyola* pese á qui pese.

De la llengua nomenada Celtica no ha quedat cap monument (2) y los que fan comparacions ab medallas, monedas ó altres inscripcions antigues, no tenen present que la invensió ó aplicació d' unas y altres es molt posterior á la época qu' estudian, no podent referirse de cap modo á pobles primitius, ni tampoch als Galos ó Celtas que foren los que més tardaren en escriurer, conservant llurs tradicions per los *Carmen* ó cants populars fins al temps de Julio Cesar. (3)

De tots modos, siguiés la que siguiés la llengua Celtica no podia canviar sensiblement la dels Etruschs ó Pelasgs establerts desde molt antich en los paissos que habitarian respectivament. Los antichs habitants del Occident d' Europa que no eran ni Celtas, ni Galos, ni Ibe-

(1) Mayans en lo cuadro de las lenguas en que pot trobar etimologías la espanyola, coloca la Celtica en quint lloch y la biscaina l' última de totes.

(2) Barbazan en lo discurs del tomo segon de sa preuhada obra «Contes et Fables» dels sigles x á xiv, tracta de demostrar que totes ó la major part de las paraulas de la qu' en diuen «llengua celtica» son de origen llatí y de algunas d' ellas dona las radicals y etimologia llatinas.

(3) Cesar (De Bell. Gal.) diu que los Galos per llur escriptura usaven los caracters Grechs. Mr. Halevi citat per Mr. Oppert («Etudes Sumeriennes») diu: «pobles tan diferents del Romans debian per lo menos tenir llur alfabet propi, pero los Galos se han servit del alfabet grech y també los Iberos: las monedas nomenadas *Celtiberas* son purament Fenicias.» Error grandíssim que 's demostra solsament mirant los caracters de las inscripcions qu' estan en caracters etruschs ó grech arcaich y de cap modo fenicis, ademés de que los Fenicis no tenen monedas, propiament llurs,

ros, ni Celtiberos, resistian las invasiones de aquestos poblès defensantse, si podian, ó farian convenis deixantlos establir en comarcas determinadas, rebuljantlos en quant los era factible; aixó pot deduhirse del fet de que tots los pobles que se diuhen fundadament d' origen Cellich, habitan regions montanyosas, tant en lo Nort d' Espanya, com en Fransa é Inglaterra; si en alguna part conquistaren alguna ciutat ó comarca y se barrejaren ab sos habitants, sols deixarian un petit contingent de paraulas com han fet successivament tots los demés invasors.

Mr. Will. And, Chatto en «Facts and Speculations on the origin and Ithitory of Pla y ing Cards,» pag. 28, diu: «Mes lo llenguatge Vasco, lo mateix que lo Celta, es peculiarmet adaptat para especulacions etimológicas; una persona que lo conegui un poch pot ab facilitat arrancar de sa selvatge fertilitat un arrel per cualsevol paraula de la que no li sia posible procurarse una radical en altre part.» Mentres pensant arrancar un nap no arrenque una pastanaga.

Está fora de tot fonament que los Grechs que fundaren Empurias, Rosas, Denia, Portvendres, etc., puguian esser nostres antepassats. Los Grechs, propiament dits no comensaren á fundar colonias en lo mediterrá sino després de las guerras Medo-Persas, essent completament fals que desde 736 a. C. las fundassen en Sicilia, Sibares y altres en la *Magna Grecia*; puig además de saberse que la Grecia no estava llavors en estat de anar á fundar Colonias, está demostrat que Sibares, Cortona y demés ciutats de la *Magna Grecia* eran mes antigues que las de la que fins molt després se nomená Grecia. Marsella y las demés colonias Gregas de las costas de la Galia y Espanya no s' establiren fins al sigle IV a. C. Tampoch es fundada la etimología de aquestas colonias que volen sia grega puig lo nom «Emporium» Ampurias es llatí, com ho son Diana y Venus qu' en Grech se nomenavan «Cipris» ó «Aphrodite» y Artemís. Si las paraulas de etimología grega estan en tercer lloch en las de nostra llengua no es tant per las relacions directas dels Grechs ab nostra patria com per lo gran número que d' ellas contenia la llengua llatina mare ó germana de la nostra.

En altres estudis (1) habem tractat més extensament de demostrar que desde la més remota antigüetat, habitava la Italia y costas occidentals del Mediterrá un poble altament civilisat y poderós fins al punt de poder invadir lo encara més civilisat y poderós imperi

(1) «Arios é Indios,» Los Iberos, etc.

dels Pharahòns. Qui era aquest poble nos ho diuen los monuments del antich Egipte; Sardans, Sicilians, Pelasgs, Etruschs, Oschs y altres quals noms los Egiptòlechs no han ben determinat pera posarse d'acort com en los altres y que nosaltres creyem ab fonament (1) podian esser los habitants de la costa de la que are anomenem Catalunya. Tots pobles de una mateixa rassa y qual diferencia de nom no es altre que la dels diferents paissos que habitavan y ab quals noms encara los coneixem. Entre aquestos se troban los Oschs que segons alguns historiadors son la soca dels altres pobles de la rassa dita llatina.

Segons se despren de alguns autors, encara que de temps immemorial Oschs y Pelasgs habitavan coetaneament los mateixos paissos en comarcas més ó ménos vehinas, aquestos ultims eran un poble sobrevingut essent los Oschs ó Ausonis los primitius habitants dels terrenos de que anem parlant, considerantse als Ausonis com als progenitors dels Oschs fins al punt de donar á tota la Italia lo nom de Ausonia (2) essent la capital Ansona recordada por Tito Livio solament per la destrucció. Ottofredo Muller diu que los antichs Ausonis son los Oschs ú Oses en los primitius pobles d' Italia.

Mr. Petit-Radel en una disertació «Sur les origines des Plus anciennes villes d' Espagne» (Memorias del Institut de Fransa vol. VI, pag. 324) proba ab gran autoritat la exactitut ó similitut de molts noms de pobles y ciutats de l' Espanya ante-romana ab altres de l' antigua Italia, exactituts y semblansas molt aproximadas, massa numerosas pera poder creurer son purament casuals. Lo següent cuadro tret del mateix Petit-Radel, donará una idea de lo que acabem de dir.

ITALIA

ESPANYA

Vettonenses y Vetona (en la Umbria) avuy *Beltoná*.

Spoletini.

Spoletinum.

(1) Domenico Valeriani «Etrusco. Museo Chinsino» pag. 25.

(2) Encara que opino que un cert número de paraulas iguals ó semblants no tenen gran importancia pera demostrar la germandat entre dos pobles; aixó ho entench quant son lo únich dato pera comprobar la germandat ó igualtat de rassa; pero quant aquestas paraulas y en particular noms de ciutats ó altres poblacions van acompanyadas de altres datos confirmatoris, llavors crech ne tenen moltes. Dich aixó pera fer notar la exactitut de nom de l' Ausonia Italia ab lo antich de la actual ciutat de Vich de Catalunya. Recordis á l' objecte lo que habém dit abans, que Dante dona lo nom de Llengua d' Oc á tot lo terreno que vá desde Génova al Estret de Gibraltar.

Cartona.	Cortonenses (Celtiberia) Plini, III, 4.
Metaurus (riu en Umbria).	Metarus (prop lo Callaichs.)
Auximum (<i>Osimo</i> .)	Auxima, (en Celtiberia.)
Osa (riu en Etruria.)	Ausetani (dels Pirineus á las bocas del Ebro.) Plini, III, 4.
Cosa, (en Etruria; punt al <i>Port d' Hercules</i> .)	Cosetanos y Cosetania (entre los Pirineus y las bocas del Ebro.) Tolomeo, 146; Plini, III, 4.
Volci (ciutat d'Etruria.)	Valcae. Plini, III, 5.
Visentium (prop la llacuna de Bal-sena.)	Visentió.
Targuinia ó Tarcunia, (ciutat d'Etruria)	Tarraco, Tarracona. Plini, III, 4 nomena <i>Latini</i> als Tarraconenses, com també als Ausetanos, als Cerretanos y Cosetanos.
Graviscæ, (ciutat d'Etruria.)	Gravii, (en la costa occidental.) Plini, IV, 34.
Contenebra. (Livio VI, 4, la col·loca en lo territori de Tarquinia.)	Tenebrium (ciutat y promontori prop Tarragona, Tenebra (port.)
Caerites, Ceretani, Caere, (are <i>Cervetri</i> .)	Cerretani (en los Pirineus) y Scerre, ciutat dels Cerretani. Plini, III, 4.
Lucus Iovis Indigetis (en lo Camp Jemini sota Ardea, are <i>Rio Torto</i> .)	Indigetis, Plini, III 4.
Antium (port dels Valscos.) are <i>porto d' Anzo</i> .	Antium (lo antich nom de <i>Talvatieria</i> .)
Corbio, (ciutat dels Valscos.)	Corbio, (prop del Pirineu, Livi, XXXIX, 42.)
Norba. (Ciutat dels Valscos.)	Norba, (prop dels Lusitanos) Plini, IV, 35.
Setia, (ciutat dels Valscos, avuy <i>Sezze</i> .)	Setia, (junt als Vascones) Plini, III, 3.
Ausona, (en lo territori del Ausonis)	Ausonia, (capital dels Occitanis,) després <i>Vicus</i> .
Suessa, (ciutat dels Valscos.)	Suessitani, (Livio XXXIX, 41.) ab llur ciutat, Suessa, (avuy <i>Sangüessa</i> .)

Vescia, (ciutat de la Campania.)	Vescitana, (vehins al Ebro. Vescis; ciutat dels Turduli; Vescia, ciutat dels Turdetanos) Plini, III, 3 y 4.
Tutia, (ciutat dels Tutienses, en las Ilacunas Pontinas); Plini, III, 9 y Tutia, riu del Lacio. Lod. XXVI.	Tutia, (en la Celtiberia; Floro, III, 22.
Arunci, (antich poble de la Campania.)	Arunci, (en la Bética.) Plini, III, 3.
Trebula ó Tribola, (ciutat dels aborígenes en Sabina).	Tribola (en la Turdatania); Appiano Hispan. VI. 62.
Osci, (antich poble d' Itília.)	Osca, (en Celtiberia, Plini, III 3.) <i>Huesca.</i>
Bathia, (cintat dels aborígenes en la Sabina).	Bathia, (sobre lo riu Ana); Val. Max. III, 7.
Pallatium ó Pallantium en Sabina.	Pallantia, (en los Vacceos); Appiano, Hispan. VI. 55. etc.

Amen de molts altres que á lo llarch de la cordillera dels Pirineus y riberes del Ebro, se troban iguals ó semblants als d' Italia, fins en las antigüas Cartas geográficas, no trobantse en alguns sino unas pequeñas diferencias degudas á las modificaciones dels actuals llenguatges.

A Vanuci (1) diu, que los antiquíssims Ausonis y Aruncios eran lo tronch dels Oscs, cual nom cambiaren després en Opsci y Osci derivat de Ops, la deesa de la terra. Se 'ls suposa baixats dels Apeninos y los antiquíssims moradors de la Italia quant la invadiren los Pelasgs.

Segons Veleyo Paterculo (2), los Etruschs expulsaren de Sicilia als Grechs que á llur torn habian expulsat de allí als Oscs sos primitius habitants 17 anys ahans de la fundació de Roma.

Niebuhr (3) opina que Sabins y Oscs foren rames de una mateixa estirpe y, com altres, creu que los Sabins descendian dels Umbrios per la semblantsa de las llengüas, pero qu' enviaren tantas colonias entre los Oscs que oblidren la afinitat Umbria per *haber adoptat la*

(1) Storia dell' Italia Antica, Tom. I, pág. 215. Aquest autor també opina «que pot molt be deduirse que los pobles que habitavan la Italia baix distintes denominacions, eran tots de una mateixa estirpe.» Ob. cit, pág. 217.

(2) «Veleyo Paterculo» XXVIII.

(3) Citat per A. Vanuci, Stor. de ll' It. An. pag. 217, nota b.

llengua dels conquistats que los féu oblidar la pròpia. Segons lo mateix Niebuhr, los Grechs ilustraren l' Apuleya habitada abans per pobles d' origen Osc; en lo centro de la Italia habitavan los Pelasgs, Umbrios y Etruchs, y los Oses, estirpe fortíssima que havia ocupat llarch temps las hermosas pendents del Apenino, habitava lo terreno de la futura Roma. Atto Vanuci es de la mateixa opinió.

Ja que acabem de ocuparnos d' indagar l' origen, ó millor, l' antigüetat d' establiment de alguns pobles en comarcas determinadas pera poder determinar l' origen de nostra llengua, passarem á investigar quina era exposant los datos en que fundem nostra opinió acompanyantlos d' algunas consideracions que no creyem fora del cas.

V

Los filolechs no ocupantse més que d' especulacions etimológicas, radicals, cambis de lletres, variacions, etc., no tenint en compte y casi tenint en menyspreu la Cronologia, diuen, algunas voltas, cosas que cauhen per llur mateix pés.

Los més, seguint la teoria Arya, suposan que dels Aryes, procedeixen los llenguatges de mitg mon. Segons ells totas las llenguas que's parlan desde l' Himalaya al Cap Nort y de las riberas del Ganges á las del Tajo se las pot considerar d' origen comú ab las del resto del Asia, en tota l' Africa, y las que parlan los indígenas de la América (1) procedents de la que parlavan los Aryos abans de sortir de las messetas del Asia Central, ¿serian la que parlaren Adam y Eva ó la de Noé y sos fills després del Diluvi? (2)

Pero ¿com es possible creurer que una petita tribu (*clan*) de Aryos situada, diuen, en lo més alt del Asia central parlant, segons Max Muller (3) un llenguatge qu' encara no era ni Sanskrit, ni Grech, ni

(1) Entre las muitas teorías y especulacions sobre l' origen, unitat y comunitat de llenguatge, habem llegit la de Mr. Hyde Clark qu' en son opúscol «The Kita and Kita-Peruvian language» intenta demostrar que lo llenguatge que parlan los indígenas de l' América del Sur, es lo mateix que parlavan los Cananeos quant los conquistaren los Israelitas.

(2) Rawlinson (The five Great Monarchies «T. I, pag. 159) diu «En aquells temps (en los dels antichs Assyris, 2000 anys a. C.) totas las llenguas eran molt parecudas; eran més bé aglutinants que d' inflexió, diferenciantse particularment per lo vocabulari, no haventse encara inventat las complicacions gramaticals semíticas y arias.»

(3) Max Muller «On the Science of Language», pag. 213 y 237.

Germánich, que ab prou feynas sabia contar fins á cent, com es possible, repetim, que aquest poble bárbaro estigués en possessió de totas las institucions civils y religiosas que nos contan, fos lo bressol de nostra civilisació y llur llengua la mare de nostras llenguas? Aixó sens tenir en compte lo que habem repetit tantas vegadas, que se fan als tals Aryos pares de pobles que, á la época en que fixan la sortida dels Aryos del Asia central, feya molts sigles estávan en completa civilisació y no sols estava perfectament format llur llenguatge, sino que lo havian fixat per la escriptura.

Ja habem exposat desde el comensament nostra opinió de que «llengua d'Oc» provenia de «Llengua d'osch» pero es precis no confondre aquesta procedencia dels antichs Ops ú Oses de la Italia y Costas de Liguria, Galia y Espanya fins al Ebro ó més enllá, ab los Wolskos, Wascos, Euskes de la Narbonesa y Aquitania, tribus dels antichs y verdaders Iberos (los actuals Vascongats) com fan alguns, y fa oportunament observar lo eminent historiador Cesar Cantú (1).

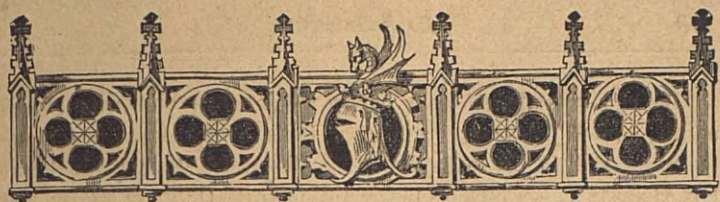
«Tota aquesta antiquíssima stirpe tenia en la llengua itálica lo nom general de *Opici* cambiat després en *Opsci* y *Oci*: se nomenava aixís de *Ops* que significava la Deesa de la terra y la terra mateixa. Per lo que 's veu que en lo sentit primitiu, poble Opich ú Osc no volia dir altre cosa que poble indígena ó natiu del terreno.» A. Vanuci, *Storia dell' Italia Antica*, I, pag. 215.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Seguirá.)



(1) «Historia Universal», T. I.



PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

(Continuació.)



N de los que pateixen aquest error es Mr. Stahl, qu' en sa carta á Mr. Adolf Garrigon (1), diu : «Del mateix modo la denominació «Langue d' Oc» en lloch d' esser, com se creu, lo oposat de una *pretenguda* «Langue d' Oil» ha pogut significar en lo passat «La Langue d' Euske» es dir dels habitants de l' Aquitània que Strabon nomena Oici, Ouisci, Josci y Aeonitanoi, que també l' escribia Ouiskitani ó V' askitani; desapareixent ó aspiran la V.»

Aquest origen no es possible perquè los Euskes ó V' askitani no ocuparen may lo territori en que 's parlava la «Llengua d' Oc» y quan ocuparen la Narbonesa y las riberas del Rodano (en que 's parlava la Llengua d' Oil,) ja feya sigles havian desaparegut los Oschs; pero, segons lo mateix Strabon (2) encara se parlava la llengua Osca, y continuá parlantse tant llarch temps que podem dir es la que parlem nosaltres

(1) «Iberes et Iberie.» Int. XI.

(2) «Strabon» V. 7, al mateix temps Strabon afirma qu' en son temps en Italia no quedava rastre del llenguatge lydi. I. XIII.

Del mateix modo que com havem vist los Oses eran, sino lo més antich, un dels pobles més antichs d'Italia, cual rassa, á nostre entendre s'extenia per tot lo litoral, occidental del Mediterrá, del mateix modo la llenga osca ó «Llengua d'osch (d'Oc)» era de las més antigues y es molt fundada la bastant generalisada opinió de que era la mare de la llengua llatina, puig que rassa osca eran los fundadors de Roma.

De las citacions de Esteve de Bisanci y de Varron se pot inferir que la llengua Osca era la que formava 'l fondo de totas las de l'Italia central y meridional de cual opinió son Niebuhr, Micali, Valerian y altres; y A. Vanuci (1) diu que la llengua Osca entrá per gran part en la formació de la llengua llatina.

Cesar Cantu s'inclina á creure que l'osc es l'idioma fundamental de Italia. «Historia Universal» T. I. Apéndice G.

«Lo estudi comparatiu dels diversos idiomas de la Península itálica Massos, Oses, Samnitas, Sabins, etc., diu Noel des Vergés (2), donan la proba de un origen comú y comparats ab lo llatí no difereixen més que lo que difereix lo Jonich del Dorich.» En lo any 308 a. C. volent lo Consul Volumnius saber lo que passava en lo camp dels Samnitas, enviá allí espías que parlavan la llengua osca (3). L'osc seria llengua d'algun mérit quant Ennio deya tenir tres cors perque sabia el Grech, l'Osch y el Llatí (4). L'Osc se parlava en temps de Tiberi fins al punt de celebrarse en éll certámens de cants y de comedias (5).

L'Osch segons totas las probabilitats, ab las modificacions que importan los temps y lo establiment en diferentas comarcas, es la llengua que parlarian tots los pobles d'aquesta antiga rassa que habitavan l'Italia y tot lo litoral del Mediterrá fins al Estret, vull dir; qu'en la més remota antigüetat en aquesta gran extensió de terreno, se parlarian llenguas afines ó dialectes de una mateixa llengua, de origen perdut en la obscuritat dels temps com lo tronch de la rassa indígena ó inmigrant que la parlava (6). Aquest conjunt de llenguas afi-

(1) «Storia dell'Italia Antica.» T. I.

(2) «L'Etrurie et les Etrusques.» T. I.

(3) Tito Livi. X. 20.

(4) Aulio Gelio «Nits Aticas» XVII. 17.

(5) Strabon «Geografia.» Llib. V.

(6) «Los Romans no s'enganyavan en aixó: per éills lo Toscó y lo Galo son idiomas bárbaros mentres que l'Osc y el Volsch no son altre cosa que dialectes llatins rústichs, (Momsen, Historia de Roma, I. cap. 3.) Segons lo mateix Momsen la terminació *al* es etrusca, denota descendencia maternal y se troba ab molta freqüencia en las

nes ó dialectes es lo que comunment es conegut per *llatí vulgar* que essent duplós que lo *llatí sabí* ó *clássich* havia estat generalment parlat per lo comú del poble, y més en tota la extensió de territori en que se parlarian alguns pochs diferents dialectes compresos baix la denominació de «Llengua d' Osc» puig com ja havem vist y veurem luego, la «llengua Osca» ó «llengua dels Oses» llengua d' osc, segons el geni del dialecte, se parla desde temps immemorial fins á una época molt adelantada, segons alguns autors, y fins á nosaltres segons nostra pobre opinió.

«L' Osc molt semblant al sabí se conservá, encara, després de la ocupació dels Eolis y Doris entre los pobles vensuts á pesar de la propagació que aquells feyan de llur llengua eolico-doria ó greco-arcaica, y entre los molts dialectes que 's parlavan los de més importàcia foren lo Umbrió; L' Osc y l' Etrusch (1) »

L' Osc, molt afine del *llatí* s' interpreta fàcilment lo mateix que l' Umbrió, el Valsch y el Sabí, aquest últim dialecte del Osc ó identichs un y altre (2), de quals llenguatges desgraciadament se troban pochs monuments epigràfichs, encara qu' escampats per diferents punts d' Italia y fins á Mesina.

En lo Abruzio se parlava Grech y Osc, per cual motiu Festo los nomena «belingües» y del mateix modo qu' entre los Grechs lo parlar malament se nomenava *sélecisme*, en la Italia meridional ho nomenavan *opicare* y *opicos* als que parlavan malament (3).

En la Edat mitjana la «llengua d' Oc» la nomenavan indistintament «llengua d' oc, ó «llengua torta (4)».

«Dels dialectes Osc y Sabí se formaren part de las paraulas *llatinas* y las «Farsas atellanas» escrites en osc ó *llatí vulgar* agradavan molt en Roma ahont continuaren representantse fins al segle v, N. E. y foren lo germen de la comedia italiana.»

En Pompeya se han trobat també inscripcions en llengua osca, Vegis «*Intorno ad un' iscrizione osca recentemente scavata in Pompei,*»

inscripcions, del mateix modo que la partícula *sa*, que li sembla «expressar en las donas la familia ab la que estan aliadas per lo matrimoni.» Es el *sa* que los mallorquins anteposan al nom de las donas? Sa Joaneta, sa Margarida y aixís sempre.

El *Laos* etrusch del que Dennis «The lities and Cemeteries of Etruria.» II. pagina 357.) fa derivar el *Lord*, inglés ¿es lo article catala seguit del *en* antich denotan preminencia ó l' *Al-lot* mallorquí?

(1) A Vanuci. Ob. cit. I. pag. 477.

(2) » » « » » » 485.

(3) Juvenal, Satira III.

(4) Entre altres que no recordem per no haber notat «Joinville.» Vida de Sant Lluís.

per lo P. Garrucci, Nàpols 1851, y «*Gaffiti de Pompei, Inscriptions et gravures tracées au stylet.*» París, 1856.

Encara qu' está bastant extesa la opinió de que lo Catalá es lo antich llatí vulgar, aixó es, un dels dialectes de la llengua dels Oses ó llengua d' Oc de que avans havem parlat, probarem de buscar algunes autoritats que confirmen lo ben fundat d' aquesta opinió.

Plinio (1) com ja havem vist, nomena *llatins* als Asetans, Ceretans y Çozetans, tots pobles de Catalunya, com també havem trobat que las «Farsas atellamas» escrites en llatí vulgar duravan en lo sigle v, que foren lo gèrmen de la comedia italiana com l' osc fou lo gèrmen de la llengua Italiana, tan germana de la nostra, que cualsevol Catalá un poch instruhit comprendrà escrits italians antichs sens menester diccionari (2).

Anem un poch més endavant. Quant en lo sigle ix Carlos el Calvo prengué possessió del Imperi, feu escriurer son jurament en dos llenguatges, Alemany ó Germánich y *Llatí vulgar*, y no hi ha més que llegir aquest jurament pera convencerse es Catalá (3).

Ja havem vist que Dante dona lo nom de «Llengua d' Oc» al grupo de llenguas que s' parlan desde Génova al Estret, y ho diria ab més motiu per cuant en son temps totes ellas serian més semblants, puig cualsevol persona un poch versada en la literatura de la Edat mitjana podrá fàcilment observar dos cosas; que en aquella época cap llenguatge dels nomenats neo llatins estava tan format com lo Catalá, habent cambiat molt poch desde aquella época fins á nosaltres, al revés del Castellá y del Francés que han cambiat més y com de més antich se comparan aquestas dos llenguas ab la Catalana més paraulas se troban en ellas de procedencia catalana ó purament catalanas qu' es la segona observació de que havem parlat. Mr. Max Miller (4), diu:

(1) Plini, III, 4.

(2) Veges la bonica «Llegenda de la Reyna Rosana e di Rosana sua Figlinola», escrita en lo bellíssim y senzill llenguatge italiá antich.

(3) Lo Jurament de Carlos el Calvo que nos ha conservat Nitard en «R. F.» Tomo VII, 27 y 34, diu:

«Pro Deo amur et pro Christian poplo et nostro comun salvament dist di en avant in quan Deus savir et podir me dunat si salvarí eo cist meon frade Karlo et in adju-dha et in cadhuna cosa si cum hom per dreit son frade salvar dits, ino qui il mi altre-si faced; et ab Luder nul plaid numquam prendrai qui meon vol cist meon frade Kar-lo in damno sit.»

(4) Max Muller. Ob. cit. pag. 311. Aquest sabí fiólech en una nota pag. 347 de la mateixa obra, vindicantse de la opinió que li atribueix Mr. Littré sobre l' origen de las llenguas neo-llatinas, accepta los mateixos termens del eminent crítich, que diu: «A mon torn, venint per la serie de aquestos estudis á ocupar-me del debat obert, prenc-hi

«Estudiant lo llatí desde la época de la primera inscripció del sepulcre dels Scipions, 283 a. C., si una paraula en Francés es obscura, lo Italià ó l' Espanyol (millor lo Català) venen á aclararla.

En Fransa se parlá Català en la gran extensió de terreno que va desde Certe á Burdeus fins á una época molt adelantada: lo Gascó no era altre cosa que lo Català. Lo cronista Ayala (1) conta, que després de la derrota del exèrcit de don Enrich de Trastamara, en la batalla de Nágera, lo Princep Negre (lo Princep de Gales) preguntá, en *gascó*, á don Pere, el Cruel, «lo bort es mort ó pres?» y contestantli lo Rey, que se havia escapat, lo Princep replica: «no hi ha res fet.» No es aixó purament català?

En lo reglament dels pastissers de Burdeus de 1557, las ordenansas en diuhen (2): «Aven ordenat et establít que aucun ne porrá uzar en la dicte ciutat deux mistey deu pasticey ó roustissor si non que sya home de bona fama et renom, et honesta conversació, etc., etc.»

Molts altres exemples podriam citar de la llengua catalana usada en la Aquitània y Gascunya, ab la circumstància de que quant més antiga, més igual es á la nostra, pero nos contentarem de senyalar la «Colecció de documents en llengua Catalana, de B. J. Alard, dels antics Condats del Rosselló y Serdanya (3), qual llenguatje si se compara no's trobará gran diferencia ab lo *Català*, no *llemosí* en qu' es crigueren don Jaume primer, Bernat Desclot y tots los escriptors dels sigles XIII y XIV.

Es cosa rara 'l que escriptors que's diuhen Catalanistas y escriuhen en Català se aferren en donar á nostra llengua sens motiu fundat lo nom de llemosina, sentla per lo tant una llengua estranya y abjurant del Catalanisme que preconisan, y lo més sensible es, que los extrangers tinguian que donarnos llissons manifestantse més Catalanistas que los mateixos Catalans.

«Personas de mérit, familiarisadas ab las antiguas llenguas del mitjdía de l' Europa, no han titubejat un moment, diuhen Mrs. J. Buchon y J. Tastu (4), en admetrer que aquest monument (5) fou escrit

en éll una posició intermedia pensant, que la tradició llatina es la que domina en las llenguas románicas, pero que la invasió germánica los ha donat un cop violent que per poch las fa sucumbir juntament ab llur civilització; de aquest cop las han quedat cicatrices encara aparents, que baix cert punt de vista son aquestos matisos (*nuances*) germánichs senyalats per Mr. Max Müller.

(1) «Crónica de don Pedro el Cruel.»

(2) «Les Classiques de la Noble Ville de Bordeaux.»

(3) Paris, Maisonneuve et C.^a 1881.

(4) «Notice d' un Atlas en Llengua Catalana, manuscrit de l' any 1375.» p. 1 y 2.

(5) Lo sobre dit Atlas del que fan la descripció.

en llengua romana *Catalana*; res mes cert. Los Castellans y los Catalans moderns (1) podran tenir á bé nomenar aquesta llengua, *Llemosina*, *provensal*, *valenciana*, etc., poch importa; lo que hi ha de cert es que may un Catalá contempori del autor del atlas de 1375 se ha servit d'aquestos epitetos, *Llemosina*, *provensal* ó *valenciana*. Los ántichs súbdits de la Corona d'Arago no titubejavan en nomenarla *catalana* ó *catalanesca*; y Ramon de Muntaner qui, en 1325, la escribia com un veritable Trovador, parlant d'en Roger de Lauria y d'en Corral de Llança s'expresa del modo següent... «E aquest en Corral de Llança eixí un dels més bells homens del mon, e mills parlant e pus savi. Si que en aquell temps se deya quel pus bell *catalanesch* del mon era de l'e del dit en Roger de Luria. E no era maravel·la que ells, així com devant vos he dit, vengren molts fadrins en Catalunya e nudrirense de cascun lloch de Cathalunya y Valencia to ço que bo ne bell parlar los poria els aprengueren. E axí cascu dells fo lo pus perfet Cathalá que negun altre e ab pus bell *catalanesch*... (2)» «Com se veu lo eatalá de Ramon de Montaner es lo mateix que lo del Atlas de 1375.»

Un poch avants (3) D. Antoni Ramis y Ramis descutint sobre la paraula *Corsa*, continuada en una inscripció de la Catedral de Mahó, escribia: «La inscripció está en llengua antiga Catalana ó Catalano-Provensal y no Llemosina com diu lo autor de l'avans dita Descripció (4), perque aquest últim idioma se diferenciava de aquell; y per o mateix...» y en nota 6 de la mateixa página diu:

«Ni un de nostres Autors antichs, com lo Rey D. Jaume I. Ramon de Montaner, lo Rey D. Pere III ni demés nomenan *Llemosina* nostra llengua, sino Cathalana, ni tampoch lo Rey D. Fernando I en sas Constitucions; y sols desde que comensá la opinió de habernos donat son nom y sa llengua Otger, y sos companys se nota aquesta novetat. Hi ha qui ho atribubeix al comensament de la Estampa, confonent la llengua *Llemosina* ab la *lletra* Llemosina, de ahont suposan s'ens comunicá... (5)»

(1) Escribian en 1839.

(2) «Chronica dels Reys Darago.» Cap. XVIII.

(3) En 1833, en son opuscul «Inscripciones relativas á Menorca y noticia de varios monumentos dscubiertos en ella» pags. 9 y 10.

(4) Armstrong «Historia de Menorca» y «Descripcion de las Islas Baleares y Pitussas».

(5) «Memorias de la Real Academia de Buenas letras de Barcelona» T. I, part. 2, p. 584. Creyem que lo dit en la nota es de D. Anton Campman y; puig, encara que la posa en lletra bastardilla y cita la Memoria, no posa el nom del Autor.

Si com diu lo autor de un ben escrit y rahonat article; publicat en un, ja fa algun temps extingit Diari Catalá (1), lo Catalá com justament diu. nascut del mateix tronch qu' el Provensal, manifesta ja sa existencia en lo sigle III y lo *Llemosi* se considera nascut en Espanya (en quina comarca?) y portat á la Provensa per los Comtes de Barcelona, arribant á assimilarse ab lo Provensal; es tot al revers de lo que generalment se creu, y en tal cas no podem atinar en quin punt de Catalunya, porque Catalunya habia d' esser, va naixer aquesta derivació del Catalá que prengué lo nom de Llemosí, cual nom trobem molt natural considerantlo la «llengua de *Limoges* ó del *Lemousin* francés.»

De tots modos, tant en lo cas de Ramís y Ramís y Campmany com del articulista A. B., que aixís se firma, tenim que la dita lleugua Llemosina (si algú pot saber quina es aplicada á Catalunya) es posterior, ó filla de la Catalana, y sols gent jove ó inexperta pot enamorar-se del nom de una filla, renegant del de la Mare qu' es la mare qu' els ha nudrit.

Lo Catalá, diu, dit articulista, produheix los primers monuments literaris en lo sigle XI. Molt anterior es lo document de Carlos el Calvo avans produhit y está en un error cuant diu que lo Francés los produi en lo sigle XIV, puig en las coleccions de Cuentos y Fábulas que ja havem citat de Barbazan y altres que se han publicat y publican actualment se troban produccions literarias desde el sigle X u XI, y son las que més afinitat tenen ab lo Catalá.

VI

Per lo demás; com se habrá pogut veurer en lo context de aquest mal engiponat estudi, estem d' acort ab lo articulista, en que la lleugua que parlavan las legions romanas, que conquistaren mitj mon, no era la lleugua clásica de Roma sinó la lleugua vulgar del Laci y demás comarcas de la Peninsula Italiana, y «que la infancia de las lenguas romances (ó sia originarias de la lleugua de Roma,) deu buscarse en lo llenguatge vulgar del llatí acomodat als diferents paissos que foren subjugats per las armas romanas.» Solsament, que per lo que toca á la Provença y Catalunya, á lo ménos, nosaltres no creyem que las le-

(1) «La Veu de Catalunya» continuació del suprimit «Diari Catalá», núm. 21, del 19 d' Agost de 1880. Justos cinch anys dia per dia del en que escrich aixó.

gions romanes importassen y ménos imposassen, de grat ni per forsa llur llengua, y que las llenguas nomenadas *romance* ó neo-llatinas, lo mateix que lo *Llatí clàssich*, son fillas de uu' altre llengua més antiga (1) de la cual lo Catalá y lo Italiá son, de las modernas, las que més han conservat son caràcter primitiu.

Mon antich mestre de Francés, lo sabi profesor de Grech y ultimament digne Rector de la Universitat de Barcelona, D. Anton Bergnes de las Casas, habia manifestat algunas vegadas estar convensut de que la llengua Catalana era la més antiga de cuantas actualment se parlan y esser la mare, ó á lo menos la germana gran, de las llenguas ditas neo-llatinas.

Nosaltres creyem que si molta part del temps que s' ha perdut buscant las afinitats y procedencias de algunas brancas del llenguatge per las arrels y etimologies de la llengua Vascongada *qu' es la última que se ha parlat en la I eninsula Espanyola*, ó be en lo *Sanskrit* prèes com á llengua mare de las que se ha donat en nomenar *Indo-Germánicas*, no essent més que la germana y encara la germana petita del Grech y del Llatí, puig se parlava Grech y Llatí molts sigles ants de que se parlés ni escribís en Sanskrit, aquest temps se hagués empleat en estudiar la llengua y la literatura Catalanas, los resultats haurian indubtablement d' haver sigut més satisfactoris, y M. Abel Hovelacque se hauria convensut de que lo Catalá es una verdadera llengua neo-llatina, si aixís se vol, que perteneix al grupo dels dialectes provençals, si s' enten per aquestos dialectes (alguns d' ells com lo Catalá verdaderas llenguas), tots ho son de la llengua mare primitiva, la llengua d' Osc, ó sia lo llatí vulgar (2).

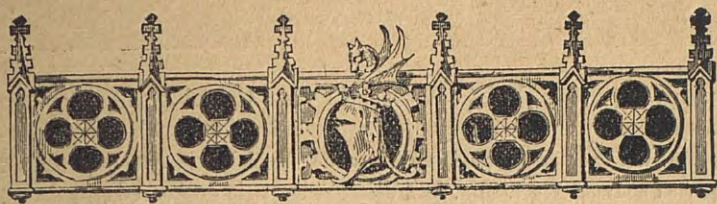
JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Seguirá.)

(1) Lo antich Osc. De cap modo lo Grech, ni cap altre extrany á la familia Osco-Etrusca-Liguria, habitant de temps inmemorial, desde la ribera occidental del Adriàtic fins al Estret de Gibraltar, lo mateix que actualment son los Italians y Espanyols.

(2) «La Linguistique», pag. 267. «On c'est demandé souvent si le catalan, qui occupe aujourd'hui en Espagne la Catalogne, Valence, les îles Baléares, et s'étendait jadis sur le territoire aragonais, doit compter au nombre des dialectes provençaux ou constitue par lui-même une vraie langue novo-latine. La question n'est point tranchée, mais on ne peut blâmer absolument les auteurs qui persistent à ne pas séparer le catalan des dialectes provençaux et retachent ainsi à la langue d'oc.

«Le Deuxième et treizième siècles furent l'âge d'or de la littérature provençale, mais ses plus anciens monuments remontent à une époque antérieure; la défaite des Albigeois lui porta un coup funeste; le français envahit peu à peu jusqu'aux Pyrénées ou l'on ne parlait auparavant que la langue d'oc, et les dialectes de la France du Sud en son arrivés à la condition de patois que ne grupe aucune langue littéraire.»



PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?

(Continuació.)



QUE lo Catalá es una llengua, no es una opinió vanitosa de Catalans sino de respectables autors, que, com á tal, la continuan en sas classificacions de llenguas y dialectes. Cesar Cantu en sa Filología comparada (1) qu' es una recopilació de Klapoch, Balbi, Raymon, Champolion Figeach, Sismondi y altres, coloca lo Catalá, lo Valenciá y lo Mallorquí en la familia de las Románicas ó Provençal Occitánich (segons determinaren nomenarla Champolion Figueach y Sismondi per la partícula afirmativa *oc*,) y en lo Valenciá posa entre paréntesis «llengua escrita» no considerant que lo Valenciá no es altre cosa que lo Catalá; no obstant, més endavant al fer la clasificació ó explanació de la «Familia de las *traco pegicas* ó greco latinas», diu: «En Es-

(1) «Historia Universal de Cesar Cantu. Traducda por D. Nemesio Fernandez Cuesta.» t. I, pag. 80, 85 á 89.

Romance ó romano rústico, hablado en los buenos tiempos de Roma, por las clases bajas de la sociedad en todo el Mediodia de la Europa Romana á excepcion de la Grecia y algun otro país. Súbitas modificaciones de más ó ménos magnitud hicieron que el *Romance* subsistiera en los dialectos vulgares que se hablaban en gran parte de España, de Francia y de Suiza y en algunos puntos de Italia. Segun Champolion Figeach, los principales dialectos del Romano clasificados segun cuatro regiones son los siguientes:

En España se habla el Catalan, etc. Es lo que havem continuat en lo tex.

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

panya se parla lo *Catalá* en Catalunya y en Algeri en Cerdunya; en los sigles x y xiii se escrigué en *aquest idioma* lo ántich Códich marítim. Lo *Valenciá* se parla en lo regne de Valencia que 's distingeix per sa suavitat y armonía, lo *Mallorquí* se parla en las Islas Balears. Si al ménos ja que no estudian nostra llengua y nostra literatura estudiessen la historia, sabrian que lo *Catalá*, *Valenciá* y *Mallorquí* son la mateixa llengua, que Catalunya conquistá y prengué dels Moros, Mallorca y Valencia y que los documents escrits del antich Regne de Arago *están escrits en Catalá* y no en *Valenciá* ni en *Mallorquí*.

Segons Champolion las quatre regions en que 's parlava lo Romanich ó llatí vulgar eran Espanya, Fransa, Suissa y Cerdunya, y diu: «Lo languedogués, lo provensal, lo llemosi, lo catalá y lo valenciá son los dialectes de més rica literatura. En los sigles xii y xiii arribá lo Romance *Llatí vulgar*, á son apogeo, el qual era cultivat en la major part d' Europa per los mellors ingenis de totes classes, desde 'l frare fins al aventurer y al príncep; pero sobre tot eu las Corts de los Comptes de Provença, de Tolosa y Barcelona. A consecuencia de la barreja de aquesta llengua ab varis idiomas germánichs, eslavos y altres, después del sigle x, se formaren las cinch llenguas següents:

- «c. Italiá parlat per los Italians, etc.
- d. Francés parlat per los Francesos, etc.
- e. Espanyol ó Castellá usat per los Espanyols, etc.
- f. Portugués parlat per los Portuguesos, etc.
- g. Valaco ó dacio, llatí, llengua parlada per los Rumans ó Rum-nos ó sia per los Valachs, etc.»

Pero no parla del *Catalá* com á dialecte del *Castellá*, en cual sentit alguns lo prenen sinó com á dialecte del ántich Romanich, ó *Llatí vulgar*. Senyala com á dialecte del *Castellá* lo de Toledo, Leon, Asturias, Aragó, Murcia y lo Andaluz, ni com á tal podia parlarne puig anteriorment havia dit que lo *Catalá* era una de las ramas de la llengua d' Oc, (Occitánica ó Romance) de las que havian sortit las cinch llenguas modernas esmentadas entre las que *se troba la Espanyola* es dir ta *Castellana*, y com lo *catalá* era «y es» lo Romance ó *Llatí vulgar* de la Península Espanyola no havem dit cap disbarat, ni tenen que incomodarse los Castellans perque haguem afirmat y repetim que la *llengua Castellana es filla de la Catalana*, en lo sentit, que la llengua Castellana, es una modificació efectuada, especialment per la influencia de la llengua Arabe, del Antich Romanich ó *Llatí vulgar* — la Llangua d' Oc del Dante — que 's parlava antiguament

en tota la Costa Occidental del Mediterrà y de la que considerem esser lo Catalá la continuació.

La llengua Catalana fou la llengua oficial del llarch y gloriós «Regne d' Aragó» fins á la incorporació dels Regnes d' Aragó y Castella y encara després de feta la Unió lo Rey de Castella y Aragó Fernando 'l Católich, expedia ordenacions, diplomas, mercés, etc., en llengua Catalana (1).

De la importancia del estudi dels documents en llengua Catalana y dels disbarats històrichs que resultan de la falta de consultar tals documents ja havem parlat varias vegadas aquí y en altres parts; sols nos falta fer observar que aquesta importancia de nostres Archius no data d' are. Ja en lo últim ters del sigle xv lo sabi croniste, archiver del Archiu de la Corona d' Arago durant lo temps de D. Joan II, y part del de son fill Fernando 'l Católich en lo prólech de son llibre «De Exequiis, Sepultura et Infirmitate Regis Joannes Secundus, etc., deya: «Si's trobará en lo dit Real Arxiu (de la Corona d' Arago) algun recort (de lo qu' ell buscava) per cuant si troban diversas anti-güetats, ordinacions e scriptures qui fan gran servey no solament á la Maestat Real e a tots e sengles vassalls e subdits de aquella *mes encara* a tot lo univerç (2).»

Algunas actas, declaraciones y sentencias del Tribunal de la Inquisició estant en Catala, com están en Catalá, y altres en llati, las curiosas llistas de las personas condemnadas ó absoltas per aquest implacable Tribunal que's troban en la obra de Carbonell, fentlas més interessants, com observa D. Manuel de Bofarull, últim sucesor de aquell en lo càrrech de Arxiver, al que si Carbonell tornava, estich consensut li donaria grans mercés, no tant sols per haver donat á llum sas preuhadas obras sino per lo dignament que s' ha esmerat en con-

(1) «Don Ferrando, per la gracia de Deu, Rey de Castella, de Arago, de Leo, de Sicilia, de Toledo, de Valentia... Compte de Barcelona, Senyor de Viscaya e de Molina, etc... Al amant e feel scriva nostre e tenint les claus de nostre Archiu Real de Barcelona En Pere Miquel Carbonell salut e dileccio» En lo encabessament de la carta per la que D. Fernando 'l Católich, mana á son Archiver de Barcelona com pondrer lo llibre que ha de reglamentar las Exequias Reals.

(2) «Opúsculos inéditos del Cronista Catalan Pedro Miquel Carbonell», tomo I pag. 142.

Publicats per lo digne Archiver D. Manuel de Bofarull y de Sartorio en los tomos XXVII y XXVIII de la «Coleccion de Documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragon. Y aprofito aquesta ocasió pera donar las gracias á mon amich lo esmentat D. Manuel de Bofarull y de Sartorio, per tots los serveis que tan espontáneament me ha prestat facilitantme quantas noticias li he demanat y regalantme los dos volúms de la preuhada obra.

tinuar sa obra de conservació y foment del may ben ponderat Arxiu de la Corona d' Aragó, depòsit de las glorias catalanas, del qual desgraciadament no sabem aprofitarnos com deuriem, ni encara consultar los valiosos volúms que contenen la preuhada colecció de molts de sos documents.

No he tingut la pretensió, com ja he dit desde un principi, de resoldrer una cuestió tant àrdua y tant complicada; mon intent ha sigut solsament indicar un camí, que á mon entendre podria seguirse, pera aquestas investigacions tenint en compte quant acabo de dir y que resumiré en pocas paraulas.

La época en que se senyala tingueren lloch moltes grans invasions y emigracions, xiv ó xv sigles a. C. La sortida dels Aryos del Asia Central; la invasió dels lydis en Italia; lo establiment en ella dels pelasgos, la baixada dels jónichs de las montanyas del Nort de la Grecia, la invasió de la Beocia per Cadmo y sos companys «egipcis», la vinguda dels fenicis á Espanya, (ahont no han estat may;) la invasió de la mateixa per los celtas y los iberos; la sortida dels israelitas d' Egipte; tot lo que no deixa d' esser una extranya coincidencia, es precisament la época en que los monuments del antich Egipte nos fan saber, ab tota certesa, era la mateixa en que los pobles de las Costas é Islas del Mediterrá entre los quals no tinch cap reparo en inclourer los de l' actual Catalunya y Balears, (1) invadiren repetidas vegadas lo llavors poderós Egipte, donantnos al mateix temps, dits monuments, á coneixer gráficamente las personas, armas, trajos, barcos, equipos d' aquestos, distingintlos per llurs respectius noms de sicilians, sardos, pelasgs, Etruschs, oscs, etc., tots pobles d' una mateixa rassa que parlarian llenguas afines y que indubtablement los oscs de aquella parlarian la llengua osca, la llengua dels oscs ó «llengua d' osc.»

Que los fenicis repetim, no han estat may en Espanya ab lo carácter de conquistadors ó colonisadors y que res los deu la civilisació ni la llengua catalana.

Que los celtas y los iberos no son altres que unas de las poderosas tribus que componian las grans masses de pobles de rassa Scytica procedents del Nort d' Europa, que rebutjats y comprats á últims del sigle vii a. C. abandonaren lo Egipte y Asia Occidental, que en grans masses havian invadit, retirantse cap al Asia menor ahont s' establiren

(1) Vegis mon article «La barretina ó gorra catalana» llegit en l' Associació d' Excursions catalanas, no publicat eucara, 16 Agost 1885.

temporalment y luego reforsats per novas hordas de la mateixa procedencia de grat ó per forsa abandonaren la patria interina, correntse cap á la Europa occidental, invadint la Grecia, la Galia y la Italia, apoderantse de la mateixa Roma y establintse los celtas y los iberos en las Galias, los últims en las boras del Ródano y la Narbonesa, no passant á Espanya, sino correntse cap al Nort y establintse definitivament en las duas vertents dels Pirineus, la Espanyola y la Francesa, un ó dos sigles avans de la Era Cristiana, y aquestos son los actuals vascongats *los únichs iberos d' Espanya* de qual llengua molt justament coloca Mayans la última en que poden buscarse etimologies de la llengua espanyola; puig es lo últim dels antichs pobles vinguts á ella en petit número y vivint sempre en un recó aïslat del resto de la Nació. (1)

Los grechs no fundaren colonias en la costa oriental d' Espanya ó en Catalunya fins á la segona meytat del sigle iv a. C. y si la influencia grega en la llengua castellana està, segons Mayans, en tercer lloch, potser en la catalana deuria estar en lo segon, no perque hagen estat mes grans y mes continuadas las relacions entre los grechs y los antichs habitants de nostra patria, sinó per la antiga afinitat entre lo grech arcaich y las antigues llenguas italicas y per la costum, ja avans mencionada, entre los romans, en épocas determinadas de parlar, escriurer y fer discursos en grech. (2)

Los juheus no vingueren en gran número en Espanya sinó durant lo temps dels primers emperadors romans y especialment després de la destrucció de Jerusalem per Tito (3) y si es veritat que s' esparriaren per tota ella, no éssent Catalunya de las Provincias ahont menos havia, crech que la influencia del hebreu en nostra llengua, mes que á la vinguda dels juheus es deguda al haver adoptat la religió Cristiana com á sa base fundamental los «Llibres Sagrats dels Hebreus» prenent per originals, ó més antigament escrits, los textos

(1) Mr. H. Rawlinson «The five Great Monarchies» tomo III) fa notar la preferencia dels medas per la terminació —ak «que compara ab lo article suffix vascongat —ac.» Creu aquesta terminació d' origen scyta, y no s' enganya, puig d' origen scyta eran los medas igualment qu' els vascongats.

(2) Ciceron («De Senectute» 12) conia que Platon de Atenas y Architas de Tarento, l' any 349 a. C. disertaban de moral, en grech, ab lo samnita Ponzio Erennio pare d' aquell Pontius que mes endavant feu passar lo exércit romá per dessota las Forcas Caudinas. «Qual dialech diu A Vanuci (ob. cit.) de qui traduheixo aquesta nota pot esser una ficció, mes prova que los grechs no creyan als principals dels samnitas incapacitats d' ocupar-se de especulacions filosoficas.

(3) Vegis «Historia de los indios en España y Portugal» per D. J. Amador de los Rios, Tomo I.

hebreus, qual traducció, interpretació, comentaris y criticisme, han ocasionat llarchs y profundos estudis, durant mes de mil anys, que no poden menos de haver influhit en gran manera en nostra llengua y molt mes en nostra literatura.

Tots los indicis arqueològichs é històrichs, *certs* donan á compen-
drer que las relacions entre los cartaginesos y los antichs habitants de
la costa del Mediterrá, á ells oposada, foren molt superficials, per
qual motiu, poca pot haver sigut la influencia de llur llenguatge en lo
nostre, com ho demostra lo ben estudiat cuadro etimològich del refe-
rit Mayans que coloca la etimologia púnica de las paraulas espanyolas
en lo penúltim esglahó, avans del viscaí que ja he dit es l' últim.

Finalment recomano á mos lectors tinguian present lo axioma «que
un sol testimoni cert d' un monument autentic val mes que cent, y
que mil volúms d' especulacions», per lo que, no cabent cap dupte,
per los testimonis representatius, epigráfichs y diplomátichs dels mo-
numents del antich Egipte, que los pobles, que xv sigles avans N.
E. invadiren lo poderós Egipte eran nostres antepassats los balea-
richs, sardans, etruschs, oscs, en aquestos y en aquella remotíssima
época se han de buscar «Los Orígens y Fonts de la Llengua Catalana.»

* *

Ja tenia acabat aquest estudi y fins lo havia entregat pera estam-
parlo quant lo eminentíssim orador y catedràtic de Historia D. Emili
Castelar pronunciá son Discurs en lo convit que li doná l' associació
dels Felibres de Paris. Aquest Discurs ve á confirmar en cert modo
mas opinions consignadas en ell, puig digué: *la literatura provenzal,*
al expirar el año mil, hizo germinar y florecer todas las modernas li-
teraturas castellana, catalana y portuguesa. No he entés may lo que
volen dir per *literatura provenzal*, ni sé si los que la esmentan se han
donat compte de lo qu' era avans del any mil, que feu naixer y florir
las llenguas neo lláticas. ¿Quina comarca era la que parlava aquesta
llengua provenzal, quina era aquesta llengua, y ahont tenia sos límits?
Ningú, que jo sapia ho ha fixat.

La tant manosejada llengua provenzal no podia esser altre que
aquella á la que, com he dit al comensament, Dante-Albigieri doná
per primera vegada lo nom de «Llengua d' Oc,» y que 's parlava des-
de lo golf de Génova al estret de Gibraltar y desde Marsella á Bur-
deos; ab las variacions inherents á cada localitat: la llengua *vulgar*
latina, no lo antich llatí *sabi y oficial* com se podria despendrer de

lo que diu Castelar: «El provenzal, lo mismo que el catalan y las otras lenguas romanicas, es el antiguo latin que hablaban el pueblo-rey y las provincias, y que fué la levadura indispensable para la formacion de las lenguas neo-latinas.» Sinó lo antich llatí vulgar, anterior á la llengua del Laci, la llengua que parlaren los progenitors del poble-rey en una paraula la llengua d' Ose; y ab mes rahó deu considerarse una sola y única literatura; la provenzal catalana, anterior al sigle x, per quant las posteriors del Sud-Est de la Fransa y Nort Est de la Espanya, que ab justa rahó diu Castelar «no formaren mes que una sola y única durant un periodo de cinch sigles.» «Por ello, el génio provenzal, se aproximó mas al génio catalan y al italiano que al génio francés. De ahí la intimidad establecida entre las literaturas de Sud-Este de Francia y el Noroeste d' Espanya, que formaron una sola y única literatura durante un periodo de cinco siglos. («La Publicidad,» del 17 Novembre de 1886.)

Y no podian ser sino la continuació de altre anterior qual origen deuria tal volta buscarse en las «Farsas atelanas.» La literatura, pera mi mal nomanada «Provenzal,» si en aquesta paraula no se compren tot lo territori dominat per los romans en Fransa y Espanya anterior al sigle x, devia esser una sola y la mateixa, com ho era la llengua en tots los pobles compresos baix la denominació de «Llengua d' Oc,» essent la mateixa ab las variacions consegüents al decurs del temps que tant justament diu Castelar continuá essent la mateixa per lo espay de cinch sigles, després de la formació de las novas llenguas, en los pobles del Sud-Est de la Fransa y Noroest de la Espanya, es dir, *dels pobles que continuavan, y alguns d' ells encara continuan parlant català perque aquesta es purament catalana.*

Ab lo respecte degut á tan insigne autoritat, de conformitat á las conviccions que me han resultat de mos estudis, y sens pretensions d' esmenar la plana á tant ilustre mestre, únicament com á exposició de mas opinions me atreviré á rectificar alguns calificatius que Castelar dona á certas civilisacions y literaturas.

«Así como Andalucía conservó sano y vigoroso en la Edad media en su civilización «greco-árabe,» el «helenismo tradicional,» jo haguera dit en lloch de Greco-árabe, Hispano-árabe, ó tot lo mes Romano-árabe, perque estich convensut que los antichs espanyols tenian civilisació propia, similar á la dels romans, com també que aquestos per llur conquesta contribuïren en gran manera á la modificació de nostra llengua y costums, al pas que també estich convensut, que molt poch ó res debém directament als grechs per lo que toca á nostra

civilisació, y en quant á la llengua, ja havém vist, que ab molta consciencia, Mayans coloca la grega en lo tercer lloch de las influencias en las llenguas espanyolas, y jo crech que aquesta influencia se fá mes sensible per los *grecismes* de la llengua llatina, introduhits per la moda entre los romans, especialment en la época que emprendueren la conquista d' Espanya, que no per las relacions directas ab los pobles grechs, ni al establiment de colonias gregas en Espanya, que no foren tant numerosas ni tant antigas com comunment se creu.

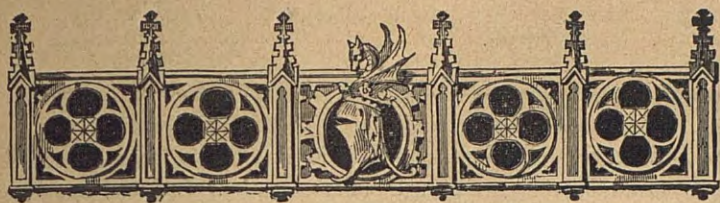
Continua en Castelar, —«asi tambien la Provenza mantuvo robusto y palpitante con su literatura «celto-romana,» el latinismo politico y literario, eclipsado por los esplendores, etc.; y despues,—En el periodo de disgregacion de la Edad-Media, el génio del Mediodia «celto-latino,» se elevó frente al génio celto-franco del Norte, como una necesidad inquebrantable.»

Jo no hauria empleat las expressions *celto-romana*, *celto-latina*, perque á part de que 'ls celtas no tenian literatura, *cap influencia se los pot atribuir en nostras literaturas*, y menos en nostre civilisació, perque fou un poble que vingué á Espanya tart; y en las costas del Mediterrá no hi posá llevat. Mayans ja havém vist coloca en quint lloch la llengua cèltica per sa influencia en la espanyola y si bé ho estudiavam potser trovariam aquesta influencia nula, puig com ja havém dit en altre part, Barbazan en son discurs sobre la llengua francesa, diu: «que las paraulas d' aquesta llengua cregudas *cèlticas* ó de origen cèltich, casi todas son purament llatinas.

Ja sense temor d' equivocar-me anomenaria á la *Civilisació y Literatura Provensals* anteriors al periodo de la disgregació de la Edat Mitjana *Hispano-Romana*, *Hispano-Llatina*, y si volia remontarme més amunt volent indicar l' origen dels pobles que 'n aquella época habitaban desde Marsella al Ebro las anomenaria Etrusco-Romana, ú Osco-Llatina, puig com ja he dit, los pobles de rassa Osca ú Etrusca, son los que desde temps immemorial han constituhit la massa de la població de la costa del Mediterrá desde lo golf de Génova al estret de Gibraltar y han continuat fins avuy dia, malgrat los elements extranys que pogan haver exercit sobre ells certas influencias, essent los mateixos pobles que mes de tres mil anys endarrera parlavan la llengua d' Osc.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.

(Acabaré).



PER QUÉ 'S DIU LLENGUA D' OC?]

(Acabament).



QUESTA es la rahó porque, com digué molt bé D. Emili Castelar en son discurs pronunciat en Paris lo 4 de Novembre de 1886, donant las gracias á la Aliansa Greco Latina, se troba en todas las riberas de nostre Mediterrá un paganisme natural may extingit, y porque Provenza sembla una prolongació de Catalunya, y Liguria una prolongació de Provenza, y Toscana una prolongació de Liguria, y també porque todas las ciutats de Cadiz fins Atenas, passant per Barcelona, Marsella, Niza, Venecia, todas las ciutats del Mediterrá se semblan, y justament se vanagloria de perteneixer á «la gran, inspirada, sublime familia fisiológica y esperitual heleno-llatina, en lo que han nascut las ciutats mes bonicas com las nacions mes inspiradas del mon.»

Per lo mateix, li es facil patentisar, tan poética y elocuentment com ell ho sap fér, quantas relacions y armonias propias existeixen entre las nacionalitats del Mediterrá, «quan la mes apartada realment colocada al ultim extrem occidental, unida casi per l' Estret al l' Africa y en los camins cap á las dos Americas —Espanya—guarda aquests forts lligaments *demostratius de una vida passada en comú* y auguris de altre vida futura també en comú etc.» Si, com diu, lo estret parentiu entre las cinch literaturas, grega, llatina, italiana, francesa y



espanyola, que no poden explicarse cada una aisladament sens l' auxili de las altres, mostra en sa idealitat permanent molt mes que la historia en sa relativitat transitoria lo identich fundamental esperit que alenta la vida y encen l' ánima de nostres pobles; es perque realment perteneixém á una rassa; qu' ell nomena «heleno-llatina» y que nosaltres, respectant sa gran autoritat, invertiriam los termes, rassa que de temps immemorial ha ocupat los mateixos païssos que ocupa actualment y que sempre ha constituït lo fondo de totas las poblacions de la Costa occidental del Mediterrá á pesar de las barres que han produït en ella las repetidas invasions de pobles del Nort, qu' en molt poch han alterat lo caracter especial de nostra rassa.

Si nos habem atrevit á dir que nosaltres en lloch de «heleno-llatina,» diriam «llatina-helénica,» es, perque, no creyem qu' en lo helenisme estigue la mare de tot lo geni heleno-llati, sino que creyem que lo helenisme es fill de l' Italianisme, puig qu' en Italia, ants que los Helens fossen un poble civilisat, se troban evidencias de una antiquíssima civilisació, de la que los Grechs induptablement prengueren la Mithologia, arts y literatura y fins m' atreviré á dir los héroes de la Guerra de Troya, si no la mateixa epopeya. Pera corretilgir aquest gran error historich crech bastaria estudiar detinguda y consciensudament los innumerables monuments que s' posseeixen de l' antigua Etruria, en los que se trobarian datos suficientes pera demostrar que, á lo menos de mil á mil cinch cents anys ants de Cristo hi havia en Italia y tota la costa occidental del Mediterrá desde la punta mes meridional de Italia fins al Estret de Gibraltar, y en las Islas compresas en aquest trajecte. una serie de pobles de una mateixa rassa que habitaba totas aquestas terras, ab una civilisació contemporánea y tant ó mes adelantada que las del Egipte y de la Assyria de la mateixa época, y ab una organisació politica internacional que los permetia confederarse y juntar forsas suficientes pera invadir lo poderós regne dels Pharahons: aixó de 500 á 1000 anys ants que hagués nascut lo Helenisme, ni que los Grechs fossen Grechs.

Encara que baix un punt de vista diferent, y á un objecte completament distint del nostre, D. Emili Castelar, en son esmentat «Discurs» en lo fondo diu lo mateix que diem nosaltres, «Existiren lo italiá y 'l francés y l' espanyol molt ants de constituirse las tres terras en tres nacionalitats ab un sol superior Estat; convinguém en que una rassa heleno-llatina existeix; vejám-la, sentím-la, entengám-la, creám-la y pensém-la en la certitut y en la seguritat completas que tots

aquestos sentiments y creencias, tart ó d' hora se organizarán en una forma que los contingue y los augure donantlos poder é influencia socials. Búsqüinse los títols de nostra noblesa y de nostra comun origen etc.»

La diferencia sols consisteix, que aquestos nostres títols de noblesa y origen comú, aquesta llengua anterior al italiá, francés y espanyol, mare de totes ellas, aixis com lo Sr. Castelar, per lo que s' despren de son «Discurs,» los faria arrancar de la época Grega; nosaltres creyém, com ja habem dit, se deuen buscar molt mes amunt, entre los pobles civilisats *Etruschs*, *Oscs* ó lo que fossen, mil cinch cents anys ants de Cristo, ab una civilisació igual ó superior á llurs contemporanis Egipcis ó Assyris, en los que, si fos possible, no sols trobariam l' origen comun de nostras llenguas, sinó també, si aixis podem expressarho, la comú idiosincràcia política de la rassa *Osco-Grega*, ab lo caràcter eminentment lliberal é independent que sempre la ha caracterisada, com ho expressa Castelar en son notable y eloquentíssim Discurs. «Diguemho molt alt y molt clar, los pobles heleno-latins son tots á una, sens excepció grans democracias, aquestas democracias son totes á una sens excepció en gran manera lliberals, y aquestas grans democracias se governan totes á una sens excepció per medi del sistema constitucional y parlamentari.»

Y aquesta atinada observació de Castelar per lo que toca á la rassa Greco-Llatina en l' actualitat, se pot estendre á totes épocas desde l' antiguetat mes remota. En la Edat mitjana ne tenim exemples en nostra Espanya en especial en Catalunya, en las Republicas Italianas y altres. En la Edat antigua en las republicas de Grecia y Roma, purament democráticas y per las escassas y obscuras noticias que tenim de nostra Espanya de aquelles épocas se pot conjecturar se governaba per sistema federatiu, ó dividida en petits Estats independents ab un regimen democrátich. Si nos remontem mes amunt, la historia nos diu que, molt ants de la fundació de Roma existia en Italia la federació de dotse ciutats Etruscas independents ó exercint la egemonia quan una, quan altre de las ciutats confederadas. Lo despotisme may ha estat patrimoni de la rassa Llatino-Grega, porque en tots y en cada un de sos individuos está encarnat lo esperit de independència y Llibertat.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.





BALLANT

Risi et argutis quiddam promissit ocellis.
Hoch satis hic; alfo cetera redde loco.
OVIDI.

Vessa 'l saló de gent. Bella es la festa.
Brolla 'l gas per cent llums sa resplendor,
y vola 'l wals de la armoniosa orquesta
de clavells y gardenias ab la olor.

De cabell ros, cóm una flor vermella;
sota un porxo de plantas tropicals,
allá m' espera ma gentil parella.
— Cuytém, que passa 'l wals.

Lo ball nos dona poderós son ala
per volar com dos tortras per l' espay;
ja som perduts en la espayosa sala;
¡aixís no acabés may!

Ja no 'ns pot escoltar la amiga aquella,
que are mateix seya al costat de tú;
ja 't puch dir que t' estimo, á cau d' orella,
No ho sentirá ningú.

Ja 't pot contar ma fantasia boja
l' amor ardent, que en lo meu pit niuhá:
si al dirte 'l que t' estimo 't tornas roja,
are ningú ho veurá.

¡Que hermosa estás! Ma boca tant sortosa
cent voltas deixa que t' ho torne á dir.
M' anyorava tant temps de dirte hermosa,
tant temps que no 't vegí.

Que bella fou de nostre amor la albada,
en una tarde del ardent estiu,
quan de la posta á la darrera ullada
la au tornava á son niu.

També com ella dels serrals tornávam
dret al poble amagat al mitj del plá,
y dels estels á la claró' arrivavam
d' aquell passeig llunyá.

Lo vent cansat de travessar la serras
plegava la ala, al arrivá' á la vall;
la llum fugia de las verdas terras,
quan corríam avall.

Y en la hora aquella, misteriosa y dolça,
los versos meus volias escoltar;
la cansó de la nina á qui la molsa
abriga en lo fossar.

Lo cant d' amor entussiasmat retreya,
que en mos recorts com una estrella llú,
y ja 'm semblava, quan llavors te 'l deya,
que era inspirat per tú.

Ditjosos dias que 'l meu cor tant ama,
passáren ab las rosas del estiu;
mes d' aquell foch d' abrusadora flama
ha quedat lo caliu.

L' altiu pollanch de sa verdó 's despulla,
s' ajau sens flors lo carmesí clavell;
mes sols esperan per cubrirs de fulla
que l' estiu torne bell.

Y tornarà ab sa esplendorosa vesta,
umplint lo cel de polsaguera d' or;
y 'l mon enter s' enjoyarà de festa
al igual que mon cor.

Quan eixa gent, que en lo saló volteja,
s' escampe un dia per turons y plans
y obrirs' la porta dels chalets ja veja
la alosa dels voltants,

dalt los turons de la frescal montanya,
ó als plans, que besa arrossegantse 'l mar,
un altre dia, ma gentil companya,
nos juntarà l' etzar.

Llavors, al caure la estiuhenca tarde,
tornant de lluny per l' espadat camí
l' amor inmens, que lo meu pit te guarda ,
cent voltas t' haig de dir.

¿Llavors, vritat que 'm respondrás, Maria,
quan tot convida á no fingi un moment,
eixa paraula, lo dols si, que ansia
quí estima y may lo sent?

¿Mes no ho diràs fins que la tebia ratxa
torne 'ls prats verts y las espigas d' or,
quan eix estiu de rosas y fullatge
tots lo tenim al cor?

¿Perque negarme 'l ser felís t' agrada,
si tens ton cor ab ton rubor venut;
quan tant m' ha dit ta penetrant mirada
perqué ton llavi es mut?

Tu sols somrius y ta rosada cara
diu lo que 'l llavi pronunciar no vol.
Tant sols la albada puch mirar encara.
¡Que bonich será 'l sol!

G. A. TELL Y LAFONT.



A.....

M' has enganyat: dona al fi
y encar que semblas un àngel
sols la cara 'n deus teni'
¡També 'n tenia l' arcàngel
que Deu vá allunyar de si!

Tu, com l' onada del mar
fins ahir ab mi jugares
ahir jo te vaig cansar
y á la platja me llansares
y en la platja 'm vas deixar

¡Oh! no 't deus recordar, no,
d' aquell jorn que vas jurarme
pura y eterna passió
primer jorn que vas besarme
primer jorn que 't besi jo.

Era un matí; l' auba hermosa
se vestia d' or y grana
per rébrer la carinyosa
besada del sol, germana
de la de Deu amorosa;

Refilavan las aucellias
 sos mes dolsos cants d' amor,
 obria 'l lliu sas poncellas...
 jo 't deya paraulas bellas
 y tu, m' obrias ton cor.

No 'l deus recordá aquell dia
 ni 'ls que á aquell varen segui',
 dias de pler y alegria,
 que con mes jo te volia
 mes me volias á mí.

Pró un jorn tingui de marxar
 y m' oblidares ingrata
 per qu' éts... l' onada del mar
 que no mes al sol retrata
 quan lo sol s' hi va á mirar.

.....
 Papalló d' álas dauradas
 xucli de ta boca, mel,
 mes del cor las flamaradas,
 mas álas han ja cremadas...
 debadas vull pujá 'l cel.

Jo qu' era ton girassol
 ma corola veig pensida,
 aucell que al aixecá 'l vol
 m' ha cegat la llum de 'l sol
 que al náixer va dar-me vida.!

Y en ma crudel agonia
 mentres pensant en tu, moro,
 potser te malehiria
 ¡Mes ¡ay! que l' ánima mia
 solsament sab dir... ¡t' adoro!.

TEODOR VIDAL.





LO VALLÉS

Jardí en el que tot l' any es Primavera,
Estiu ó bé Tardó,
hont l' ayre al esbullar la cabellera
saneja lo pulmó.

Com lo Vallés, no cerque altre encontrada
qui anyore 'l Paradís,
que no hi ha terra al mon més regalada
ni viure més felís.

De bells poblets, ciutats y pagesias
entre 'ls dos rius seguts,
si 'n té al plá, en los serrats y en las ombrias
dels fruyterars perduts!

Per tot campanarets y xumaneyas
s' adressan al espay,
menant, dels que 'l pá hi menjan, las ideyas
á son tranquil esplay.

Dels rehinosos pins en éll l' aroma
la marinada estén;
rabejas la perdiu de flonja ploma
al pélach del torrent.

La randa dels turons xamosa y verda.
fa 'l blau del Cel mes viu,
no hi ha en sos aiguavessos cap esquerda
sens degotall ó riu.

Dels romanins al rusch, aixams d' abellas
brescan sabrosa mel;
de raigs de sol ó de polsím d' estrelles
es tot l' espay rich vel.

Oneja 'l vent aurífichs mars d' espigas
que ajeu y torna alsar,
en cada grá que 'n cau, per las formigas
fent plourer un manná.

Y del fruyt la espessor sota las brancas
hont cantan los aucells,
vemellotejan per marjals y tancas,
maduixas y clavells.

L' horta frescal, de sa tendror convida
l' oreig á disfrutar,
á l' era escataynant la virám crida,
als prats lo bestiar.

Y fins l' espadat cingle hont sols s' aguanta
lo fréstech aligot,
trova qui 'l cep ab má atrevida hi planta,
per no deixal hermot.

No hi ha sens moli ó fàbrica á la vora
lo més petit saltant,
la mola, lo garbell, la llansadora,
no paran un instant.

Allá hont de l' aigua la corrent no arriba,
lo vapor la supleix,
de panyos y filats la bella estiva,
tot' hora creix que creix.

Y curulls los vagon's de fruyts y pessas,
lliscant per sobre 'l rall,
ensorran de la via las travessas,
en honra del treball.

Lo noble vallesà una sola gleva
sense planter no vol
y á enjegar los telers matiné 's lleva,
fins més y tot que 'l sol.

Per gosar un cop l' any, quan treu á fira
lo bé de Deu que té,
l' admiració que als forasters inspira,
la terra en que nasqué!

Oh bella Terra, alberch de la ventura,
¿quí no t' estimará,
quan fins la Verge en ta serrada altura
un temple desitjá!...

Desd' ell ja may un sol moment la vista
de ta rodona treu
y no 't deixa fer vella, ni estar trista,
ni sapiguer qu' es greu.

De tös fills en lo pit conserva encesa
la flama del amor,
y 'ls hereta ab los dons de la honradesa,
per ells capdalt tresor.

Logrant que de sas mans á la encaixada
diga tot hom en pés:
que per bons, terra y gent á la vegada,
no hi ha com lo Vallés!

FRANCESCH UBACH y VINYETA.



LO CUMPLEANY

DE L' ESTUDIANTINA CATALANA

Com un roure de un aglá,
Com de un reboll de una alzina,
Així l' Estudiantina
Ha brotat tota de un grà.

Lo dia a. a. m remembrant
En que quatre amichs, de gresca,
Fent de músichs y á la fresca,
De nit surtiren captant.

Era lo vuyt de Febrer
Mil vuyt cents vuytanta quatre:
Feya un temps de pernabat;e;
No de córrer pel carrer.

Al cap marxaba en Pépratr,
Seguian després n' Esteve,
En Reynes y n' Enrich Sèbe,
De catalá disfressats.

Duyan l' espadenya al peu,
Y en lo front la barretina,
Feyan música divina
Pel pobre y l' amor de Deu.

Tothom quedaba pasmat
Al ohir sa melodia,
y mentrestant se 'ls umplia
Lo sach de la caritat.

Si 'n feren de salts y bots,
Quan á casa se 'n tornáren,
Y la moneda comptáren,
Tot fentne munts y pilots.

Diuen que boy adormit
Encara en Sèbe comptaba
Diner y l' apilotaba.
De goig saltant en son llit.

Quan trescaban pels cafés
Y cercles, poch se pensaban
Que la llevar qu' escampaban
Tant bona fruyta tregués.

Eixa fruyta no es rahim,
Préssech, figa ó igual cosa.
Més dolsa y més saborosa
Es la fruyta que cullim.

Y tan hivern com istiu,
Tant de jorn com de vetllada,
Jamay la trobam macada
La fruyta de nostre empriu.

Més lo camp s' es aixamplat,
Y ha crescut també la colla:
Casa plena no trontolla,
sols hi reyna germandat.

Som ara junts vint y cinch,
Vint y cinch de bona mena:
Jutjau si ne fem de fahena,
Anant pel mon fent drinch drinch.

Rivesaltes ab primó
Vos proba sa simpatia;
Així mateix Amalia
Molítg, Bernet y 'l Voló.

A Béziers y á Monpeller
Hi passárem bona estona;
A Ceret y á Carcassona
Semblá que hi ploguéis diner.

Marxant sempre ab improvis,
Es com una maravella:
Ara arribam de Marsella,
Tot just venint de Paris.

Y tornam á Perpinyá
ab rams y palmas insignes.
Si del Rosselló som dignes
Son amor ja 'ns ho diu clá.

Cantem donchs tots al plegat,
Sempre, com en esta taula,
Units de cor y paraula,
Per l' art y la caritat.

Felissa es la mare
Que veu á son fill
Honrarli la cara,
De noblesa espill.

Eixa es nostra historia,
Amat Rosselló,
¡Aixís tant de bó
Pugam fer ta gloria!

JUSTIN PÉPRATX.





¡MAY!

—¿Perqué estás trista? ¿perqué suspiras?

—Mal d' anyoransa m' ha de matar.

No vull casarmhi.

—¡Noya deliras!

—May, mare meva, lo podré amar.

—¡Que dius, ma filla! ¡me maravellas!

¿No es rich, amable, d' elegant port?

¡Quantas voldrian que fos per ellas!

¡Quantas envejan la teva sort!

¿No hi consentires? ¿Encar te incita

A darnos penas un amor va?

Qu' es impossible, filla, medita:

Essent casada, ja 't passarà.

—Ja l' alba apunta. ¡Quina manera

D' espera' al nuvi. ¡Tingas dalit!

¿Sents com refila la cadenera?

Vaja, deixóndat'; salta del llit.

¡Estrany silenci! Lo cor se 'm glassa!

Ay! no la sento ni respirar!

¡Tota tremolo! ¡no sé que 'm passa!

¡Filla! ¡filleta! ¿no 't vols llevar?

Un pas avensa... se determina;
Entra á las foscas, s' ha trastornat
Perqué una idea la desatina,
y 'l cor li crida: No t' has errat!
Lo bras allarga; lo coixí toca;
Palpa ab angunia; freda la troba;
Un crit que esglaya ix de sa boca
Y cau en basca dins de l' alcoba.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.





NOTA

PRESENTADA Á LA SOCIÉTÉ DE GEOGRAPHIE DE PARIS,
PAR MONSIEUR GABRIEL MARCEL, BIBLIOTHECAIRE Á LA BIBLIOTHEQUE
NATIONALE, SOBRE LA CARTA CATALANA DE 1339, PER DULCERI.



' any 1885's' ha senyalat per un fet d' una importan-
cia capital en la historia de la cartografia. Nos referim
al descobriment d' una carta catalana més antiga que
aquella á la qual D' Avezac, Buchon y Tastu donan
la fetxa de 1375.

Tenim entés que cap societat de Geografia s' ha ocupat fins avuy
d' aqueix important document, y per cert que interessa en gran ma-
nera á tots los aficionats als estudis geográfichs.

En los paissos del Nort, MM. Broch y Nordenskjold, que la nos-
tra Societat se honra de contar com á corresponents, quedarán sor-
presos al trovar en aqueixa carta molts noms d' aquellas comarcas
septentrionals. En Dinamarca, lo professor Erslev, que l' any últim
nos doná una conferencia sobre las antigas cartas del Chersoneso cim-
brich, haurá de modificar algunas opinions.

En Alemania, MM. Breusing, Fischer, conegut per sos interes-
sants estudis sobre la cartografia italiana, Ruge, tant notable per sos
descobriments histórichs-geográfichs, estudian actualment aqueix in-
teressant *portulano*.

A Fransa, ab sentiment dech dir, que l' anunci d' aqueix interessant descobriment serà acullit ab indiferencia, á no ser per M. Hamy estudiador incansable de las cartas de Gabriel Vallseca, Soler i de més catalans. Mes no serà aixís á Espanya, ahont los Fernandez Duro, los Coello, los Jimenez de la Espada, tots molt gelosos de sas glorias nacionals, saludarán joyosos lo nom d' un nou cartógrafo, que vindrá á aumentar la llista ja rica dels mestres mallorquins.

Un aculliment semblant tindrà á Italia aqueix nou portulan, puig los Uzielli, los Amat di S. Filippo, los Cristoforo Negri, los Desimoni, los Canale, é *tutti quanti* s' ocupan ab zel lloable de reunir, estudiar y comparar las obras dels seus inombrables cartógrafos, gran interés tindrán en buscar l' influencia que ha pogut portar á las cartas italianas, l' escola catalana de la que l' obra que nos ocupa allunya lo seu origen.

Trovada á París, adquirida per un aficionat parisench, M. Lesouef ben conegut dels bibliófilos y coleccionadors, sembla que á París mateix se li deu donar la importancia que té. Per aqueix motiu es que reclamo d' aqueixa docta assemblea alguns minuts de bondadosa atenció.

Dibuixada sobre una fulla de vitela que mideix 1^m045 de llarg per 0^m755 d' ample, aqueix portulan porta en la part superior dreta, sota una figura que representa Usbech emperador de Sara, la següent llegenda: (1)

*Hoc opus fecit Angelino Dulceri || anno mcccxxxviii de
mense augusto || in ciuitate maioricarum ||*

Comensaré per fer notar lo nom italià del autor, Dulceri ó Dulcer no es pas un vocable de figura catalana, mes crech que no 'ns debém parar en aixó, puig Soler i altre cartógrafo mallorquí, té un nom que resulta també extranger á menos que sia una derivació del nom de son poble, puig á Mallorca hi ha una localitat que's diu Soler. (2) Faré constar que la carta que 'ns ocupa té 'l gran valor d' anar fetxada y firmada. La carta més antiga que posseheix la Biblioteca nacional porta la fetxa de 1375. Per lo tant aqueix nou *portulano* l' avensa de 36 anys, sent lo més antich monument conegut de l' escola catalana.

(1) Aqueixa llegenda mitj esborrada se pot prestar á equívocs. Si bé lo escrit es incontestablement del segle xiv, algunas personas han cregut llegir lo número 1439. Aixís es que havém consultat á M. Leopold Delisle, sabi paleógrafo, 'l qual ha llegit lo mateix que nosaltres la fetxa 1339.

(2) Suposém que l' autor se refereix á Soler.—(N. del T.)

Es admirable per lo seu estat de conservació, com es fácil veure examinant la bella reproducció heliogràfica que ha fet fer en petit nombre M. A. Lesouef.

Lo mateix que la carta catalana de 1375 aqueix document té molts punts de semblansa, está adornat de moltas figufas de reys, ciutats, animals pintats ab colors dels més llampants, y moltas banderas pintadas y dauradas. No s' hi veu, lo mateix que á la carta catalana, cap rosa de vents que donan á tants portulans un aspecte rich y agradable per la varietat de colors. Los vents venen indicats en los costats de la carta per caps humans sense interés major.

La carta de Dulceri té las inscripcions en llatí, aixís com la carta de 1375 las té en catalá. Lo dibuix es tant correcte que son autor deuria ser un bon artista en aqueix género, al mateix temps que un distingit geógrafo. Y dihém distingit, puig aqueixa carta nos dona una llarga llista, molt més rica de localitats que la carta catalana de 1375, y anomena ports com Fecamp, Ouistreham y altres de molt secundaria importancia. Afegirem que la tradició sagrada ó profana sols té una petita part en la nomenclatura d' aqueixa carta, construhida segons informacions seguras, p'recisas y podém dir vistas.

Ella dona molt exacte idea, per la época, de la Europa y nort de l' Africa á pesar d' algunas deformacions inevitables per marinos que no tenen més instrument científich que la brúxula (*marinette*.) (1)

Tal grau de perfecció relativa fa creurer que aqueixa carta havia d' esser precedida d' altres, puig es impossible de primer moment fer una obra semblant.

A partir del nort de la Noruega, per sobre d' una localitat que porta lo nom de *Alogia*, aqueixa carta comprén tota la Europa y una part de l' Africa septentrional per sota lo cap Nun. Es á dir, que en 1339, set anys avans la expedició de Jaume Ferrer que va sortir en 1346 en busca del *Riu d' Or*, (2) los catalans coneixian la costa occidental d' Africa sino fins lo Senegal, pero si fins á un punt anomenat Tefé al sur d' Abach que jo no he pogut identificar.

Afegim seguidament que l' archipelach canari hi es compost de las illas Forte-ventura, Equi-marini (?) y la *Insula Lanziratus Maro-*

(1) La brúxula sembla importada per las creuhadas d' Orient, ahont los alarbs la sabrian sens dubte dels xinos. Si fou solzament coneguda en lo Mediterrani en lo síglo xii, sembla que ja son ús era general en lo síglo següent.

(2) En 1229 Jaume d' Aragó, conquistá las Balears. No te res d' extrany que 'ls mallorquins instruhits en la escola dels alarbs sortissen bons marinos, puig reunian á la práctica, la teoria que havian après dels seus dominadors.

celus, ab bandera genovesa, com recort de la expedició que sortí de Génova vers 1295 baix lo mando de Lancelot Maloisel, lo que confir-
ma una vegada més las negacions donadas al vescomte de Santarem
respecte á la prioritat dels descobriments dels portuguesos á la costa
africana.

Del est al oest la carta de Dulceri corra de las illas Azores com-
postas de la *San-Brandan*, *Primaria sive puellarum*, *Capracia (sic)* y
Canaria, fins á mitj mar Caspio que porta per nom *Mare de Bacu sive*
Caspium. (1)

Lo mateix que 'l mapa de 1375, lo de Dulceri no posa bandera ni
á Roma ni á Avinyó. Ja sabém que 'n aquella fetxa hi havia dos Pa-
pas; y MM. Buchon y Tastu atribueixen aqueixa ausencia de pabelló
á que lo Rey d' Aragó no va volguer pendre part per cap dels dos
Papas competidors.

La ciutat de Paris está guarnida ab una bandera sembrada de set
flors de lis. Ja sabém que fou durant lo regnat de Carlos V, quan se
adoptaren las tres flors de lis solzament.

La villa del Havre també está senyalada en la nostra carta baix lo
nom de *Loyra* (Leure) ab lo que 's eoneix moltas vegadas en las car-
tas anteriors á Francisco I, nom qu' encara porta una de las dársenas
del port.

Havem dit que hi havia moltas semblansas entre la carta de Dul-
ceri y la catalana de 1375. Aquestas semblansas poden veurers no
tant solzament en la delineació de las costas, en iguals errors de pro-
porció y direcció, en la forma equivocada del golf Pérsich y peninsu-
la Arabiga, en lo contorn del mar Caspi, faltas evidentment copiadas,
si que també en las llegendas que 's pot dir son identicas en abduas
cartas.

Sembla que 'l fet es interessant per copiar alguns exemples

A lo llarch d' Irlanda se llegeix aqueixa curiosa inscripció:

CARTA DE DULCERI DE 1339.

In Hibernia quæ Irlanda dici-
citur, multa mirabilia quæ cre-
denda sunt, ut narrat Issidolus. (2)
Est autem Ibernia insula quædam

CARTA CATALANA DE 1375.

En Inbernia ha moltes illas me-
ravellosas, que son credores, en
les quals ni a una poque, quels
homens nuyl temps no y moren,

(1) *Bakú*, es avuy dia lo principal port rus del Caspi.— N. del T.)

(2) Isidoro de Sevilla.

parva in quâ homines nunquam moriuntur. Sed quando nimio senio afficiuntur ut moriantur, extra insulam deferuntur. Est allia insula in quâ sunt arbores quæ aves portant et sicut papones maturant. Item est alia insula in quâ mulieres prægnantes nuncuant pariunt, sed quando sunt determinate ad peperendum, extra insulam deferuntur secundum consuetudinem.

Nullus est serpens, nulla rana, nulla aranea venenosa. Imo tota (terra?) est contraria adeo venenosis terra ut idem (sic) delata et dispersa pereant.

mas con son molt veyls que muyren, son aportats fora la illa. No y a neguna serpent, ne neguna granota, ne neguna aranya verinosa, abans tota la terra es contrariosa á tota bestia verinosa. Cor aquí es lacus et insull. Encara mes, hi a arbres als quals auçels hi son portats axí con a figam madura. Item hi a altre illa en la cual les fembres non enfanten, mas con son determenades á enfantar, son portades fora la illa segons costuma.

Com se veu apart del orde que guardan los párrafos ó passatges hi ha completa identitat en los dos textos. Ahont no hi ha concordancia, es en la enumeració dels noms dels llocs. Aixís, per la Noruega, la carta de Dulceri dona sis noms y la catalana de 1375 ne dona solzament quatre:

Trunbeg.
Mastrant.
Bregis. (Bergen)
Alogia.
Nidroxia.
Tronde. (Trondjeim)

Mastranto.
Bregis.
Nidrosia.
Tenrode.

Mes diferencia hi ha en la Suecia.

DULCERI 1339.

Scarsa (Skarstad) y llach Scarsa
(Wetter y Wener.)
Lundt. (Lund)
Scamor (Skanör en el Malmöhuslän.)

CARTA DE 1375.

Dondina.
Scamor.
Scarsa (Skaraborg.)

Andine.
 Chiclobergis.
 Lundes.
 Istach (St. Eustaqui.) Istad.
 Sormershans.
 Aoxia.
 Llach Stokol. (Melar)
 Stokol. (Stockolm)
 Kalmar.
 Suderpiegeh.
 Riperia Roderin.
 Camp de Vexiom.
 Riu Vettur.
 Roderim.

En lo Báltich hi ha una inscripció mitj borrada de la que sols se llegeix ...*ipsa habet parrochiam*.

Aqueix treball de comparació podriam portarlo més lluny y estendrel per tota la carta, més aixó seria abusar del temps de la Societat, y ademés tenim ja 'l projecte fet de publicar semblant trevall. Las citas que acabem de fer proban que la carta més vella es la més rica com onomástica.

En resúmen, resulta del exámen y comparació que havem fét, que la carta de Dulceri es fins avuy lo prototipo de l' atlas catalá y altres cartas de la mateixa escola; y dihem fins avuy, puig no hi ha que desesperar encara de trobar novas y més vellas cartas catalanas. Y qui sab si 's pot atribuhir al mateix Dulceri l' atlas catalá, la diferencia de fetxas no es pas un obstacle invencible, puig nos resulta difícil que un altre autor, á ménos de copiar servilment l' atlas de Dulceri, hagi arribat á una identitat quasi absoluta.

Aixó no vol pas dir que la carta catalana universalment coneguda y admirada, perdi de cop y volta tot lo seu interés.

Si, com estem tentats de creurer, la carta de Dulceri de 1339, ha sigut reproduhida, dos fets geográfichs de la més gran importancia cumplerts després d' aquella fetxa, ne donan la rahó.

Es lo primer l' expedició de Jaume Ferrer en 1346. Si lo coneixement de las Azores y Canarias y la ocupació d' aqueixas últimas per los Genovesos habia arribat á noticia de Dulceri per tradició ó per los enrahonaments de alguns marinos aventurers que habian estat en

aquells llochs, aixó no vol dir que Dulceri 'n tingués clara notícia, com la tingué en 1346, causantli suficient impresió pera ferho constar en una segona carta, com la de 1373, la qual porta la fetxa exacta de la sortida d' una expedició oficial per Riu d' Or.

En segon lloch, la relació del viatge de Marco-Polo y los seus oncles per l' Extrem-Orient, no havia arribat ab suficients detalls en 1339 pera consignarho en una carta, á Barcelona, que era cort allavors del Rey d' Aragó, y ménos encara á Mallorca residència probable de Dulceri. Tornát á sa patria en 1293, no fou fins 1298 que Marco-Polo dictá á Pisan Rusticien la narració de son viatge, coneguda baix lo nom de *Llibre de les Maravelles del Mon*. ¿S' ha d' estranyar que en un temps en que no 's coneixia l' impremta, aqueixa narració manuscrita, tardés 40 anys per arribar á Mallorca?

Tots los detalls que respecte l' Assia veyem en la carta de 1373, son trets sens cap dupte de los viatjes de Marco-Polo; puig que las relacions de los viatjes de Carpin y Rubruquis no tingueren la publicitat ni importancia que la del viatjador veneciá.

Es, donchs, á aqueixos dos fets que hi ha que atribuhir á Dulceri ó algun altre cartógrafo catalá, la carta de 1373, que no es més si tal espresió podem donar, que una edició considerablement corretjida y aumentada del portulano de Dulceri de 1339.

Trad. per JOSEPH RICART GIRALT.





À UNA PERLA

Allà en lo fons del inquiet Atlàntich
en bres de nacre vas vení á la vida
y al fons del mar contenta reposavas
tancada en ta petxina.

La ma del home 't va robar la calma
llensante al mitj d' un mar de pedreria,
y entre tants de tresors ¡ay! tu anyoravas
ta casa nacarina.

Mes avuy deus estar ja ben contenta,
no 't deus pas recordar de ta petxina,
que per ferte oblidar ton bres de nacre
t' han dat lo coll de cisne de m' aymia.

FERRANT AGULLÓ Y VIDAL.





DESPAREGUT

Poesia premiada ab *Una rosa d'or*, en lo certámen de Sitges.

S' han batut com á braus: de la darrera
canonada, suspesa, la fumera
s' arrossega pels pins com un plomall;
y entremitj d' una pluja de granadas
passan corrent las mulas futejadas
emportantsen lo Krupp márgens avall.

« A defendre 'l canó » la tropa crida,
y al rependre furiosa la embestida
la collada coronan cent fusells;
mes l' enemich com tempestat avansa
y en mitj de flamas de pujar no 's causa
al abrich del brancam dels pinatells.

Casi son dalt: los del turó cedeixen,
ja sas balas perdudas no fereixen
y ornará aviat lo cim lo pabelló;
un brau sens teme n' ha escalat la altura,
mes al punt que es adalt son pas l' hi atura
la granada que esclata com un tró.

Era un brau cassador. Ferit rodola
pel vessant de la presa montanyola
fins la vora molsosa d' un torrent,
hont sentint de son pit fugir la vida
com sombra veu sa companyia ardida
perseguint l' enemich per la pendent.

De la mort sent lo bes sobre sa cara
y 'l recort volgudíssim de sa mare,
de son poble y sa llar se l' hi apareix.
Y 'l veu com rera la apartada serra
després l' ayguat que ha devastat la terra
bell lo sol en sa porta resplandeix.

Y veu aquella casa, la pallera
aixecars' com puig d' or vora de la era
veu las copas verdosas de sos pins,
y 'l torrent amagat en mitj d' alzinass
ab sas fadas de vestas argentinas
sota porxos de perlas y rubins.

Un dia al crit esferehidor de guerra
s' estremi de venjansa aquella terra
tranquila com las auras de son prat.
Per la Patria á lluytar sab que 'l cridàren
y 'l fusell encar tebi l' hi donaren
d' un company que espirava en lo combat.

Després. . . . sols lo brugit de la batalla
oferir nú son pit á la metralla
d' un odiat enemich, que no coneix;
lluïtar sens treva fins donar la vida,
matá, ignorant de qui sigué homicida
y morir sens coneixe qui 'l fereix.

Y aixís en mitj de son crudel deliri,
sens saber per quin deu es son martiri
ni somiar que es la Patria, per qui mor,
l' ardit soldat sobre una verda branca,
tot pensant en sa mare, sos ulls tanca,
y fa son últim esbatech son cor.

Tot dorm y calla del torrent devora.
Escorrentse entre pedras l' aygua plora.
Va á amagarse ja 'l sol rera 'l serrat,
y 'l lleveig, que s' ajoca en la clotada,
porta encara una que altre canonada
com un tró de tempesta que ha passat.

Alsa 'l grévol sas fullas barnissadas,
que quan queya 'l soldat deixá tronxadas,
de verdura guarnintli un bell dosser,
y l' amaga ab sas brancas trepadoras
la verdissa ab sas rosas y sas moras
tot servintli de llosa y de fosser.

Ja ningú l' hi sabrá. Brilla la lluna,
platejant l' alzinar de fulla bruna.
Ab sos raigs no travessa ja 'l trespol;
y atret com sempre per la font vehina
en la branca nuhosa de la alzina
ha cantat tot lo vespre un rossinyol.

Lo cel s' emporpra ab la novella albada;
ab la cara de pólvora fumada
cinch llancers per buscarlo n' han vingut.
L' han cercat ab anhel: lo torrent calla,
y en la llista de morts de la batalla
han escrit aqueix mot: *desparegut*.

¿Y demá qué será? La torrentera
guardará son secret. L' aygua lleugera
entre pedras sos ossos s' endurá.
No tindrà una pregaria ni una llosa.
Sols lo corp potser sápig a hont reposa
més lo corp no ho dirá.

G. A. TELL Y LAFONT.





À LA COSTA DE LLEVANT

Costa de llevant
i y que n' ets de bella!
Cent cops jo t' he vist
joyeil plé d' arenas;
t' he vist quan lo sol
ix d' onas encesas,
quan llú en lo mitj jorn,
quan fuig de la terra
y fet mar d' argent
en la nit serena;
t' he vist negre, ab por,
bramant la tempesta
y sempre m' apars
la costa més bella
que pétjan los homs
que 'l mar petoneja.

Si 'l sol ix d' orient
per cortinas bellas
de núvols com foch
orlats de violeta,
lo primer petó
aixís que veu terra
aquell n' es per tú,
bressol de bellesas.

Jo t' he vist donar
eix petó que alena,
l' onada somriu
y esclata ab dolcesa,
llavors coralins
de colors encesas,
conquillas, com flors,
que 'l mar hermoſejan,
te porta ab ahhel
merescuda ofrena
que ab tos brassos d' or
be rebs y festejas.

Com blanchs colomets
ab alas estesas,
de lluny los llahuts
van venint depressa.
Ja arriban contents,
ja son á l' arena;
lo brau mariner
ja riu ab sa pesca
que brilla, saltant
per la xarxa negra
com llá d' allá 'l cel
hermosas estrellas.
Tot viu allavors
tot viu y s' alegra,
cansons del treball
be prou que se 'n senten;
los crits dels brivalls
que l' art del mar treuen,
de l' ona 'l ramor,
lo joy de la pesca,
los cants de las aus,
lo ventet de terra
de vida y content
y de pau t' empleyan,
y allavors m' aparè
la costa més bella

que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

Lo sol va pujant,
las velas estesas
n' asseca ab sos raigs
y 'l vent las oneja;
imens mar de llum
tas onas llumena,
un mar qu' es tot or
y un mar de turquesa
que dintre del vas
format ab ta arena
mogudas per Deu
sas onas barrejan.

Devalla ja 'l sol
llá d' allá las serras,
los valents llahuts
las onas fendeixen:
llavors sembla 'l mar
que n' está de festa,
tot ell ben guarnit
de blancas banderas.
Cortinatjes d' or
ab sa llum radera
te dona lo sol
de l' alt de la serra.
Abrigada ab ells
á la nit esperas,
t' adorm rondinant
l' onadeta bella
y 't canta cansons
ab tanta dolcesa
que sols los bells raigs
de lluna 't despertan,
y allavors d' argent
ab mantell cuberta

lluïnt los granets
de ta fina arena
com un bano obert
tot plé d' anticuelas
apars á mos ulls
la costa mes bella
que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

T' he vist negre, ab por
bramant la tempesta.
Llevant y mestral
moviante guerra;
las onas ab greu
s' alsavan superbas;
los núvols negrenchs
donavan feresa;
los llamps, rius de foch,
crehuavan depresa;
lo tro, rodolant
son carro feréstech;
¡qué bella llavors!
¡qué gran, qué plamenta!

Mes ja amaina 'l vent;
lo cel s' asserena,
lo mar se amanseix
y l' ona es blavenca;
lo sol esplendent
l' espay tot llumena.
L' escuma com neu
s' ajeu per l' arena
y 't trobas llavors
¡oh costa la bella!
ta falda qu' es d'or
y hermosas pedretas
de richs presentalls
de l' ona que 't besa
xopadeta arreu,

arreu, arreu plena,
recorts de la mar
recorts de tempestas.

Y al véuret, ab por,
ab goig, bella, ó negra
ja bres del treball
ja mur de defensa,
ja d' or ó d' argent,
dormida ó desperta,
quan ix l' astre rey,
quan fuig pér la serras,
quan van los llaguts,
quant venen depressa
sempre que t' he vist,
que lo cor m' alegras,
à mos ulls apars
la costa mes bella
que petjan los homs
que 'l mar petoneja.

TEODOR VIDAL.





ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

I

LAS. TIAS PONAS



As tias de mon amich Guillé m son quatre germanas que la mes jove te 45 anys, se diu Eulari; la segona Tomasa, la tercera Rafela, y la quarta y mes vella Narcisa. Vihuen á Besalú. Al perdre r llurs pares, fa alguns anys, se trobaren orfas, solas, pera administrar llur petit patrimoni, per cert de ben poch reddit, sense tenir ningú que las ajudés. Quan perderen sos pares l' Eulari tenia 35 anys, y las altres germanas dos anys de mes, es dir, en progressió quiscuna de dos anys.

Las quatre, en llur joventut, sentiren, com á fillas d' Eva, la tormenta de las passions; llur cor batia de desitj suspirant pel matrimoni; pero eran tant poch afavoridas per la naturalesa, y tenian tant poca llegítima que cap home, per afició que tingués pel matrimoni, ne feu cas. Llurs pares no perdian cap ocasió pera ferlas coneixer, pera portarlas á fira, com se diu en l' Empurdá, en balls, reunions... tot fou en vá. També quina estranyesa! cap d' ellas se semblava á donya Cecili, la mare; las quatre retiravan á don Joseph, lo pare, que era alt, sech, ossat, cara llarga afavorida d' un nas carnós, nervut, torsut un poch á l' esquerra, boca fesa de tal manera que quan reya semblava arribarli á las orellas; mans y peus de bastaix.

Donya Cecili, la mare, era petita, grasseta y rodoneta; 's deya que habia sigut guapa.

Que misteriosa es la lley dels contrastes entre home y dona! Com

explicar eixa preferència que la dona petita troba en l'home alt, y vice-versa? com també la dona guapa que prefereix un home lleig? Donchs, segons diuen, donya Cecili se casà enamorada de son marit que ben cert res tenia per agradar, al contrari. En aquí entra també la part moral que de vegades compensa los defectes físichs. Ella prou rica, éll pobre; havia sigut escrivent de son pare, notari de Besalú. Llur enamorament fou un ver idili de miradas y sospirs sense gosarse dir que s'estimavan. Fou quan morí 'l notari, son pare, que, vengentse orfe, donya Cecili, se casà ab son estimat Joseph. Deu benehi llur unió donántlosi quatre fillas, quatre filaborras com deya don Joseph ab lo desitg d'un noy. Pero quina mala sort, cap d'ellas se semblava á la mare, totas retiravan al pare; aixís es que tenian mes fatxa de noys que de noyas. Ab los anys eixas qüalitats masculinas s'han desenrotllat de tal manera que, pobretas!, á pesar de tenir un cor ben sensible, per força s'han hagut de quedar pera vestir Santa Catarina.

Hem de convenir que es una calamitat per uns pares de tenir quatre noyas lletjas per casar. Francament son á planyer. En las reunions y saraus que anavan, al entrar en lo saló, las amigas sempre envejossas las deyan: *las grúas*. Donya Cecili se vené una finca pera ferlas anar bonicas; com mes flochs y adornos se posavan pitjor.

Las quatre eran altas, secas, coll llarch, mans y peus com de don Joseph, ab una veu d'home que feya fugir lo pretendent mes resignat. Y creguin que no ho merexian, puig eran plenas de bon cor y bons sentiments que ben cert haguessen fet un marit felis.

Al veurers despreciadas pel món se tancaren en llur casa payral resignadas á viurer solas com monjas. Cubriren de cendra lo foch de sas ilusions perdudas; sola quedá encesa la mariposa del sentiment d'amor pur que en lo cor de la dona resplandeix de viva claror fins que la mort l'apaga. Es una veritat: aqueix amor purificat de tota idea terrenal lo ofereix á Deu. Las hermosas funcions del cult, l'altar, lo temple plé de flors, d'encens y de celestials melodías, la satisfan del tot. Troba en ellas consolacions puras en las quals se complau.

Pero no n'hi ha prou de eix ideal, voldrian un afecte material, palpable, fora del temple, al tornar á casa, res de l'home que miran ab indiferencia, pero si, d'un ser de Deu que puguin estimar, cariciar, un aucell, un gat, un gos, etc. Es estremada l'estimació que hi posan.

*
*
*

Las tias de mon amich Guíllém tenen un gos llanut, lleig, llaga-

nyós, esquilat de mitg en avall com lo gos d' un gitano. Ignoro d' hont lo havian tret; lo havian arreplegat de cadell; li deyan *Xelin*. Era llur estimat; lo cuydavan com á una criatura. Quan la tia Eulari lo volia acariciar, la tia Cisa li prenia de sos brassos y lo cobria de petons: pobre *Xelin*!... pobre fillet meu!... y acabat la tia Rafela y la tia Tomasa. Lo gos se deixava fer omplint las tias de babas. En lo saló tenia la seva butaca privilegiada. Lo pentinavan una vegada al dia, cada una una setmana per torn. Lo posavan á taula devant d' un plat d' escudella, ab un toballó nuat al clatell, com una criatura; lo servian, lo atipavan de sucre y dolsaynas. Tota la casa anava en renou pel gos. Al veurer tan gran estimació de las quatre tias, totes d' edat, inspiravá un sentiment de riure y de compassió... Sempre la mateixa claror de la mariposa que aduch en la vellesa radia com una aureola del cor de la dona...

Un dia al sortir d' una funció d' iglesia las tias Rafela, Tomasa y Eulari anaren á fer uua visita; la tia Cisa sola s' en torna á casa; tota vestida de negra, cap y cara coberts d' un vel, llibre y rosaris á la má, caminava ab reculliment religiós, quan, de sopte, mitja dotzena de gossos. batentse ab crits y reganys, se li tiraren entre camas... La tia Cisa feu un crit dolorós y se desmayá. Los vehins la portaren en una famacia ahont se revingué, y l' acompanyareu á casa seva. No tardaren en venir sas germanas. Al veurerla pàlida, estirada sobre 'l llit, s' asustaren. — Pero que tens Cisa?—Ay!... ay!... quin terror... — Parla, que t' ha succehit?—No puch... no ho volgueu saber... lo *Xelin*... allá... en mitj del carrer... horror!... Las tres lleans un crit d' esglay, alsant los ulls al cel... Quin desespero en casa de las tias!...

A entrada de fosc lo gos gratá á la porta del pis; las quatre germanas correran á obrirla; entra 'l *Xelin* fet una llástima, brut de fanch, una orella esqueixada, sagnosa... Lo reculliren, lo consolaren, las llàgrimas als ulls... un ver sentiment que las hi durá dias.

Dongueren comiat á la criada que lo havia deixat fugir del pis.

*
* * *

Las tias de mon amich viuen de renda de llur patrimoni qu' es poca; pero com tenen orde y economia troban encara 'l medi de fer caritats.

A pesar de viurer molt retiradas, visitan algunas personas de llur edat, entr' ellas donya Ignasia Ferrer y son marit lo senyor Pere, dos vellets que suman 135 anys. Lo senyor Pere es metge y molt amich de las tias. No creguin que eixa amistat fos interessada, las tias no te-

nen maloris puig son ben constituhidas, senceras y no tenen humors per causa de llur excessiva magror. No obstant, en mitg de aqueixa bona amistat y armonia s' hi barrejava un punt negre; provenia de la afició boja que tenian las tias pels animals. Avans del Xelin havian tingut un lloro que ab sos xisclets aguts trencava 'l cap y feya lo desespero del senyor Doctor. Un capitá de barco de Sant Feliu, conegut, que venia d' América 'ls hi havia regalat. Res sabia dir no mes que axordar á tothom que passava pel carrer quant lo tenian tret al balcó. Era l' estimat de las tias que sabian parlar no mes d' élt. Mori de mort violenta. Jo 'm temo que 'l culpable fou lo senyor Pere que per la criada li feu donar julivert. Sa mort causá gran desconsól; lo feren embalsamar y avuy se veu posat sobre un broch, sota campana de vidre, demunt la taula del saló; pero las arnas lo acaban de desplomar.

Reemplassaren lo lloro per un gat per cert molt fastigós. També tingué mala fi. Una nit de Janer pujá al terradet y de teulat en teulat s' en aná per las sevas. Algun gitano ne feu festa major.

Los vehins y coneguts las deyan: *las Ponas*; es nom diminutiu de Joseph qu' es lo nom de llur pare: Joseph, Josepó, Pó, Ponas, Joseponas. Sempre surten tres á passeig, la quarta es de setmana, fent de mestressa. Si no fos l' afecte desagradable produhit per llur veu masculina y aixó de parlar totas á lo vegada, simpatisarian ab tothom. Lo senyor Pere y demés amichs hi eran fets y no 'n feyan cás.

Un dia se 'ls presentá á casa un capitá de caballeria alt, guapo, ben plantat, de uns 40 anys, que al entrar doná á las quatre una estreta abrassada que las feu tornar rojas y avergonyidas. Era un cosí germá que feya una pila d' anys que no havian vist. Venia d' Olot; s' en tornava á Madrid y al passar per Besalú, recordantse que hi tenia sas cosinas resolué dedicárlashi un parell de dias.

Quina alegría! quina agradable sorpresa las Ponas! Tota la casa aná en renou; fou un succés extraordinari en llurs costúms y vida tan quieta y pacifica. Que li 'n feren de festas, d' agasajos, parlant y rient totas al cop! Una li prengué 'l sabre, l' altre 'l quepis, l' altre la maleta.—Estás cansat?... Qué vols pendrer?... Ja la taula está parada... Mira aquí tens la cambra... —Bé! bé! deixume rentar y espolsar... Estava mitj amohinat.

—Eularia! Tomasa! portume la *cofaina* .. Totas corren vers la cambra del capitá...—Qué vols, Lluís? qué demanas?—Una *cofaina*. —Ay! Deu meu!... qué vol dir!... y las quatre se consultavan ansio-

sas no sabent que fer... Ah!... ja hi caych, digué la Rafela: se vol rentar... deu volguer dir lo gibrell... portemli... es aixó que vols.— Si.— Com ne dius cofaina may t' haguerm entés.

Lo cosí Lluís parlava un catalá xampurrat de castellá; no tenia cap culpa.

Quan se vingué 'l vespre, en Lluís las doná la bona nit y se retirá á descansar. Las quatre germanas, ans d'anarsen á retiro, molt afanyosas per llur cosí, volgueren saber si res li faltava, si estava ben aconduhit. Entraren de puntetas en sa cambra. Lo cosí Lluís dormia com un sant, reposant de son llarch viatge. Rodejaren son llit com las santas Marías al voltant del Sepulcre, ab expressió enternida; lo contemplavan ab carinyo cobrint de llur sant afecte lo somni tranquil de llur cosí. Moments després se retiraren de puntetas, satisfetas, palpitant llur cor una mica mes; s'adormiren en mitj de somnis daurats de llur joventut perduda.

Qué bonas esposas! qué bonas mares hagueren sigut! Pero Deu no volgué que coneguessen lo sant matrimoni ni los goigs de la maternitat... pobres tias!...

Dos dias després lo capitá se despedí de sas cosinas. Se quedaren tristas, afligidas; las hi semblá una visió. Deu sab quant lo tornarán á veurer! Ha fet bé d'anarsen aviat; si hagués prolongat sa estada, sa presencia hauria revolucionat la santa pau d'aquella casa.

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Seguirá.)





LA FILLA DEL BATLLE

Poesia distingida ab accésit, en lo certamen celebrat en Octubre de 1886 per l'
«Ateneo de Vilanova y Geltrú.»

Aixís diu lo Batlle
de Castelldor,
parlant á sa filla
vegent son plor:

—Perqué, donchs, malalta
¡bón Deu! vos mir'?...
Lo rostres se us torna,
color de llir!

—Remey en va cerca
per mi 'l doctor.
—¿Qué us dol, filla aymada?
—¡Ay pare! 'l cor.

—No us mancan riquesas
¿qué mes voleu?...
¿mes or, ó mes joyas?
Mes ne tindreu.

—Las puntas y sedas
me fan sufri':
Ab goig portaria
vestits de lli;

entant me tornesseu
la pau del cor:
mes ay, que n' es pobre
mon aymador;

y «hereu vull que siga,»
vos vareu dir:
Jo 'm vull morir, pare,
jo 'm vull morir.

Lo batlle n' agafa
bell jovencel:
—M' han dit que robareu;
¡vos valga 'l cel!

qui roba 's castiga,
la lley no 's tors'
—Es cert lo bon batlle:
mes eran flors.

L' amor al portarmhi
semblava dir':
per goig de sas trenas,
las té 'l jardí.

Ab ellas li parlo,
també hi respon;
que m' ayma ella, 'm juran
besant son front.—

La filla suspira,
callá 'l donsell;
lo batlle li guayta
flors al cabell.

Frisós acostantshi
li diu:—Del cor
l' amor teu arrenca
com jo eixa flor.—

Lo jove se 'n porta
lligat y prës:
-- Ja no 'l veureu filla,
may més may més. —

Plorosa y trista,
sa pensa bull.
Ençar qu' esfullada,
la flor recull.

En son pit l' amaga:
—La tindrè aquí;
companya has de serme
fins á morir'. —

Entrá dins sa cambra,
plorant son dol.
Besant prop la Verge,
caygué al trespol.

Son pare al trobarla,
guaytà ab horror,
ja morta á sa filla
y ab la mà al cor.

Febrós apartantli,
la ma ab neguit,
la flor esfullada
trobá en son pit.

Las nits la somnia;
besarli creu,
entant lo perdona,
son front de neu.

Ferit per l' espina,
d' aquella flor;
del somni desperta
ab la mà al cor.

VÍCTOR BROSA Y SANGERMAN.



ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

(Continuació)

Per lo dia de Sant Narcís, la tia Cisa volgué celebrar sa festa com en los demás anys. La tia Rafela era de setmana; feu per dinar, á demés de plats substanciosos, algunas lleminaduras. Al centre de la taula posá un pá de pessich adornat d' un ram de flors. Ni 'l senyor Pere ni donya Ignasia pogueren assistirhi, lo primer per tenir que visitar molts malalts y donya Ignasia per tenir reuma. Celebraren la festa en familia sens oblidar al Xelin assentat en sa cadira ab lo toballó nuat al clatell; l' atiparen de lleminaduras. Lo dia se passá molt alegrement, lo mateix que la vetllada. L'ur amich mossen Jaume que havia sigut mercenari, la senyora Rufina sa neboda, lo senyor Zacarias, foren los convidats.

A las deu tothom se 'n aná á retiro.

Envers las dotse, se senti un gran crit dins la cambra de la Cisa. Totas s' aixecaren y corriren.— Qué hi há?... Qué 't passa!...— Miréusel!... miréusel!... Miraren y vegeren 'l Xelin de panxa enlayre, los ulls envidriats, las camas eurampadas, sacsejat per moviments convulsius.— Pobre Xelin!... pobre fillet!... Qué tens!... y á cada espasma un crit dolorós.— Está mal!... Se va á morir!... Lo fregaren ab draps calents, lo posaren sobre un llit ab cortinetas, ben abrigadet, acotxat com una criatura. Vingan begudas cordials que li engargame-llavan ab un ambut. Pero 'l Xelin no 's retornava... quín desespero! quíns crits llastimosos!... Per fi no pogueren resistir mes: Ves, digueren á la criada, á casa 'l doctor Ferrer de part nostra que vinga tot seguit.

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

Qué hi pot haver á cá las Ponas? digné 'l senyor Pere á sa muller, tot vestintse depressa.—Afanyat, Pere, afanyat: una gran novetat hi deu haver que 't fassen cridar en aquestas horas; sobretot abrigat bé que los ayres de la nit son frets. Lo senyor Pere se posá la capa, prengué son bastó, y tot tráco tráco se dirigí á cá las Ponas, fentse acompanyar pel sereno. Trobá la porta del pis oberta y darrera la tia Rafela y la tia Cisa que l'esperavan ab ansia. Qué hi ha?...—Vingui! vingui!... entraren á la cambra.

Lo Xelin, abrigat ab las cortinas del llitet, se havia calmat; sas convulsions havian parat y semblava que descansava.

Las quatre Ponas feren assentar al senyor Pere que havia pujat la escala depressa y estava pres d'un atach d'ofech. Al veurer 'l llitet se pensá que 'l malalt era una criatura, lo que no va deixá d'extrañar-lo; pero no era 'l cas de demanar explicacions. Las tias, parlant y gemegant las quatre á la vegada:—Ay! pobret!... ha comensat per convulsions y se li han enrampat las camas!... Lo senyor Pere arronsá los llabis, marmotejant: un atach cerebral... Veyam lo... Qui podrá pintar l'expressió de sa cara!... la estupefacció rabiosa de sa feso-mia!... Llensá á las Ponas afligidas una mirada sarcástica, y molt enfadat, sense dir una paraula, prengué son bastó y sa capa, se dirigí determinat vers la porta del pis que obrí y tancá ab ímpetu, y al baixar l'escala: Bojas!... bojas!... bojas!... repetia rabiant.

Las tias Ponas se quedaren estupefactas... Y ara que té? qué li passa al senyor Pere!... Se juntaren á l'enforn del braser tristas y afligidas.

Lo Xelin per ellas era pas un gos, era una criatura, puig que aixís lo tractavan. Com explicar eixa aberració de sentiments? Ho hem de atribuhir á la edat avansada de las tias.

No hi ha dubte que causas intel·lectuals degudas á la vellesa capgiran los afectes del cor; y pot ser també á lo no haver may conegut l'afecte maternal tant inherent en lo cor de la dona.

*
* *

Al pujar lo senyor Pere la escala de casa seva encara rondinava: Ximples! bojas!... May semblant cas li havia succehit en sa llarga carrera.

Entrá en la cambra; sa senyora adormida, al sentir que trastejava per la cambra, fregant ab rabia mitja dotzena de cerillas, ratllant la paret...—Ets aquí, Pere?... quina visita mes llarga!... deus estar tot

enfredolich... Qué tenen las Ponas? quina es la malalta?... Deu meu! qu' estàs callat!... Lo senyor Pere, tirant, enfadat, son barret sobre una cadira que rodola per terra.—No ho vulgas saber.—Pero explicat?... Allavors tot avergonyit no gosà dirli la veritat y fou tant son apuro que 's tornà mentider:—Donchs, com era ahir lo sant de la Cisa lo ha volgut celebrar ab dolsaynas y lleminaduras... s' ha atipat massa... res, ja que ho vols saber... un enfit, vetho aqui.—Ay! pobre Cisa! demà iré á veurela.

Lo senyor Pere, satisfet de haverse tret part del pés de son fet vergonyós, en detriment de sa muller, se fica al llit sense cap remordiment y 'ls dos s' adormiren com santets.

Com s' explica eixa satisfacció del senyor Pere? Un home com ell formal, incapàs de dir cosa per altre, que s' atreveix á mentir á la seva dona? Lo cas que li havia passat no podia cabrer en son cap; sa dignitat de metje era ultrajada y avergonyida. Se trobava en lo moment psicológich pera fer una baixesa sens calcular sos resultats. Aixís es feta nostra pobre naturalesa humana guiada per la vanitat y l' orgull.

L' endemà, á primera hora, donya Ignasia se dirigí á cá las Ponas. La Tomasa li obrí la porta del pis, los ulls plorosos molt afligida.—Ay! Donya Ignasia quina desgracia!... ha mort á la matinada!...—Cóm!... que 'm diu!... ab tant pocas horas!... Deu meu! Deu meu! aixó es horrorós... y las duas vessaren una llàgrima.—Si senyora... y contá alló de las convulsions y camas enrampadas.—Ay! pobretal... los anys... la vellesa... Deu l' hagi perdonada!...

En aixó entra la Cisa—estupeció, esglay de donya Ignasia mitj atontada... y sense donarli temps de revenirse del susto:—Vosté ha sabut la desgracia pel senyor Pere... pobre Xelin!... morí á las sis de la matinada!... Lo Xelin!... la Cisa!... lo senyor Pere!... l' enfit! ballavan pel cap de la Ignasia en furiós torbelli.

Ho compregué tot, se las mirá ab compassió y las planyé:—Pobres Ponas!... sempre las mateixas... de gènit y figura fins á la sepultura. Se retirá ab sonrisa dolorosa, planyívola, donántlashi lo pésam y s' en aná depressa á demanar una explicació á son marit.

La nit porta consell, diu lo refrá. Al veurer entrar la seva senyora tant seria y mal humorada lo senyor Pere esclafí una rialla tant grassa que desarmá lo rencor de sa muller; ho prengueren per broma y 'ls dos de molt bona humor feren la burla de las Ponas.

Lo Xelin morí d' enfit de tant que lo atiparen en lo dinar de la

feita de Santa Narcisa. Fou enterrat al jardí de la casa sota d'un gerro de flors que li serveix de mauseol.

Las tías lo ploraren molts dias. Ara han possehit un esquirol que, com es d'esperar, las farà oblidar lo Xelin, ja que lo temps esborra nostres recorts mes estimats.

A pesar de ferse cada dia mes vellas las Ponas se conservan encara. Quan las quatre van á una funció religiosa, sobretot lo divendres sant pels monuments, vistas de per darrera encara fan planta. Lo senyor Pere diu que son encatronadas y que viurán encara molts ays. També ho crech; com son tant caritativas Deu las hi farà eixa mercé.

II

LOS FERRERS

Ara hem de fer mes íntima coneixensa ab lo metje Ferrer y sa muller que coneixém ja bastant.

Avans de venir á viurer á Besalú, lo senyor Pere exercia la facultat á Figueras. Fou després de casat ab donya Ignasia que s'establiren á Besalú hont sa muller te 'l patrimoni. Donya Ignasia es d'una casa antiga de l'Empurdá y son marit es fill d'una casa de pagés, masobers del Comte de Peralada, los quals fent molts economies, y compreguent lo preu que abuy val l'instrucció, lo portaren al petit seminari de la Mare de Deu del Cullell pera ferne un capellá. En Pere no hi tingué vocació.

Se'n aná á Barcelona ahont feu sos estudis médechs. Es á sa classe humil de pagés que deu lo tracte senzill de *senyor* Pere en lloch que á sa esposa per esser de mes alt llinatge li diuhén donya Ignasia.

Acabada la carrera en Pere s'establí á Figueras. Prompte's feu una parroquia sobretot en las pagesías. Vivía sol ab una criada de 50 anys que havia tret de pagés, que li cuynava, rentava, planxava la roba; una dona estalviayra, callada, de pocas paraulas, sempre á sa feyna; valia un imperi.

En Pere vivía com un filosof; acostumat al treball, á estalviar los pochos cuartos que li enviavan sos pares pera poguer acabar la carrera; los anys que havia passat á Barcelona havían sigut de miseria y privacions. Per fi obtingué son títol de metje. Vivía á Figueras al carrer de Peralada, á un tercer pis baratet. Un oncle seu que havia sigut metje li deixá al morir tota sa biblioteca que's componia de molts

llibres de medicina molt antics de pergami y cibella. En ells s'enterava de la medicina antiga dels Esculapis del temps vell; comparava llur ciencia ab la moderna y se convenia que ben pochs eran los progressos fets fins ara; que lo cos humá era un misteri impentrabable que no era donat á l'home penetrar; que la ciencia médica, pel metje, havia de tenir per base la observació y l'experiencia. Com molts metjes, no creu ab la medicina; deya que la salut dependia de la bona conducta y l'higiene, y que lo gran metje era la mateixa naturalesa que tant en lo regne animal com vegetal era la gran reparadora de las forsas perdudas. Carácter jovial, amable, animava 'ls malalts ab sa bona humor pera rellevar llur moral. Sols devant d'un cas grave se posava sério, arronsava las cellas al veurer que tota la ciencia médica era impotent pera treurer lo malalt de las garras de la mort.

Absorvit per la Ciencia, havia arribat als 35 anys sense pagar tribut al sentiment inherent á la juvenesa; son cor batia ab la mateixa calma.

Un dia rebé un recado pera anar á cá l'Arnau, á un quartet de Figueras. Donya Catarina Arnau era al llit presa d'un reuma articular; una senyoreta la cuydava com un ángel de la Caritat; tota de zel, de sollicitut per la malalta, una filla hauria pas fet mes per sa mare. Era l'Ignasieta, que sapiguent sa tia malalta havia corregut al mas de l'Arnau pera cuydarla. Tenia uns 30 anys; no era guapa, pero sa fesomia expressiva tenia un no sé qué de simpática, de bondadosa, que reflexava la calma y puresa de son cor. Carácter sensill amable, un poch sério. Havia sigut educada al costat de sa mare, una santa dona que li inculcá sos sentiments religiosos y caritatius de bona cristiana; havia arribat als 30 anys, tranquil, resignada sense que la pau de son cor hagués sigut may turbada.

Lo doctor Ferrer que dia per altre visitava donya Catarina Arnau s'emprendá de las hermosas cualitats de l'Ignasia. Llurs miradas á voltas se encontravan y los dos baixavan 'ls ulls. La commoció psicológica, la guspira de que nos parla Stendhal, se manifestá ab una estreta de má que, al cap d'alguns dias, se donaren, al despedirse lo doctor. Desde aquell dia ressentiren un sentiment fins llavors, per ells, desconegut... qual resultat fou lo casament.

A 32 anys, l'Ignasia era com una flor que desfloreix y 's prepara per granar. Sense l'intervenció del senyor Pere ben segur que hauria fet com las Ponas, de vestir Santa Catarina.

Un matrimoni ditxós com aquell no 's veu en lloch. Passaren la

lluna de mel á Montserrat, á Barcelona; s' estimavan com núvis de 20 anys, enamorats l' un de l' altre.

Establits que foren á Figueras, la parroquia del senyor metje Ferrer aumentá molt. Res los hi faltava pera esser ditxosos.

Al cap de l' any de casats donya Ignasia cambiá de genit, se torna trista. Son marit al principi no 'n feya cas, puig diu que totas las donas son llunáticas y que llur sistema nerviós está subjecte á las influencias atractivas de la lluna. Precisament sobre d' aixó havia fet molts experiments, y 's proposava de presentar á l' Academia de Medicina una tésis relativa á eixa qüestió.

Pero quan vegé que la tristesa de sa estimada Ignasia no 's dissipava, se alarmá:

— Qué tens, Ignasia?

— Jo... res.

— No pot esser.

Ella fentli una sonrisa dolorosa.

— Te asseguro que res tinch.

Un dia la trobá lo cap inclinat sobre un brodat entre mans que mullava ab sas llágrimas.

— Vaja! Aixó no pot anar: que 't passa? ho vuy saber... y s' agenollà devánt ella. Allavors recolsantse sobre 'l pit de son marit, sos brassos encrenhats á l' entorn de son coll.—Pere... Só una desgraciada!... Deu no 'm vol escoltar!... He fet una novena á Sant Joseph y un' altra á Sant Ramon!... Só de mala grana!...—Aixó te fa estar trista? deixa fer: potser ne tindré un reguitzell.

En Pere no deya lo que 's pensava perquè ja eran los dos de massa edat.

Passaren mesos, passaren anys y donya Ignasia no tenia familia; aixó fou la pena que li rosegá 'l cor y enterboli la felicitat de aquell matrimoni. Lo senyor Pere girá y capgirá tots sos llibres, estudiant, cercant, pera penetrar y compendrer eix misteriós fenómeno fisiològic de nostra reproducció... pero fou en vá.

Un dia donya Ignasia li digué: Pere vuy anar á Nuria.

En Pere encara que molt home de bé, com á metje era bastant despreocupat de las cosas de religió.—Ja t' ho pots treurer del cap; seré pas jo que t' hi acompanyaré.—Marit meu! serás bon minyó?—De cap manera... pero fou tant lo que insistí durant molts dias que lo senyor Pere no sols l' acompanyá á Nuria pero fins li feu ficar 'l cap á l' olla.

Quant fou ben convensuda que havia de perdre tota esperansa,

tingué de resignarse. Allavors la doná á fer cofias, fassets, llensolets com si hagués d' esser mare. Las Ponas y demás amigas deyan: Sembla que donya Ignasia te novedat que ja prepara la robeta; fins felicitavan al senyor Pere que tot satisfet feya la mitja rialla. Las germanas del Hospici ne deyan bé, puig que quan tenia lo farcellet fet las hi donava.

Durant llur estada á Figueras, lo metje Ferrer era conegut de totes las familias principals de la comarca.

Lo dia que se 'n aná establirse á Besalú, lo trobaren molt á faltar. Ara es vell y no li falta bona experiencia. Es apreciat per tothom y sobretot per sos malalts qui per son carácter franch y jovial los hi fa oblidar sos mals. A mida que passan anys creix sa bona humor; sempre 'n té una qu' altra per contar.

Los Ferrers s' han fet vells. Fa anys que viuen á Besalú. Ell no vol visitar gayre y encara menos de nits. Sols s' aixeca per las familias amigas que visita, com las Ponas y los Zacarias.

Ella encara que vella continua fent llensolets y fassets de criatura, es la sola vera alegría que té en aquest mon, que li dona un reflexo d' ilusió maternal. Quant te lo farcellet fet ella mateixa lo porta á l' hospici; la mare superiora li entrega una criatura; ella l' assenta en una cadira baixa, se la posa á la falda, la despulla, la patoneja, la torna á vestir ab la robeta nova que li porta... A tots aquells angelets los estima com si fossen seus... Quin cor de mare! quin afecte!... quin amor!...

No, lo cor de la dona no s' envelleix may, ben diferent del nostre que ab las arrugas de la vellesa 's torna tot pansit.

Ella pensa ab lo cor, nosaltres ab lo cap.

Quant en lo Paradís terrenal Deu creá Eva, al treurer la costella d' Adam ben segur que feu seguir un bon tros de son cor. Per xó en ella li sobra lo que al home li falta.

La vida de la dona es tota d' afecte, abnegació y sacrifici. L' amor que domina en ella es l' amor maternal; sobrepuja tots los demás; es l' únich constant, verdader... Com que Deu l' ha feta pera esser mare... que desgraciada la dona que no pot cumplir sa sagrada missió! Veu fugir los somnis daurats de sa juvenesa... es la flor que exhala en plena florida son aromàtich perfúm; sospira per lo desitjat pol·len que li ha de portar la capritxosa abella... desfloreix, tanca en son calser son pur aroma, sas ilusions, son amor... sas petals cauhen mustidas, se seca ¡y no grana!...

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Seguirá.)



À ANGÉLICA

Lo jorn moria quan jo al cim pujava
del enlayrat turó;
en l' herba dels camins lo grill cantava
y 'l papelló crepuscolar volava
rabejantse en la tímida foscor.

¡Qué dolsa al cor la soletat tranquila
hont no arriba 'l brugit
del renou que febroso mou la vida!
Be val pel poble que allà lluny s' apila
eix casal sol y vern enmorenit.

Aquí la pau deu tindre eterna estada
y convidá á estimá;
¡oh Angélica! si hi fossis, la vesprada
t' agradaria més que cap vegada
desd' eix lloch hont lo cel no es tant llunyá.

Y veurías la mar, ja mitj confosa
ab lo cel emboyrat,
y 'ls vinyars ab sa fruyta delitosa
y 't diria ma boca, reyna hermosa,
com estima mon cor enamorat.

MIQUEL LAPORTA.





ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

(Continuació.)

III

LOS ZACARIAS

Los dias de bon temps, al arribar á Besalú, lo peix de Rosas, Cadaqués, La Selva y Llansá, la pescateria es tot barullo y confusió de crits, empentas de criadas, senyoras y menestralas ab llur cistell de compra sota 'l bras en mitj dels peixaters que arriban y descarregan las canastras plenas de peix posat entre fullas de col arruixadas; casi no s' hi pot circular...

Sardina que velluga! que velluga!... cridan las peixateras... llus de palangre encara viu!... tú, noya!... Vosté! comprim aquest nero!... —Los congres son encara vius y las llagostas botan de la canastra.— Senyor Zacarias!... miri li guardo aquets rogerets!... no mes á dos ralets!... á dos ralets!... —Quin espignet las donas del peix!... un s' ha de tapar las orellas. Lo senyor Zacarias no porta cap cabasset, se treu lo mocador blau de la butxaca, hi estén dos fullas de col, hi posa los rogerets; al surtir compra á la porta de la pescateria dos cuartos de creixens y apit bort que fica dins lo mocador, s' en va tot satisfet á casa seva, carrer de Vilabertran, pis tercer, y entrega lo peix á la Tuyas, sa criada.

No 's creguin que 'l senyor Zacarias fassi aixó per necessitat, no tal; es un ver gastrónomo y li agrada molt lo peix.

Desde que un dia la Tuyas li portá un llobarro un poch estantís,

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

may mes s' en volgué fiar. Cada mati, al sortir de missa de 10, compareix á la pescateria; totas las peixateras lo coneixen y 'l cridan. oferintli lo millor peix que tenen, puig no regateja may; fa un passeig pel mercat, ensumant á dreta y esquerra per si troba un bossí bó.

Quant sent á tocar las 12 —éll ne diu las piadosas— al campanar de l' iglesia de Sant Pere, se deixa caurer á casa seva pera posarse á taula. Mentres menja la escudella y carn d' olla, la Tuyas fa fregir los rogerets que xiulan y se reblincan dins la paella de tant frescos; se los menja á crema dent ab l' enciam de creixens y apit bort. A taula no vol got; quant lo vi es bó diu que sols se pot saborejar ab lo xerich del porró refrescat dins la galleda. Quant es ben fartet s' empatiarca en una cadira de brassos, fuma un cigarret ab beatitut seguint ab la mirada las volutas del fum que 's pert dalt lo sostre, é insensiblement s' adorm.

La mitj diada dura no mes una hora. A las dos entra en sa cambra, treu d' un armari estisoras, aliquetas, pinzells, cola y pastetas y se posa á retallar paper y cartró. Fa capsetas, creus, medallons, cna-drets ab cartró y paper daurat, platejat, de tots colors. Es molt trassut.

Ho fá per afició, per entretenirse; no creguin que sia pera guanyarse la vida: lo senyor Zacarías ha fet una fortuneta venent betas y fil.

Fa alguns anys que cedi sa botiga y ara viu de renda. Te 58 anys, petit, groixut, cara rodona de pá fresch, sense pel, fesomia riallera de bonatxás, de bon Jan.

Sol portar una levita de llarchs faldons que conté duas fondas butxacas d' ahont surt sempre lo corn d' un mocador blau, de cuadros rogenchs. Li serveixen pera posarhi tota mena de cosas, fins de vegadas lo peix que compra.

Sa vida es regulada com un rellotge; á las 10 en punt s' en va al llit. No surt gayre á las nits, si surt es per anar á eá las Ponas ó á cá 'n Ferrer hont de vegadas los dias de festa fan la loteria á un cén-tim lo cartró.

Lo senyor Zacarías ha passat los anys de sa joventut dormint sobre 'l taulell de la botiga, treballant com un negre per l' afany de guanyar alguns cuartos. No es estrany que may hagi pensat á acomodar-se, á cercar muller. Als 45 anys vengué sa botiga, realisá los crédits que tenia, comprá paper, y avuy te per viurer y casi li sobra.

Una de las causas que l' impediren casarse fou la criada que lo servia; havia pres tal imperi sobre d' éll, se donava tants ayres de

mestressa que per obtenir pau no gosava fer valguer sa autoritat d'amo. La Tuyas no obstant es una bona dona; te 55 anys; fa deu anys que 'l serveix. Se considera com una majordona de rector de poble.

Las Ponas al principi l' agasajavan molt; pero ab llur fatxa y veu masculina no li inspiravan cap dels sentiments que inspira la dona al home.

Ab tot y aixó lo senyor Zacarias reconeixia la necessitat de pendrer muller.

Veya arribar la vellesa ab sas maluras; volia una dona que 'l cuy. des, que li fes conversa. Pero ¿y trobar?... aixó era lo mes peliagut. Sols una de las Ponas, ó bé la Rufina, nevoda del frare mercenari, podian fer per éll. Es probable que se hagués quedat solter tota sa vida sense una circumstancia prou original deguda al senyor metge Ferrer.

Un dia que á cá las Ponas celebravan lo Sant de la Tomasa, la Rufina fou convidada ab son oncle lo frare. Lo senyor Pere y donya Ignasia eran també convidats. Lo dinar fou molt alegre, animat per la presència del senyor Zacarias qui com á vell fadri sempre feya bojejar lo cor de las cinch donzellas.

La Rufina era una segona edició de las Ponas, poch afavorida com ellas. Havia suspirat en va pel matrimoni. Vivía resignada al costat de son oncle, encomanantse á Deu. Era flor espigada sense poguer granar. Tenia 45 anys; molt amiga de las Ponas.

A postres, lo senyor Pere sempre de gresca, digué :

—Vosté, Zacarias, que pensa fer? Está determinat á quedarse solter tota sa vida? Aixó no li convé. Fassi com jo; entri á la confraria.

—Vosté 'm fa riurer... y trobar?

Las cinch donzellas baixaren los ulls, posantse sérias.

—Aixó no es cap rahó. ¿Me vol deixar fer?

—No veu que ja só massa vell.

—Fugit!... l' home no es may vell; no es veritat Ignasia ?

—Ja que tu ho dius...

—Donchs déixim fer y veurá que bé 'n surtirá.

—Vosté, Sr. Pere, es molt plaga; pero si va de sério ja desd' are li dono poders.

Eixa conversa, devant las Ponas y la Rufina, las feu tornar rojas. Lo dinar s' acabá ab molta serietat.

Passáren alguns dias. Lo metge ja no pensava més ab lo que havia promés, quan una tarde se li presentá á son despaig lo senyor Zacarias.

— Ah! es vosté. Assentís. ¿Com estém de salut?

— Be, per ara.

— Donchs, com ho tenim? Qué 'm conta de nou?

— Jo li dire... Sab alló del casori?... Vol jugar que no se 'n ha recordat?

— No me 'n he hagut de recordar!... Vaya!... Pero ho creuria que 'm trobo en grave compromís?

— Diguí.

— Es lo cas que las quatre Ponas lo volen.

— Ja es prou peliagut.

— Vosté no té cap preferencia?

— Jo li diré: son donas... A la meva edat cal mirar prim... Ja convinch qu' es un bossi dur de rosegat; pero qui 's nega no mira quina aygua beu. Francament, no crech tenir cap preferencia.

— Donchs fem una cosa: tirem á pallas curtas.

Aixís ho feren, y la Rufina fou la que surti ab la palla més curta.

Un mes després fou la muller del senyor Zacarías.

Lo matrimoni fou ben acertat. Los dos de edat, may la senyora Rufina podía esperansar de tenir familia. La Tuyas, encara que acostumada á fer de mestressa, resigná sos poders á la senyora Rufina, lo que proba que te bon cor y no 's deixá dominar per la superbia tant natural en la majordona que ha manat deu anys durant lo celibat del senyor Zacarías.

Las costums de la casa son las mateixas abuy que en los primers de casats. S' estiman molt; may se veu l' un sense l' altre; la gent del barri los hi diuhen; en Grau y l' Eulari. Ella baixa, rodona, grasseta. Desde qu' es casada li han surtit á la barba y sobre 'l llabi una munió de pels blanchs y castanys prou llarchs, lo qual li dona á primera vista cara de mal génit; pero créguin qu' es bona dona, de cor y bondat.

Los dos son gent d' iglesia, de confrarias y obras de beneficencia. L' únich defecte que se li coneix á la senyora Rufina, si tota vegada es defecte, es la dèria de fer casaments. Quan tracta d' eixa cuestió ab sos amichs, se fa pesada de massa enrahonar; es una vera mania. Lo cás es que tots los casaments embastats se li desfan; aixó li fa pena; es l' únich mal de cap que té.

Al senyor Zacarías cada dia se 'l veu pel matí ab son bastonet recorrent la pescateria y lo mercat; es sa costúm. D' algun temps en aquesta part s' ha tornat molt desmemoriat.

Un diumenge al vespre, los Zacarías vestits de festa, ell ab sa llarga levita y tarot, ella ab son xal de crespó y mantellina, anàren á

passar la vetllada á casa las Ponas. Jugavan á la loteria. Tots los amichs de la casa s' hi trobavan: los Ferrers, l' oncle frare y duas vehinas més. Quan tots foren assentats al entorn de la taula ab los cartrons al devant, comensá la Cisa que tirava las bolas: lo primer... Esperis una miqueta, digué l' Ignasia... Pere, dona 'm grans de blat de moro... Cisa no vagi depressa... Lo primer... hi sou tots?... 31... 40... Sant Joseph... — Qué vol dir? pregunta en Zacarias. — Home es 19 de Mars... La destrál... — Si no canta millor, Cisa, deixaré de marcar; ja m' han passat dos números, digué la Rufina... 45... 80... Remeni, Cisa, remeni... 4... Terna, digué la Rafela, arreplegant sis grans de blat de moro que representavan céntims.

Lo senyor Pere assentat al costat del senyor Zacarias feya rato que ensumava tot arrufant lo nas. A mossen Jaume alguna cosa també li passava, puig prenia polvo sobre polvo... 17... 3... lo punt de las donas... ¿Quin es? Tretze, home, tretze!... Com lo senyor Pere continuava arrufant lo nas, las Ponas se donáren per entesas; donáren la culpa al Xelin que dormia á sobre una cadira; lo portáren al menjador fentlo acotxar sobre una estora... 10... 2... Fora 'l gos lo fetor continuava... 31... 8... Aixó es inaguantable, digué lo senyor Pere, aixecantse de la cadira. Tots s' aixecáren, regirant los mobles, mirant ab lo llum sota la taula... Lo fetor semblava dimanar del senyor Zacarias. Al últim, no poguent mes aguantar, lo senyor Pere se 'l mirá de fit á fit, lo prengué pels brassos: home! palpís! registris!... Lo senyor Zacarias tot astorat se ficá las mans á las butxacas de sa llarga levita y ne tragué un bulto embolicat ab paper... era una guatlla que havia comprat al mercat passat, feya cinch dias... se la havia oblidada dins la butxaca!... Quin apuro!... La Rufina tota avergonyida, pretextá tenir migranya, agafá 'l bras de son marit y després de saludar se despediren de la tertulia. Arribá á casa molt enfadada, diguent á son marit: ja 't pots despedir de la levita ab faldons; acabarian per dirte en Butxacas; ja no 'l veurás més; demá la donaré al hortelá de can Desplá, ab ton tarot, pera fer fugir los pardals... Lo senyor Zacarias molt avergonyit se callá, puig conegué que tenia culpa.

Los Zacarias son coneguts de tot lo barri; quan surten á passeig tothom los hi dona 'l Deu los guard'; puig son gent de bé que fan caritat y estiman al pobre.

Ell sempre s' entreté fent capsas de cartró. L' altre dia regalá á mossen Jaume un sepulcre de vidre y paper primorosament fet.

Ella com més vella 's fa més li creix l' afany de volguer casar la gent. Quan té la ditxa de fer un casament, no 's posseheix d' alegria.

Fa com la mosca del carro de la falla, pero tant se val; es convidada al casament ab son marit; may falta á fer un bon regalo als núvis; la fan padrina... ja n' es de sis criaturas... Pobre senyora Rufina!... Si es tan dona de bé!...

IV.

LOS COSMES.

A la tertulia de las Ponàs solia anarhi un senyor molt original; era un tipo. No se li veyá gayre, no mes per las festas anyals; puig es apotecari y no pot deixar la botiga. Es d' edat, viudo, un poch gèperut de tant de picá 'l morter pera fer pegats y ungüents. Passa sa vida assentat en una cadira de brassos ab respalller de cuyro, darrera lo taulell. Sa botiga fa la admiració dels arqueólechs per sos pots que contan centurias, ramejats de flors blavencas de lo més capritxós, joyas cerámicas del sigle XVI. Al fons de la botiga y dintre una capelleta dalt del sostre, s' hi veuhen dos sants: Sant Cosme y Sant Damiá, patrons de metges y apotecaris; al mostrador, en mitj de pots, bufetas de guta-perxa, xeringas, capsetas, canonets, duas grans bolas de vidre plenas d' un líquit vermell y blau que á la nit fan la admiració de la maynada del carrer. Li diuhen lo senyor Cosme. Sa vida es misteriosa; viu sol; se fa la cuyna, te un fogó á l' arrera botiga; una dona vella del carrer li fa las feynas, li renta la roba, li escombra 'l pis. Desde que va perdre la seva muller que porta eixa vida retirada. Sols lo metge Ferrer ab son carácter jovial lo treu de sa apatía.

Los Cosmes son apotecaris de pare á fill desde molts anys, coneguts y apreciats de tota la comarca del Fluviá. Lo senyor Cosme, lo pare, era un sabí. Ab las nocions de botánica que havia adquirit en sos estudis, s' havia dedicat á las plantas medicinals que coneixia millor que cap herbolari. Los pagesos no necessitavan metge, sabian que 'l senyor Cosme los hi donaria las herbas que 'ls havian de curar á ells y llur bestiar.

La botiga dels Cosmes posseheix un elixir compost de plantas aromáticas medicinals, cullidas á la montanya, que te molta anomenada; fou compost per un besavi de la família; es estomacal y fa pahir. Además lo senyor Cosme fa un bálsam pera curar talls y nafras que fa miracles. Quan lo volgué batejar no sabia quin nom donarli. Lo metge Ferrer, sempre de gresca, li digué: ja que vos diheu Cosme

digauli bálsam cosmétich, y aixís fou. Pero quan m' enviava remesas als apotecaris d' Olot, Figueras y Banyolas, li tornavan dihentli que no volian ungüent de barber. Allavors, al contar al senyor Pere la confusió en que 's trobava, li digué lo melge: ja que no vol que 's diga ungüent cosmétich, diguili cosmich, ja que de totes maneres te que portar son nom; y aixís s' anomená; pero 'ls apotecaris y envejosos l' anomenan ungüent cómich, com si fos permés burlarse d' un remey que feya tant de bé.

En sos estudis botànichs lo senyor Cosme ha fet una observació per cert molt singular que dona gust sentirli explicar: La Providencia, nostra bona mare, deya, ha posat en la naturalesa lo remey al costat del mal. Estich ben segur que la ciencia terapéutica vegetal, en son avans, trobará en las plantas remeys pera gurir totes las malalties que afectan l' humanitat. Observeu una cosa: las plantas que curan las feridas de sageta, tenen la fulla de forma de púa de sageta, y entre moltas nos citá la fulla de la sarsaparrella. Las feridas de llansa tenen las plantas que las curan figura de ferro de llansa; y aixís per l' estil. Es teoria trobada per ell en sas llargás meditacions, darrera 'l taulell, assentat en sa cadira de brassos, rodejat de llibres de pergami que tractan de remeys que curan las malalties.

Sa botiga es sos amors; no s' en mou may. Ab quin afany frega y respalla aquells pots venerables, que en lletres góticas blayencas portan lo nom de la droga que contenen! Sobre 'l taulell molt net, hi té dos parells de balansas sempre lluhentas; la mes petita es posada sota campana de vidre; sembla una joguina. Lo dia de Sant Cosme y Sant Damià fa cremar una llantieta que penja del sostre devant de la capelleta.

Es l' únich dia que 's permet fer venir una cuynera per amanir lo dinar ahont lo senyor Pere y lo senyor Zacarias son sempre convidats.

Además de son gran afecte per las plantas lo senyor Cosme es molt aficionat á tenir aucells engaviats quals gávias son penjadas ab un clau á la galeria de darrera sa casa que dona al jardinet; hi te una cardina, un verdúm, un gafarró y un pinsá; en un recó de la galeria una cria de canaris. Se havia empenyat en volguer criar rossinyols; pero, á pesar de las precaucions que prenia á l' hivern se li morian. Criava un merlot que havia comprat á un sabater que xiulava la Marsellesa, es dir los primers compassos perquè á lo millor acababa per un xiulet hagut que se sentia de tot lo carrer.

En lo jardinet no hi té cap flor sino plantas medicinals de tota

mena, donsell, ruda, malva, scrofularias, fonolls, menta; lo que feya dir al senyor Zacarias que era mes cemenleri que jardí.

No se posá al cap la bona dona de 'n Zacarias, la Rufina, de volguerlo casar!... Es idea que fa temps la barrinava. Comensá á tirar sos plans. De cap manera volgué ráurer ab las Ponas puig que se 'n havia enportat massa xascos. Lo senyor Cosme tenia allavors 60 anys; necessitava una dona de 50.

En lo carrer de Banyolas vivia una beata, viuda d' un comandant retirat qual viudedat li sufia per viurer. Es amiga de la Rufina, molt dona d' iglesia, té uns 50 anys y los porta molt bé. Se diu Madrona.

Un dia, al surtir de sermó, la Rufina aná á pendre xocolata á casa sa amiga. Parlaren del sermó que precisament havia versat sobre 'l matrimoni.

—Quín predicador mes elocuent! digué la Madrona; nos ha dit unas veritats irrefutables... Al escoltarlo me semblava encara trobar-mhi. Pobre Feliu! al pérdrer ho he perdut tot!... una dona sense l' home es com una aucella sense parella, sense niu; vá mitj perduda en eixa vall de llágrimas... pero á la voluntat de Deu que nos dona la santa resignació!... Vosté, Rufina, té en Zacarias que la fa felis... Ah! Rufina, al pensarhi me venen las llágrimas als ulls!...—y ab lo mo-cador s' aixugá una llágrimeta que li lliscava galta avall.

—Madrona la compadeixo pero sápigá que no hi ha pena que no tinga son consol. Vosté podria encara mereixer y fer la felicitat d' un altre home.

—Ah! nó, no, Rufina; la imatge d' en Feliu está gravada dins mon cor! May l' oblidaré! Deu me lo ha prés cap altre home lo podria reemplaçar! Fa quatre anys que morí... me sembla qu' era abir... tant que jo l' estimava!... y éll tant bondadós!... tant carinyós!... Ay! Feliu meu! Deu nos ha separat pero nostres cors son y serán units per sempre! —y se posá á plorar de debó.

—Madrona, cregui que comprench son plany... Ah! si vosté volia!... no li faltaria un home que l' estimaria com l' estimava en Feliu... que tindria totes las cualitats pera ferla ditxosa... eix home jo 'l conech.

—No, Rufina, no!... may més! —y aixugant sas llágrimas tot plor-niquejant. —Se podria saber qui es?...

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.

(Acabaré).



ESTUDIS DE COSTUMS

FLORS QUE NO GRANAN

(Acabament.)

Qué impenetrable es lo cor de la dona! Com explicar eixos sentiments oposats! En mitj de son desconsol, la imatge tant viva del sér estimat qu' ha perdut s' esborra instantáneament, y com en cuadro disolvent li apareix un sér desconegut que l' impressiona, que reanima la flama vacil·lant de la mariposa. En totes las edats lo cor de la dona es lo mateix; lo desconsol en eix mon terrenal no pot durar sempre; la pena mes forta y duradera es, per una mare, la pérdua de sos fills; cap de las altres deixa en son cor tan fonda ferida.

La senyora Rufina li digué: Demà ne tornarem á parlar y li faré coneixer.

—No cregui, Rufina, que per xó no deixi de pensar ab en Feliu; ay! nó... Feliu meu!... pero en la meva posició veig que un home me convé... pero l' adverteixo que ha d' esser un segon Feliu.

La senyora Rufina se posá la mantellina; se feren una abrassada, y tota contenta se despedi de sa amiga.

L' endemà, á las deu del matí que era la hora que lo senyor Cosme donava menjar als aucells, se presentá á la botiga, la senyora Rufina, pera comprar una onsa de sucre cándi. L' apotecari deixá la espátula y ungüent del morter.

—Bon dias tinga, senyor Cosme.

—Deu la guart, senyora Rufina. Qué se li ofereix?... Com está en Zacarías?

—Bé, per ara.

—Ja ho crech: si tothom tingués la salut de vostés me moriria de gana.

—Sab per qué tenim salut y vivim contents y alegres?

—No... Diguei.

—Perque som casats. La salut y 'l ben estar se troban sols en lo matrimoni

—Té moltíssim rahó, puig que desde que só viudo que tinch poagre.

—Donchs ¿per qué no 's torna á casar?

—Senyora Rufina, una vegada y no més. Una dona com la meua Angeleta no 's pot reemplassar. Diuhem que lo matrimoni es una rifa; donchs jo havia tret un número dels grossos: lo qui juga duas vegadas pert tot lo guanyat.

—Home, no digui aixó.

—No ho tinch de dir! Ahont vol que trobés una altra Angeleta? Vosté que l' ha coneguda recordis lo que era bona; valia tots los diners: bona esposa, bona mestressa... nos estimavam tant com los primers dias de casats. No, no, no 'n vuy cap més. Sàpiga que tinch lo recort de l' Angeleta aquí—senyalant son cor—que may l' oblidaré.

—Ja ho crech; aixó proba los bons sentiments de vosté.

—Si senyora: l' Angeleta era pera mi no sols una esposa pero també una amiga que me guiava per sos bons consells, que animava ma vida, que me feya felis. Ara visch sol, aislat en mit de mos pots y aucells que son mon únich consol y alegría.

—Está bé; pero ¿vol que li digui?

—Diguei.

—Senyor Cosme, vosté sab que ab en Zacarias li volem be, que li tenim un ver afecte de bona amistat; donchs, encara abir mon marit me deya: Te recordas com nos várem casar? degué la ditxa d'esser ton espós á la palla curta... pero son cosas portadas per Deu, puig que seria difícil trobar un matrimoni tant dítxós com lo nostre. En Zacarias també pensava com vosté, també trobava peliagut lo pendrer muller; vegi ara si se 'n penedeix. Donchs per vosté ha d'esser lo mateix. Comprench, aprécio los bons recorts que li ha deixat l' Angeleta; pero vosté no pot viurer aixís; necessita una dona com lo pá que menja si no vol morir en un recó d' hospital per no tenir ningú que 'l cuydi á la vellesa que tant se va apropant. Si me vol deixar fer... qui sab si li podria trobar una altra Angeleta... potser l' haja ja trobada...

— Senyora Rufina no insisteixi, es inútil; lo cambiar de vida y de

costúms seria ma mort. Li agraheixo sas bonas intencions; no m' en parli mes.

Lo senyor Cosme entregá á la Rufina l' onsa de sucre cándi. Ants d' anarsen: deixim veurer los aucells que sento á refilar.—Anaren á la galeria. Doná morró al canari y una fulla d' escarola al verdúm, s' extasiant devant lo cantar del rossinyol que ab son espignet dominava tot l' orquesta.

Al despedirse: no 'm tinch pas per vensuda, li digue rient.

Siguent al carrer, al trencar per la plassa del Grá, girá lo cap, vegé al senyor Cosme que la seguia ab sa mirada tot grantantse l'orella.

La senyora Madrona, l' endemá passat de la conversa que havia tingut ab la Rufina, ja no poguè esperar més, aná á casa seva.

Trobá en Zacarías que feya capsetas de cartró pera regalar á son amich en Cosme; havian de servir pera nius de la cria de canaris. La Rufina la feu entrar en sa cambra. Després de tancada la porta ab clau, li digué:

—Madrona! Vosté sab que só per vosté una bona amiga que sols vol sa ditxa y ben estar, donchs... clar... m' apar que sa mitja taronja ha d' esser lo senyor Cosme.

—Ay!... un viudo!..

—Y donchs que vol esperansar, ¿no ho es vosté també?

—Sí, te rahó.

—Lo senyor Cosme es un home de bé y encara que un poch original, ha de fer una dona felís. Pero ha de compendrer que no puch jo sola portar á cap nostre propòsit, vosté s' ha de ajudar. Lo senyor Cosme está previngut, está tot mitj embastat; falta sols una empena per deixarse caurer. No li dich més.

En aixó la Rufina s' enganyava; pero era tant son desitj de fer casoris, que prenia las ganas per realitats.

Convingueren en que l' endemá, acompanyadas d' en Zacarías, portarian las capsetas al senyor Cosme.

Las dos ben repimpolladas, á brasset del senyor Zacarías, entraren á la botiga.

Lo senyor Cosme estava absorvit en la lectura del codex; s' aixecá, saludá ab amabilitat las senyoras y encaixá ab en Zacarías.

—Séguin... volen que passém á la galeria?... Vinguin, vinguin.—Admiraren los aucells refilant que donava gust.

Zacarías. Aquí té las capsetas per la cria de canaris; hi farán llur niu.

Cosme. Zacarías, tóquila: es vosté un home que val tots los demás, tot ho sab fer; li dono las gracias.

Zacarías. Sab, m' entretinch, es una distracció; jo sol m' ho he après; aixó no es res; tothom ho sab fer. Lo que tindria d' haver vist es lo sepulcre que vaig regalar á l' oncle frare; alló si que té mérit.

Rufina. Digui, senyor Cosme, ¿com explica aixó de que eixas capsetas serán los nius del canaris!

Cosme. Res de més senzill: las penjaré al voltant de la gavia ahont tiraré plomas y cotó fluix que los canaris arreplegaran pera posar dins lo niu perque sia ben tou, hi faran los ous y la femella los cobará.

Rufina. Quin instinch! Quina intel'ligencia! Las bestias nos ensenyan lo que tenim de fer.

Cosme. Qué vol dir?

Rufina. Está clar; nos ensenyan á buscar parella y á fer lo niu; no es verilat Zacarías?

Zacarías. Aixis ho veig.

Rufina. Aprengui, senyor Cosme.

Cosme. Senyora, no se lo que vol dir.

Rufina. Vaja! no fassi 'l desentés. Recordis de la conversa d' ahir.

Cosme. La senyora Madrona, sa amiga, me dispensará,—dirigintse ab ella:—Figuris que la Rufina s' ha empenyada en ferme casar... un viudo com jo... vell, lliure, independent... Quin disbarat? ¿No es veritat?

La Madrona baixá los ulls, tornantse roja.

Madrona. Vosté dirá.

Cosme. Com! Vosté dirá!... Que no dieh prou?... Ahont es la dona que 'm voldria?

Zacarías. Aixó no es cap rahó: jo deya lo mateix que vosté. Quant un està resolt á péndrer muller las donas no fan falta. Per acertarho fassa com jo, á pallas curtas, ó be digui: cesta ballesta 'l cor me diu de pendre aquesta.

Cosme. Bé, bé; ja m' hi pensaré. Lo qu' es per ara no 'n tinch cap ganas. Me fan riure los casats; los hi sembla que lo casori per un viudo es com bufar y fer ampollas. No 's figuran que los recorts de la esposa perduda son inolvidables, que los tenim gravats en lo mes fondo del cor, ó si nó, que ho diga la senyora Madrona.

Madrona. Ay! Senyor Cosme! no 'ls remogui aqueixos recorts!... Al pensar ab mon estimat Feliu ja me venen las llágrimas als ulls!...

si, te moltíssima rahó—y molt compungida—no 's poden may oblidar!

Rufina. Estich ab vostés; pero eix dolor no pot esser etern. Jo estimo molt á Zacarias, pero si 'l perdés me conformaria als designis de Deu y faria sa santa voluntat.

Zacarias. Lo mateix faria jo.

Rufina. Es á dir que 't tornarias casar!...

Zacarias. Jo no dich aixó si nó que seria lo que Deu voldria.

En aixó s' aixecaren y prengueren comiat del senyor Cosme.

Dos dias després la Rufina entrà en la farmacia pera comprar aygua naf.

Cosme. Qui tenen de malalt?

Rufina. No es pas per mi, es per la senyora Madrona que de resultas de la conversa d' antes d' ahir se troba molt afectada y nerviosa.

Cosme. Pobre senyora!

Rufina. Si vosté 'n té la culpa.

Cosme. Com?... jo...

Rufina. Si, vosté li feu recrdar son Feliu... Sab que 'm deya: no sé lo que li trobo... pero al parlar de sa esposa me feu sentir una impressió de dolorosa simpatia; se coneix que te bon cor y faria una dona felís.

Cosme. Donchs á mi m'ha produhit lo mateix... pobre senyora!...

Rufina. Escolti, senyor Cosme, reflexioni, es una amiga que li parla ab tota sinceritat: la Madrona es una dona que pot fer sa felicitat, com vosté pot fer la seva. Cregui que Deu l' ha destinada á esser sa mitja taronja, vosté no pot continuar ab eixa vida agitada, sense estimació, sense afecte; necessita una altre Angeleta com ella un altre Feliu.

Cosme. Pero, senyora...

Rufina. Res ni una paraula... diguim no més si ó no.

Cosme. M' hi tinch de pensar... Vosté deu comprendre...

Rufina. Res comprench; ni te que pensarhi. Me vol deixar fer?

Cosme. Quina dona es vosté!... fassi...

Rufina. Permeti, senyor Cosme, que li estrenyi la ma: vosté val mes or que no pesa.

Quina satisfacció! Quina alegria la Rufina. Se 'n aná corrents á participarho á la Madrona, als Ferrers, á las Ponas. Tots anaren á felicitar al senyor Cosme. Tots assistiren al casament que fou molt lluhit,

sols la festa fou turbada per los esquellots que 'ls hi feren la gent del carrer que duraren fins á mitja nit.

Los Cosmes avuy dia son dels tertulians mes assiduos de cá las Ponas; no hi faltan may los dias de festa pera jugar á la loteria. Una sola cosa perturba la satisfacció de la Rufina que ha fet lo casament... es lo no tenir cap esperansa de poguer esser padrina... Com que la Madrona es flor espigada que no grana!...

C. BOSCH DE LA TRINXERIA.





LAS DUAS VEUS

LA DEL TEMPS

Ahir, menant lo carro de la gloria :
avuy, pastant lo pa del engrehit ;
ab lletras d' or ahí escrivint la historia :
borrant avuy sas planas ab l' oblit.

Un jorn, omplint desde Almeria á Atenas :
enguany, desde Tortosa á cap de Creus ;
odiant ahí 'l soroll de las cadenas :
avuy, segats pel ferro mans y peus.

Fent códichs altra temps : ara, esqueixantlos ;
abans, lo dret ans tot : avuy, ni lley ;
guardant vells furs ahir : ara, ignorantlos.

¿Y aquestos son los nets del poble rey
que, bells dictats guanyant, y ab fe servantlos,
posá 'l Mediterrani á son servey ?

LA DE LA PATRIA.

Soch mare ¡oh Temps! y al fons del cor m' arriba
lo dupte que en ton seny veig arrelat:
¿com vols á ma nissaga veure altiva
si encara 'l rey Felip no s' en ha anat?

Peró ja ve 'l bon temps: lo trench d' aubada
ja va mostrant sos tímits resplandors;
ja deixondirse veig á ma fillada,
ma testa coronant de gayas flors.

Y 'l sol seguirá amunt; y ells, fent memoria
de que son los hereus d' aquells titans
que á tot arreu portaren la victoria;

de cívicas virtuts y fets gegants
continuarán la interrompuda historia,
fins que ni rastre quede de tirans.

F. GUANYABENS





LO RETRATO



ENTRE los que en havent dinat nos reuniam al café en aquells anys que encara anavam per las nostras, s' havia juntat ab nosaltres un senyor ja de bastanta edat, com demostrava son pel blanch, pero aixerit y amich de la jovenalla, puig ajuntantshi li semblava tornar als seus bons temps.

Una tarde volgué contarnos la última de sas aventuras y prenent la paraula s' expressá aixís:

—¡Quina nit, senyors, aquella, en que rejuvenintme per un moment y enardit per los bons recorts de la meva fortuna, felís en mas aventuras amorosas, volguí despedírmien realisant la darrera ab que clóurelas pera sempre, ja que 'ls anys comensavan á serme feixuchs y l' humor se 'm anava desvaneixent.

Era la vigilia de la Candelera y tots vostés saben que no hi ha jove que aquella nit no la perdi assistint á algun dels molts balls de disfressas que á Barcelona 's celebran.

Sense innovarho á la dona, que de segur sapiguentho ó presu-mintsho, hauria empleat quants medis li hauria sugerit la imaginació, ben fecunda per cert quan se tracta de semblants casos, vaig prepararmho tot de manera que no pogués sospitar la meva intenció de faltarli aquella nit, pera anarme á divertir al Liceo; tan pera desper-



tar per nova pero última vegada ja mas condormidas emocions, com pera ser testimoni de que semblants espectacles no degeneran may apesar de totas las generacions que per ells passen, enduhentsen memorias inolvidables; com reliquias de plers y venturas, sense que se 'n ressentin gens ni mica, ans al contrari; presentantse cad' any ab lo nou esplendor ab que 'ls moderns elements los engalanan y 'l bullici y desorde ab que 'ls anima la llibertat que l' home s' empen ab los costums y la despreocupació del dia.

Pretestant, donchs, una obligació que la meya dona estigué molt lluny de pendre per excusa de la intenció que li amagava, vaig dirigir-me decidit y alegre, com si tingués una vintena d' anys menos, cap al lloch que havia escullit per última etapa de mas juvenils calaveradas.

Com ja anava previngut y decidit á no sorpèndrem per res, puig á la meya edat hauria sigut ridícol y molt més en un temps en que no hi ha limit pera la imaginació y la inventiva del home te cada dia nous motius de desplegar-se ab los elements que las arts y la industria li proporcionan, vaig entrar al Liceo de la mateixa manera que entro á casa, sens fixarme en res, com qui ja está familiarisat ab tot lo que 'l volta y no hi ha cap objecte que ab preferencia li cridi la atenció sobre altre més nou, més luxós ó més artístich.

Lo vestibul estava ple de la concurrència que entrava y dels espectadors curiosos ó impacients que analisavan á quants s' hi introduhian, tan pera descobrir més aviat als que esperavan com pera rebre las primeras impresions que 'ls hi poguessen fer sentir las donas disfressadas que anavan entrant.

Los corredors, no servint per altra cosa que per lo que 'l seu propi nom indica, se veyan atravessats en totas direccions per las parellas de brasset, que saltant y rihent com á folls, escalavan la platea, y dels que 'n sortian, de brasset també, pero apegats un al altre, respirant anhelosos, conmoguts per las sensacions voluptuosas del vals que acabavan de ballar, embolcallantse ab lo foch de sas llambregadas encés per la borratxera del amor, que cercavan un lloch amagat y segur ahont reposar ab entera llibertat de la fadiga dels sentits excitats per las emocions d' aquella nit de bojeria.

La entrada á la platea pareixia la d' un forn. Lo ball es moviment y lo moviment es calor, perdóninme aquesta consecuencia irrefragable, verdadera heretjía científica: poden, donchs, figurarse los graus á que s' elevaria aquella atmósfera, ahont s' hi acumulavan los gases despresos de la gentada apretadíssima que s' hi agitava, saltant y corrent

y 'ls dels innombrables llums que fent brillar los llustrosos barrets de copa alta y 'ls adornos de las disfressas, los daurats dels empits dels pisos de la sala de espectacles, y 'ls vidres cantalluts, simulant diamants, de las aranyas, ho omplian tot de llum augmentant lo calor que pujava insensiblement á mida que las horas se succehian, sens poder eixir per las oberturas obstruidas per la freda capa atmosférica d' una nit d' hivern cru com poch's fins allavors se 'n havian sentit.

Lo bellugueig era seguit y extraordinari; lo mateix quan se produia per las acompassadas armonias que sortian de la orquesta, com en los intermedis d' un ball al altre en que per totas direccions se creuhavan las máscaras, buscant á la parella perduda entre aquella maror humana, ó la sortida de la platea, ó la persona blanch del esbronech que feya temps se preparava, ó l' infiel que, com jo contra-bandejava per passatemps ó ab verdader encegament ab l' amor que 's roba als que tenen dret de demanarne compte.

No sé pas á qué comparar l' aspecte del inmens saló en aquella nit de ball de disfressas y que molts sols coneixen per lo respecte que causa en dias d' ópera. Tant me semblava un manicomi per ahont ab entera llibertat hi discurrissen los alienats entregats á sas bojerias, com un grapat de mils de formigas de diferent color cada una que breguessin pera escapar d' un lloch sense sortida.

Precisa 'm seria la imaginació de Zola pera pintar ab tota sa veritat aquell quadre en que de la materia desbordada, los pensaments dignes y la serietat dels homens ne fugen esparverats. Pero com en tot m' agrada cercarhi la nota poética que suavisa y vesteix la repulsiva nuesa dels instints carnals, me deixo arrebatat per la alucinació fanática ab que m' atrahuen uns ulls desmesuradament oberts per hont despedeix llamps que abrusan lo frenesi de la passió ó mitjelosos per lo llanguiment que difundeixen las dolsors de las emocions fillas de las més delicadas frases amorosas ditas á cau d' orella, que escolta boy gronxantse ab recansa en los brassos del galantejador la bellesa que l' acompanya per entre la *turba multa* entregada al pler de la dansa.

Y quánt més expontani y lliure 's produheix tot, tapada la cara per un tros de vellut ó de seda que augmenta 'ls encants de la donal Ab la convicció de que no será coneguda y l' afany de gosar per unas curtas horas de lo que per lo ben semblar se 'n reprimeix en lo demés temps del any, s' entrega als impulsos del cor que á lo millor fan perdre la serenitat del cap, arrastrant darrera seu no sols á la joventut que en res pensa, sino als que per sas especials condicions son l'

endemá de la orgia gent respectable y digna segons la societat que 'ls reverencia y considera.

Atabalat per tants burgits estranys com s' alsavan d' entre aque' la tempestat humana; ubriacat per la barreja de flayres de flors naturals y compostos de tocador; enardit per lo caldejament de la atmósfera que en lloch d' ayre feya respirar vapor y atret per las formas de las donas que ab las disfressas prenian lo esculpturat relleu ab que la coqueteria havia sapigut hermostrarlas, vaig llensarme entre la onadas d' aquella mar alborotada, conformat y decidit á naufragar, havent ja deixat fora la porta la reflexió, l' orgull de la classe y més que tot lo recort de la meua dona que potser se desvetllava esperant lo meu regrés d' aquella ocupació que li havia fet créure 'm retindria algunas horas de nit fora de casa.

Voltant anava per lo saló, empenyut y arrastrat apeser meu per la corrent de la gentada sense direcció fixa, cercant ab los ulls alguna máscara que 's decidís á escometrem pera dirmen quatre de certas y justas al trobarme barrejat en aquella confusió fent lo calavera, en una edat en que si be dissimulada per lo meu bon regent, ni m' es-queya ni debía ferlo.

Decepció cruel va ser la meua, al trobarme sol, completamente sol en un lloch tan ple de gent que ni podia bellugarmhi. Aquella generació no era la meua: eran uns altres homens y unas altres donas; era la juventut que 'm feya més vell; no sortian los amichs ni 'ls coneguts d' aquells bons temps que tractava de refermar; desengany trist de mas ilusions perdudas! aquella agilitat que avergonyia mas foras gastadas; las rialladas frescas que ressonavan per mas orelles com burlantse de la aspresa que 'ls anys havian imprés á ma veu; aquellas frases espontáneas que sentia y que 'l meus llavis no haurian pogut dir sense perdre lo seu poétich valor; tot, tot me feu comprendre que alló era un altre mon diferent del meu, una altra societat, una vida nova, que no s' havia fet pera mon us ni pera mas satisfaccions. Jo era allí un foraster estrany en paissos que no son la seva patria.

L' aburrimient comensava a apoderarse de mí. Los ulls se 'm aclucavan fadigats de tanta claror y de tan moviment; lo cap se 'm aturdia ab lo desconcert de crits que s' alsava; la sequedat m' invadia la gola respirant un ayre tan xardorós. Ja no podia estar mes temps allí; me feya falta 'l repós y la quietut á que m' havia acostumat la vida tranquila y placenta de la familia.

Pero l' home proposa y la dona disposa. Quan mes defallit me trobava, com si la fadiga de tots los altres s' acumulés en mí sol, la

suau pressió d' un bras que s' enlassà ab lo meu dret, difundint per tot lo meu cos una impressió semblant á una esgarrifansa de fret, me reanimá de repent, tornantme com per art de bruxeria l' agilitat y l' humor perduts.

— Que fas aquí, calaverot? me digué ab la tradicional veu falsificada de totas las disfressas.

— Ja ho veus; t' esperava.

— Donchs si m' esperavas, aquí 'm tens. Crech que no 't doldrà que 't fassi l' honor de passejarme ab tu.

— Al contrari, te n' estaré agraïdíssim y mes encara si logras distréurem del aburrimient que comensava á apoderarse de mí.

— Y pera aburrirte has deixat á la pobre de la teva dona, sola ab las criaturas que ignoran tingan un pare tan poch formal?

— No cridis tant, vaig dirli sense ganas de que 'm cregués, envanescut ab la idea de que 'ls que 'ns escollavan me prenguessin per un tronera de debó.

Aixís vaig conseguir lo que volia. La máscara aná esplicantse y omplintme á cada punt de sorpresa. Sabia tot lo que 's relacionava ab la meua persona, y ab los meus negocis. Me retragué recorts que creya ignorats de tothom. Sabia los disgustos, passatjers y perdonables, no obstant, que havia causat á la meua dona. En fi estava enterada de ma vida y miracles ab tots sos detalls, com si 'ls llegís en mon cervell, ó com si fos jo mateix que me 'ls anés recordant. Y tot aixó m' ho deya barrejat ab rialladas iròniques y reconvencions duras unas voltas y amistosas altres; al últim arribá á confóndrem y á interessarme. En va cercava en sos ulls que lluhian darrera la careta algun rasgo que 'm dugués á la memoria la fesomia d' aquella dona. Mos esforços foren inútils. Ni 'l color de sos cabells, ni la especialitat de sas miradas, ni 'l timbre de la seva veu, ni las líneas de son cos, ni 'l seu modo de caminar tingueren un sol descuyt que pogués fer la llum entre 'ls recorts que guardava de mas coneixensas.

Pregarli que 's tragués la careta sens altre motiu que 'l de descobrirli, no calia pensarhi, era absurdo. No tenia altre medi que retènrli al meu costat, desplegant tota la táctica ab que en mos bons temps sabia captivar lo cor de las que 'm tenian lo meu robat.

Vaig comensar l' atach lo mes galan y amorosit que m' inspirava lo mateix afany de estar interessat tant en la conquesta d' aquella dona com en lo desitj de sapiguer qui era, sense faltar als respectes y atencions de que la societat las ha rodejadas fins en cassos semblants, en que impunement fan y diuen lo que volen.

Pero tots los medis foren inútils. Moments hi hagué en que semblava havia de cedir á la meua voluntat, pero se sobreposava á la mateixa conmoció que vaig arribar á ferli sentir, sens olvidarse del paper que representava, com si fos una gran comedianta. May havia trobat una dona semblant.

De la sala de ball sortirem envers los corredors; nos arribarem al saló de descans voltant per ell inutilment en busca d' algun sitial pera reposarhi y aixis ferme digne de sa confiansa lograr que 's tragués la careta. Fou en va. No hi havia un pam de lloch: y com si la conciencia 'm remordís de torbar ab la nostra presencia los plascents esplays intims de las parellas que 'ns havian guanyat per ma, vaig arrastrar altra vegada á la meua companya cap á la platea y com la orquesta espargia per los ámbits de la sala las armonias que traduhia donant forma incorpórea á las notas escrites en lo pentágrama, nos entregárem al pler del ball com en los mellors temps de la meua joventut. La conversa fins allavors no havia decaygut un sol moment. Un cop ella hagué acabat lo repertori que en los fets de ma vida havia trobat pera esbroncarme, vaig comensar jo l' atach interessantla pera cedir á mos prechs. Li vaig prometer un amor tal com podia sentir un home á la meua edat y en ma situació.

— Jo no sé pas qui ets, li deya; pero ta mateixa persona 'm revela que no 'm posaria ex. ridicul estimante. Ignoro lo teu estat, si be ta presencia en aqueix lloch me fa comprendre que 'ts lliure y mestressa de tas accions. No puch amagarte qui so perque 'm coneixes millor que jo mateix. Ja saps donchs lo que puch oferirte: ni 'm seria possible enganyarte. Una nit com aquesta no pot tenir pera desenllás una separació complerta y pera sempre més. M' has interessat fins al punt de no volerme separar de tu sense véuret tal com ets: pugui jo retenir ta bellesa en lo fons de mon cervell, pera que demà puga conèixer al trobarnos hont se vulla que la casualitat ó 'l desitj de parlarnos nos porti...

No vaig sapiguer convéncela. Tot lo mes que 'm va prometre fou que m' enviaria 'l seu retrato.

— Ja saps que 'm recorderé de tu: ara déixam.

— No: no 't vull deixar d' aquesta manera: tinch de acompanyarte.

— Aixó sí que no pot pas ser. Nos comprometariám.

— Qué vols dir?

— Que 'l meu marit acaba de ferme senya que m' espera...

Ni que un llamp hagués caygut als meus peus hauria quedat mes assombrat. Va llensar una gran riallada y fugi desapareixent entre la

multitud que va engolirla dintre la barreja dels colors, que com si 'ls ulls me fessen llumentas se bellugavan al meu davant.

En cop refet y després de donar una volta per la sala, comprenent que era inútil cercarla de nou y no tenint ja res que fer allí, vaig anarmen del Liceo. bastant intrigat ab l'interés de la seva promesa y 'l desitj de que la complís.

Vaig arribar á casa y sense fer soroll pera no despertar á la dona que dormia com una santa, probí de trobar en los brassos de Morfeo, lo repós á las horas de tribull y á las emocions d'aquella última nit de calavera.

No cal dirlosli, senyors, lo intranquil que 'm tenia lo pensar si aquella dona donaria compliment á sa promesa, y encara més me tenia amohinat lo de no sapiguer si havia sigut sols una broma d'alguna coneguda antigua, ó d'alguna amiga de la meva senyora, ab que podia trobar-me á qualsevol hora sense presumir que fos ella, y servirli de divertiment la meva ridícula serietat.

Aixís passaren quatre dias. Al que feya cinch, vaig llevar-me á l'hora de costum y assegut davant de la taula prenia 'l xacolate, llegint lo diari, quan lo dringar de la campaneta de la porta ressoná per tot lo pis. Obriren y tancaren en pochs moments y desseguida entrá la meva esposa ab duas cartas.

—De qui deuen ser? va dir-me.

Vaig péndrelas y al palpar una d'ellas lo cor me feu un salt: la seva duresa 'm posá en alarma.

—Aqui hi ha 'l retrato, pensava... y la senyora no 's movia interessada pera sapiguer quinas noticias se 'ns comunicavan, puig lo viure de renda sense negocis, feya presumir que no podrian ésser sino d'algú de la parentela.

—Ah! ja sé, vaig dir en veu alta, acudí-me repentinament una idea salvadora; es d'un amic meu que s'ha casat y com va prometre enviarme 'l retrato de la seva senyora, ara deu complirho.

Y alentant-me jo mateix ab la satisfacció d'haver trobat una mentida que semblava la mes natural veritat, vaig esquinsar lo sobre y fixar la vista damunt la fotografia. Aparegué aquesta per la part del darrera y mos ulls toparen ab unas ratllas que deyan:

«Al estimat meu: recort del últim ball de disfressas del Liceo.»

—¿Cóm? exclamá la meva senyora que ho havia llegit tan depressa com jo.

Ab lo sobressalt que s' apoderá de mi, lo retrato 'm caygué dels dits y al topar ab la taula va girarse, apareixent la imatge de la máscara ab lo mateix traje que duya aquella nit memorable.

En aquell mateix moment ressoná al meu darrera una riallada igual á la que 'm deixá plantat al mitj de la sala de ball. Vaig fixar los ulls en la cara de la imatge fotografiada...

Era 'l retrato de la meva dona!

SIMON ALSINA Y CLOS.





UN EPISSODI DE LA PINEDA FOSCA

TRADICIÓ



OT viatger del ferro-carril de Fransa, al ésser á la estació de Mollet del Vallés, si 's fixa á uns 20 metres al Est, observará una carretera vehinal que segueix paralelament ab la via fins al riu Fenés, traspasantla en lo mateix enfront del Trench en lo terme de Montmeló.

Dita carretera al ésser en territori de Sant Faust desapareix. Fins per allá l' any 1860 's podia anar per ella, ab carro, del Trench á Moncada. Ara es esborrada: ja per conrarla, ja per no usarla en lo que es verneda de casa Perejil.

Aqueixá carretera tenia lo nom de Pineda Fosca, per atravessar la pahorosa (1) verneda coneguda ab tal nom. Excepte lo seu trajecte lo demás eran uns bardissars, euras y ridoltas que arribavan los primers á la meytat de la alsada dels groixuts albas, pollanchs, olms, pins, salzers y verns que la poblavan, tenint de penjar son cap las segonas al haver arriuat als cimerols dels més alts branquillons. Los

(1) Tenia de llarch, (seguint la vía desde Moncada á Mollet) desde 'l riu de Caldas fins á la primera casilla que 's troba, y d' ample, desde 'l Besós fins al comens de la serra.



llops al pich del dia molt sovint ab sa presencia feyan aturar los matxos dels traginers; lo senlà també s' hi passejava, essenthi abundants los conills, toixons, esquirols y tota mena d' aucells del país y forasters (en lo seu temps de passa), eridant tant menjar y canturias la atenció de las guineus, gats mesqués, pudents, fusinas y furas. També hi havia gorchs, ayguerols, rechs y una ciquia mestre (encara hi es avuy), lo que feya que hi hagués molt peix, anguilas, granotas, gripaus, reynetas y lludrias; y en la carretera unas fangueras que 'ls carros anavan tot sovint ensorrats fins al botó y 'ls matxos s' enfonsavan fins als genolls y més amunt.

Aquest petit cuadro hidro-zoológich-botánich, se feya extensiu l' any 1835 á totas las voras del Besós, demés rius, rieras y torrents del Vallés.

Las serras estavan també plenas d' espessos boscos ab unas gatas y estepas d' un á dos metros d' alsada; y en las montanyas no deixavan passar als homes los bruchs, arbosos, argelagas, gatas, ginesteras, aderns, bardissas y 'ls rastres y esgarrinxos arinjols.

Entre mitj de tanta vegetació y ayguas, se trobavan en las serras y montanyas alguns secás y vinyas que tothom sabia 'l nom que tenian, y en los plans se conresavan algunas pessas.

Un dia un pagés pobre de Mollet sortí de casa seva ab un escanyolit burret guarnit ab aubarda y sárria, quals cornals anavan plens de fems; dirijintse á la artiga que tenia en un clap de la Pineda Fosca.

Aquí ensopego, allá també, anavan seguint la carretera indicada aguantant lo pagés lo burro per l' arran de la cúa quan vegé venir un senyor montat en un briós caball. Al trobarse, lo pagés feu arreconar lo burro amenassantlo ab lo singlant, se tragué la barretina y saludá al senyor, rebent en cambi uns esquitxs de fang que li espurnáren tot l' aparracat vestit del cantó que passavan caball y caballer.

Quan lo pagés fou un tros carretera avall, observá un bulto en mitj del fang: anantshi acostant sentía sensacions de satisfacció, essent aqueixa complerta quan vegé que 'l bulto era una maleta que pesava molt y que considerá era plena de moneda.

Al moment hi arrima 'l burro, desfá la cingla y fa cáurer demunt la maleta fems, sárria, cingla, aubarda y burro.

Lo burro, si be prenia un bon bany de llot, sufria ab paciència las fluixas singlantadas que 'l seu amo li donava; movia 'l cap y ore-

llas, gemegant suaument com donant las gracias per haverlo lliurat més aviat de lo ordinari de la carga que duya.

Trobatse lo pagés en aqueix estat veu venir al caballer, qui al al arribar li preguntà:

—¿Hauriau, bon home, vist una maleta?

—Sí, senyor, es dessota dels fems y 'l burro. Ajudim á aixecarlo y tornarli la carga; ja la trobarém.

—No es aixó lo que jo vull.

—No puch dirli altra cosa: si no 'm vol ajudar, vosté mateix...

Esperoná fort lo caball, que arrancá un trot llarch, dirigintse á Moncada.

Lo pagés torná á carregar lo burro, amagá dins las verdissas la maleta, portá 'ls fems al camp y de retorn posá en un cornal la maleta que tapá ab fullaraca y en l'altre un roch, repençantshi éll al mateix temps pera equilibrar la carga..

Arribat á casa seva amagá la maleta.

Si be éll se deya: «jo ja li vaig dir que la maleta era sota 'l burro, y no creyentme, tácitament va renunciarla y me la va donar», no obstant, la consciencia l' atormentava tornantli sempre ab la cansó de que aquells diners no eran seus.

Un dia va tenir un pensament que éll va creure que posantlo en práctica sortiria d' escrúpols.

Va dir á la seva dona: encara que tardi tres ó quatre dias á tornar no passis cuidado per mi; tinch de cumplir una prometensa y crech necessitaré aqueix temps pera ferla bé.

L' endemá passat se trobava agenollat als peus d' un monjo en lo monastir de Montserrat.

Explicat lo que li passá en la carretera de la Pineda Fosca, lo monjo diuhen que li digué: pera tenir la consciencia tranquila, lo pròxim dissapte, al primer pobre que vinga á demanar cnritat á la vostra porta donáu-li la maleta ab tot lo que hi havia dintre lo dia que vos n' apoderàreu.

Lo bon pagés se 'n torná á casa seva.

Lo divendres á la nit, quan le seva dona dormia, baixá y posá la maleta al peu de la porta per cumplir la penitencia.

Durant la nit no pogué clucá 'ls ulls, pensant sempre ¿quí seria 'l pobre que ab tanta facilitat y sens pensarsho anava á ser molt rich.

Pochs moments avans de ferse clar li acudí un pensament que entre content y esporuguit executá.

Crida de sopte á la seva dona, li mana que 's vesteixi depressa, la fa anar á baix, obra la porta, la fa sortir á fora y li diu: demana caritat.

Ella ho fa y éll li dona la maleta.

Després l' agafan entre 'ls dos y la tornan á dalt.

Al primer pobre que pasá li dignéren: las caritats ja son donadas.

VICENS PLANTADA Y FONOLLEDA.





À BRAID ⁽¹⁾

Preconisan per tot á homens y donas
que al cap de vall res son,
y no parlan de tú, de tú que 'ns donas
las claus de un altre mon.

Si es tan materia 'l cor que sento batre
com lo que pensa en mi,
tu m' ho dirás com dos y dos fan quatre,
pero may *perqué* si.

Y aixó mostrantme un llum, posant la destra
apretada en mon front,
y aixó sense llibrots sen ton sol mestre
lo clau de Besançon.

F. BARTRINA.

(1) Aquestos versos, que quant no altra cosa son de actualitat, me 'ls ha inspirat, ó parlant llenguatge d' ara, me 'ls ha *sugerit*, lo recort del plan d' un curiós treball que baix lo títol de *Lo mismisme y la forsa nèurica al servey dels metjes*, volia escriurer lo meu germà pera la seva obreta *La Medicina popular*. Se proposava explicar en ell lo del clau de Besançon, que, per saberho tots loe metjes, escuso repetirho; los procediments empleats pels fakins, pels *jetattore* italians y pels pastors que tiravan *sorts*, aixís com també per Cagliostro, que consistian en la fixació de la mirada en un punt brillant fins que 's produfa la dilatació pupilar y per acció reflexa la Ayperesesia cerebral y tot un mon de fenómenos.

Volia mencionar ademés en l' espresat treball la notable sessió d' hipnotisme (ó de electro-dinamisme vital, com deyan llavors) que doná lo Dr. Philipps l' any 1852 en aquesta ciutat, en qual sessió produí en subjectes *presos tots á lo hatsar* los més notables fenómenos d' hipnotisme, sense exclóurer la sugestió post-hipnótica, no fixant may sa mirada en lo pacient. Mr. Philipps, marchá de Barcelona tractat de farsant y d' embustero, y publicá més tart dos llibres sobre hipnotisme que, ab tot y servir de guia á altres autors, molts d' ells ni 'l mencionan en sas obras.



SETMANA SANTA

Novum mandatum do vobis : ut diligatis
invicem, sicut dilexi vos.

Solemne ressonáva
lo cant dels sacerdots en l' ample nau
y arreu á dins lo temple 's respirava
lo perfum de la cera que cremava,
vetllant al Deu de pau.

¡Com l' ànima enconjia
la tristura del tétrich funeral!
Dalt del chor, imponent la profecia
y entre 'l poble, que mistich la sentia
silenci sepulcral.

Davant lo baptisteri,
recullia jo á solas l' esperit,
y la llum que bessava 'l presbiteri
s' esmortaia y lluytava ab lo misteri
de l' ombra de la nit.

Entrava silenciosa
la gentada á l' esglesia en quiet tropell
y contrast de la calma religiosa
s' escoltava la turba remorosa
defora del cancell.

En l'ànima feu presa
estrany é mexplicable sentiment
y, conmosa en son fons d' aytal grandesa,
s' anegava en un pélach de tristesa
davant del monument.

Era que may sentida
s' aixecava en mon pit forsa jegant
desvetllant al meu cor de sa dormida,
com si hagués despertat á nova vida
la nit del dijous sant.

Lo cant finí, deixava
sentir lo grave armonium son ressó,
de genolls la gentada 's persignava
y assentantse altre cop s' aparellava
per escoltà 'l sermo.

¿Qué heu dit, perque os rodeji
bon Jesus lo furor dels fariseus?
«Un llegat os vull fer ans que agoneji:
estimeuse uns als altres, perque 's veji
que sou deixebles meus.»

¡Oh Deu! vostra doctrina
la llegeixo gravada dins del cor;
ella es l' astre brillant que l' ilumina;
jo, Senyor, vull seguirla; que es divina
la dolsa llei d' amor.

Deya y á la vegada
secundant de mon cor l' impuls segú,
á la fosca del temple acostumada
vagarós vaig estendre la mirada
y 's va topar ab tú.

Lo foch que 'l pit m' umplia
per los meus ulls devia sobreixi
y en estranya corrent potsé 'ns unia,
que, al ficarlos en tú, los teus movia
y 'ls feya clavá en mi.

Llavoras va semblarme
que 'm volia obrí 'l cel l' Omnipotent,
y somniant que volías estimarme
en un mar de dolcesas va engolfarme
nadant lo pensament.

Y vaig sortir quan muda
va desfilat la gent en trist estol
pe'l sermó del *mandato* conmoguda,
y 'm semblava, ab ta imatge benvolguda,
que ja no anava sol.

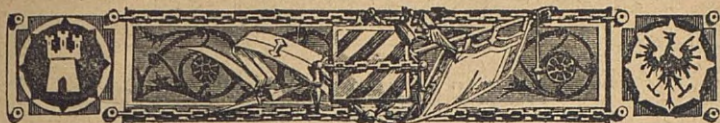
Lo sendemá ab frisança
vaig esperar-lo, com espera 'l port
lo marí que somnia la bonansa,
y á l' esglesia va durme la esperansa
quan Cristo havia mort.

Demunt la creu sagrada
estenia sos brassos amorós
y ferit en lo cor, de cruel llansada,
mitx obría la boca ressecada,
cridants als pecadós.

Debades te cercava,
reyna meva, lo cor enamorat;
no hi havías anat y m' anyorava;
á la trona llavors se predicava
sermó de soletat.

MIQUEL LAPORTA.





LA PASQUA DE LA LLENGUA CATALANA

POESIA LLEGIDA EN LA VETLLADA LITERARIA MUSICAL, CELEBRADA LO 25 DE FEBRER DEL ANY 1887,
AB LA OCASIO DE OFERIR LO CERCLE DE LABORIE DE PERPINTA UN PUNCH D' ENHORABONA
A L' ESTUDIANTINA CATALANA Y ENTREGARLI LO DIPLOMA DE HONOR
QUE LI HA DEDICAT LO COMITE DE LAS FESTAS DEL SOL DE PARIS

Resurrexit.

¿Donchs voleu sentir parlar
La llengua de nostres avis?
Tal pensament es de sabis:
Satisferlo es me honrar.

Dignes fills del Rosselló,
Us plau celebrar sa llengua
Y no la tenir á mengua,
Donchs veyeu si fa bon só.

Llengua que Roma 'ns doná,
Quan cová 'l mon la seva ala.
Quina altra llengua t' iguala,
Tu, qu' En Ciceró parlá?

Com moltes del bell llatí
Es la llegalítima filla;
Més ella n' es la pubilla,
y sóls ab ell tindrà fi.

Prenda d' En Jaume primer,
L' encaminá á la victòria;
D' en Ramon Lull fou la glòria,
D' Ausías, de Muntaner.

Feta també per pregar,
Com per l' amor y la guerra,
L' han volguda tirá' á terra,
May ho han pogut lograr.

Uns, per llevarli l' honor
Y per ferla menyspreada,
De grossera l' han tractada
Y pertant de poch valor.

Altres, que saben de res,
Sino de menjar y beurer,
Li fan dany, parlant sens veurer
Que 'l que diuhen es francés.

Eixos, la fan escarnir,
Qui, volentla mes perfeta,
L' escriuhen tota estrafeta
Y fent lo riure' esclafir.

Aquells, més desgraciats,
Servintsen l' han envilida,
Desllustringada y apoquida
Deu los haja perdonats!

Y així com un pur mirall
Que tot ab l' alé s' entela,
S' ha fet una corruptela
Llengua clara com cristall.

Tot ha semblat conspirar
Per completar sa ruina;
Y s' ha vista com ruina
De tot lloch foragitar.

De l' escola ab passió
L' han proscrita y arrancada,
Del temple sant desterrada,
Que era sa payral mansió.

Y llansada pels carrers,
Y sens guia abandonada,
¿Quina llengua han replegada?
Quina?... ó 'l tudesch ó l' anglès...

Eixas s' han de estudiar.
L' alma mater es qui ho mana.
Y ma llengua tant galana,
ningú la pot ensenyar.

De las dos y 'l catalá,
Quina ab tot es més bonica?
Més melosa y energica?
Quina s' expressa més clá?

Que 's deixen sens conrear,
Com temps ha 's deixaba á ella,
Y veurán quanta niella
Y brossa s' hi posará.

Que deixe la joventut
La materna per l' agena,
Malgastant diners y pena,
Y 'l millor temps mal perdut.

Més, oh llengua del país,
Val que sempre ets tu més forta!
Quant ja tots te creyan morta,
Has rebrotat més felis.

Ja tos rams van s' escampant,
Com en un jardí las rosas,
y tas flors maravellosas
Tot lo mon van perfumant.

Si, nostra llengua floreix,
Jove, ab tota sa riquesa.
Reyna ha tornat la pagesa,
y ara pertot resplandeix.

¿Voleu la veuré ab un raig
De sol al front y corona?
Donchs veniu á Barcelona
Enguany pel primer de maig.

JUSTI PEPRATX.





LA ENAMORADA

(Premiada en lo Certámen de la Bisbal.)

A i' ombra dolsa d' arbreda espessa
que 'l sol escalfa si no travessa,
prop de Girona,
ab sas sureras
trist s' abandona
entre falgueras
com una aucella qu' aplana 'l vol
lo poble rónech del Estanyol.

Váren contármén una balada
sentida y tendre per ser contada.
Es sols l' historia
d' una donzella;
triste memoria
se guarda d' ella
qu' enamorada se va morir
sota del claustre d' un monastir.

Al Mas vivia, cercat d' arbossos,
una uineta de cabells rossos,
fresca y jemada
com la maduixa

que la rosada
de perlas rüixa,
sos ulls fonian la llum del sol...
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

Era estimada d' un fill del poble
si de bens pobre de cor molt noble;
sentí la serra
sa greu complanta
quan á la guerra
de Terra Santa
per la Creuhada cridat va ser
á borná 'l ferro y á oscar l' acer.

A trench d' albada se despediren
y fins las pedras s' en condoliren;
folls s' abrassavan,
petons se feyan,
á doll ploravan
y jadeu! se deyan
en sa jornada de desconsol.
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

Set anys passáren de greu tortura
abdós plorantne sa desventura.
Ell, lluny restava
y en cada estrella
tan sols trobava
l' imatge d' ella;
ella penava de greu torment
al Mas morintse d' anyorament.

Per fi ve l' hora tan desitjada
que ja retornan de la Creuhada.
— Ell no ve encara! —
diu ella trista;
tomba la cara,
tanca la vista
y en terra 's postra que fa condol.
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

L' endemà 'l claustre reb ab delicia
la tendre ofrena d' una novicia.

Un soldat jove
ve de la guerra;
que bella trova
la seva terra
batent d' alegre son cor aymant
per l' estimada que anyora tant.

Ella 'ls jorns passa llegint l' Horari
dessota 'l claustre tan solitari.

Monja gelosa
prou se la mira
com tremolosa
llegint sospira...
prou endevina son desconsol.
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

Per mes que prova remeys ben dolços
l' amor li glassa la sang als polsos;

al cel, humida
la vista clava,
la bella vida
se li acaba...
per ella al claustre resa tothom
y, ensemps que fina, mormura un nom.

La nit es fosca plujosa y freda,
vetllant la morta la monja 's queda,

y al dar pausada
la darrera hora
salta l' arcada .
esglayadora
lo soldat jove que tant la vol.
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

Quan es al claustre, sota l' arcada,
veu la novicia groga, finada;

la color muda
vers ella 's llansa

y, ja perduda
tota esperansa,
al pit se clava mirant al cel
l' acer que porta sang d' infidel.

.

Are, en nits fredas y tenebrosas,
volta unas runas misteriosas
una fantasma
que 'l vent s' emporta,
y, omplint d' espasme,
s' alsa una morta...
Son ell que l' ayma... ell que 'l vol...
Aixís ho conta tot l' Estanyol.

ANTONI BORI FONTESTÀ.





LA GORRA CATALANA



A barretina ó gorra catalana de ahont es procedent? Difícil es averiguarho.

La barretina no pot esser procedent de l'antigua gorra malament nomenada *gorra frigia*, perquè aquesta no era tal, vull dir, que los Frigis no portavan la gorra que se 'ls atribueix. Los Frigis portavan al cap una especie de caputxa que 'ls tapaba tot lo cap y baixava sobre las espatllas, que nomenaban *mitra*, á causa de portarla lligada sota la barba per medi de unas cintas ó betas, puig segons Mr. Anthony Rich (1) *mitra* en son principi significaba banda, tira ó cosa per l'estil.

Aquestas cintas ó betas las portan encara en la tiara los actuals Persas sectaris de Mithra y serveixen pera lligar lo Penom ab que 's tapan la boca durant lo sacrifici ó recitació de la pregaria.

Pera convencers de que lo cobre cap dels antichs Frigis era la caputxa de que habem parlat, no hi ha més que donar una ullada als monuments antichs, particularment en las pinturas de vasos etruschs y se trobarán tots los héroes troyans de la Iliada, Priamo, Héctor, París, etc., representats portant aquesta especie de caputxa, quan no van ab trajo de guerra, vejentse moltíssimas vegadas estar molt adornada, probablement brodada. (Dibuixos, núm. 1 y 2.)

Aquesta caputxa es probablement de origen Seyta, puig ab ella

(1) «Dictionnaire des Antiquités, Romaines et Grecques», paraula mitra.



estant representats en los monuments los antichs Scytas, igualment que las Amazonas, que segons la falla, habitaban també part de la *Scytia*. Aquestas algunas vegadas la portan brodada com los Troyans y pocas la sencilla gorra frigia lligada sota la barba, (dibuixos 3, 4 y 5) que no seria sino una modificació en reducció de la antigua caputxa y ab ella està constantment representat lo jove Persa en actitud de matar al toro en los monuments Mithriachs.

Los qui en l' Assia Menor portaban la nomenada *gorra frigia* se-rian los sectaris de Mithra, y com los Romans reberen d' allí lo cult de aquesta divinitat importat per las legions de Pompeyo, adoptarian al mateix temps que 'l cult lo distinctiu peculiar de aqueix, la *gorra frigia* ó sia la reducció ó modificació de la mitra persa, ja que en alguns baixos relleus mitriachs, pochs, Mithra y los dos genis que l' acompanyan portan la mitra complerta, es dir, la caputxa ab los lligams.

Que la dita gorra frigia era lo distinctiu dels sectaris de Mithra per tot lo mon no me 'n queda cap dubte, puig, ab las pocas excepcions avans esmentadas, constantment en tots los monuments mitriachs la divinitat, los genis que l' acompanyan y los mytos en los que representan algunas de las probas ó penitencias á que debian subjectarse los neófits tots portant la gorra frigia, y en Fransa ahont en los últims temps se havia extés lo Mithricisme se han trobat algunas estatuetas en broze portant dita gorra representant, sens dubte, sectaris de aquesta religió, que es rival de la Cristiana, practicada al mateix temps, fou la que més doná qu' entendre als primitius Pares de la Iglesia y cual cayguda definitiva celebraren los Cristians com lo major triomf obtingut sobre las antiguas religions.

Mr. Jos. Hammer creu (1) que aquesta gorra es un emblema del Sol y la verdadera mitra ó tiara dels Persas inclinada ó doblada per devant. La corona dels Mithriachs, de que parla Tertulia (2), que després de alguna ó de totes las probas (3), á qu' eran subjectats los neófits, se 'ls entregaba declarantlos soldats de Mithra, opino no era altre cosa que la gorra frigia, puig, com he dit, ni Mitra ni sos acompanyants ni sos sectaris portan altre cosa en llurs caps y alguna vegada se veu algun de aquestos ab lo cap descubert rodejat de un' aureola com los raigs del sol, lo que podria confirmar la opinió de

(1) «Mithriaca», pág. 76.

(2) «De Coronas» XV.

(3) No estan acordes las opiniones respecte aixó Ljard en son «Culte de Mithre» los fá soldats á la primera.

Mr. Hammer que la dita gorra era lo emblema del sol. La gorra frigia se troba representada també, sola, en aras ó altars, capitells de columnas y altres monuments que indican clarament son caràcter simbòlich. Además en un dels dos baixos relleus trobats en Neddernheim, prop de Francfort, se veu dita gorra, sola, com una glorificació de la mateixa, sortint d' ella uns raigs (de llum?), sota d' ella lo toro abatut ó mort y tres personatjes ab unas paneras en actitud de fer ofrenas á Mithra dret detrás del toro en actitud de gracia.

Aqueix baix relleu m' ha fet pensar, si las tant repetidas representacions (1) del qui en diuhem sacrifici de Mithra, podria representar tot altre cosa que las interpretacions que fins ara li hi han donat. Per mi podria simbolisar lo triomf de la nova y pura religió, representada per un jove sobre l' antiga de las forsas productivas de la naturalesa, (no molt pura que diguessim) representada per lo toro generador de tot lo creat (2), com ho indican las espigas ab que termina sa cua; podent demostrar aixó lo dit baix relleu significant la glorificació de la gorra frigia, símbol de la nova religió y la mort de l' antiga per lo toro abatut desota d' ella.

Crech es un error lo pensar que lo haberse generalment adoptat la gorra frigia com á símbol de la llibertat, prové de l' antiga costum Romana de donar los amos als esclaus una gorra al acte de manumitirlos. Ja he dit que aquesta gorra era un *pileus* de forma particular (Dibuix 8) y no la gorra frigia. Aquesta costum te un origen mes elevat.

Lo antich cult de Zoroastro, «la religió de Mithra» se nomenaba *Lliure* y sos sectaris *Lliures* (*Azadegan*) perque al entrar en ella los neòfits debian llibertarse de las trabas que los lligaban ab l' antiga religió (la phallica obscena?) á qual efecte se 'ls subjectaba á diferents probas y obligaban á certas penitencias, després de las quals com ja habem dit se 'ls entregaba la corona (gorra?) en senyal de triomf y declarats soldats, lliures per haberse deslliurat del domini dels mals esperits, y admesos á rebre los sacraments de sa nova religió, bautisme, eucaristia (3) y demás de que no es lloch aquí de parlar y solament afegiré que entre los molts títols donats á Mithra se troban lo de geni ó divinitat de la *veritat* y del amor, *rey de reys*, generador, protector, mediador entre l' home y Deu, dispensador de la vida, de la

(1) Si no m' equivoco pàssan de 80 las existents en diferents Museos. Molts poden veure's en la preuhada obra de Mr. Ljar «Recherches sur le culte de Mithre».

(2) Vegis ma obreta «Egipte, Assyria y Babilonia.»

(3) S. Justí, Tertulia «De Prescriptone» y altres Pares de la Iglesia.

salut, del honor, de l'alegria, de la llum, de la gloria, etc., tot lo que fortifica ma opinió de que la gorra frigia en un principi era lo símbol de la llibertat en sentit espiritual, quedant després de abolida la religió que li doná aquesta significació com á símbol de la llibertat en general.

No entra en nostre propósit la explicació de las modificacions que los antichs Persas feren sofrir á la mitra elevanta, adornanta y engrandinta fins á las monstruosas bombas que portaban al cap los Reys y los Sátrapas del temps dels Sasanides.

La reducció de la caputxa frigia en simple gorra que sempre portaban lligada sota la barba, s'ha confós ab una de las formas del *píleus* romá, *pílos* grech que usaban estos pobles. Ab aquesta reducció se troban representats algunas vegadas Ipolita reyna de las Amazonas (1) y lo célebre Páris, aquest algunas vegadas ab lo verdader píles, lo qual no significa que aquesta sia la gorra propia de Frigia, puig aquesta se troba també algunas vegadas ab lo *petaso* (2) grech lo que no indica sino lo capritxo del artista ó la moda del temps com ho era en la edat mitjana lo representar los Sants y personatges bíblics vestits com los senyors de la época en que los executaban.

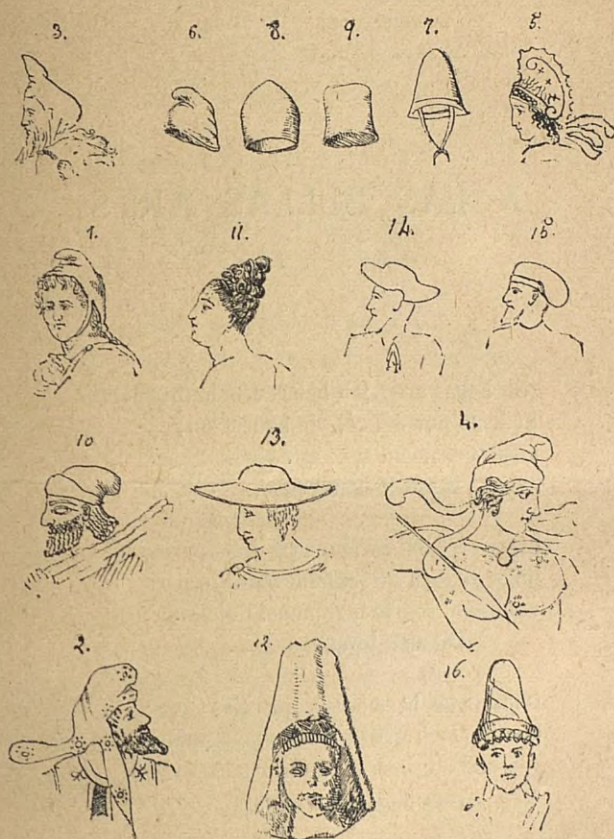
Lo *Pileus* ó *Pilos* era una gorra de llana ó feltre qu' en Grecia y Roma portaban exclusivament los homes, tenintse per afeminats los que portaban la mitra frigia, usada en aquestos països solament per las donas. No tenia lligams y se portava encasquetada en lo cap. Sas diferentas formas corresponen cada una á pobles diferents (Dibs. 6, 7, 8 y 9) lo número 6 lo portaban los grechs del Assia menor y es la nomenada *gorra frigia*. La de número 7 es molt comú en las pinturas

(1) Inghirami. Pinturas de vasos etruschs, l. 14.

(2) Lo *Petasis* (llatí), *Petasos* (grech), era un barret de feltre baix de copa y ales amples, semblant al que en varietat de formas encara portem; lo *hongo* ó *bolet*, que usavan los grechs y romans pera lliurarse de la pluja ó del sol. Se diu que 'ls romans lo prengueren dels grechs, lo que jo dubto, ja que aquest barret se troba repetidíssimas vegadas en las pinturas de vasos etruschs, ja en los més arcaïchs, per lo que, y per altra circumstancia de que parlaré més endavant, lo crech de us més antich en Italia y que de aquí lo prengueren los grechs. Llavors, com avuy, variava un xich de forma; segons la moda, lo portavan lligat sota la barba ab unas betas ó cordons que servian també pera portarlo penjat á la esquena, que es del modo que ab més frecuencia s' troba representat l' us d' aquest barret.

Mr. Rich diu en sa obra citada, paraula «*Petasis*», que lo portar lo sombrero penjat á la esquena era un dels signes convencionals adoptats per los artistas grechs quan volian representar una persona en viatge, pero jo que he examinat moltíssimas pinturas de vasos he observat que no sempre es així, puig ab frecuencia portan lo sombrero penjant en escenas que, més bé que de viatges, son de visites. Tal volta se 'l treyan també per cortesia.

de vasos etruschs usada per alguns héroes sobre tot per Perseo, y de algunas escenas representadas podria creurers era donat com una recompensa. De aqueixa probable costum etrusca antigua podria prove-



nir la posterior romana de donar lo seu amo un pileus ó gorra als esclaus al acte de manumitirlos. Aquesta gorra es la del dibuix número 9. Lo del número 8 es lo pileus grech usat particularment per sacerdots y també lo porta una estàtua de Ulises.

JOSEPH BRUNET Y VELLET.

(Seguirá.)



A LAS BELLAS ARTS

¡Oh bellas arts! ¡oh bellas arts hermosas!
Reflecte pur del cel, en aquest sol,
mon pensament sou, arts ensisadoras,
Y sou lo meu consol.

Lluminars qu' escampáu á dolls puríssims
raigs de foch qu' enllumenan l' esperit
vosaltres sou lo meu anhel dolcíssim
Calmant lo meu neguit.

Donzelletas hermosas y garridas
que 'n cinch trossos partiu mon pobre cor,
¿perqué no tinch de tindre tantas vidas
com ideals d' amor!

Mon cor vos am á totes cinch donzellas;
sens vosaltres ¿qué fora 'l mon ingrát?
Eterna nit sense claror d' estrelles,
abim may retgirat.

D'ideal fantasia creadora
sou las fillas volgudas ab anhel,
per ço mon cor vos am y vos adora,
estrelletas del cel.

D'un foch Divi sou la guspira santa
qu' en l' hom que sent, fa naixer l' ideal;
ja al ferse 'l mon, eixíreu de la planta
del Rey Celestial;

Que al crear lo Senyor á l' au canora
la música creá ab son bell consent,
la pintura ab l' aubada enlluernadora
y ab lo sol esplendent.

Juntant arquitectura y escultura
Deu feu los monts y 'l capritxós rocam,
al albre altiu de dominant figura
y als homes que l' amam,

Y del conjunt hermós de sol y dia
de lluna y nit, d' aucells y cants y llors,
ne feu la sobirana poesia
la Deesa dels cors.

¡Oh bellas arts, l' si 'n sou bellas y hermosas
tambe 'n sou santas, puig veniu de Deu;
sou cinch àngels de caras ruborosas,
que á alegrá 'l mon baixeu.

Per ço si may las mundanals maluras
entélan la puresa d' aquests fronts,
ja no 'n sou bellas perquè no 'n sou puras
lluhint vostres afronts.

Com sou del cel, la vida es la puresa
en ella vostre *fiat* hi teniu
que ja may la coloma y l' au de presa
podrán juntar lo niu.

La moral es lo trajo que va darvos
lo bon Deu al posarvos en lo mon;
no deixau per Satan may arrancarvos
vostre millor adorn,

Font de bellesa que lo mon adora,
deixeu que sempre ragi arreu arreu ;
la bellesa infinita, arrobadora
tant sols se trova en Deu,

Y tant com la moral y la puresa
dels sentiments ne sia vostre nort,
Ell vos senyalará la via empresa
que os ha de dur á port

Y com més puras ne sereu més bellas
perque més al Senyó os acostareu ;
per ço son tan hermosas las estrellas
perque brillejan vora vora Deu

TEODOR VIDAL





LA GORRA CATALANA.

(Continuació.)

També usarian una gorra ó pileu semblant á la gorra frigia alguns pobles del Assia occidental, puig ab ella se troban representats en los monuments de Assyria alguns dels pobles presoners dels Assyris y particularment los que 's creu representan als Juheus ó Israelitas, es dir, lo poble que en lo temps de Salmanasar, Senacherib y Nabucodonosor habitaba lo pais que posteriorment se nomená Judea, Jerusalem y comarcas immediatas.

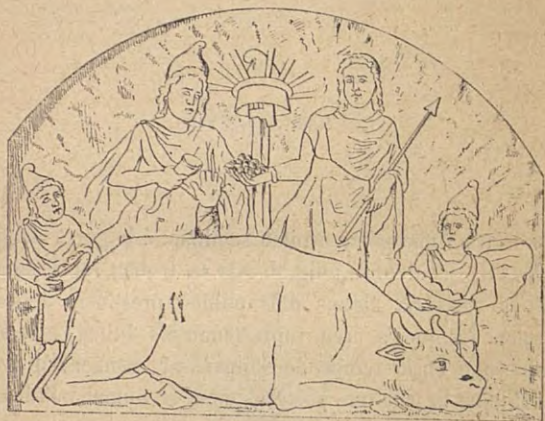
Lo dibuix número 10 representa lo cap de un dels juheus ó lo que sia, que figuran entre los pobles que portan sos tributs á Senacherib, rey d'Assyria, en lo obelisch de marbre negre que posseheix lo Museo Británich.

Los Etruschs usaban també, com ja habem dit, una especie de pileus que nomenaban *tutulus*, gorra ó sombrero de forma cónica que després adoptaren los sacerdots Romans (*Flamines*) y que imitaren las damas romanas en son pentinat, arreglant llurs cabells de manera que, enrotllantlos sobre del cap per medi de cintas, formaban un moyno molt elevat en forma de cono que imitava el *tutulus* y encara que Rich (1) diu, que al principi sols tenian lo dret de usar aquest pentinat las mullers del sacerdot *Flamen Dialis*, y que després lo

(1) «Dictionaire d' antiquites, etc.» paraula «Tutulus.»



usaren las altres, (Fig.^a 11.) nosaltres observarem que desde molt antich las donas de Italia usaren lo *tutulus*, cuasi sempre tapat ab un vel, com ho demostran las moltíssimas estatuetas etruscas trobadas en Italia y fora d' ella, com las etruscas, que jo crech son algunas de las estátuas trobadas en el Cerro de los Santos particularment los bustos senyalats ab los números 1 y 3 (1) ben caracterisats per lo *tutulus*, (fig.^a 12.) y que 'm perdoni lo Rev. P. F. Fita, si no participo de sa opinió de que aquestas y las senyaladas ab los números 4, 5 y 8 sian atóforas, ni greco assyrias, perque cap d' ellas porta la cista, si no que totes tres respectivament portan un toro, la mitja lluna y un vas, tots símbols del element femeni en lo cult de las forsas productivas



de la naturalesa. Los vestits no tenen res de assyri, los pentinats, en las que no portan lo *tutulus* son semblants, es molt cert, als de la Grecia antigua, si habem de guiarnos per las joyas trobadas en Chipre y encara més per las de Nicenas é Hissarlick, (Troya?) trobadas per Schliemann, pero per la vestidura y adornos en general son més parescudas á las figuras Etruscas y sobre tot per los collarets á moltas de las figuras jacentes dels sarcófagos y urnas cinerarias d' Etruria; en la petita inscripció de baix lo toro en la figura número 4, las lletras son etruscas, pero las tres figuras completas tenen un carácter tan especial, que per lo poch que jo conech en Arqueologia m' atreviria á donarlos lo nom de Hispano-Etruscas, perque com veurem luego no

(1) Las referencias son á la lámina de la «Historia d' Espanya» de Lafuente t. I, Edic. Mont. y Sim.

pot quedarnos cap dubte si no de la consanguinitat, á lo ménos de las antiquissimas relacions d' aquestos dos pobles; de aixó podria esser una proba lo haberse trobat juntament ab las esmentadas estátuas altres de caràcter no greco-egipci, sino egipci ben caracterisat, com son lo Osiris, estatueta número 6 y la número 7, que sols pot determinar-se per lo *schenti* ab que va coberta, estant en tot lo demás molt gastada y horrosa.

S' extranyará que no hajam parlat encara de la barretina, més tot vindrá á son temps, perque, si pera saber quins pobles usaban los *cobricans* fins are descrits, hem tingut que anar molt lluny, molt lluny, tant de paissos com d' èpocas, pera trobar la Gorra catalana, tenim que retrocedir més lluny encara.

Permeteume avans esmentar sisquera la Edat mitjana ahont haureu trobat tots la gorra vermella embarcada en las naus dels Reis d' Aragó, recorrent tot lo Mediterrá cual domini ningú li disputaba, y d' Estret á Estret fent respectar lo gloriós penó qu' ostentaba las may abatudas barras de Catalunya. Tampoch deuben oblidarse los llores que á las ordres de Pere I, Jaume I y los altres reys del mateix nom y de Anfos, conquistá la barretina mantenint no sols la integritat de la Patria, sino adquirint novas provincias expulsant las hosts Mahometanas de tot Catalunya, Valencia, Mallorca y Menorca; ni la gloriosa expedició que la gorra catalana y lo ret almogaver conduit per En Roger de Flor, Berenguer d' Entenza y Ramon de Muntaner portaren á cap al Orient, domant molt que fer á *Tyris* y *Troyans*, vull dir á Turchs y Grechs, arribant fins á dictar lleys al mateix Emperador de Constantinopla.

Pera trobar las més antigüas proesas de la Gorra Catalana, es mester anar lluny, molt més lluny. Si los pobles que habitan lo Nort del Africa fossen *esperitistas* que, per no haber teixit bé la pessa, com diu mon soci Serrat, haguessen tingut que teixirne successivamen moltes altres (1), vull dir, com diuen aquestos que per no haber arribat al grau de perfecció ó purificació requerit pera la aniquilació ó identificació ab la divinitat (2), haguessen tingut que experimentar

(1) Aquesta brometa En Serrat la feya á un entussiasta esperitista, *medium*, que algunas vegadas venia al magatzem á visitarnos, no sé si ab intenció de catequismos.

(2) La actual doctrina esperitista no es nova: la practicaren diferents pobles de la antigüetat particularment los Indios, en abduas formas de terminació de las vidas successivas; la panteista, es dir, de la reunió del ánima á la divinitat ó sia tornada del esperit parcial (ánima humana) á formar part del esperit universal. Deu, y la de la Nirvana ó sia aniquilació completa de tot lo que compon l' home, esperit y materia.

las reencarnacions ó sucesivas novas vidas, necessarias pera arribar desde lo temps de Ramses III (1400 anys a. de C.) fins á nosaltres, y nostres contemporanis tinguessen recort de sas vidas anteriors; quan los Voluntaris catalans ab sa gorra vermella, anaren l' any 1860 á las ordres del invicte general Prim al Africa á castigar los insults que nos habian inferit los Africans, aquestos al veurer las gorras catalanas haurian exclamat: «¡ola companys, que temps ha que no 'ns habiam vist!» ¿de ahont sortiu?» y los nostres los haurian contestat: «som aquells, que juntament ab vosaltres fa 3300 anys anarem á donar mal temps als poderosos Pharaons d' Egipte.» En efecte, molts sigles feya que la Gorra catalana habia passat al Africa á donar probas de la valentia dels qu' en son cap la portaban.

En efecte, en las parets dels palaus de Menephtha I (Seti I) en lo karnac, Thebas, se troban representats los pobles qu' en temps d' aquest Pharaó y de son pare Ramses I invadiren lo Egipte desde 1430 á 1380 a. de C., y en las parets del Est y de la dreta de dit palau están los baixos relleus que representan las batallas donadas per Seti I contra los pobles de las Islas y Costas del Mediterrá, que, aliats ab altres pobles del Nort del Africa (Lybios) tractaren d' apoderarse de part del Delta essent vensuts y presoners dels Egipcis, quals derrotas son lo que principalment representan dits baixos relleus. Entre los pobles figurats en ditas parets se troban: un que porta una especie de barret *hongo*, y un altre que porta una gorra molt semblant á la que nosaltres en dihem «gorra de mariner» (figs. 14 y 15) y que Mr. Lenormant diu (1) es *la coiffure*, la gorra, que portan actualment los mariners Napolitans, y jo la veig més semblant á la que fins no fá molt anys era generalment usada por los mariners Catalans y crech «que de las Costas, que avuy nomenem de Catalunya, era procedent la gorra que 's troba representada en los monuments d' Egipte.»

Tots los egiptolechs están conformes en que la Confederació de pobles qu' en los sigles xv y xiv a. C. intentá y verificá diferents invasions en lo Egipte, se componia de Lybis, del Nort del Africa, sicialians, sardos, etruscos, oschs, pelasgos y dos ó tres altres pobles cual

La doctrina esperitista, com també la de la Metemísicosis ó transmigració de las ánimas, sens dupte son originarias de l' antigua doctrina egípcia segons la que, l' ànima després de separarse del cós divagaba per lo mon inferior, infern, en el que si era bona després de moltas probas y transmigracions, simbolisadas per diferents animals, tornaba á incorporar-se ab la materia, ressucitava ó prenia nova vida; y si era mala se aniquilaba completament, lo que simbolizaban tallantli lo cap ó incorporantla en un porch.

(1) Lenormant «Les Origines de l' Histoire.» T. II, segona part.

nacionalitat no han pogut determinar y en la cual no están d'acort fentlos grechs, lycis del Asia Menor, Libys y Lucanis ó Liguris (los monuments los nomenan «Leka.») Jo, encara que no hi entench res, me sembla la interpretació de Mr. Lanth que los fá Lucanis ó Liguris la més acertada, puig tractantse d'una confederació composta en la major part de pobles habitants de la Italia y de las Islas próximas á ella, es més probable formessin part d'ella los pobles que habitaban contradas contiguas y de rassas afines, que no habitants de terras allunyadas y de diferentes rassas.

JOSEPH BRUNET Y VELLE.

(Acabarà).





A LA VERGE

I

Reina pura del cel y la terra,
Santa mare del Deu Poderós,
dols refugi de l'ànima nostra,
ver espill de puresa y amor,
 á vos humil prega
 flectat de genolls,
 la testa acalada,
 un lás pecador.

II

Per las llàgrimas puras, vessadas
 del Gòlgota al cim,
per las llagas que tan patir féren
 al vostre Sant Fill,
jo os demano perdó de mas culpas,
 perdó de mos crims,
y á Vos vinch, com me 'n vaig á la plana
 surtint del abim.
Papelló que fugint de l'ortiga,
 se posa en lo lliç,

vuy escolta la veu de la mare
lo cor del seu fill:
vuy brilleja en lo cel una estrella
guiantme en la nit,
pels esculls de la vida que aturan
la nau de l' esprit.

III

Com cantar que de lluny, á la tarde,
ne porta l' oretj,
com en nit endolada, entre 'ls nuvols
s' ovira un estel,
com fill pródich que al fi se recorda
dels besos materns;
axi jo vos recordo, Senyora,
axi os sent' y os veig;
que un cop treta la vena dels parpres
lás cego ha de ser
qui no ovira en lo blau dels celatjes
lo sol esplendent.
Y al pujarne la serra enesprada
coberta de neus,
¿qui es que oblida la plana, rublerta
de flors y d' erbey?

IV

Yo vos prech, ¡Oh Santissima verge
que oiu lo meu plany!
Es la queixa d' un' ánima trista
que viu en pecat.
Si os dignessiu mirarme Senyora
¡qué dols vostre esguart!
Com lo sol fa badar la poncella
en ple mes de matig,
aixugant de mon plor la rosada
fariau badarm'.

Si la flor á lo sol flaire envia
tindriau mos cants ;
boy flectat de genolls jo vos prego
que oiu lo meu plany.
Si os dignesseu mirarme Senyora,
; que dols vostre esguart !

V

Reina pura de cel y la terra,
Santa mare de Deu Poderós,
Dols refugi de l' ànima nostra
Ver espill de puresa y amor,
A vos humil prega
; oh font de conhort !
la testa acalada
un lás pecador.
Miraume, Senyora,
flectat de genolls;
Oíume ma mare,
qui parla, es mon cor.

ANTONI LLUCH.





LA GORRA CATALANA

(Acabament.)

Jo entench que los Leka (Liguris segons M. Lanth), podian molt bé esser los pobles que habitavan la costa del Mediterrá desde Génova al Ebro, poble de la mateixa rassa que los oschs y etruschs habitants de la antiga Italia, en lo que convenen alguns historiadors entre ells lo eminent César Cantú que en sa «Historia universal» diu que la nació Etrusca s' extenia fins á la Provença, y es probable s' extenia encara més al Occident, á lo menos fins al Ebro ó Tortosa, en quals immediacions alguns escriptors grechs colocan la antiga Tharcis ó Tartecia (1) y es la regió que 'l Dante senyala á la «llengua d' Oc, (2) confirmant en aixó ma íntima convicció de que 'ls pobles antichs, habitants d' aquesta regió de Génova á Tortosa ó més enllá, eran un

(1) Sobre aixó, lo que segueix y altres punts referents á la primitiva població de Espanya, tinch fet un estudi en que he reunit gran cópia de datos, que penso publicar algun dia si Deu me dona vida y salut, y d' ahont son extretas la major part de las noticias continuadas en aquest petit treball.

(2) Dante en sa obra «De Vulgare Eloquentia» diu: «que las llenguas parladas en l' Occident d' Europa (las neo-latinas) son una mateixa llengua dividida en tres brancas que son las que volent afirmar una cosa, uns diuen *oc*, altres *oil* y altres *si*, (pág. 19) aixó es, espanyols, francesos é italians... los que diuen *oc* son los de la part occidental que comensa en los confins dels genovesos, los que diuen *si* los italians de la part Oriental desde dits confins, fins al Adriático y Sicilia, y los que afirman ab *oil* se pot dir son septentrionals respecte aquestos; perque del orient y del septentrió tenen als alemanys, del Ponent están tancats per lo mar inglés y de las montanyas de Aragón, y també del mitj están tancats per los Provensals y las vertents del Apenino.»



sol y mateix poble, de las mateixas costums y religió, parlant una mateixa llengua, la *Llengua d' Osh*, de la qual es una mera contracció l' anomenada «Llengua d' Oc» y que 's deixin de buscarli altre significat ni altres etimologies. La causa primera de mos estudis siguié buscar datos pera demostrar aixó, y no á altre fi van dirigits los que he escrit y terminaré ab l' estudi dels etruschs.

Per altre part, segons lo testimoni de varis antichs escriptors, los sardos no limitaren sas excursions á la Isla de Serdenya que guarda son nom, sinó que s' establiren en diferents punts d' Italia dels quals M. de Sanley (1) senyala lo desenrotllo en las costas del Rosselló, dels quals sens dubte son descendents los actuals sardans de Catalunya que podrian molt be esser los que portaban la gorra catalana figurada en los monuments d' Egipte: m' explicaré.

Los sardos vensuts y presoners en sas primeras expedicions contra l' Egipte, se afiliaren com auxiliars en los exércits de Pharaó del qual se farian ben voler quant aquest, Ramses III, formá d' ells una legió en número de 1.900 homes, ben equipats y ben armats retenia prop de sa persona. (2)

Aquestos legionaris, auxiliars, no 's componian solsament de sardos sinó que també, segons Wilkinson, hi havia (3) oschs y etruschs, y los que senyala ab aquest nom portan un barret alt bastant particular, especie de tutulus que á més del nom *Tuirsa* pot determinar la nacionalitat que 'ls dona Wilkinson y que Mr. de Rougé no atina qui podian esser. (4) Aquestos pobles, com havem dit, forman part dels exércits egipcis, y diuhen las inscripcions y los documents escrits (5) *pelearen contra pobles de la mateixa rassa* que podrian molt bé esser los que portan la gorra catalana. (6)

Altres consideracions y analogias m' han donat casi la certesa de que, entre los pobles invasors del Egipte en aquells temps tan remots s' hi trobavan los habitants de las Islas Balears, Mallorca y Menorca ó

(1) *Revue archéologique*, 1867, pág. 57 y següents.

(2) Papirus Anastasi, núm. 2, verso.

(3) «The Mannevs and Customs of the Ancient Egiptians.» Nova edició. Tomo I, pág. 189, grav. 16.

(4) «Memoire sur les attaques dirigées contre l'Egipte par les peuples de la Méditerranée vers le xiv siècle avant notre Ere.» *Revue Archéologique*, 1867.

(5) Papirus Anastasi, núm. 2.

(6) Mr. Ottofred. Muller ha sugerit la idea de la etimologia de *Turi* ó *Turseni*, semblant á Tirreno, Tarco, Tarchon, Tarquino, Tarquinia, Tarraco y finalment Tarragona, concordant la filologia ab l' arqueologia y essent una prova mes de nostra antigua comuninat d' origen ab los antichs pobles d' Italia. Mr. Petit Radet dona á poca diferencia las mateixas etimologies.

Mahó; puig tractantse d' una confederació ab los pobles del Nort del Africa, es molt probable entrarian en ella los habitants de las Balears, perque, vehins á dita costa, ningú més interessat qu' ells en lo bon resultat de la expedició. No es tant sols aquesta conjetura la que aixís nos ho fa creurer, sinó també la comparació de monuments y altres datos que senyalarém somerament.

Sembla positiu que 'ls que prengueren una part més activa en aquestas expedicions, foren los sardos y en la expedició consignada en la gran inscripció de las parets de Karnac, la línea catorze de aquesta inscripció es molt important, puig, segons Mr. de Rougé, consigna que en ella «los etruschs han pres tota la iniciativa d' aquesta guerra.» Los sardos son un dels pobles invasors del Egipte qual identitat cap egipciólech ha posat en dubte, y si comparém los numerosos y singulars monuments que de remotas edats nos han quedat en la Isla de Serdenya y las Balears, (los *Nuraghs* y *Talayots*) trobarém no ab certesa la comunitat d' origen d' un y altre poble, pero si llurs mútuas relacions y llurs comunicacions ab lo antich Egipte, d' ahont copiaren segurament Sardos y Balears lo sistema de sepulturas al construir los *Nuraghs* y los *Talayots*.

En efecte, si comparém las petitas piràmides-sepulturas de l' antigua necrópolis de Abydos ab los *Nuraghs* de Serdenya y los *Talayots* de las Balears, interiorment trobarem iguals las tres classes de monuments, los mateixos plans, los mateixos cortes verticals, variant molt poch algunas vegadas. (1) Exteriorment, la mateixa construcció: parets, molt groixudas formadas per fileras horizontals de pedras regulars toscament treballadas á martell no variant sinó en la forma que, piramidal en Egipte, es cónica en las Balears y en Serdenya. La construcció nomenada poligonal se troba pocas vegadas y forma excepció. Ademés en Mahó se troba l' únich exemplar d' altre classe de monuments; lo nomenat «Nau del Tudó» que per mi es altre de las probas de las relacions de los Balears ab lo Egipte, puig sa construcció y forma exteriors y sos planos interiors son iguals á algunas de las antiquíssimas sepulturas nomenadas *Mastabas* de la necrópolis de Sagara, últim objecte de las exploracions de Mr. A. Mariette Bey, qual obra póstuma sobre ditas sepulturas s' está publicant per son successor en Egipte, Mr. Maspero.

Las monedas de las Balears, unas ab la triquetra ab una cara en

(1) En un estudi que tinch acabat sobre los Monuments de Pedra, que potser algun dia publicaré, dono lo dibuix dels tres monuments y el de la «Nau del Tudó» ab sos planos y cortes verticals corresponents.

son centre, indicant la pràctica del cult del sol, y las de Mahó ab lo tipo del deu Bez gravat en son anvers, deu d' origen purament egipci y qual tipo conservaban en temps de Tiberi, podrian també esser una proba de lo avans dit.

Lo nom de *Insula Nura*, (1) que portaba antiguament la Isla de Menorca, podria confirmar ma opinió considerant que molts pobles de la Serdenya tenen per radical de son nom Nur, Nura ó Nurra, de qual radical l' abat Arri fa derivar la paraula «Nuragh» y per la mateixa etimologia podria deduhirse esser los Nuraghs de Serdenya procedents de la Isla de Menorca; (*Nura*) cópias dels Talayots, per la circumstancia d' esser alguns dels Nuragh dobles y altres de construcció algo més complicada, lo que podria indicar esser los Nuraghs de construcció algun tant posterior á la dels Talayots, uns y altres monuments indubtablement sepulturas (2) y cópias de las petitas piràmides d' Egipte.

Cayo Salustio Crispo, encara que desfigurada nos ha conservat una tradició de las antigas invasions al Africa per pobles procedents d' Espanya, segons la qual, en época remotíssima, en que l' Africa era habitada «per getas y lybis, gent aspre y sens cultura» (3) passaren embarcats pobles procedents d' Espanya (4) que, ocupant primerament los terrenos pròxims al mar, se juntaren després ab los indígenes, de quals unions resultaren los Númidas y los Mauritans qu' eran los pobles que habitaban la costa Nort del Africa en temps de Salustio. Resulta de dita tradició que los espanyols estaban civilisats, tenian medis pera passar, conquistar y mantenirse en la Costa d' Africa en una época en que los habitants d' ella vivian en un estat poch menos que selvatje, «alimentantse de carn de feras y herbas del camp» segons Salustio, y 's demostra una vegada més, que las invasions anaban de la Espanya al Africa, y no d' aquesta á aquella, com alguns pretenen, en particular los que sostenen la infundada teoria *Atlántica*.

Séneca, desterrat á Córsega, comprenent sens dupte á tots los Espanyols baix la denominació de Cántabros, se deu entendre seria dels habitants de las costas de Catalunya y no dels de la costa del Nort d' Espanya, que tant distants habian sempre estat de Córsega, quant diu: «Que los Hispanos habian passat á aquesta Isla, estaba de-

(1) *Insula Nura; Balearis Minor*. Itinerari d' Antonino.

(2) De la Marmora. *Voyage en Sardaigne*, tomo II.

(3) «Guerra de Iugurta», § 18.

(4) En la tradició contada per Salustio s' hi trasllueix la intervenció de la ignorancia històrica dels grechs fent figurar en ella Hércules conquistador d' Espanya, capitanejant medos, persas y armenis.

mostrat per la semblansa de costums; los habitants d'aquest país portan lo mateix calsat (las espardenyas?) y las gorras (vermelles?) de la mateixa forma que las dels *Cántabros* dels quals han conservat algunas paraulas, porque la frequentació ab los Grechs y los Liguris, los habia fet oblidar completament lo llenguatge de son país; *Nam totus sermo a patrio descivit.*» Entench que Séneca s'equivocaba: los Corsos no podian haber parlat may lo llenguatge dels Cántabros. Los Corsos parlarian en temps de Séneca un llatí vulgar afine ab lo que 's parlaria en las avuy Costas de Catalunya, derivació un y altre de l'antigua *Llengua d'Osc*, que com antes he dit se parlaria de Génova al Ebro y tal volta fins al Estret de Gibraltar, y portarian los Corsos las espardenyas y la gorra vermella que han arribat fins á nosaltres.

No sé si hauré estat un xich massa difus y m' hauré apartat més del regular del objecte principal que no era altre, sino demostrar que la gorra ó barretina Catalana *te genealogia propria* no essent copiada de cap de las demás conegudas fins are; puig més antigua que totas ellas, la trobem ja gravada en la pedra dels antichs monuments d'Egipte de catorze sigles avans de la Era Cristiana.

JOSEPH BRUNET Y BELLET.





LAYS DEL COR

Adeusiau, jorns d' infantesa,
jorns felissos y rosats
vau passar sens dir ¡á reveure!
¡qué prompte que vau passar!
La alegria, la ventura,
lo goig, la felicitat
endolsavan los meus dias,
endolsavau mos pochs anys,
¡quí pogués tenirlos are,
are que 'ls veig tant amarchs,
are que sols la tristesa
lo meu cor va embolcallant;
are remembro la ditxa,
are remembro 'l passat,
més los núvols de mas penas
mon cel van entenebrant.
Prou que dich sempre «á reveure»
y 'ls bons temps no tornan may,
tant sols los que á mi no 'm plauhen
aqueixos venen y van.

Lliri blanch de ma ignocencia
que prompte t' ets colltorsat:
pensament de flayra dolsa
t' ha marcit del mon lo baf,

deliris folls que ubriagareu
lo meu cor plé d' amor sant,
passareu com la tempesta
que ronca per sobre 'l mar;
llassos que ab llassos s' uniren
lo torb del mon ha trencat,
besos d' amor d' una mare
m' apar que son somniats,
temps felissos d' infantesa
ja heu passat, adeusiau,
sols los temps que á mi no 'm plauhen
aqueixos venen y van.

¡Ay nina, la meua nina!
la que tenia 'ls ulls blaus,
la de los cabells de seda,
la del sospirar suau,
¡quí pogués tornarte á veure!
are que 'm veig tan islat,
are que lo mon me cansa
y 'm matan los desenganys.
¡Qué cosas nos contariam!
Lo meu cor de bat á bat
t' obriria encar las portas
rublertas ben bé de sanch.
Tal volta no 'm conegueres
com que ja han passat tants anys
y lo dol ¡si desfigura!
¡tant sols qui sofreix ho sab!
Tal volta encara 'm dirias
ab tos bells llavis «jo t'am»,
tal volta 'l cor de alegria
me voldria bategar
¡més ay! que 'l cor es sols cendras
y tú ab cendras t' has tornat...
cendras que l' oratge esventa,
recorts que venen y van.

Benvingut bocí de terra
benvingut tranquil camp-sant,

quantas voltas he regadas
vostres flors ab mon plorar!
Quantas, de genolls en terra
los meus ulls s' han enlayrat
ovirant la blavó immensa
d' aqueix cel tant pur y suau,
tot sortint, misteriosos,
de mon cor, los vots més grans
que 'n forma d' oració, 'ls llavis
no gosavan pronunciar.
¡Si n' he sentidas de cosas
que ma conciencia han torbat!
¡Si l' he vist la mesquinesa
de nostre cos regalat!
Lo fosc abim de la terra
m' ha causat profon esglay,
lo foll torrent de la enveja
m' ensenyava 'l fons del vall.
També en mitj d' aqueix silenci
he comprés la eternitat,
he sentit batrer las alas
del ser espiritual,
he vist lo res de la terra
y mas mans s' han enlayrat,
y ab los ulls prenyats de llágrimas
he dit ab lo cor sagnant:
«benvingut boci de terra
benvingut raser sagrat
que 'n eix lloch los recorts venen
venen, sí, més no se 'n van.»

JAUME NOVELLAS DE MOLINS





LA FESTA DE CÓRPUS EN LA PROVENSA



A festa de Còrpus es celebrada en la Provença ab un luxu excepcional de gran fervor religiós. Durant la octava de Còrpus las vilas d' Avignon, Arles, Aix y Marsella son presas d' animada alegria, com si un triomfador fes sa solemne entrada en llurs vilas engalanadas y carrers encatífats de pétals de rosa y de flor de ginesta, distribuint regalos y mercés.

Aqueixa diada es esperada ab desitj per tothom; jovenetas congregacions, ordes de religiosos, penitents blanchs, blaus y grisos, tribunals de justicia, autoritats locals, acompanyan Nostr' Amo á la professó per los carrers, al só de nombrosas músicas. Las casas s' engalanan de richs domassos; los reguerets laterals dels carrers estan coberts de vert fullám, y al passar lo Santíssim, la flor de ginesta, valeriana y xucla-mel encatífan lo pis. Afegiu á eix quadro alegre aquell cel d' un blau tan pur del Mediterrani, la brisa suau, una fresca marinada que tempera lo calor del dia sent voleyar los damassos y gallardets, y tindreu un espectacle pintoresch, assoleyat, impregnat de fé viva y de intensa alegria que dilata 'l cor del escéptich més endurit.

Desgraciadament eixas manifestacions del cult ja no son avuy toleradas gracias al ateisme del govern republicá; pero 'l recort de las professons, en las poblacions meridionals de Fransa, ahont lo cult exterior está més íntimament lligat ab las creencias, hi es massa arrelat pera que 's puga oblidar de molt y molt temps.

En nostre escrit *Professó del divendres sant á Rupia*, (veurer *Recorts d' un Excursionista*) dich que en la Edat mitjana, al element religiós s' hi barrejava un element profá que no escandalisava gens á



nostres passats, encara que, en nostre temps, semblaria poch compatible ab la gravetat cristiana. En proba d' aixó, podriam citar *los Misteris* y moltes altras costums locals de nostres passats que han atravesat revolucions deixant encara fondos vestigis.

Nostras vilas catalanas tenian casi las mateixas costums que sas germanas de Provensa. Girona, Tarragona, y sobretot Barcelona, celebravan sas professons ab lo mateix aparato teatral fent intervenirhi los deus mitològichs, àngels, dimonis, bruixas y animals disformes. Lo únich que 'ns ha quedat de las professons de Còrpus d' aquell temps son los gegants, las timbalas, los nanos, l' esquivas moscas, balls de bastons, fluiolayre ab tambori. Los bous, lo drach, las bruixas, lo lleó, l' àliga y aligots, los lleonets que ballavan tots ensemps quan parava la professó, han desaparegut. (Llegir la relació de la professó de Sant Olaguer, á Barcelona, á 12 de Novembre de 1701, que tenim publicada en la «Revista de Ciencias históricas,» tomo IV, núm. V).

Los provensals tenen la imaginació fértil en busca de divertiments. Jo vos voldria parlar dels *jochs* de la festa de Còrpus tal com se celebran en Aix á intervals més ó menos llunyans. Per aixó nos valdrem de la relació que nos feu un testimoni ocular, M. Jean Guiran.

La Provensa es una germana nostra; llassos d' amistat nos uneixen per sos recorts històrichs y literaris; es la patria ahont s' han inspirat nostres trovadors; es lo bressol de la poesia del amor, ahont han nascut grans poetas com Romieu, Aubanel, Roumanille y Mistral, que han fet reviurer la hermosa llengua de Provensa, com nostres poetas han fet reviurer nostra benvolguda llengua catalana. Interessemnos, donchs, als costums d' aquella terra germana, y estrenyém la ma á tots sos fills que 'ns honran ab llur visita en nostra terra catalana.

Las festas de Còrpus en son origen eran sols lo complement profa de las professons religiosas. Avuy lo cult no admet més eixas manifestacions un poch grosseras.

Fóren instituidas en 1462 per lo bon rey René d' Anjou, sobirà nominal de tres reyalmes y de gran número de principats, comtats y senyories que acabáren per ésser reduhits en un petit recó provençal. Grans desgracias, llarch cautiveri, molta pobresa no cambiaren son caràcter: fou lo primpep més jovial y de vida alegre del mon. Poeta, pintor, músich, pare del poble sobre tot, vivia en Aix de sas petitas rendas, rodejat d' una cort de menestrels, trovadors, de gent alegre com ell, fent la ditxa de son poble, distribuhint coronas, fent justicia com Sant Lluís, ab una senzillesa que avuy no 's troba gayre aduch en nostres jutges de pau.

Seria difícil trobar en Aix un rey més popular. Sa estàtua (de David d'Angers) domina lo passeig que 'n diuen lo *Curs*, ahont la gent de la vila se passeja tres vegadas al dia després de fets llurs tres àpats, com á higiene y per no pèrdren la costúm inmemorial. Lo rey René, sempre bon home més que may, contempla sos súbdits que s' han tornat republicans y 'ls hi allarga, ab sonrisa burlona, sa eterna garlanda.

Los *jochs* de la festa de Còrpus son propiament un *desfilé*, un seguit de cerimonias estranyas de balls, disfressas y carnavaladas. Los papers de eixa prefecció singular ahont la alegoria, la fábula, la historia y sobre tot la estranyesa s' hi donan la ma, son distribuïts alguns dias abans de la festa. La gent de la població y pobles vehins que hi acudeixen se disputan los papers més importants. Heu de saber que tot l' Olimpo, la Fama, Sant Cristófol, dimonis, figuran en la parada y estan obligats á divertir successivament la plebe ab llur xerameca y excentricitats. Lo paper de dimoni es molt envejat, lo qui 'l fa te duas pessetas de gratificació. Una vegada 'l jurat volia exclóurer un candidat á la dignitat infernal no sé baix quin pretest, digué als jutjes ab molta eloqüència: «Mon pare ha sigut dimoni, mon avi també, ¿perqué 'm voleu privar d' ésserne jo?» Se li concedí lo que demanava.

Una vegada los papers designats se distribuïxen los trajos que tenen tot l' any tancats en una estancia de la casa de la vila; cada trajo es un atribut de una divinitat. Un galifardás sapat y rabassut, de cara rodona, sense pel, reb las fletxas de Cupido; te engastadas demunt sas espatllas unas blancas aletas: representa l' Amor. Un jove carnisser vestit de Casta diana se baralla ab un flequer que fa de Venus. Neptú ab son trident intervé pera ferlos callar. Júpiter fa una mueca y ronsa las cellas com en la Hiliade d' Homero; res de mes original com eixa improvisació de deus mitològichs.]

Nos posarém, si 'ls hi está bé, en un balcó que dona al passeig del *Curs*. La professó passarà devant nostre y la podrém veure molt bé.

Quatre bastoners ab atxa obren la marxa; pertanyen al rey de la *Basoche* (1). La Fama los segueix á caball d' una rossa; la deessa porta un llarch vestit groch, y sota 'ls brassos, á l' esquena, dos alas

(1) Basoche del llatí *basílica*, palau reyal. En la Edat mitjana lo mot *Basoche* fou empleat, en Fransa, á la época hont lo Parlament deixá d' ésser lo gran consell del rey, concretantse solzament á la part judicial. Fou allavors que de la gent de justícia ne digueren *basochiens* ó bé *clercs de la Basoche*. Lo rey de la Basoche

d' oca. Al seu voltant uns disfressats cridan, cantan, aplaudeixen, tocant fluiol y tambori. La divinitat radiosa y satisfeta 's digna sonriurer.

Després vé lo de deu Mómus seguit per tot l' Olimpo, á saber: Mercuri que porta lo cadúceo; lo gras y groixut Hercules; la negra Nit tota estrellada; y darrera d' ells l' avantguardia de la récula fabulosa que Hisiodes nombra en sa Teogónia. La corrúa se desenrotlla en mitj de fressa de trompetas y tabals pera commemorar la mare Cibeles.

Després venen los *Razcasselos* qual vista fastigueja, puig son los leprosos de que no 's parla en la Escriptura. Portan una pitrera de matxo ab penjorellas y cascabels; van com los gitanos armats de rásas y estisoras: se persegueixen, s' abrahonan, s' agafan y, ells ab ells, á colps d' estisora se rapan lo cap. Moysés camina ab gravetat darrera eixos clowns epilèctichs; porta d' una ma lo bastonet y de l' altre las Taulas de la lley. Aaron l' acompanya predicant als isrealitas que no s' escoltin á Moysés y adorin lo badell d' or que porta al cim d' un pal; la comitiva li respon fentli ganyotas y cridantli Hú! Hú! Un d' ells tira enlayra *lou Jouech dou cat* que consisteix á tirar un gat enlayre y tornar-lo arreplegar, al cànrer, dins un sach.

Los juheus rebeldes á la voluntat de Deu cridan l' Infern que arriba en desordenat tropell seguit de Plutó y Proserpina. Lo deu de l' infern porta una bata negra salpicada de flamas vermelles; ab cara embrinada agita son ceptre negre y ensenya á la turba una gran clau penjada á sa cintura. Es la clau del negre reyalme; los que hi penetran ja no 'n tornan.

Laciate ogni speranza, voy che entrate. (Dante alighieri.) Y quina societat s' hi veu en la fúnebra moradal; petits dimonis banyuts, ab cúa pelosa, armats de forcas y garfis; uns grinyolan, altres xiulan, fent saltirots y muecas horribles que fan plorar la maynada y esglayen donas y noyas. La turba infernal fa exercicis alegórichs y referents á la historia Sagrada.

Lo primer exercici es lo de *lou pichoun juec deis diables y l' armeto (animeta)*. (1)

Una criatura vestida de blanch de fesomia dolsa y cándida, porta

tenia privilegis é immunitats que li donavan alta importancia dins l' Estat. Los Baso-chiens foren protegits per Lluís XII. En 1538 lo rey Francisco I los tolerava encara. En 1540 lo rey Enrich II suprimí lo títol de rey de la Basoche; pero la Basoche conservá sa importancia. Sa jurisdicció comprenia lo coneixement y decisió de tots los plets y disputas que se suscitavan entre la gent de justicia del Chatelet.

(1) Lo petit joch dels dimonis y l' animeta.

una gran creu sobre la qual se precipitan llegendes de dimonis, llegendes imprecacions y crits de rabia pera pèndrerli; pero un angel hermós, ab sas grans alas blavencas, está al costat seu y l' ampara; entre las dos álas, á l' esquena, porta un gèp fenomenal: es un coixí rupestre de palla sobre 'l qual reb tremendas patacadas dels dimonis, sens perturbarse, ab paciència angelical; molt afanyós defensa l' animeta y la creu fins que ha lograt definitiva victoria. Allavors celebra son triunfo ab salts y brincois joyosos á la gran satisfacció del públich que aplaudeix la salvació de l' animeta.

Aixó es sensill, poètic: tant es veritat que los divertiments de nostres ávis, encara que de forma grossera, contenen sovint fonda filosofia.

Altre exercici: dotze dimonis portant cornejas atravesadas á l' esquena, guarnidas de picarols, se tiran demunt del rey Herodes, donantli colps y espentas escridassantlo, en castich de la matansa dels Sts. Ignocents. Lo pobre home, coronat d' una barretina groga y demunt d' ella una corona de cartró daurat, reb grans vituperis de la banda infernal. S' aparta, s' esmunyeix, vol fugir, s' ajupeix, brinca á dreta á esquerra, pera evitar la forca de sos horribles persecutors. A voltas 's creu salvat y llegendes una exclamació joyosa; pero prompte los dimonis lo tornen agafar lo colpejan y bravejan de valent, excitats que son per la senyora diablesa, esposa de Satanás, la qual es un galifardás ab llarch vestit de satí vermell que te la cara pintada de roig y morat.

Després qu' ha passat l' Infern vé l' Océa. Vejém Neptú armat de son terrible trident, Amfitrites, Proteo, Tritons, Divinitats aquáticas envoltadas d' algas marinas. A fi de que l' ilusió sia mes complerta van tots vestits de blau verdós. Donan lo senyal del fandango mitològic Sàtiros peluts, Ninfas coronadas de rosas, Pan, Silvano, xiulant ab flautas de canó de canya com los cedassayres; Baco á caball d' una bota, la cara embotornada pintada d' ocre roig, fatxa de borratxo, coronat de pàmpols, recomana lo such de la parra; Mars ab corassa de llautó va al costat de Minerva que porta á la mà lo cap de la Medusa; li fa conversa lo Deu Terme que 's té tieso com un pal.

Pera recordarse de totes las comparsas mitològicas s' hauria de saber de memoria las Metamorfosis de Ovidi.

Los Centàuros mereixen particular menció. Son 12 joves que s' han lligat á la cintura un caball de cartró, quals camas tenen amagadas pel caparazon que las cobreix del tot. Rodejan lo deu Baco fent saltirots, y camadas, ballant seguint lo ritme d' una cansó provençal

molt original, que segons la tradició se suposa ésser composta per lo rey René. Los hi diuben *lei chivaus fruz*, es dir: los bonichs cavalls. Eixa comparsa es una de las que ofereix mes atractius de la professó; quan passen tothom los aplaudeix.

Apol·lo tocant la lira y Diana ab son arch y buyrach, venen tot seguit després *dei chivaus fruz*. Darrera d' ells se presenta la reyna de Sabá que de sopte nos transporta al temple de Jerusalém, y dins lo palau de Salomó.

Lo rey Salomó es representat per un dels joves mes guapos y dels millors balladors de la vila. Festeja á la reyna de Sabá, clavantli dol-sas miradas, enviantli petons ab sas mans, fentli acatos y reverencias amables. La reyna, rodejada de sas damas d' honor, li torna las reverencias inclinantse de dreta á esquerra, que es la sola manera de fer véurer al rey Salomó la satisfacció de que está possehida.

Aquesta última part de la professó, vera barreja hont l' antich Testament s' amalgama ab l' antiguetat mística de la Grecia, s' acaba per lo grupo de las divinitats olímpicas.

Hi veurém Júpiter armat de llamps: Venus engalanada de rosas y satalias; Cúpido ab casco, seguit de las Riallas, dels Jochs, y dels Plahers. Las tres Párkas tancan la marxa: Clotó te la filosa, Laquesis lo fil, y Atropós las estisoras sempre estisorant sens pararse.

Tot s' acaba ab la mort, conclusió final dels Jochs, Plahers y Riallas.

Lo rey trovador ha volgut resumir en un pensament sério eixa orgia de muecas y pantominas amalgamada d' atractius símbols y recorts biblichs.

La professó de la vigilia s' ha acabat; las comparsas rendidas de fadiga se retiran á sas casas. A la primera claror de l' auba los deus y deessas se desvaneixen ab la foscor de la nit. La hora pertany al Crist, al Deu de la Nova Lley, al triomfador de la idolatria sanguinaria y superticiosa. La professó de Còrpus se purifica de l' element profà del dia avans. Es veritat que s' hi veuen encara dimonis; pero, ¿no representan pel cas en lo cristianisme lo principi del mal com los angels lo principi del bé?

Deixarém de descriur per segona vegada lo *jou dey diables de l' armeto*; los *chivaus fruz*; la reyna *Sabó* y demés episodis de la

primera professó que també figuran en aquesta. Nos concretarem á descriure los nous quadros enmatllevats á l' Evangeli.

Parlém primer dels *Tirassous*. Es comparsa molt divertida pero no de gayre finura. Se presenta lo rey Herodes ab tota la magestat y esclat de son poder, lo ceptre á la mà y lo diadema al front; sa túnica bordada d' or es engastada d' un sol resplandent; un tabaler, un banderado y un escopetayre l' acompanyan (se deu prescindir de l' anacronisme.) Lo tabaler tabaleja un pas redoblant, lo banderado fa volar l' orillama y l' escopetayre tira als Sants Ignocents representats per un estol de noyets en camisa, bruts, que se arrossegan per terra, xopejant dins l' aygua dels reguerets del carrer, aixerits, saltant, fent l' avi forch y capgirells, que tan cert donan gust véurels. Los *Tirassous* son triats de la xusma més pobre de la població.

En lloch dels deus de l' Olimpo veurém passar los Apóstols, los Evangelistas y per fi lo gran Sant Cristófol.

Sant Cristófol es un colós que camina, los brassos estirats portant l' Infant Jesus demunt sas vigorosas espatllas. L' individu que porta eix gegantesch manequi desapareix sota la gran túnica del sant, com nostre gegant de la professó de Córpus. A voltas la llarga túnica s' entr' obre y 's veu á traucar lo cap del pacient, qui amarat de suhor, proba d' eixir de sa presó pera pendrer l' ayre y mirar la gentada que l' aclama. Pero aixó no li es permés, es un engany, es quitar l' ilusió popular.

Aquest Sant Cristófol de la llegenda fou durant tota la Edat mitjana l' objecte d' un cult ingénuo, senzill en tota la cristiandat.

Lo Jesuset volia atravessar un riu hont la Verge sa mare l' esperava á l' altra banda. Lo gegant al veurer los plors y desespero de l' Infantet; mogut de compassió, lo prengué, posantlo demunt son bras, empunyá son garrot y travessá 'l riu portantlo al peus de sa mare.

Es en recort d' aqueix fet que l' imatge del Sant es considerada com una penyora de salvació per los cristians que la contemplan.

Segons la tradició n' hi ha prou de mirarla una vegada l' any pera tenir la seguretat de no morir de mort violenta. Aixó explica lo per que se veuhen estátuas del Sant en los porxos de las iglesias. Lo retrato del gegant figura á las primeras planas de missals, llibres religiosos y altres piadosos manuals.

A la professó van los grans senyors de la festa ricament vestits. Lo primer es l' *abat de la joventut* vestit de vellut negre; darrera d' ell ve lo rey de la *Basoche* ab manto de drap blanch brodat de filigrana de

plata, y també lo *Uochtinent del príncep d'amor*, més hermós, més resplendent que 'ls demés.

Després d'ells ve lo Santíssim Sacrament devant qui lo poble molt sério y recullit se postra ab devoció.

Al últim de tot ve la mort ab sa dalla! saltant ensá enllá, fentnos recordar lo que es curta la vida y que tots hem de raurer baix lo tall de sa dalla.

Las representacions y *jochs* de las festas de Córpus, en la Provença, desde la última guerra de 1870 que no se celebran. Eixos religiosos espectacles que omplian de goig la fé de nostres avis van desapareixent. Los ferro-carrils, las novas ideyas, cambian las costúms; la fé ja no es la que era, no obstant los provençals ne conservarán llarch temps lo grat recort.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.





RETRATO

I



LA Societat ofereix entre 'ls diferents membres que la componen, los més oposats tipos; verdaderas antítesis que tot y donantse colps de puny entre sí, forman aqueix conjunt admirable y armónich en lo qual vivim. Per aixó hi ha tanta diversitat de parers y tanta varietat d' escoles, las quals, cada una á llur manera, los descriu y los estudia.

Peró ara no es aquest mon objecte; çó es, no 'm proposo escriure sobre aqueixa qüestió. Senzill observador del cor humá, me pláu conèixerl' y esbrinar sos secrets á estonas perdudas; y com aficionat col·leccionador d' objectes, sian los que 's vulgan, se delé á contemplar l' original exemplar qu' ha descubert ú obtingut sense pensarsho, aixís jo ara ho faig ab lo senyor Isidro, un amich meu en que fins avuy no havia parat esment.

II

Quan passéu per lo carrer de... vos cridarán la atenció unas portas foranas pintadas de vermell molt viu ab las corresponents vidrieras damunt de las quals hi veuréu una tarja enxarolada en la que ab lletres blanques y grossas hi ha escrita la paraula espanyola de «Lote-

LA RENAIXENSA.—Any XVII.



rias». Y com si aquest mot no fós prou reclam, encara que no sigau aficionats á la rifa (¡Déu vos ne deslliuri!) vos tentarán, potser, uns enfilays de bitllets penjats darrera 'ls vidres del aparador, resguardats aquells ab una trenada malla de fil-ferro: empenyéu la sempre ajustada vidriera y entréu adins de la botiga, petita y esquifida pera 'l tráfech que en ella hi há; y sols pera curiossejar, y perque fet una vegada á la vida no arruina á ningú, compréu una fracció de bitllet, abonant, ademés del impórt corresponent, lo cost del talonet qu' ha d' acreditar vostra participació en la sórt, si aquesta vingués á afavorirvos. D' aquest modo, podréu coneixer al senyor Isidro, y entaularli conversa, ab la qual, de segur, passaréu millor estona que anant, los diumenges á la tarde al Tivoli gastant dos ralets ó á altres teatres hont se representan aparatosas insubstancialitats ó rumbosos barbarismes, qu' enlluernan los ulls, búydan lo cap y despertan los sentits.

III

De primer embit, lo pendréu per un militar retirat; per un d' aqueixos homens valents y pundhonorosos que per haverlos hi mancat un bon costat ó prou travessura pera arribar á capitans-generals ó á grans créus, se deuenh acontentar ab un humil empleu d' estanquer ó de lotero ó cosa aixis, pera no morir-se de fám, méntres d' altres á n' élls inferiors baix tots conceptes s' encaramellan escalas amunt del escalafó. Però, en sa vida ha arrossegat sabre, ni ha mostrat galons, ni ha tingut *números* á sas órdres per més qu' en quant á valent y á home d' honor podria á molts d' aquells donárlosne nou á acabar á déu. Y la veritat es que tot li comunica al senyor Isidro semblant aspecte: son bigotí abundós, sa llarga perilla, sos ulls petits y bondadosos, sa estatura alta y primatxona, sa cara un poch beguda, ben afeytada, morena en son conjunt y rosada en las galtas; sas ulleras d' or, apretadas á la vista, sa americana d' orleans, sempre descordada fins al mitj del hivern, deixant véure la blanca petxera de sa camisa, enmidonada de fresch, sense coll y sense corbata, son mateix casquet, de seda negra, rodó y engalonat ab cinta de tres dits d' ample; tot absolutament lo fa aparéixer un arreconat servidor de la pátria (no catalana) reduhit al extrém de un dels tants menja-pans del Estat ó classes passivas.

Es més vell de lo que sembla; però ab tot y aixó, un no s' equivoca inclohentlo en aqueixa época de la vida en la qual lo cor se

despedeix tristament de la derrarenca celstia dels bons anys pera rébre tal volta alegre, tal volta indiferent, la primera bravada de la tomba. Lo temps no ha transcorregut benigne per son cap, puig li ha anat arrancant la mota de negres cavells qu' abans l' adornavan, escampantli ademés ab relativa abundó péls blanchs en son bigoti y perilla. En cambi, no ha modificat son caràcter, conjunt de bondat y d' ignoscencia, comunicatiu y servicial y tan confiat, qu' un bordegàs mal intencionat l' enganyaria: del senyor Isidro, per aquest motiu y malgrat á sa amarga experiencia de las cosas del mon, se pot dir alló de que es pecat ferli mal, puig guarda fins sens' éll pensarsho envers als homens la ingénua y senzilla confiança d' una criatura. Quan enrahona, ho fa poch á poch y com si medités las paraulas pera que iscan de sos llavis en llur verdadera significació, es enemich de las de doble sentit y may diu lo que en realitat no pensa: aixó l' obliga á repetir algunas expressions, y al ferho, las acompanya ab un típich é invariable *¡justament!*

IV

Ma amistat ab éll es molt antiga, però n' obstant y aixó y de que m' coneix de petit, res sabia de sa vida íntima: per altra banda, may m' havia ocorregut ni passat pe' l' magí que 'l *lotero* amich pogués tindre en lo decurs de sos anys fets prou importants ó curiosos, capassos d' interessarme. Fill del poble, sa historia no debia, á mon entendre, ser altra que la de tants d' eixos obscurs y honrats fills del treball que ab pena y dolor se guanyan lo pá de cada dia; d' aqueixos que fan la viu-viu méntres tenen salut y feyna ab la expectativa de morir en un Sant Hospital ó arreserats sots la benehida ombra de las alas d' aqueixos àngels que 'l mon coneix per las Germanetas dels Pobres. Però m' equivocava de mitj á mitj: lo Sr. Isidro es un home escepcional; es casi una demostració vivent d' aquell aforisme de que poguer es voler.

Era un dia festiu y com á tal, desenfeynat pera mi; aixís es que res me menava préssa. Cabalment venia de passeig y passant per devant de la *Loteria* vaig entrar á saludarlo pera matar, conversant ab éll, agradablement la estona.

—¿També trevalla avuy, Senyor Isidro? miri que 'l seu Sant no 'l voldrà al cell!—li vaig dir al véurel encaparrat fent nombres y més nombres en una llibreta.

—Próu que m' hi voldrà—me respongué allargantme sa mà ab la qual vaig encaixar afectuosament, y després de mil compliments y de preguntarme per ma salut etc. etc. y d' haverme ofert un assiento á son costat, prosseguí alegrement:—donchs tornanthi, m' hi ha de volguer de tots modos, puig sinó ¿de que m' hauria valgut l' haver suferit de mil maneres en aquest mon?—

—¿Ha patit molt, doncas?...—

—¿Qué si he patit...?; no vulga sapiguerho: Deu l' en guard' á vosté d' una quarta part.—Y posantse sério, com si anés reflexionant ó recordant épocas dolorosas, afegí sonriguent ab amargura:—ho he conegut tot; miséria, fám, desgracias, viurer enpenyat quinz' anys, no sapiguer llegir ni escriure, estar presoner y á punt de fusellarme.

—¿Y sempre tant alegre, al menys en apariencia!—

—Y en realitat també...; si, ¡justament! també en realitat, perquè ¿qué 'n treuria d' amohinar-me y de rebotre 'l cap per las parets si al cap de vall, tenint la conciencia tranquila, tot lo d' aquest mon passa y fuig y s' esborra com una sombra passatjera?—

—Es cert; però ¿quí ó com se logra aixó, Senyor Isidro?—

—N' hi ha prou ab volguerho.—

—La voluntat pot molt, en veritat; més...—

—¿Que si pot?—m' interrompé ab vivesa, prosseguint—jo crech qu' al home li es fácil conseguirho tot, quan s' ho proposa: no li citaré exemples, puig no soch home de lletras, però li contaré pera convencerl'..., aixó es, pera demostrarli ma afirmació, com aprenguí jo á llegir y escriure.—

Y caragolant jo un cigarret y polsant éll pera coordinar sas ideas, després d' un curt compás d' espera, quedárem disposats, l' un, á escoltar, y l' altre, á enrahonar.

V

—Tenia ja vinticinch anys fets—comensá dihent lo Senyor Isidro—era casat, y pare, qu' encara es mes. No havia pogut anar may á estudi, ni m' havia capigut tan sols la sort de trobar qui m' ensenyés á fer la O ab un gót. Cada dia 'm convenia més y més de quant poch val y quant poca cosa es un home ignorant, y aixó, tot y no essent culpa meua, m' avergonyia ensemps que m' humillava. Al fi vaig resóldrem á eixir d' aqueix estat de degradació moral, d' aqueixa

ceguera del esperit y vaig fer propòsit d' apèndre per mi sol. Determinarme á ferho y comprar un narro, va ser tot igual, y al entornármén' cap á casa duguentho ben amagat en l' infern de ma americana, apretantlo suament ab lo brás, temerós de pérdrerl' y afanyós de robarli los secrets que pera mi guardava en sas reduhidas páginas, me vaig dir ¡avant! pera encoratjar-me. Los primers días,... m' equivoco ¡justament! los primers mesos, foren crudels pera mi; las dificultats ab que lluytava. eran insuperables; sabia, perquè sí, que hi havia vocals y consonants, però ignorava quinas eran las unas y quinas las altrás, y la vergonya de mostrar la espantosa nuhesa de ma inteligencia, me privava de preguntarho á ningú; però, com li he dit ja, la voluntat ho domina tot. Quan plegava del trevall, després d' esplayarme fent quatre caricias á las criaturas y alguna festa á la muller, agafava las *Abecérolas*, me 'n anava al llit sense sopar pera que 'l cap, lliure del afany y pesadés de la digestió, estigués mes aixerivit y esparvillat, me posava á estudiar fins que la són me rendía: llavors menjava una mossada, apagava 'l gresol ó 'l llum de caputxa y ¡bona nit! me deya á mi mateix, afeeginthi *Se continuará*, com aqueixas novelas que surten per entregas. Y aixís ho feya realment, sense que ni penas, ni malalties, ni 'l mancarme 'l pá moltes vegadas pera ma familia, ni tota mena de contra-temps, ni res del món fos obstacle pera que jo bregués cada nit pera deslliurarme del mes terrible dels jóus, de la esclavitut de la ignorancia. Pero al fi y ab la ajuda de Deu, vaig surtir ab la meva: al cap dels tres anys escassos, sabia llegir y escriure, y desde aquella setxa, vaig créurem' ser home, quan abans, era senzillament un ase!—

JOSEPH MARIA DEL BOSCH GELABERT.

(Acabarà).





QUADRETS

Per Sant Joan, Maria,
al Mas Gran que 'n moviam de tabola:
encara era de dia
que ja deixávam á la mare sola.

Baixant per la dressera
nos atrapava l' ombra á Roca-bruna,
y en sent al pont d' Abrera
véyam pels arbres aguaytar la lluna.

Al fons del vall s' oia
lo fluvíol del pastor del mas de Grama;
lo masover venia
de la roureda carregat de rama;

Y 'ls baylets y las ninas
de la gorfa baixávan cap á l' era
trastes vells y teixinas,
y aviat espurnejava la foguera.

Com al Mas Gran del pare
no hem vist cap més Sant Joan, la vida mia...
¡Qué tristos qu' estem ara
al poble tots dos sols en aqueix dia!

La pobreta espigolayre
ja no pot espigolar,
que d' abí qu' está malalta
á la gorfá del Mas Gran.

Tota la nit en desvari,
tot lo demati plorant:
quant la tarde n' es vinguda
l' han deixat soleta al Mas.

No te pare ni té mare
ni germanas ni germans
no més té l' escapulari
que sa mare li va dar.

Tot besantlo y rebesantlo
sembla que li fuig lo mal...
— ¡Mare meva, mare meva,
si us tinguéis al meu costat!

Quan vingué la matinada
la pobreta va finá'.
L' endemá qu' era diumenge
la dugueren á enterrar.

D' ella avuy ja no 's recordan
los que viuhén al Mas Gran...
¡Per la pobre espigolayre
ni una creu tingué 'l fossar!

Quant venia 'l temps del *bou*
¡cóm corriam cada tarde
cap á la vora del mar
per véurer sortir las barcas!

Devant del riu sentint vent,
issavan la vela llarga,
y viravan á parells
mar endins, calant la xarxa.

L'endemá de bon mati,
per véurer com arribavan,
ab las donas dels paners
tornavam cap á la platja.

Devegadas lo Llevant
deixava sentir sas ratxas...
¡Pobres barcas pescadoras
que llavors pel mar anavan!

Lo cel cendrós y tot llis...
las onas com á montanyas...
¡Qué tristor que feya 'l mar.
en aquellas matinadas!

F. BARTRINA.





RETRATO

VI

Tanta ingenuïtat m' encantà, deixantme sorprès lo sapiguer aquesta part íntima de la vida de mon amich; y com me moguéis á curiositat lo esbrinarne quelcom més, vaig dirli:

— Realment es, senyor Isidro aixó que m' ha referit, una proba de lo que pót nostra voluntat; pero ¿creu vosté que hi hagi algú capàs de dominar lo dolor...?—

— Més encara que la igaorancia—me respongué ab un aplóm tal, que no 'm deixá lloch á dubtes, prosseguint desseguida ab la rialleta als llávis—jo soch un home de *poca forsa* y n' obstant, may he deixat d' aconseguir lo que m' he proposat una sola vegada: aixó sí, sempre he tingut per nort lo bé y envers éll he adressat mos passos. Encara més, fins he volgut coneixer lo mal ab totas sas disbauixas y sos horrors, y l' he conegut en efecte, pera mellor preváldremen'.—

— ¡Ditxós vosté que, seguint la máxima d' un gran filósoph, ha sapigut conéixers' y dominarse.—

— Tot es volguerho; créguim—me repetí éll ab senzillesa.—

— ¿Fins pera 'l dolor?—li preguntí de nóu.—

— Efectivament, en la desgracia... ¡justament! en lo dolor, apren-gui á dominar lo dolor.—

— Però ¿cóm?—

— Una sola reflexió d' un amich meu, m' ensenyá á lograrho—A n' aixó—'m digué—l' hi has d' acostumar, Isidro.—

— ¿Aquestas solas paraulas...?—

LA RENAIXENSA.—Any XVII.



—Ellas m' han servit tota la vida, puig son profundament certes.

—Quan las hi digué, ¿passava vosté alguna pena?—

—Una de las més grans qu' han flagellat mos dias: precisament acabava de perdre á una filla, la primera qu' havia tingut, en la época en que més gust dóna una criatura. M' havia complert los set anys; era xamoseta y aixerida, més vivarratxa qu' un esquírol y la delícia de sa mare. Quan mos ulls més se dalian pera contemplarla; quan ab sas graciosas travessuras y alegroys infantívols comensava á fer sonri-senta nostra apenada vida, vingué traydorament la mort á endúrse-nosla de cop y volta. Mon desconsol fou llavoras inmens: ma esposa y jo sols sabiam enrahonarnos ab llágrimas; ¡era 'l primer tros del cor que se 'ns arrancava y 'l perdiam tan sense pensarho! Casual ó providencialment, vingué á visitarnos l' amich aquell y al contemplar la desolació de ma pobresa, tocantme per la espatlla, ab veu entristida, però segura y resolta, 'm digué:—¡Sidro!! á n' aixó, t' hi has d' acostumar!—

Al ser éll fora, havia ja prés ma resolució: ma esposa, segons costum, entre singlotes y sospirs, me recordá las gracias de la nena; però jo llavoras, ofegant lo dolor en mon pit, li diguí:—¡Mira! d' avuy en avant, ni en bé, ni en mal, me parlis més de nostra filla: élla, es al cel ¡dítxosa!... y nosaltres som aquí... vull dirte que... á n' aixó, 'ns hi havém d' acostumar...—Y com volgués ¡la infelís! ferme alguna observació ó impugnar mon manament, vaig prosseguir:—Si Dèu nos l' ha vulguda ¡ben seva era!; ¡Qui nos ha prés un fill, nos en donará d' altres!—Desd' aquell jorn, may més parlarem de la nena, y desd' allavoras també, hé dominat mas penas!—

VII

Aquestas paraulas del senyor Isidro me deixáren com á aturdit: no sabia capir la existència d' una resolució que ratllava en lo increible; y com si éll m' endevinés lo pensament, me preguntá:

—¿No faria vosté com jo, si 's trobés en semblants desgracias, que tandebo no conega may?—

—¡Molt me 'n dupto!

—¡No ho crega! L' home es fill de las circunstancias—prosseguí— aixó es... ¡sí! justament l' home obra segons la necessitat l' obliga á obrar; y en la seva conseqüencia, si vosté passés una cosa com aquella, faria lo mateix que jo vaig fer.

—M' esborrona sols lo pensarhi.

—¡Ah!—exclamà 'l senyor Isidro, y com si entengués que li donava jo mon assentiment, continuà:—Hi hagué nn moment en ma vida en que tothom pogué créurem ó me cregué masell... aixó es, sense sentits ni sensibilitat, y no obstant mon cor s' esmicolava aquí dins, dintre del pit als cops vius y redoblats del dolor que m' ha aclaparat més ferelement. Acabava de quedar viu: havia mort ma estimada esposa, la companyera fidel y amorosa ab la qui tantas penas m' hi havia compartit, sense que minvés may nostre carinyo. Rendit de cos y d' ànima per los molts dias qu' havia durat sa malaltia, y després d' haverla sostinguda en mos brassos, ahont la retenia pera conservar ab mon calor la seva existencia, disputantla á la mort uns quants segons més, deixí son cadávre tot besant son gelat front sense que ningú me vegés plorar una sola llàgrima; y encomaní á una vebina, que'm feu la caritat de vindre á mon socós, y á la vetlladora, la esglayadora tasca de vestirlo y vigilarlo mèntrés jo me retirava á descansar una estona. Però en tan crudels instants ¡quí dorm y qui descansa! Si 'ls ulls s' aclucan y 's tancan los palpébres rendits pe'l pes de la són, lo esperit desvarieja insomnolent y passen y transcorren y 's contan los minuts con si fossen horas arrancadas á la Eternitat! Hauria donat tot just una capbussada, quan se fixáren sópitas é incertas mas miradas en un desencaixonat rellotje de paret, ansiós com estava de sapiguer lo temps transcorregut: ¡havian passat no més que cinch minuts y jo me creya haver dormit horas y més horas! Durant llur brevetat ¡quán-tas cosas somniadas! ¡Quín tortilló més espantós d' esperansas y des-venturas s' havia format en lo desert de mon cor! M' aixequi anguniós é instinctivament vaig dirigir-me al quarto de la morta. Tot estava de la mateixa manera: aque!las donas no hav'an fet res ni tocat un fil de roba, esglayadas com estaban y esferahidas de pór sense ni atrevirse á móurers' del racó més fosch de la cambra ahont s' arrauliren tremolosas: era que tan bon punt se quedaren solas y en lo mateix instant en que volgueren aproximarse al cadávre, aquest obri sos envidriats ulls y eixí de sa boca un pahorós ronquit umplintse d' una espessa y negra barrumera. Tot ho comprenguí y donant arréu una mirada, vaig dir-lashi:—Anéusen y deixáume sol: ja la vestiré jo!—Obelhiren aque-lles y comensí ma terrible, ma desoladora tasca. No vulla pas sapi-guer—m' aná dihent lo senyor Isidro ab veu esmoguda—lo que vaig sufrir en aquells instants de proba: tot mon cos traspuava de suhor; mos pulmons oprimits respiravan á glopadas; mon cor batejava indó-mit, esberlantse én sa presó inexorable; las mans no 'm palpavan, ni

los peus me sostenian, ni hi sentia, ni hi veyia; ¡ni sols las llàgrimas pogueren ab llur frescor suavisar la xardor que m' abrusava! Vaig acabar-la de vestir solsament d' esma; després arregli lo llit pera depositarhi las despullas mortals del ánima idolatrada qu' acabava de pérdre. Fent un supréu esfors, agafí entre mos brassos lo volgut cadávre... y quan lo sostenia en l' ayre pera anarlo á deixar estés y aconduhit... quan mon dolor era més violent que may per lo crítich de ma situació, entrá de sopte la filla que 'm quedava,—noyeta d' uns dotze anys ignoradora encara de la inmensa desgracia, — y sorpresa per lo que veyia, llensá un esgarriós crit de ¡mare meua! cayent aplomada á mos peus. Llavoras jo, saltantme 'ls ulls inflamats, escanyat pe'l sufriment, transit de desesperació, apretant ab l' un bras lo cadávre pera que no 'm caygués y extenent l' altre envers á ma filla pera aixecarla, ab veu potentia y esferahidora, boig y delirant—¡fuig — vaig exclamar—ó sinó, 't mato!—Al sentir lo crit de l' una y del altre, vingueren esverats y rápits mos convehins del piset d' enfront, enduguentse en brassos á má filleta sense dirme á mí una paraula. Deu, induptablement, los hi sagellá llavoras Hurs bocas, puig boig com estava de dolor, hauria mediat ab mon cos l' alsaria de ¡la casa, lleusantme al espay pe'l balcó que hi havia obert de bat en bat. Després d' aquest fet, que passá per mon damunt com una alenada de malastrugansa y d' horror, vaig romandre per uns quants dias cego. La calaixera, recort de las amorosas esposallas, que tenia en mon pis, reduhit com una esclava de nou, no sabia trobarla; anava pe'ls carrers á las palpentas; treballava d' esma: al fi, recobrí la vista sense que ningú, fora Deu, sapigués que l' hagués tingut perduda durant molts dias. Transcorregueren també un munt d' anys sense que ni jo parlés de ma esposa á ma filla, ni 'm remembrés aquesta sa mare: á n' aixó, com en tot, m' hi havia d' acostumar y... vaig acostumarmhi.

VIII

Com se pára en sech un rellotje al rebre una forta sotragada, aixís vaig quedarme jo quan acabá lo senyor Isidro sa trista relació: no 'm cansava de mirármel' de cap á peus, com volgient buscar la explicació del enigma d' aquella existencia quin névri era una forsa de voluntat tan inconcebible com ben dissimulada. Notantho éll y atribuhint ma curiositat á un' altra causa, me preguntá sonriguent:

—¿No es veritat que, després d' haverme sentit, extranya que 'm casés novament?—

—Si, en efecte... però...—vaig fer jo, escabullint una resposta categòrica, desitjós ensemps de sentirli noves curiositats.—

—Donchs jo li explicaré. Escolti.—Y després de pèndre una segona polsada que no 's deycuydá d' oferirme, prosseguí:—Mon pare, q. a. c. s., era un home de bé á carta cabal, era d' aquells qu' aborria al mal per instint y per convicció: en la seva conseqüència. No cal que li diga que la seva paraula valia més qu' una escriptura y que son cor era mellor encara que sa paraula. Morí un son amich, al qui com á germá estimava, deixantli confiada una noya, casi una nena, filla seva, que sens éll debia quedar órfana de tot afecte y de tot amparo en aquest mon. Complí, donchs, tan delicat encàrrech fins qu' arrivá també pera mon pare la hora d' emprendre 'l viatge cap á la Eternitat. Llavors me digué:—Mira, Sidro; la herencia que de mí trobarás quan haja mort, se reduheix á mon nom y á l' Angeleta; bèn pocas cosas abduas, fill meu, si las miras ab los ulls de la avaricia y del egoisme; molt gran, en cambi, si las consideras com á llegats d' una honra intatxable y d' una amistat incorruptible: á tú doncas, te las confio, pregante que las conservis com á recorts de ton pare qu' al despedirse de tú pera sempre, te beneheix!—Mil adversas circunstancias m' apartaren de la noya ab la qui havia passat los ditxosissims anys de la infantesa, però sempre, acudia diligent á son socós, ó partia ab ella la única mossada de pá que me quedava. Després de molt temps, se 'm presentá l' Angeleta allà ahont jo era ab llágrimas als ulls y la vergonya en lo rostre, y sense dirme un mot, se llansá á mos peus, exclamant:—¡Sidro!, perdónam' y sálvam!—Tot ho com-prenguí: aquella criatura infelís, havia sigut seduhida per un d' aqueixos homenots, famélics d' hermosuras é ignoscencias desamparadas, que 's valen de l' astúcia ó de la infamia pera desflorar y enganar á la pobra noya qu' ignora quant trencadissa es en llurs llávis la paraula. Vaig ferla aixecar compadit, y sa ingénua y amarga confessió me trencá lo cor, umplintme d' indignació contra 'l seductor. Llavors crehuá per mon cervell un pensament que m' esverá y umpli de condol; aquella infelís criatura que á mos peus veyia, podia, si jo la des-samparava, rodolar rostos avall del crim y de la prostitució; la vegí, per un moment y per ma inflexibilitat, endinsada pera sempre en lo vil fanguer ahont la dóna se converteix en degradat objecte, en cosa mercenaria y despreciable: en aquell instant, lo recort del encàrrech de mon pare, se despertá en mi poderós, inexorable, sagrat; y si bé

la ferida qu' en mon cor havia deixat ma viudesa, encara rajava sang, —¡Aixecat', Angeleta! —li vaig dir prenent una resolució extrema— la meua honra, cubrirá la teua: demà seràs ma esposa! —Y aixís fôu. en efecte: pochs dias després d' aqueixa escena, mos vehins, plens de bonhumor, me feyan esquellots en la nit de mas segonas esposas. —

—¿Y duran encara? —

—Per ma fortuna, si: ma segona muller, que felisment ha sigut xorca, ha sapigut esborrar ab sa conducta ab mí, fins la més petita sombra del recort de sa disculpable baixesa. —

—Y tanta abnegació y tants sacrificis ¿no li han merescut un premi, Sr. Isidro? —

—En l' altre món, pôt ser y fins l' espero; no axis dels homens, la major part dels quals, si 'ls hi contés ma historia, me pendrian per ximple. —

—Oh, aixó may, senyor Isidro! —

—Res espero, ni confio d' élls per regla general: ab la seva conseqüencia, com de lo d' aquest mon ó tot quan hi ha en éll poch m' importa, ja estaré content que quan arrivin mas derrerias me las deixin acabar en un racó del Hospici. —

—Seria una ignominia.

—No tal: ¿no soch jo un grá de pòls dels altres tants que forman aixó que 'n diuhen l' edifici social?... després ¿qué té més morir en un llit de finas telas y coixins de ploma, que morir en un de pots y banchs, ab galters de palla si tot, al cap y á la fi, es morir? ¿no hauré, per ventura, de donar igualment compte á Déu de mos actes? —

—Si; es cert; però... —

—Peró—m' interrompé sonriguent ab bondat y tendresa lo senyor Isidro—á n' aixó, com á tot, abans m' hi havia d' acostumar: ara,... ja hi estich acostumat. —

JOSEPH MARÍA DEL BOSCH GELABERT.





INTIMAS

¡Quina nit! que la passen tots á l' una
ballant, si volen ¡quina nit, bon Deu,
sota 'l fresch del parral, al clar de lluna,
ma vida, y aprop teu!

Encisat contemplante, ni encertava
à explicarte, amor meva, lo meu goig
y ab los ulls anhelós té preguntava:
«¿que tens, que 'm tornas boig?»

Mes tú fent la distreta mitx somreyas,
anegant la meva ánima en dolor;
¡prou callavas, mon bé! callant me deyas:
«y tú ¿que hi tens al cor?»

¿Murmuran de nosaltres, reyna hermosa?
¡qué hi fa! no te 'ls escoltes, déixals dí;
si á n' tú 't fan coqueta y capritxosa,
¿que deuen dir de mi?

No ho sé ni se me 'n dona; que no 'ls sento
remors que de l' enveja fills ne son;
digam tú que m' estimas y en sabentho
ja 's pot enfonzá 'l mon.

Eixa nit t' he somniat, la meva vida,
¡somni més dols...!
dintre 'l bosch y en mos brassos adormida
y cantant ta hermosura benehida
los rossinyols.

Ton alé voluptuós jo respirava
y assedegat
en la font de ta boca lo cercava.
Quan mos llabis als teus tantost juntava...
¡t' has despertat!

MIQUEL LAPORTA.





PER L' AMICH AUSENT ⁽¹⁾

BRINDIS

Oh bons companys y amichs, alsem la copa
pèl bon amich qu' avuy se trova ausent:
ab plor als ulls deixava ahir la Europa,
¡potsé ab nosaltres pensa en eix moment!
Lo qu' estimem nosaltres estimava,
no ha hagut pas com ell amich millor,
y en dos partint son cor així 'l donava
per meytat á la patria y al amor.

En l' altar de l' augusta poesia
férvit creyent també se va postrar,
cor generós sentia 'l que escribia
y creya y esperava en l' endemá.
Quants cops l' habem tingut en nostra taula
per celebrá 'l trionf del bon company
y hem sentit sa simpática paraula
sens ombra de falsa ni d' engany!

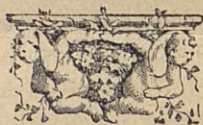
(1) Lo dia 11 del passat Maig moria á Cañada de Gomez (América del Sud) lo bon amich que motivá aquest brindis, fet á sa memoria en un dinar de companys. En Joan de Deu Roquer qu' aixís s' anomenava conreava ab ardor y no escás fruyt la poesia catalana y exercia la seva professió de metje ab gran lluhiment. L' autor d' aquests versos confessa al publicarlos ab tant trista oportunitat qu' en Roquer fou per ell lo millor dels amichs y que no hi han llágrimas suficients pera plorar la perduda de qui tant valia, baixat á la tomba en lo millor de sa joventut.

Companys y amichs per ell alsem la copa,
homenatge rendint á la amistat,
y donga 'l plor qu' en nostres ulls s' agropa
testimoni de nostra llealtat.

Guardemli en nostras festas sa cadira
que ningú ocuparia ab dret millor;
potsé á través de la distancia 'ns mira
y 'ns diu: Gracies amichs, per lo recort

RAMON E. BASSEGODA.

23 de Juliol de 1885.





LA MORT DE LA TARDOR

«A Lydia»

Lo bes ardent del sol que m' enllumena
no escalfa com avans; ja en ta quintana
se veu esgroguehir y caure morta
aquell esplet de verda pampolada,
que ha amagat per tant temps lo fruyt dolcíssim
qu' avuy omple tos cups. La tramontana
fugint de la maysó de la congesta
com fera famolenca de carnatge
desenfrenada udola, y arrossega
los arbres doblegats á sa alenada,
y 'l firmament enmantellat de boyras
me fa sentir una fredor estranya
que 'm glassa 'l cor y omplena de tristura
la meva tan enmalaltida ànima
que sols tu pots guarir ¡oh Lydia meva!
ab ta boca y tos ulls d' enamorada.

De ta maysó ja fuig adolorida
l' aureneta que 'l niu fa dins ta cambra,
y com brodat mantell de rica blonda
creuhan lo firmament las negras alas
de sos fillets que van á Moreria
pera guardar son delicat plomatge
de la pluja que 's filtra dins sos ossos
y de la neu que glassa ses entranyes.

Plorém, plorém, amor! ja ha arribat l' hora
 de pendre comiat y d' anyorarnos,
 pensant tant sols en los moments de ditxa
 que nos doná la delitosa ubaga
 de ton verger d' eterna primavera;
 y allá, dintre les cambres perfumades
 de ton palau, guardada com la perla
 en sa conxa riquissima de nacre,
 tal volta passejant tas mans d' ivori
 per las vibrantas cordas de ton arpa
 qu' á ton voler ja canta, riu ó plora,
 recordarás la serra aspre y nevada
 bressol del qu' en tu pensa nit y dia
 cercant debades ta divina imatge.
 Plorém, plorém ¡oh Lydia, més hermosa
 qu' un trench d' auba del Maig! ja l' alé 'm manca
 per donarte l' adeu de despedida
 y sento ja en mas venas infiltrarse
 lo dubte mes horrible qu' enderroca
 tos juraments d' amor y tas paraulas.

Lydia de mon amor, si tu m' adoras
 porque m' has de privar d' enmirallarme
 en los teus ulls més bells que lo crepuscol?
 Porque no haig d' aixugar aquellas llágrimas
 mes tendres que los plors de l' infantesa
 ni recullir tas plácidas miradas?
 ¡Oh las de mi! qu' en mon febrós deliri
 no veig que la natura está malalta
 y presa d' una trista melangia,
 ni sento la fredor de sa alenada.
 Deu vulga, donchs, que 'ls blats aviat espiguen
 y esclate 'l cep en verda pampolada
 qu' en tos rosers floreixen las poncellas
 y vinga l' aureneta dins ta cambra
 pera bastir son niu, porque alashoras
 també tu tornarás, ¡oh Lydia aymada!

JOAN DE DEU ROQUER.



LO NIU DE MÓS AMORS

IDILI

I

Quan la terra á la vista se 'm amaga
De las ombras envolta en la foscó,
Al mitx d' aqueixa solitaria ubaga
Vetlla y sospira enamorat mon cor.

Per tú vetlla, per tú, gentil pastora
Que 'l sol de la estiuada enmorení,
Per tú, verge d' ulls blaus, encisadora,
Que estrafás lo mirar del serafí.

La nit ab sos misteris me convida
A beure del amor lo pur encís,
Que 's filtra com essencia benehida
Per los plechs de mon cor anyoradís.

Mentres la lluna boga fugitiva
Per eix pélach de llum tan melangiós
Qu' en l' ánima 'ls recors dolsos aviva
Y enlayra més l' enteniment somniós;

¡Oh! mon cor alashoras com daleja,
Y en desitxs y esperansas se consúm
Esperant l' hora bella en que rosseja,
Vers sol-ixent la matinera llum!

Lliscant l'astre de nit entre 'l fullatge
Broda un' ombra fautística, onejant,
Que 's belluga y remena allà en l' herbatge
Com l' ombra d' algun núbol rossegant.

Alashoras teixeix ma fantasia
Mil delitosos somnis é ilusions;
Per tú, son aquells sompis, bella aymia:
¡Quan dolso! més ¡quan fonedissos son!

Quau sento la propenca torrentera
Qu' esverada pels singles se rebat,
Hont hi canta la nimfa llaussangera
Los sentiments d' un cor enamorat;

També sento 'ls afectes desniarse
De mon cor, y las llágrimas ab ells,
Cercant un altre cor hont derramarse,
Dos cors qu' enllassarán llurs somnis bells.

Al escoltar com dintre la boscuria
Sos tendres cants assaja 'l rossinyol,
També assajo d' amor dolsa canturia
Per dírtela, ma aymia, al sorti 'l sol.

Y frissós entre tant espero 'l dia
Per véuret apareixer, bell colom;
Com més mon cor veure la llum ansia,
Triga la terra més á dar lo tom.

Encara la xaveca solitaria
Va de lluny sos auguris repetint
Com ecos de la mort, veu funeraria
Que en la espessa boscuria va morint.

Encara guspireja la estelada
Gronxantse peresosa en lo cel blau,
Encara udols fatídichs la llopada
Deixa sentir sovint desde l' afrau;

Y ensemps conto las horas d' una á una
Anyorant la primera del mati,
Com anyora 'l viatger lo clar de lluna,
Com anyora lo port náufrech mari.

II

Per fi 't veig apareixer riallera
Coronada del or del sol ixent,
Solta y flotant la rossa cabellera
Los besos suaus del ventijol rebent.

¡Oh! mon cor alashoras s' extasia
Y absorveix ta hermosura mos sentits,
Y demano á las fonts més armonía,
A la prada 'ls perfums més esquisits.

De fit á fit voldria contemplarte,
Si ets somni ó realitat dubtant encar,
Quan desvías ton pas per acostarte
Ton front en l' aygua clara á enmirallar.

Vinch á seure prop teu sobre la molsa
Per parlarte d' amor y anyorament,
De tú per rebre una mirada dolça
Ab que bategui 'l cor més fortament.

Ja tú 'm somrius, y jo 't somrich y 't miro,
Y ensemps los ulls se miran parla 'l cor;
D' amors ja 't parlo, y de content deliro
Puig tu m' has contestat ab mots d' amor

Y absort d' un viu afecte en las delicias,
Ni las horas que passen vaig contant;
Sols ne conto 'ls sospirs y las caricias
Ab que 'm vas encisera enamorant.

Y las horas s' escorran bulliciosas,
Alegant de las pradas lo perfúm,
Al compás d' armonías magestuosas
Que vibran en los regnes de la llum.

També brollan paraulas de mos llabis
Al compás de suavíssim bateament,
Creuhantse ab tas paraulas que com glavis
Fereixen le meu cor tan dolsament.

Més de sobte 't contemplo capficada,
La ma als polsos y 'ls ulls fixos en mí,
Colltorsante com flor immaculada
Quan se fon la rosada del matí.

Ben prest me dius ¡adeu! y ab fonda pena
Deixas l' ombra del sálzer remorós,
Allargant los teus brassos com cadena
Per estrényer mon pit ja tremolós.

Per fi veig allunyarte entre falgueras
Que 's inclinan ayrosas fente pas;
Y, girante, ab paraulas llausangeras,
Demá, dius, en la font me trovarás.

De llavors cada nit vinch á somiarhi
Prop la font regalada anyoradis
Des que troví en eix siti solitari
Lo niu de mos amors, mon paradís.

JAUME VINYALS Y MONCLÚS.





RONDALLA



OLEU que vos conti, com si no tinguéssim res més á fer, aquella rondalla del pi, del bosch, del gegant y las tres germanas d' aquell noy que anà seguir mon pera trovarlas?

Una vegada era un marit y muller, que tenian tres fillas com tres primpcesas, y no tenian pera felshi la vida, sino la válua d' una carga de llenya cada dia. Mentres foren petitetas ho passaren de qualsevulla manera mitj despulladas, pero quant deveniren grans no tenian de que vestirlas y resolgueren anar á fer duas cargas, la una pera menjar y l' altra pera vestir. Veus aquí que l' endemà de bon matí, marxà llur pare á buscar llenya al bosch y, no trobava 'l bosch, no hi restava sino un pi tot sol al quin devia tothom respectar y servir. Més vejentlo tantíssim gros, digué: no una sino duas cárregas te 'n faré; y dit aixó pégali cop de destal y, n'hi surt un gran senyor molt ben arreglat qui li diu: Qué voliau? Li conta l' estat en que 's trobavan las fillas quasi despulladas, ara que ja comensavan á fer goig. Tot aixó atentment ohit pe'l dit senyor, li diu que hi porti un burro y carregui d' or y plata. Ho fa així mateix, y quan es al pi li surt aquell gran senyor dihentli: Qué voliau? Lo pobre diu que ve á carregar. Ell diu: carrega, més li fa la comanda de que al cap de vuyt dias li porti la filla gran: li porta y al portarli ja hi anà ab un cavall, rich com era, y llavors ja dos negres li carregaren d' or y plata, y també li diu que al cap de vuyt dias li portés la mitjana. Li porta l' altra filla, y surt: Qué voliau? Li diu, torna á carregar, y quan quasi lo cavall no podia mes, li

LA RENAIKENSA.—Any XVII.



diu que al cap de vuyt dias li porti la petita. Li porta al cap de vuyt dias la petita. Ab aixó restaren las tres fillas dintre del pi, y aquell senyor diu á llur pare: Dintre vuyt dias torneu que aquí las trobareu. Passaren los vuyt dias que li semblavan vuyt anys dels més llarchs, y de bon matí quan hi va, ell que no troba ni fillas ni pi. Qué faré, desdixat, ab tan de diner si m' he venut las fillas? Ell y sa muller pregavan tothóra á Jesús y María pera tenirne d' altre y ohiren llurs prechs quan tingueren un noy que mostrá molt aviat una gran vivesa, que de petitet ja lo feren anar á estudi y quan se barallava li deyan los altres noys qu'ell venia de mala sanch, puig que á casa seva s' havian venut á sas germanas. Enutjat ab rahó, puig era sense culpa, ell que diu á son pare: Me deixau anar pe'l mon á veurer si las trobare? Ay! fill meu! li contesta, ahont vols anar si per tot arreu las hem buscadas y en lloch del mon las havém trovadas; més, s' hi vols anar, veshi. Lo noy que marxa y 's lloga en una casa per porquer y li preguntaren que com se deya y ell respongué que Pere Fort, y li digueren: mira, no vagis al bosch que hi ha lo gegant. Lo gegant? donchs allá vaig, diu ell, y se 'n va dret al bosch ab los tocinos. Quan hi es sent una veu que diu: Ah! coquilló de la terra! Si baixo com te menjaré! No bé hagué ohit aixó que li deyan senti caurer de dalt brots verts y pinyas secas y se li presentá lo gegant qui llavors no volgué menjársel, sino que se l'endugué y li digné ja á casa seva: A veurer qui menjará més vianda tu ó jo. Si som jo pobre de tú! Lo noy á son entrar vegé un forat en terra al costat de la taula parada y allí mateix posá sa cadira y una volta entaulat, mes vianda hi l lensava que no 'n menjava, de modo y de manera que lo gegant se 'n menjá nou plats, tot desbotonantse, y ell deu y encara més menjats n' hauria, si mes n' haguessen portat. Després, com ja era fosch lo feren anar al llit y fermada la porta de la cambra, quan mira á sotá lo llit veu que hi havia ossos. Potser si que aquí se 'ls menjan. Los posa á dins del llit, los ben acotxa y ell que 's jau dessota 'l llit. Al esser á mitja nit truca lo gegant tres truchs á la porta y vejent que no venia ni donava cap resposta, se recordá d' haverli preguntat avans de sopar que com se deya y que li digné que havia per nom Pere Fort. L' endemá matí hi va y li diu: Qué no has sentit res aquesta nit? y lo noy diu: Hi sentit tres cops pero he pensat qu' era una pussa que 'm pessigava; y 'l feu anar á etjegar dihentli: No vagis en aquell camp perque hi ha molt de fanch y vos enfangariau. Molt de fanch? donchs allá vaig, diu ell, y quan fou al camp cometé la malifeta de vendres tots los porchs (parlant ab perdó) á uns tractants que anavan á fira. Tots los hi vengué á

baix preu menys una truja seca, seca, quina restá sobre del fanch ahont arrencladas hi plantá las cuas dels altres. Vejent lo gegant que no tornavan á casa, ell que se n' hi va. Donchs que fas aquí? Jo vos ho diré, diu lo noy, tots los tocinos se 'n son enfonsats dintre del fanch, menys aquesta truja seca que s'es enfonsada sino de potas. Llavors lo gegant agafa una cúa y un' altra y un' altra estirantlas y llansantlas ab tanta forsa, que totas li seguien com si las cullís de'n terra, y esbufegant li diu: Ves á casa y digas á la mestressa que 't dongui lo magall xich. Corrent lo noy quant hi es diu: Diu qu' hem deu la bossa xica; y la mestressa diu: Digas qu' ell se l'ha enduda; y quant sabedor n' es lo gegant diu: Qué t' he dit? digas á la mestressa que 't dongui lo magall xich; ell que hi va y diu: La bossa grossa; y la mestressa li dona, ell se la fica á la butxaca y arriuat que 's devant del gegant sens lo magall que comanava, posant una cara moltíssim ferotje, diu-li: Vèstemem de casa que no te vull veurer mes. Ell replicar volia més no pogué. Fuig y pe'l camí troba tres noys que disputavan per que son pare los havia deixat unas espartenyas, una capa y un sombrero; las espartenyas tenian la virtut de que dihent: espartenyas, per la virtut que Deu vos ha dat que puga saltar y brincar tant com jo vulga, ho feyan; la capa tenia la virtut de fer qu' un se trovés allá hont volgués dihent: per eixa virtut que Deu t' ha donat, jo me voldria trovar á aytal banda; y lo sombrero dihent: sombrero, per la virtut que Deu t' ha donat, que ningú no 'm vegi, ningú no 'i veyia. Jo ho arreglaré tot, los diu, correu fins aquell collet y qui arribi primer haurá las espartenyas, qui arribi segon haurá la capa y 'l tercer lo sombrero. A la una, á las duas, á las tres, tots tres noys se posaren á correr qui més podia deixant descuidada llur herencia, y aixó passa á aquell que descuida la seva. Ell quina 'n fá? agafa la capa y diu: Per la virtut que Deu t' ha donat vull trobarme á l' altra banda d' aquell collet; y veus aquí que hi fou ab menys d' un dir Jesús, fugint ab tot. Y marxa. Mes enllá trobo l' ós, l' áliga, lo gánguil y la formiga ab una carrossa, que 's disputavan. Jo ho arreglaré tot, los diu, tu formiga, que no tens casa pera estar té lo cap; tu áliga, que no tens dents, té la ventresca; tu gánguil, que no tens sinó camas, pren las cuixas, y tu l' ós, qu' ho pots rosegat, té las costellas; y marxa. Quant s' allunyava y reconeguts eixos animals del favor que 'ls havia fet, puig es una veritat que reb tart si no dejorn la seva paga aquell qui de bonas obras practica, diuhent: A aquest minyó hem de ferli una dádiva; y cadascú li doná la llur virtut de transformarse en lo qu' ell n' era, solsament digués: Deu y formiga, Deu y ós, Deu y gánguil, Deu y áliga. Llavors ell pensa: ara que tens aquest vestit y aquestas

dádivas podrás trobar á tas germanas, quinas qui sap abont son, y posantse la capa diu: Capa, per la virtut que Deu t' ha donat qu' hem puga jo trobar abont se troba ma germana gran; y dir aixó y trobars' hi tot fou una mateixa cosa. Se trobá en un palau qu' era al altra part del mon y buscanthi á sa germana gran pe'l mitj de columnadas de pedras finas y jardins encantats, sentí que cridavan gents blancas y negras: Trahició, trahició. Més ell se posava lo sombrero fins á las orellas y tots li passavan pe'l costat y ningú no 'l veyá y eixí del palau ab sa germana gran quina no 'l coneixia porque no l' havia vist may. Aprés d' aquesta tragué á la mitjana, y aprés la petita. Quant las tingué totes tres, la gran era casada ab lo Rey dels peixos, l' altra ab lo Rey dels torts y l' altra ab lo Rey dels marrans. Y com anava dihent, veus aquí que torná al bosc del gegant y li diu: Ah! coquilló de la terra! si baixo com te menjaré! Ell que 's posa las espadnyas y diu: Deu y ós; y salta y brinca mentres li dona gust y gana, deixant lo gegant lo posá com un garbell, encara que sense matarlo. Enllitat lo gegant, li van matar set vacas pera ferli caldo y lo noy preguntá al metje si moriria, y lo metje, qu' era molt entés, li feu la resposta que sí, pero que sa mort era molt llunya y diu: al fondo del mar hi ha una penya, dintre de la penya hi ha una caixa de bronso, dintre de la caixa de bronso hi ha una llebra, dintre de la llebra hi ha una coloma y la coloma aportarà un ou y aquell ou s' haurá de xafar al front del gegant pera matarlo. Convensut de la necessitat en qu' estava, puig de més á més també podia fer perdre á qui tant de mal feya, ell que crida al Rey dels peixos, son cunyat, y li prega que li fes anar tots los peixos á traurer la penya que hi havia al fondo de la mar; quant té la penya fora de l' aygua, crida al rey dels marrans, y eixos á cops de cap hi acudiren tots pera tráuren la caixa de bronso. Treta que fou la caixa de bronso, crida al Rey dels torts pera obrirla y fer eixir la llebra; surt la llebra com un follet y llavors ell que 's recorda del gánguil y diu: Deu y gánguil, posantse á correr fins que l' atrapa y l' obra y aixís que surt la coloma se posa á volar al ayre y llavors diu: Deu y áliga; li pren l' ou y lo porta á la dona qu' cuidava del gegant dihentli, que li havia de xafar aquell ou en lo front, qu' ell marxava á tornar á sas germanas y á restituhir totes las cosas que per l' amor de aquellas robadas havia, més pera estarne més segur y no fiantse de qui li havia donat la bossa grossa de son amo, diu: Deu y formiga; y transformat en formiga muntali faldillas amunt ab aixó que pogué anar á cavall fins á la cambra del gegant y vejé com li xafava l' ou en lo front y, ells se quedaren allá y jo aquí ¿y no 'm daren res pe'l camí?

LLORENS DE CABANYES.



À BLANES

ODA

À MON BENVOLGUT AMICH, LO ENTUSSIASTA BLANENCH
D. JAUME VILAR Y PASSAPERA.

La nimfa laletana, que un jorn vejé ab sorpresa
Las naus de los fhocenses, del horizó sortint,
Las onas escumosas fendir ab lleugeresa
Del Masecó á la rada llurs proas dirigint;

La que ab Feolongo Bacchio, sos fills enviá, ardida,
A morir ó d' Anibal lo pas á deturar;
La que á los fills del Lacio doná *blana* acullida,
Que ab negra felonia després varen pagar;

La que vegé de Roma la ruina consumada,
Sens pena, y sens protesta dels goths l' exércit brau
Al jou de son domini deixarla subjugada:
¡No sent la mort del amo ni patria te l' esclau!

La que, vigor donantli dels goths la nova sava,
En flamas d' amor patri un dia s' arbolá,
Y avans de resignarse á viure d' ells esclava,
De sos casals las runas á los alarbs deixá;

En lo rasser encara del Masecó assentada,
Conserva per memoria de antichs senyors feudals,
De Sant Joan la torre, de runas rodejada.
Y d' un palau vestigis, ab gòtichs finestrals.

Encara sos peus mullan las onas joguinosas,
Encara estén sos brassos, ab joya, cap al mar,
A son entorn encara, dauradas y flayrosas,
Las flors de la ginesta cad' any mira badar.

Encara es bella, encara del sol amanyagada,
Que aymant fidel li envia á dolls, sos resplandors,
Te á son entorn arbredas, y rechs, y margenadas,
Alturas conresadas y plans encisadors.

La fresca marinada perfums recull encara
Vagant entre 'l brancatge del mur espés de pins,
Que desde 'l rech al Larnium lo Sabanell separa
De camps que semblan hortas y d' hortas com jardins.

Encara gosas vida; encar mon cor se omplena,
De goig al contemplarte, encara bons fills tens,
Que may de tu s' allunyan sense profunda pena:
Te adoran los que 't voltan, te anyoran los ausents.

Y puig quan de Justicia esclata la llum pura
Recobra la esperansa lo poble mes oprés,
Deixóndat' patria meva. y ab més vigor procura
Entrar á l' ampla via, la via del progrés.

Fes que tos fills avensin per ella, que ab fermesa,
Bregant de la cultura lo brill per escampar,
Potser logrin un dia, ab pler, de ta grandesa,
En ámbits mes estesos los fonaments cavar.

Inspirals á tot' hora amor als actes nobles,
De la moral guiantlos ab los preceptes sans,
A treballar inclinals, recorda que á los pobles
Si la virtut ditxosos, la industria los fa grans.

¡Oh patria ben aymada! ¡oh vila encantadora!
Tal com quan de ta historia he repassat los fulls,
De mon fervent carinyo volent darte penyora,
Sento que se m' anegan de llágrimas los ulls.

Son llágrimas que vessa la font de ma ternura
Quan ma exaltada pensa l' omplena, fantasiant,
Que pot veure't un dia colmada de ventura,
Qui 't mira de la ruina pel ròst endavallant.

Son com la suau rosada. que alenta, ab sa frescura,
Al cor que la secada del dol te assedegat;
De rosas atonyadas son com la flayra pura,
Que escampan quan llurs ansias d' amor han fet esclat.

Llavors la fantasia que vola entussiasmada
De mon desitj en alas pel cel de la ilusió,
De lo que á ser un dia estigas destinada
Ensaja en son deliri á ferne predicció.

Y veu que ja la toca de sombras no cengeixes
Ab que la edat mitjana arrebossá ta fas;
Que carrerons y plasssas aixamplas y engrandeixes,
Deixant espedit, ample, al sol y al aire pas;

Que per obrir dressera, cap al avens, porfian
Tos fills, en ta campinya, nombrosas, d' esbelt tall,
Alsantne xemeneyas, que al cel lo fum envian
Del incenser que crema en l' ara del treball;

Que la desgracia amparan, que de saber ansiosos,
Dotant á las escolas honoran als Mentors;
Que los afanyos premian dels homes estudiosos,
Y entre' ells troban aplausos y grans imitadors.

Veu com ta bella platja, que avuy al cor contrista,
Que 's plany de la mestransa davant la soletat,
Supera sa importancia, de antany. ab ja may vista,
Notable concurrencia febroso activitat.

Que mar y terra 't donan a dojo sa riquesa,
Que pel respecte mutuo tos fills viuen units,
Y que, entenent que abatre pot tota noble empresa,
La verinosa enveja no abrigan en llurs pits:

Mes, quan la fantasia detura sa volada,
De lo ideal s' allunya, davalla, y la fredor
De la evidència toca, se sent desalentada;
Llavors deixa que parli ab llibertat lo cor.

¿Y 'l cor, que podrà dirte ¡oh nimfa laletana!
Que ab més vigor expressi lo gran amor que 't te?
¿Acás la poesia del sentiment no emana?
¿Acás lo que diu ella lo cor no ho sent també?

Ho sent, y ho manifesta en forma més concreta,
Fent vots per ta ventura, ávidament pregant
Que lo que en son deliri imaginá 'l poeta
Resulti ser auguri d' un pervenir brillant.

JOSEPH CORTILS Y VIETA.





QUADRETS

Pe'l camí del Forn del vidre
que fa cap al bosch de tall,
trobareu al llenyatayre
quant comensa á clarejar.

Ab bras fort al coll aguanta
lo massot y la destrál,
y al sarró de drap que 'n penja
du 'ls tascons y 'l bot y 'l pa.

Quant es á la Creu de ferro
troba als pastors del Ordal,
y trencant per la dressera
á las cinch ja es al pinar.

No passa l' espay de un' hora
que tot ho aixorda ab sos cants;
quant te á terra forsá branca,
¡válgam Deu quin tip d' asclar!

A las vuyt á fer beguda,
á las dotze á fe 'l dinar...
Aixís que 'l sol va á la posta
ja 'l crida la seva gran.

— ¡Mireu si 'n tinch al ruch d' herba
d' ensá qu' he pujat del mas!
¡Qué 'n farem demá de festa
qu' es diumenje y Sant Joan!

¡Va, pare, deixeu la feyna,
que ja passan los ramats
y toca l' *Ave-Maria*
la campana del Ordal!

Tot ohintla 'l llenyatayre
lo ruquet ha carregat:
ja besa á la seva filla,
ja 's posa al coll la destral.

Y tots tres, trasca que trasca,
van baixant del pinetar
cap al seu maset que fuma
entre 'ls noguers de la vall.

— ¡Va, mare, que per fora
ja volta la tenora
y l' Aplech desseguit comensará!
Mireu, pe'l mas del Mora,
mireu qué gent que hi va.

— Jo ja estich be. Tu, filla,
arréglat la faldilla
que 't compri á Roda, y 'l giponet morat.
Mes, digasme, pubilla,
¿d' ahir, qué m' han contat?

— Anit, mentres prenia
la fresca á l' Abadia,
me va cridar l' hereu del Molí gran,
y 'm va dir que volia
venir á Sant Joan.

Y 'm va dir que ab vos are
parlaria, y que al pare
volia demanarme per muller.
Després... Després, ay mare,
¿de plans que me 'n va fer!

— ¿Y tú l' estímas, noya,
que 'n parlas tant cofoya?
¿Es que ja no 't recordas del Peret?
¿Si fessis aixó, noya,
seria ben mal fet!

— No, mare. ¿A cás podria?
¿Qué no sabeu que un dia
(y per cert que compleix avuy un any)
que sols seva seria
li vaig jurar plorant?

L' hereu que 's casi ab rica,
que te argent y trafica,
jo us vull sols á vosaltres, y al Peret,
y á ma caseta xica,
y al nostre molinet...

Mes va, sortim á fora,
que ja s' ou la tenora
y l' Aplech desseguit comensará.
Mireu, pe'l mas del Mora,
mireu qué gent que hi va!

F. BARTRINA.





BRINDIS

EN LO DINAR DELS JOCHS FLORALS D' ENGUANY

Companys, alsém la copa,
trinquém fort, que senti Europa
'l que som y 'l que volém;
ja que á casa nó 'ns escoltan,
y com fills externs nos contan,
nostres desitjs pregoném.

Tenint Deu, salut y feyna
poch nos manca, mans á l' eyna,
cor enlayre y prechs al cel,
que si avuy lo pa s' afanya
y tot just per viure 's guanya,
guanyarém demá pa y mel.

Marxi avant nostra bandera,
qui un sol cop guayti endarrera
no pot dur la nostra sanch,
qui no estimi llengua y terra
á sos butxins fent la guerra,
podém dir te 'l cor de fanch

Primé 'ns manquí la memoria
qu' enllotar la nostra historia,
á la patria fent un tort.
Si la via 'ns volen torça,
tinguém honra, seny y força
per portar la barca a port.

Las tempestas de la vida
poden dur gran embestida,
que tart ó d' hora 's desfán;
aprofitánt la bonansa,
nostres drets, ¡nostra esperansa!
si Deu vol hi arribarán.

Perque sia, alsém la copa,
trinquém fort, sápigá Europa
'l que som y 'l que volém;
ja que á casa nó 'ns escoltan,
nostres cors tampoch hi contan,
cantém, trinquém y beguém.

JOAQUIM CABOT ROVIRA,

1 Maig 87.





SEMPREVIVAS

I

Quan torne al reverdir la passionera
enrera l' aureneta lo seu vol
y anuncie la gaya primavera
lo cant del rossinyol,

las ilusions que creyas assecadas
tornarán á reneixe y á flori
y per més que m' ho juras mil vegadas
no pensarás ab mí.

No hi pensarás y acabarà ab ma vida
en ton cor lo que 'n dius amor etern
y per mí al contemplar ma fè escarnida,
lo cel será un infern.

II

No hi posís no semprevivas
damunt ma caixa de mort;
val més, si es cert que m' estimas,
que te las guardes al cor.

III

D' amarga pena ab l' ànima tranzida
á Deu li he demanat que 'm des la mort,
si es que hi te de tornar perdent la vida
la pau á n' el meu cor.

Més ara, penedit, altra vegada
li prego que no acabe 'l meu sofrí;
que ni al cel vull anar ¡oh ma estimada!
si tu no hi vens ab mí.

MIQUEL LAPORTA.





DESITX

Allá en aquella platja deliciosa
que de abdos escoltà lo jurament,
tots dos juntets, la meva vida hermosa,
jo mirantme en tos ulls y tu, amorosa,
jugant ab mos cabells, junt ab lo vent:

Rossegantse l' onada esmeragdina
per son jas d' or, fins á tocar-te 'ls peus,
afalagante com á bella ondina
que 'n son bres de conquilla nacarina
eixis á rebrer lo somris dels Deus:

Ombrejats nostres caps á la vegada
per murtras y lentriscas, del clar sol,
extendre 'l cel llur volta satinada
que veuria per entre la enramada,
com espills de tos ulls ab que 'm consol.

Jo 't diria á prop teu, més amoretas,
que 'l papalló á la bosqueta flor,
remerciant las tas bellas miradetas,
que 'l foch atian, vivas é inquietas,
que tu vares encendrer en mon cor.

Com dos floretas que l' oreig acosta
y confon un moment, un bes no més
aixís al aire pur d' aquella costa
juntariam los llabis, fets á posta
per juntarse amorosos en un bés.

Mirantnos fit á fit, de las miradas,
saltaria 'l llampech de la passió
y nostras testas per l' amor juntadas
fregarian los llabis, ubriacadas
del bes, que fora l' espatech del tró...

Un poema d' amors pels dos seria
lo jorn aquell, aquell moment diví;
parlarias; l' aucella callaria
y la onada zumzant s' acostaria
per escoltar ta veu de serafi.

Que conmosa d' amor y pler sens mida
tancaria ma ditxa ab un «jo t' ám»
que fora 'l fiat de la meva vida,
lo sol després de l' auba benehida,
satisfeta il·lusió per que alenam.

Y aixís dolsas las horas passarian;
vers á ponent, s' amagaria 'l sol,
los colors de lo cel se pérderian
y las onas del mar s' entristirian,
com jo quan veig tos ulls vestits de dol.

Y en dols ensopiment, en las cadenas
de tos brassos hermosos mitj lligat,
escorrers sentiria per tas venas
tot lo foch de ton cor, de que van plenas,
com rius de lava, baix d' un mont nevat.

Y mitj badats los ulls: cluchs devegadas
per no cegals dels teus á la claró,
me sentiria atret per tas miradas
com adormidas senten las onadas
la forsa de la lluna ab sa atracció.

Y un altre bes, llavors ressonaria,
després un altre, llarch, molt llarch, sens fi,
que en un tot sol, tants besos tancaria,
com estrelles apaga 'l rey del dia,
quant ix vestit de foch de bon matí.

Correm'hi allà al moment, dolsa amoreta,
l' amor, vida del cor, vol que hi anem,
es nostre Deu, la sava que 'ns allesta:
obeim al amor bella nineta,
obeim al amor, que allà tindrem,

Al lluny l' immensitat de las onadas
amunt, l' immensitat de lo blau cel,
y entre las nostras ánimas amadas,
la immensitat de dos passions sagradas,
que posan l' una en l' altre son anhel.

TEODOR VIDAL.





*
* *

¿Abont vaig fulla arrabassada
per lo vent de la tardor,
pel desert d' aquesta vida
rodolant entre la pols?

Arréu abismes me cercan,
arréu timbas sense fons,
¡oh Deu meu, donam las alas
de l' álga ó del voltor!

¿Quín alé brolla de dintre
que 'm va xuclant poch á poch?
Si la vista al cel no enlayro,
perdo l' esma y caych al fons!

Llum, Deu meu, llum esplendent,
que ja 'm cansa la foscor:
¡cóm me migro d' anyoransa
per un raig hermós de sol!

Si me 'l negas, fes que sente
la xardor de son bes dols,
com sentia 'l més puríssim
de la mare, en mitj del front.

EMILI COCA Y COLLA DO.



UNA ABRASSADA

Als mallorquins, ab motiu de la última expedició de provensals y catalans
á l' illa daurada.

Mallorquins, una abrassada,
ben estreta, de germans.
Nostre cor ja os coneixia,
que si 'l mar es un crestall,
somniaient hem vist las illas
com tres bressols de coral;
las gavinas que s'hi gronxan
vostres amors han contat,
ab la fresca marinada
vos sentiam respirar;
ab las onas que venian
arribaban vostres cants
y ab las velas mallorquinas
encaixadas d' amistat.
Bons amichs, una abrassada,
ben estreta, de germans.

Nostre cor ja os conexia
que sou sanch de nostra sanch,
vostra historia, filla nostra,
vostra parla, 'l catalá.
La fé santa nos iguala,
estimaui 'l qu' estimam,

resau als sants de la terra,
anyoráu lo Montserrat:
com nosaltres teniu glories,
teniu héroes, teniu sants;
endressau cants á la pátria,
desitxau salut y pau;
com si fóssem d' una pessa
aspirám á uns ideals.
Mos germans, una abrassada,
ben estreta, ben coral.

Ja que som d' una familia
y 'ns uneix vincle sagrat,
travallém per casa nostra,
femnos dignes dels passats;
aixequém noble creuhada
contra befas y tirans,
nostre nom y la nostr' honra
no deixém mercadejar,
vindiquemnos de l' escarni,
defensém lo tros de pa
que se 'ns roba y regateja.
lleys y drets sent respectar.
Que si abir lo Rey Don Jaume
Deu y pátria 'ns va llegar,
sa fillada, que no es borda
conservarla deu jurar.

.
Jurament n' es la abrassada
ben estreta, ben coral,
que vos portan á Mallorca,
provencals y catalans.

JOAQUIM CABOT ROVIRA.

Barcelona, Maig 87.





¡CAP-VESPRE!

¡Oh cap-vespre anyorat en que 't besava
foll de ventura y ubriacat d'amor
y de ta boca falagué escoltava
lo jurament ab que 'm vas dar ton cor!

¡Quan prest passares y com vol la pensa
retrèuret sèmpre en mon etern bregar
pel mar de duptes hont febrós me llença
la sort que enveja mon inmens gosar!

Prou 't recordo; á la claror del dia
tímida fosca succehia arreu
y allá en l' arbreda 'l darrer cant moria
que l' aucell feya ab apagada veu.

Y tot callava, y 'l parral fresquívol
va ser lo tálam que á l' Amor cubrí
quan ton pit verge que alenava altívol
deixá de serho bategant per' mí.

¡Oh Deu cent voltas! En tos ulls claríssims
si que hi vaig veure l' infinit del cel
y acorts angélichs als sospirs suavíssims
fuits de ta boca deixondintse en mel.

Tu m' estimavas; de ma ditxa certa
proba vas darmen lo cap-vespre aquell
que á l' esperança de desitx rublerta
ab tas besadas vas posá 'l sagell,

M. L.





LO PASTOR FOLL

I



VIATJANT per Espanya 's trovan molt sovint grans encontradas solitarias y del tot nuas ermas, secas, sense pobles; ab montanyas peladas, de color bruna ó cendrosa, y al peu d' ellas camps inmensos de pedregall abont tot just fan sentir lo seu flayre, á la primavera, las migradas farigolas. Turons y marges rosegats per l' aygua, xaragalls sens curs segur, que ratllan la planura: alguna qu' altre casa de tapia enrunada d' ahont la fam ne va foragitar los habitants, son los únichs tochs que donan caràcter á tant pobres paisatges. Algun vol de corps que tot eridant las atravessa ó 'l xiulet d' una óliva que té 'l niu en un tros de sostre d' una de las casas enrunadas, son los únichs sers y sorolls, encara feréstechs, que donan animació á tant miserable cuadro. Ni una riereta d' aigua, ni un sol arbre, ni un bri d' herba 's trovan que suavisin l' aspre pedregall, passat d' aquellas farigolas que sols matisan un poch la negrosa planura, á la florida, perque la animada primavera vol deixar rastre del seu pas fins en los recons més tristos y solitaris de la terra.

Un dels nostres principals camins de ferro n' atravessa un de aquestos despoblats, durant mes de trenta kilòmetros; essent la via en aquella part com un diàmetre del pla erm ahont va posada, ja donchs que tot l' horisó 's veu com un rotllo partit en duas parts iguals en extensió, encara que no del tot simétricas. Una serra gegantina d' ahont sobressurten pichs cubérts tot l' any de neu s' hi veu pel costat



de tramontana; turons argilosos, faltats de vegetació y de pobles, s'extenen paralelament á la via per la part de mitjorn. La gran serra, ahont la neu tot l'any s'hi congria, se confon ab los núvols allá al lluny en lo límit de l'horisó y, entre ella y la via, de tant en tant s'hi aixecan uns turons arrengrats ab runas de parets en lo cim, com si en altres centurias haguessin fet una ratlla de fortificacions pera contenir las correrías del molestós serrahí.

En tota aquella llargada de trenta kilòmetros no hi ha mes qu'una estació entremitj, poch mes ó menos á la meytat de la distancia, y aquella estació no correspon á cap poble qu'estiga pròxim, ni pera servir als pobles está feta, sino que hi fou posada pera ferhi creuhar los trens. Ella y las casetas dels guardians de la via son las únicas habitacions humanas que en tota aquella estesa de l'incult terror se veuhen y pot dirse que en ella son verdaders oassis alguna qu'altre petita fondalada ahont la verdor s'hi veu ulla, y en ellas hi peixan alguns remats, y 'ls hortets que plantan y cuydan los guardians de la via al voltant de sas casetas.

Lo telégrafo y 'l camí de ferro son un anacronisme en aquestos despoblats y 'l filferro quant brunz y la locomotora quant xiula sembla que evoquin, al passar per allá las forsas amagadas é inactives de la terra perque surtin á trevallar y á donar vida á la civilisació qu'ells simbolisan; mes ni 'l xiulet agudíssim del vapor ni la remor del tren trovan ressó per aquella soletat y sols fan aixecar algun aucell selvatge que allá 's creya segur ó be fan fugir un remat d'ovellas, únich producte útil d'aquell desert.

Un dia del mes de Desembre de 1864 hi havia en aquell erm una boyra tant espessa que 'ls maquinistas y conductors portavan encesos los fanals del tren y 'ls guardians, també ab los fanals de color encesos, feyan las senyas, com si fos de nit. La Terra havia donat mes d'un ters de la seva volta, á mitja nit comensada, per lo que 'l sol ja 's trojava aixecat sobre l'horisó; mes no donava la forsa necesssaria pera desfer la boyra y aquesta s'arrastrava penosament per lo pla y las fondaladas. L'aire era fret y humit y criava 'l gebre y del grau intens d'aquest ne donavan mostra 'ls filferros del telégrafo qu'estaxan recuberts d'una capa de gel groixuda com un dit.

Trist era 'l jorn y fadigós pera viatjar. La máquina relliscava y feya retrassar lo tren; los empleats sufrian per l'intemperí y mes encare per l'ansia que tenian de fer lo viatge ab regularitat y al viatjer li faltava horisó pera estendrer la vista, donchs se trojava com ficat dintre d'un tunel d'aire opach, humit y glassat. Lo primer tren

que 'l dia y á l' hora á que 'ns referim passava per aquell despoblat, era de viatjers; y, quant ja feya alguns minuts que corria per aquell pla tant desert y solitari, de sopte la máquina 's posá á donar repetits y agudíssims xiulets d' alarma ordenant una brusca parada. Los guardafrens obehiren ausiliant al maquinista pera deturar lo tren ab la possible energia y á tots los viatgers los hi va fer un salt lo cor. Lo tren pará en pochs segons y alashoras instintivament los viatgers tregueren lo cap per las finestras y, 'ls mes curiosos é impacients, obriren depressa las portellas y baixaren. Ja 'l conductor *jefe* de tren ho havia fet avans qu' ells y, haventse fet cárrech de lo que ocurria, notificá al públich que 's tranquilisés, que no hi havia cap novetat d' importancia; solament qu' una pobra bestiola havia atravessat la via fora d' un pas á nivell y havia sigut agafada per la locomotora. Era un badell que s' havia esbarriat d' un remat que no molt lluny de la via pasturava, y al ser agafat per la máquina quedaren las sevas despullas embolicadas ab lo mecanisme y aixó fou causa de que 'l tren hagués d' estar un bon ratet parat. Lo conductor va suplicar als viatgers que tornessin al seus llocs porque 'l tren seguiria aviat la seva marxa, aixís que 'l maquinista tindria la máquina arreglada. Tots obehiren tornant als cotxes; lo segon conductor y 'l revisor de bitllets anaren tancant las portellas y, recordantse alashoras lo conductor *jefe* del tren que prop d' aquell lloch hi havia un pas á nivell y la caseta del seu guardiá, va estranyarse que aquest no comparegués, tant mes cuant era un guardiá conegut per tots los empleats com un dels mes zelosos en lo cumpliment del seu deber; y, mentres lo maquinista acabava d' enllestir la seva feyna, aná un poch enllá per la via pera interrogar al guardiá y ab gran esglay va véurer prop de la caseta, en lo siti en que acostumava á formar cuant passava un tren, lo cos estés d' aquell infelís, ja cadáver, tenint encara prop seu lo fanal ab lo que havia cubert lo derrer tren del dia anterior. Son cos estava cosit de punyaladas y las mes dolentas eran donadas traydorament per la esquena y costats interessant las mes delicadas entranyas. Lo cadáver estava estés en tota la seva llargada del raill, lo que feu enténdrer al conductor que l' assesi havia colocat ab tal posició al cadáver porque 'l primer tren que passés per aquell erm ne fes bocins y d' aquest modo contar ab la impunitat de tant horrorós crim; mes aixó no 's verificá per lo fet, que podria dirse providencial, d' haver deturat al tren lo badell que, enmitj de la boyra, fou atrapat y mort per la locomotora.

Lo conductor, groch com la cera, retrocedi cap al tren, comunicá

als demés empleats y als viatjers lo que ocorria y, degudament, ausiliat, marcá ab unas estacas que 'l maquinista tallá d' una travessa vella de la caseta, la posició en que trová 'l cadáver; retiraren després aquest de la via, pera deixarla franca, y presas las notas corresponents pera esténdrer l' acta d' aquell trist aconeteixement, encarregá la custodia del mort á un peó de la brigada que al sentir los xiulets d' alarma de la máquina, acudi pera ausiliar al tren. Aixó fet, y tornats als seus respectius llochs, alguns viatjers, á qui la curiositat havia tret novament dels carruatjes, continuá 'l tren la seva marxa sens cap mes accident fins al punt de la seva arribada.

Lo conductor *jefe* del tren, com aixís li calia ferho, doná part de lo ocorregut al *jefe* de la primera estació que trovaren qui avisá immediatament á la autoritat del terme ahont l' accident havia succehit. Aquella autoritat se constituí en dit lloch, ab la possible pressa y, fetas las primeras diligencias pera descubrir al culpable, maná que donessin sepultura al difunt, lo que cumpliren los mateixos peons de la brigada portantlo ab una civera qu' improvisaren, al fossar del terme, á fi de donarli terra sagrada; y, avans d' allunyar-se de la via, un d' aquells peons, que era un xich destre y home compassiu, ab dos trossos de fusta que tallá de la mateixa travessa qu' havian tret las estacas va fer una creu y la fica en terra sobre del marge, pera excitar ab ella la pietat dels vianants.

PAU SANS Y GUITART.

(Seguirá.)





Del llibre publicat fa poch ab lo títol de « La poesia popular búlgara », per *Un Folklorista rimayre*, copiém á continuació las següents composicions, que donan bona proba de lo triat de la colecció que baix aquell pseudónim doná á coneixer un de nostres més inspirats poetes.

L' APOSTA DEL ROSSINYOL

Maria se 'n va á l' horta,
fins al magraner rotx,
ran la pomera estiua,
sota 'l roser en flor.
Ella 's posa á la feyna,
broda un blanch mocador,
y del roser de sobre
li parla un rossinyol.
— Cantém, cantém, Maria:
si tu cantas millor,
tu 'm tallarás les ales,
les ales fins al coll,
tu 'm tallarás les ales,

los peus fins á genoll;
cantém, cantém, Maria:
si jo canto millor,
jo 't tallaré les trenes
que 't pegan als talons.—
Dos dies y tres dies
varen cantar tots dos;
á Maria que guanya
ja 'n prega 'l rossinyol:
—No 'm tallis, no, Maria,
los peus fins á genoll,
no 'm tallis, no, Maria,
les ales fins al coll
que tinch fillets que 'm creixan
y d' un te 'n faré dó.—
Maria diu llavores:
—Oh, rossinyol xamós,
ja 't perdono les ales,
les ales fins al coll,
ja 't perdono les ales,
los peus fins á genoll;
cúyda á tos fillets, cúyda,
després pórtamen dos,
l' un que m' adormi al vespre,
l' altre que 'm cridi al jorn.

LA PERDUA

Desde la font á casa,
desde casa á la font,
Neda, la esbelta Neda,
ja 'n pert, per desconsol,
son cintoret de plata,
son fi collaret d' or.

Se 'n torna camí enrera
y encontra un brau minyó:
—Ay, jove, galant jove,
m' hauriau trobat vos
mon cintoret de plata,
mon fi collaret d' or?

—Ay. noya, bella noya,
si jo hi trobat en lloch
cap cintoret de plata
ja 'm torni ¡tandebó!
una serp cargolada
entorn de vostre cos.

Ay, noya, bella noya,
si jo hi trobat en lloch
cap collaret d' or fi
ja 'm torni ¡tandebó!
una serp cargolada
entorn de vostre coll.

MARKO

—Verda bosquina, si m' ho vols dir:
perqué 't mustigas tan dematí,
ó foch ó gebre t' han assolit? —

Verda bosquina respon aixís:

—Oh valent Marko, be t' ho vull dir:
si ja 'm mustigo tan dematí,
ni foch ni gebre m' han assolit;
mes, l'Alarb negre ha passat per mí,
tres encordades du de catius,
l' una tota ella palicarichs,
l' altra tota ella noyes jolius,
l' altra tota ella núvies gentils;

á ton més jove germà hi he vist,
la dels palicars feya seguir,
á ta germana també hi he vist,
la de les noyes feya seguir,
á t' amor dolça també hi he vist,
la de les núvies feya seguir. —
Lo valent Marko dolsament diu:
— Verda bosquina, si m' ho vols dir:
dónchs, l'Alarb negre per hont seguí? —
Verda bosquina respon aixís:
— Oh valent Marko, be t' ho vull dir:
per la dressera de mal camí. —
Marko ja 's gira, s' allunya ardit
per la dressera de mal camí,
ja troba prompte 'ls pobres catius
y al Alarb negre dolsament diu:
— Jo, oh Alarb negre, so ballari,
si vols qu' ensenyi un ball als catius,
los teus dos sabres dexam un xich. —
Ell, l'Alarb negre, hi va consentir,
y 'l valent Marko, sabres als dits,
balla que balla com ballari;
mes, l'Alarb negre 's distreu un pich,
Marko que branda 'ls dos sabres fins
y son cap rinxo parteix pel mitx.
Després deslliura tots los catius
y plegats tornan á son pays.





LO PASTOR FOLL

II



' infelís guardiá que trovaren assesssinat era home d' uns cinquanta anys, de molta alsada; pero sapat y encara vigorós. Tenia la cara bruna, assahonada pel sol y la serena, que tot l' any rebia, puig que 'l moviment de trens per aquella secció sols li deixava sis

horas escassas pera dormir. Era forsós ferne divuit diarias de servey, casibé tot l' any perque l' estat financier de la companyia no permetia posar mes personal y era precis arreplegar totas las micas.

Duya tota la barba, espessa y de pel curta y sota la seva gorra d' uniforme s' hi veyan lluhir un front blanch y una calva, finament acarminats, que contrastavan ab lo seu rostre ferreny combatut per l' intemperí. Lo poch cabell que tenia encara conservava la negror, esceptuant en las polseras que eran ja molt blanquinosas y guardavan armonia ab lo tó cendrós de la poblada barba.

En lo seu port, sempre endressat, en la netedat que 's veyá en la seva caseta, per ell mateix cuydada, ja donchs que vivia sol, se donava á enténdrer qu' era home metódich y diligent y que estimava la seva persona.

Passat del temps qu' havia d' estar format prop del pas á nivell pera custodiar lo pas dels trens y del que, un dia qu' altre, especialment los diumenjes, á ratos perduts empleava en endressar la caseta y conreuhar lo seu hortet; lo restant del dia lo passava cuydant lo tros



que tenia al seu càrrech, inspeccionant ponts y alcantarillas; desembrassant los passos d'aygua y 'ls caminals y mirant los ferros de la via de cap á cap y las sevas junturas; apretant las femellas dels caragols que s' haguessin afliixat y fentse càrrech dels ressalts que 's notessin en la via, pera advertirho al capatás de la brigada, á fi de corretjirlos avants de que prenguessin mes peu y poguessin produhir lo trencament d' una mòlla dels carruatjes ó d' un fusell ó be un descarrilament.

Era un esclau del seu deber. En temps d' estiu, quant la nuvolada feya sentir la seva pahorosa remor y s' acostava entenebrada desplegant llamps y centellas y esgarrifosos trons: tant si era de nit com de dia y encara que fos llunyana la hora de passar un tren, agafava ab desfici'l capot y se n'anava, malgrat la pluja, cap al punt de mes perill, qu' ell ja tenia ben estudiat, tement que la rierada no destruhís algun pont ó terraplé. Aixó ho feya al impuls tant sols dels seus sentiments humanitaris y sabent que tal sacrifici no li havia de portar ni gloria ni profit; y fins que las ayguas minvavan y corrian inofensivas, per lo seu llit natural, no se 'n tornava á la caseta. A las horas solament, satisfet de la seva conducta, descansava de bo y dormia com un sant.

En temps d' hivern no 'l deturavan la neu ni 'l glas ni la furienta tramontana. De nit ni de dia may faltava en lo seu lloch al passar los trens, y si la boyra, germana de la nit, cubria la terra de fosc, redoblava sa vigilancia pera donar als trens las senyas corresponents. Per aixó 'l conductor estranyá no veurel acudir en ausili del tren lo dia en que aquest va deturarse, majorment havent donat la máquina xiulets molt alarmats. Per forsa havia d' estar malalt ó haver suferit una gran desgracia quant ab tal accident no 's notava la seva presència. Per aixó 'l conductor, al véurel estés en la via, en mitj del seu esglay y compassió soptadament va pensar: ¡Vetaquí porque no formava 'l pobre guardiá en lo seu lloch!

*
* * *

Era dels empleats mes antichs de la casa. Va entrarhi quant va comensarse 'l replanteig de la via, pera construhirla; com á peó de la brigada que s' ocupava en dit trevall; y ab ella aná seguint tota la línea de cap á cap. Trevallá després en la construcció en los trajectes mes accidentats de la via; y aixís com lo soldat vell se complau en

contar las batallas en que prengué part y ab lo seu recort y escalf dona color á las sevas narracions y las anima; aixís també lo nostre guardiá, quant per atzar se trovava ajuntat ab alguna de las brigadas á l' ora de dinar, per poch que l' excitessin se posava á parlar dels fets de la línea durant la construcció y allà retreya las caygudas de ponts; las fugidas de terraplens, arrastrats per l' aygua; las ensolsiadas dels terrabuyts y 'l número de víctimas que la argila y 'l predregall varen colgar; la trencadissa y rodolament de rocas que 'l glas feya cáurer sobre la via, que després tingueren que trencarse á forsa de barrinadas; las revoltas de treballadors contra 'ls capatassos y esgarrifosas barallas ahont los ganivets hi desempenyavan lo principal paper; tot aixó ho explicava 'l guardiá ab salivera á la boca porque 'l lloch ahont estava assentada la via era l' únich recó de mon ahont havia viscut y, fora d' aquell rotllo de fets, res mes sabia. Pero lo que com á mes culminant contava, de tot lo que en aquella línea havia succehit, era la espantosa ensolsiada de *Lo Foradada de las Osseas*, aixís anomenada porque, al obrir una de las trinxeras d' aquell túnel, hi trovaren varias capas d' ossos humans, cada sostre de mes de sis pams de gruix; sobre qual troballa deya 'l guardiá, que ni de nom coneixia la historia, ni concebia que 's pogués saber res mes enllá de lo que 'ls avis explicavan, qu' aquells ossos eran de francesos de la guerra de l' any vuyt... L' auditori que tenia no 'l contradeya may sobre aquest punt y quedavan tots convensuts de que aquells ossos eran de gabatxos, com aixís los anomenavan; y fins n' hi havia algun d' imprudent y poch humá que se n' alegrava; pero la troballa de las osseas no era lo que al guardiá preocupava sino 'l fet que ja havem indicat, y qu' are sentirem á contar per ell mateix, reproduhint una d' aquellas conversas que 'n podém dir de sobre-
taula, encara que las tenia, l' auditori de qui parlém, á pla terreno sota l' ample y enlayrat dosser del cel y sense més companyia que la pau y alegria dels seus cors, lo plaher del repós que á l' hora del dinar trovavan y la solemne quietut del desert, que sols per las sevas paraulas y las sevas riallas ó esclamacions era trencada.

Componian la rodona: en Jaume, qu' era 'l nom que tenia 'l guardiá; l' Anton, capatás de la brigada, y cinch peons d' aquesta dels que dos eran anomenats pels seus respectius noms de Xiquet y Puntón. Los altres tres tenian motiu y ells hi estavan conformes porque baix tal motiu responian. A l' un li deyan *Tremp* porque era fill de la Conca; á l' altre *Llarch*, de tant alt qu' era, y á l' altre *Mustela* porque era molt diligent y espavilat.

Pochs dias avants de la seva mort... ¡Pobre Jaume, que lluny la veyia alashoras!...; va sortir de la seva caseta havent dinat y feu via cap al lloch ahont la brigada estava dinant que era en un pla al mitj del camp á l' indret del-mateix tros qu' adobavan. Anava en Jaume boy inspeccionant la via mentres se dirigia cap al rotllo dels seus companys descubrintse de lluny la seva silueta en mitj d' aquell pla tant faltat de vegetació y no accidentat per turons ni per pregonas fondaladas. Duya 'l seu traje de sempre: espartenyas, calsas de vellut de cordonet, brusa blava ab vius vermells en las cosiduras, gorra d' uniforme, també d' un blau fosch, ab midas y nivells brodats á sobre de la visera, com á distintiu qu' usava 'l Servey de dia y Obras á que perteneixia. Sobre á la espatlla dreta, y esgayantse cap al costat esquerre, se li veyia un cordó vermell; groixut com lo dit xich de la ma, ab qual cordó sostenia y duya penjada la corva boscina de llautó, ab la que anunciava, quant venia 'l cas, un tren á la vista, y brillava com un pom d' or cada vegada que, ab lo caminar que feya 'l guardiá los raigs del sol la venian á ferir. A la ma dreta, féntlo servir de gayato, hi duya un mánech de fusta no gayre groixut, ab una banderola á cada cap: la una vermella, pera fer senya al tren que tingués de parar, y l' altre verda pera marcar la precaució. Las duas banderolas anavan aplegadas en los extrems del mánech y estavan cubertas cada una ab la seva bosseta, com la funda d' un parayguas.

D' un tros lluny van ovirarlo 'ls de la brigada, y l' Anton, que quant no era l' hora de trevallar tractava als seus peons com á amichs y s' hi mostrava franch y alegre, va dirlosli:

—Apa, noys, no vos hi ajegueu avuy á trencar la son, perque ve en Jaume y 'ns contarà alguna cosa de bó.—

—Jo, senthi ell, no dormiria may,—digué 'l Mustela y, dirigintse al Llarch, que ja estava ajegut sobre la manta que li feya de jas:

—Alsat, Llarch, que si li sents contar lo de *la mina de las osseras*, ab la por qu' agafarás t' escursarás ben be de mitj pam y serás com l' altre gent.—

—Ja l' escoltaré mitj ajegut y aixís estaré á l' alsada vostre,—va di 'l Llarch boy campetxano y, sens volguer un bon xich epigramátich.

Lo Xiquet estava xerrtcant y, mogut per lo que 's deya, va escur-

sar un poch lo trago y tot cargolant la xeremina de la bota de cuyro ahont duya 'l vi, digué, ab la major formalitat:—En Jaume es un trunfo pera contar rondallas.—

—A mi m' agrada molt lo de las osseras—digué 'l Punton.

—Es qu' aquesta no es cap historia, saltá l' Anton, sino que es veritat.—

PAU SANS Y GUITART.

(Seguirá.)





LO CANT DEL CATALÁ

I

Entre las onas del mar, saladas,
salta la nau
Roncan calderas, rodas voltejan
dringan los malls.

Brunzint traspasan locomotoras
serras y plans
Y 'l terratrémol, lo cant domina
del catalá.

II

Jo so la forsa
jo só l' enginy,
de Catalunya
só 'l valent fill.

Raso montanyas
adorno 'ls plans
só 'l que anomenan
brau catalá.

Servo l' herencia
que m' han deixat,
¡visca la Patria!
¡visca 'l treball.!

III

Si he nascut en la costa bonica
passa 'l mar sense por mon baixell;
si en ciutat populosa me trobo
be prou feyna me dona 'l teler.

Si dels valls veig lo sol, quant se colga
la llaurada y la fanga es mon pler
si en los monts m' han donada la vida,
la destral ja me dona que fer,

IV

No hi ha en lo mon cap feyna
que no conegui jo,
per xo sempre se 'm troba
por tot 'hont brilla 'l sol.

En qualsevulla terra
trevallo ab fé y bras fort
¡Jo so cosmopolita,
per trevallar tant sols.

Estimo á Catalunya
com estimarse 's pot
si may veig que perilla
per ella soch lleó.

Faig armas de las eynas
murallas del meu cos
y moro si no guanyo
y admiro aixís al mon.

V

Só 'l valent fill de Catalunya
faig gran la mare ab mon treball
lo caduceu del Deu Mercuri
es lo meu sceptre mes preuat.

Goberno ab ell per l' ample terra
ab ell governo l' inmens mar
y enbadalit lo mon al véurem
diu acotxantse á mon devant.

¡Gloria 'l que passa
que 's catalá!
¡Gloria per l' home
que 's lo treball!

TEODOR VIDAL.





LO PASTOR FOLL

(Continuació.)

—Jo, digué 'l Tremp, no més - li he sentit contar las barallas de la *Cantina de l' Esparver*, qu' era en aquest tros de la via, quan la feyan, y es allà ahont diu que l' amo de la cantina era un esparver de bo, que partia las entranyas dels trevalladors perque 'ls enterbolia de cap y 'ls amarrava á la maligna cadena del joch.—

A tot aixó, En Jaume ja era aprop, y, com si li dolgués deixar la via, qu' era 'l seu ser, mirava y remirava las femellas d' una juntura de rails, y las tocava pera veurer si n' hi havia cap qu' estés poch acollada.

—Jaume!, li cridá l' Antoni; acostat, tot es fort, qu' aquest mati jo mateix ho he repassat.

—Ja m' ho semblava qu' hi havias fet alguna cosa, digué arrivant en Jaume; perque aquesta junta no era prou católica y m' ha fet estrany no trovarla fluixa.... He pensat: déixam anar á veurer aquells, y de pas me l' he mirada. Déu vos quart y bon profit, digué saludant á tota la comitiva.

—Salut, Jaume, responguéren tots.

—Té, beuhi un tragué, digué 'l Xiquet, allargantli la bota y descargolant la xeremina.

—A la teva salut, respongué eu Jaume; y deixant per un moment lo bastó de las banderolas, prengué la bota y mirá un bon ratet fixo al cel, rehent la vida que donava 'l rajoli que d' aquella sortia.

—Aquesta bota es un poch carlina, Xiquet, li digué tornantli: pero no hi fa res perquè te bona ànima y deixa un bell caliu per tot lo cos.

—Ara que 'ns vaga una mica, digué l'Anton, avans no sia l'hora de tornar á la feyna, podrías contarnos algun fet dels que tu saps.

—No tinch gayre temps, respongué 'n Jaume, perquè aviat será l'hora de passar lo tren de carga. —

L'Anton mirá 'l rellotje, y digué:

—Encara falta una hora. Au, esplicans alló de la *Foradada de las osseras*. Mira, aquestos minyons quan t'han vist de lluny, ni ménos han volgut fer una mica de mitjdiada pera poguerter escoltar.

—Valdria més que dormisseu, tontos, que no pas sentir á contar aquellas llástimas....

—¿Qué hi erau, vos? preguntá 'l Llarch.

—¿Si hi era? respongué en Jaume encarantse vivament ab lo Llarch. De l'un cap de via á l'altre no hi ha passat una rata que jo no l'haja vista. Veyéu si hi era, que va ser un miracle com no vaig deixarhi 'ls ossos.

—Au, explicat, digué l'Anton, y tu, Llarch, no surtis ab ciris trencats. —

Lo Jaume, boy dret y recolzantse ab lo bastó de las banderolas, va comensar la seva narració:

—Era per la vigília del meu sant, y encara estan plens de vida 'l dia d'avuy alguns dels companys qu' ab mi treballavan allavors y podrán dirvos si 'l que jo conto, fil per randa, es ó no la pura veritat. Eram á la vigília de St. Jaume, á n'aquesta hora, si fa ó no fa. La tarde era xafogosa, y quan várem ficarnos á la mina, los uns pels pous y 'ls altres per las bocas, se sentia al lluny la remor dels trons y tots prevéyam una próxima tempestat; pero com que trevallávam á xopluch, várem ficarnos tranquils á sota terra á continuar lo nostre treball de taups, ó, millor diré, de pobres diables del bras més baix... ¿No hi heu treballat may en cap foradada?

—Cap d'aquestos hi ha treballat, ni jo tampoch, digué l'Anton.

—Donchs no sabeu lo que son las penas de l'infern, ni las del purgatori, ni la foscor dels llims, ni podeu conèixer lo qu' es la gloria del cel, porque, quan t' estás á sota terra, anyoras tant la llum del sol, com anyoras la salnt aixís que 't falta; y quan surts d'aquella feréstega cova y 't volta la claror, los raigs del sol te semblan d'or, y si poguessis los xuclariás....

Allá dins de la mina hi trevallavam á centenars d'homens: qui ab barrinas, qui ab picots, que ab palas; y de més á més hi havia una

brigada que 's cuydava de carregar los vagonets que duyan la desferra fora la mina, corrent sobre una via molt estreta que s' anava flicant per la fosca endins tant com la mina s' allargava.

Per cada cap de la foradada 's feya 'l mateix treball, sino que encara no estava tota oberta. Hi havia un gruix de rocas molt fortes que encara era, la menos, de cent passas, y aquellas penyas eran las que tiravam á terra, ressonant los cops de las barrinas de l' un cap á l' altre, que semblava, Déu me valga, que 'l mon s' ensorrés ó be qu' eram á sobre d' una cova de presidaris, que ab los seus mateixos grillons truquéssin en las parets que 'ls lancávan.

Allá n' hauriau sentit de cansons y de follias de tota mena. Casi be tots éram catalans; pero també hi havia alguns castellans de la part d' Aragó y molts viscachins, que ténen una llenga molt entravessada; y també hi havia francesos y d' altres nacions.

Quan sou á dins de la mina, no solament anyoreu la claror, sino que també anyoreu lo vostre poble, com si estessiu á dins d' una presó y tothom s' esbrava cantant les cansons de la seva terra....—

Aquí 'l Xiquet va interrompre la narració, dihent ab tota formalitat:

—Las cansons fan amorosir la fadiga del treball, y hoy cantant, lo temps dolent passa més depressa.

—Allá dins ho hagueras vist aixó de bo, seguí en Jaume. De cada colla surtia la seva folia, y, mateix que 'ns ho haguéssim dit, no 's posava á cantar l' un sense que hagués acabat l' altre, tal com fan á vegadas los galls; y haguereu sentit las martelladas de las barrinas qu' agafavan un compás igual y viu y feyan molta feyna. Semblava, Déu me valga, que tots plegats nos haguéssim tornat una mala bestia ab urpas d' acer y ulls de foch y qu' anava furgant y gratant la terra pera trovar alguna cosa pera apayvagar la fam.

—Ja ho pots dir, Déu m' arrejudi, que furgavau, va dí 'l Mustela, y que furgavau pera apayvagar la fam; perquè un treball d' aquesta mena, mala negada 'ns ofegui, no 'l pot fer sino gent com nosaltres, que no mes tenim que 'ls brasos pera treballar y l' ánima pera perdre.

—Y encara Déu n' hi dó, digué en Jaume; porque has de contar que sense haver fet aquell treball, no veuriam are passar los trens que xiulan, Déu me valga, com serps calentas y 'ns desvellan, pero que á tots nosaltres y á las nostras familias nos fan guanyar lo pa

Allá dintre 'ns estávam treballant. á més y *andá* sens fer esment de la desfeta de llamps y trons que teniam al damunt nostre y no 'ns en adonàrem fins qu' un remoli de vent, que llensava fret y humitat,

entrà de sopte dins de la mina y va apagar tots los llums. Al mateix temps, un tro esgarriós va ressonar en tota la foradada que fins á las rocas va fer tremolar, y, prop de la boca, á la part ahont nosaltres treballávam, l'aygua s'estimbava á torrentadas dintre de la rasa, que en pochs instants portá un riu dintre de la gola embussada de la mina, y, quant várem adonarnos d'aquell ayguat ja á molts no 'ls hi era possible surtir del cau ahont l'aygua 'ns tenia presoners. Allá n'hauriau sentit de crits de ¡Misericordia! ¡Pare! ¡Mare! Esposa! ¡Fills de las mevas entranyas!... Valia mes morir que sentir los planys dels que patian y no poguerlos donar socors....

Jo treballava ab la meua colla prop de la entrada, ahont la mina era més ample y no hi havia tan' tou d'aygua; ab tot várem haver de surtir nadant, cuydantnos los que 'n sabiam, de sostenir als altres, y aixís, com aquell que 'ls remolca, 'ls duyam fins á lloch segur, y tornávam á cercarne d'altres. Aixís várem salvarnos una trentena d'homens, los únichs que quedárem vius dels que trevallávam en aquell costat de la mina.

—¿Tots váren mori ofegats?

—¡Oh! si no hagués sigut més que per l'aygua, ray! Enfilantse per los pous ó nadant, y ajudantse 'ls uns als altres la major part, y potser tots, s'haurian salvat; pero és lo cas que, de resultas de l'ayguat hi va haver una horrorosa ensorrada dins de la mina. L'aygua que la terra havia anat engolint, va desgavellar lo lligament de las rocas que feyan la volta de la mina y un gran tros d'aquesta s'enfonzá, ab un terratrémol més fort que 'l soroll dels trons d'aquella malastruga turbonada.—

Aquí trencava en Jaume la seva narració pera no parlar de la obra de caritat qu'ell va fer amparant á la filleta d'un germá seu, que, per esser viudo, quedá la pobreta orfa de pare y mare. En Jaume se l'afillá y també va posarse á casa á la velleta de la seva mare que vivia també ab lo seu germá, arc difunt, puig que era lo més gran. A totes duas va donar posada en la reduida caseta d'aquell desert, que encara que reduhida, era prou gran pera servir de mantell á la caritat, com lo rústich cor del guardiá era prou noble pera imposarse voluntaria y generosament obligacions, tant més meritorias, en quant lo sou que guanyava era en extrem reduhit y penosament afanyat.

PAT SANS Y GUITART.

(Seguirá.)



À LA SENYORETA D.^A DOLORS RUBIÓ Y RABASSÓ

ab motiu d' ésser proclamada *Reyna de la Festa*
en la diada de la repartició de premis del primer Certámen científich literari
d' aquesta Vila.

Semblant á la violeta que naix per la floresta
y encesa com la rosa oberta al raig de Abril,
fent coro ab los aplausos las notas de la orquesta,
avuy t' han proclamada per *Reyna de la Festa*
pujante al camaril.

Guarnida de tapissos la sala sobrehixia
de llum y esplendidesa, allí lo Gay Saber
de mil variats conceptes sas formas revestia
y ton somriure verge que l' acte presidia
li dava mes valer.

Com cal á una Regina y en terra catalana,
hont lo saber y 'l mérit no restan órfens may,
premiaries a la Ciència qu' ab sos invents se ufana,
á l' Art que de poesia y ritme s' engalana
y que omplen junts l' espay.

Y desd' qui n' ha cantadas las glorias de la terra
á qui ha sabut lloarne la Santa Caritat;
desd' qui ha descrit als héroes occits allá en la guerra
fins qui ha resolt problema qu' al feudalisme aterra...
tú premi 'ls has donat.

Cap véu de dissonancia: cap nota que no afina
 ha tret d' aquesta festa lo séu explendent brill,
 que l' art ab la bellesa atrau sempre y domina;
 per 'xó t' han escullida avuy nostra Regina
 perqu' ets de gracia espill.

Senyala, donchs, la diada d' avuy, dónali ayre
 ab la escayenta roba que has volejat arréu,
 ab ta mirada tendre anima 'l séu escayre
 y endolsa lo séu fondo ab l' amorosa flayre
 que surt del llavi téu.

Aquells que ja 't coneixen avuy ab goig t' admiran,
 los qui á primera volta t' han vist s' ha encantat,
 las liras dels poetes també per' tú se inspiran
 y 'ls llavis qu' ab tú parlan y 'ls ulls que vers tú 's giran
 també s' han encisat.

Recull, donchs, las paraulas y esguarts qu' en aquest dia
 t' endressan, assolinte, los téus admiradors,
 encércels, amorosa, ab llas de germania
 y guárdals com corona de bella poesia
 y com ramell de flors.

Tothom vol senyalarte, ningú ton nom refusa,
 d' avuy serás la neta dels Génis del Parnás;
 y quan cerquin los poetes per son estre una musa,
 sortint á llur encontre, entre alegre y confusa
 també 'ls inspirarás,

Reboll, per Gaya Ciencia, de la Clemencia Isaura,
 imita los grans actes de sa generació,
 ré hi fa que ans se diguessin Beatriu, Elissa ó Laura,
 lo sol que vá embellirlas avuy ton rostre daura
 desd' dalt son horisó.

Per 'xó avuy te saluda ab goig la vila entera,
 tant los senzills trovayres com los fermes pensadors,
 poetes y prosistas que 't prenen per senyera,
 y tots estant dient al véuret falaguera
 qu' ets *Reyna* de las flors.

¡Oh, si; pomell ó joya, vestal, musa ó regina,
poncella á mitj desclóurer ó bé jardí encisat...!
accepta ab ton cor verge y ab la gracia de nina
aquestos pobres versos que son com flor bosquiaa
cullida pel Jurat.

JOAN RAMON Y SOLER.

Vendrell 27 Juliol de 1887.





AL AMICH PERE FALQUÉS

AB MOTIU DE LA MORT DEL SEU NEN

¿Ploréu per qué dins la caixa
mort y fret l' han col·locat?
¿Per qué la gola d' un ninxo
famolenca se 'l dragá?
¿Per qué vos diu l' anyoransa
que may més no ha de tornar?
¿Per qué anyoreu las caricias
qu' ell vos feya á cada instant?
¿Per qué os apar que á tot' hora
sentiu sa veu com avans?
¿Per qué 'l vuyt que al cor os deixa
ja res lo pot omplenar?
Si 'l plor en aquellas horas
vostres ulls no hagués cegat;
si 'l dolor la llum del dia
no hagués anat apagant,
hauriau vist que al tancarne
la caixa hont sigué posat,
eixint d' ella y batent alas
vá fugir amunt, volant!
Y sonriguent ab dolsura
va cridaus baixet, tot baix,
y ab sas manetas bufonas
petons anava tirant.

8 Agost 1887.

EMILI COCA Y COLLADO,



LO PASTOR FOLL

(Continuació.)

*
* *

A mitja tarde del dia en que s' ensorrà la foradada de las osseras, ja tot estava sossegat. Les núvols estavan apilonats detrás de la serra encavellantse les uns sobre 'ls altres, com si volguessin mirar per sobre las espatllas de las montanyas l' estrago qn' ells mateixos havian comès. Lo sol los feria de plé a plé y llensavan una resplandor lluminosa, com si s' haguessin vestit de gala. Lo mateix sol semblava més brillant y esplendorós que de costum, com si volgués donar més relleu á n' aquella escena de desolació que li recordava la tremenda guerra dels elements en las remotas centurias. L' ayre era puríssim y de tant en tant se movia sols aixecant un suau oretj qui ajudava á las tremolosas fullas dels arbres á espolsarse l' aygua que d' ellas queya en abundosos degotalls; y per sobre las hervas, encara arraulidas, corria afanyada pera trovar lo seu desitjat repós.

Tota la encontrada torná á animarse: mils cascates se improvisaren que llensavan una armoniosa y atractiva remor; los xaragalls donavan vida á las montanyas ab la seva animada bellugadissa y cada riera era una reyna crescuda de vanitat y temible, perque corria fora de mare y desbocada. Las aus, revingudas de l' espant que las tenia esporuguidas, deixaren los xapluchs qu' havian trovat devall de las rocas, ó hé dins de las esplugas, y tornavan á voler y á cantar, ja olvidadas del seu perill. Tot sonreya, tot se revifava, tot tornava al seu centre na-

tural; sols la fredor de la mort; que tenia posada en lo sotragat y aspre pa au de la mina, contrastava horrorosament en aquell cuadro de la animada naturalesa.

Aixís que la gent de l' altre extrem del *túnel* tingueren esment de lo que passava, acudiren al lloch de la desgracia ab tota mena d' eynas y 's posaren á treballar ab febrosenca activitat pera desviar las ayguas y remourer pedras y terras, á fi de veurer si podían salvar algun dels que quedaren soterrats; més lo treball per desgracia no fou profitós; sols vá servir pera confirmar lo que tothom ja pressentia. Exceptuant lo guardiá y 'ls de la seva colla, que ja 'ns digué ell mateix com varen salvarse, tots los demés moriren; los que no quedarén aixafats pel pedregall moriren ofegats...

Un verdader exèrcit de treballadors, vá concentrarse en pocas horas en la Foradada de las Osseiras. De més, á més, dels que ja hi treballavan, ab los correus qu' ells mateixos enviaren per cada part de la vía y fent maniobrá 'l telégrafo elèctric, dels dos extrems de la línea vingueren trens d' ausíli, ab personal de tota mena d' oficis. Vingué també personal de Sanitat, organísat per la Companyia, ab tota classe d' aparells pera trasportar ferits y pera fer la primera cura dels que 's troessin encara vius. Desgraciadament no tingué qu' aplicarse cap, y 'l treball dels metjes se limitá á curar espants y dolorosos accidents de las personas allegadas á las familias de las víctimas, y als amichs y gent de tota la rodalia que, al escamparse 'l crit d' aquella horrorosa ocurencia, tothom vá deixar la feyna y acudí á veurer lo trist spectacle de la foradada.

Quant la Siseta, la neboda d' En Jaume, tot just havia complert dotze anys, vá morir la pobra de la seva avia y alashoras, trovantse encara en los confins de la infantesa, tingué que cuydar al seu oncle y basquejar perque tingués á punt, á las horas precisas que 'l servey permetia, tot lo seu menester de menjar, y després pera tots los arreglos de vestir y de la casa, que, encara que petita y d' habitants tant reduhida, era prou gran pera omplir d' ansia y de neguit á un ser tant tendre que semblava qu' havia vingut al mon pera viurer en perpétua orfanesa. Aixís meteix ho sentia y 'n tenia compassió En Jaume, y, esgarriantse al pensar lo que seria de la seva pobre Siseta, si éll faltés, aixís qu' hagué complert los divuyt anys determiná casarla ab un minyó d' una de las brigadas que per allá solian treballar, orfe també de

resultas de la ensolsiada de las osseras y fill d' un amich seu. Feya pochs mesos qu' eran casats, y, per haver ascendit lo nebot politich á capatás, tingué d' anar á viurer molt lluny d' aquella secció. Per aixó En Jaume vivia sol quan, ab tant horrorosa violència, lo sorprengué la mort. Tot lo seu afany era poguer tornar á viurer ab los seus nebots; ab tal desitj havia solicitat lo traspás al lloch ahont élls vivian, y ab gran satisfacció, al cap de pocas setmanas d' haber enviat la seva sollicitut, rebé la carta següent, firmada pel seu nebot:

«Apreciat oncle Jaume: M' alegraré que al rebre aquesta carta esteu en cabal salut, com es la meua y la de la Siseta, gracias á Deu. »Sabreu qu' ahir va passar per lo meu tros don Mariano, nostre principal á qui Deu conservi la vida molts anys pel seu be y 'l de tots nosaltres, y 'm va dir que ja teniu la caseta que demanareu y qu' un dia d' aquestos rebereu lo nombrament firmat per' ell mateix.

»Alabat sia Deu!

»La Siseta está boja d' alegría porque, com la caseta que vos donan se pot dir qu' es tocant á casa, la Siseta meteixa os podrá cuidar. Ja te pensat de quina manera os arreglará la barraca y tant bon punt sabrá que teniu lo nombrament anirá á netejarla be y á embanquinarla porque al arribar ho troveu tot ben amanit. A Deu siau, salut, recados de la Siseta y disposeu de vostre nebot que os estima.»

A n' aquesta carta hi acompanyava una postdata, encara que no anava precedida de las iniciales P. D. que s' hi sol posar; pero que 'l nebot cregué necessaria, com pera donar un grau més de seguretat de la seva procedencia. La postdata deya aixis: «Aquesta carta la reberéu de mans del maquinista *Jaume Negre*, que fa demá 'l tren de carga que va amunt.»

En efecte, 'l dia á que feya referencia, á cosa de mitj dia passá pel pas á nivell del nostre guardiá 'l tren de carga conduhit pel *Jaume Negre*. Aquest d' un tros lluny va traurer lo bras per la barana que donava al costat ahont lo guardiá estava formant, y aviat va veurer aquest la blancor del plech que conceptuá que pera ell anava. Lo maquinista llensá ab destresa 'l plech, porque no caigués sota las rodas; saludá al guardiá, senyalantli al mateix temps lo plech que llensava, y 'l *Jaume* li respongué al saludo ab un moviment de cap y una rialleta de satisfacció, pero sense perdre ni un punt la actitud oficial á que l' obligava 'l reglament al passar un tren. Aquest atravessa ràvent, com l' ombra d' un núvol, y en *Jaume* no per aixó aná á recullir la carta desseguida, sino que desplegó la banderola vermella pera

cubrir lo tren, y en tal actitud estigué fins que va veurer allá al lluny, després del pas d' uu terra buyt en curva. la fumera de la locomotora. Alashoras aplegá ab calma la banderola sense perdrer de vista al tren, cual remor ja no 's sentia, y ab la mejor ansia y vivesa aná á recullir la carta que conegué desseguida, per la forma del plech y per la lletra, qu' era del seu nebot, y assentat sobre una fita del pas á nivell, se la possá á llegir,

Lo coi se li ompli de satisfacció y d' alegría y dels seus ulls brotaren dolcíssimas llágrimas al veurers tan estimat pels seus nevots. Tota la tarde va passar amunt y avall per la via, com si volgués esbravar-se, y al mateix temps mirava tots los detalls pera poguer entregarla neta de tota mena de faltas. Dos dias després rebé 'l nomenclament y l' orda de passar á la nova caseta al cap de vuyt dias. Aixís ho escrigué als seus nebots y aquestos y ell esperavan lo dia del tras-pás ab la més afalagadora esperansa; més un d' aquells dias va ocórrer la fatal desgracia del pobre Jaume.

Ni tan sols la ditxa d' aquell pobre infelís, reduhida á un cércol tant petit, pegué realisarse en aquest mon, posada del desengany y misteriós palau de la miseria y del dolor.

PAU SANS Y GUITART.

(Seguirá.)





LES GLORIES DE VALENCIA

Ductosa, conmoguda, capficada,
Viuda afligida y mare esperansada,
Está la Reina en su cadira d' or;
Canten los trovadors les patries glories,
Y ella, escoltant les épiques histories,
Estreny al Rey-Infant sobre el seu cor.

Entre l' estol dels inspirats poetes,
Busquen les nines de sos ulls inquietes,
Hon la bondat entre 'l dolor mitg-riu,
Als de cançons pera ella mes gustoses,
Y ab paraules sentides y amoroses,
«Canteu las glories de Valensia, els diu.

«Parleume dels seus horts, hon may s' acaba
L' esplet primaveral: de sa mar blava:
De son cel lluminós y transparent;
De sa historia, brillant com jorn de festa;
Dels prodigis del Rey de la Conquesta;
Dels miracles del pare San Visent.

«Parleume de les moltes obres bones
Que donen á sos fills santes corones;
Del hórfens y dels folls aconhortats;
Parleume de la Verge, á qui m' ampare,
De la Mare de Deu, que es també mare
Pera tots los que estem desamparats.»

Digué la Reyna, y de sos ulls despresa,
 Una llàgrima, en foch d' amor encesa,
 Rodava per ses galtes de blanch llir.
 Un trovador tot coronat de roses,
 Les cordes de la citara armonioses
 Puntejant com Orfeu, comensá á dir:

—«Com la gentil sirena que á la vora
 De la mar, que l' aclama per senyora,
 Entre perles y flors s' ha recolsat,
 Dorm Valensia en la platja llevantina,
 Y son front hermosíssim illumina
 Lo raig primer del sol enamorat.

«La guarden dos jagants. Penyacolosa,
 Que ab corona de boyra tenebrosa
 Ciny lo tosal rugós, cubert de neu;
 Y el gran Mongó, la resplendent montanya
 Que 'n lo lluminich ether lo cap banya
 Y en l' ona clara de la mar los peus.

«Dos rius, amants de s' agraida terra,
 Volquen per ella en la lluntana serra
 Entre alegres pinars, les urnes d' or:
 Lo Júquer brau, que ab amorosa furia
 S' esparrama en sos camps; y el noble Turia
 Que á ses plantes rendit, desangrat mor.

«¡Valencia meuha! ¡Ramellet de Espanya!
 Sols ta grandesa á ta hermosura guanya;
 ¿Qui contarà tes glories punt per punt?
 Quant l' auba apunta de la patria historia,
 Ya espanta el mon, com ta millor victoria,
 La flamerada inmensa de Sagunt.

«Per tú, lo glabi venjador trencaren
 Los guerrers lusitanichs, y penjaren
 L' escut en ton verger anyoradis;
 Y l' alarb, oblidant en tes riveres
 Los óasis d' acacies y palmeres,
 Trovó en tú son fantástich paradís

«Veente en sos brassos afligida y bella,
Lo Cid Campeador, sol de Castella,
Vingué á lliurarte del injust afront;
Tú fores sa gloriosa desposada:
Nostre Jaume, lliurante altra vegada,
La corona real cenyí á ton front.

«Posá en tos muscles, pórpora del poble,
La gramalla civil: en ta má noble
La senyera triunfal del Rat-Penat;
En ton gran cor la imatge de María,
Y en tos bons furs un manament que dia
«Virtut y lley, justicia y llibertat.»

«Ciutat ditjosa y mare benhaurada,
Deu t' ha fet la mercé que més t' agrada;
Te otorgá illustres fills, dignes de tu;
Y pera fer tes glories més completes,
Sabis y sants, artistes y poetes,
Son or tots porten al capdal comú.

«Sa inteligencia te doná Lluís Vives;
Sa inspiració Aussias March; Juanes les vives
Llums del art ideal, que adora y creu;
Son civich heroisme Vinatea;
Jofré sa caritat, que fort el fea;
Ton sant Apostol lo temor de Deu.

«¡Cuánt gran en ton passat vuy te contemple,
Agenollada dintre 'l gotich temple,
Pactant tes lleys en respectades corts,
Donant joyels als trovadors gloriosos,
Filant l' hebra sutil dels capells rossos,
Cullint sucrenyes fruytes dels teus orts!

«Gotjosa, culta, artistica, inspirada,
Corrias á la festa, enjoyellada,
Repicant viva lo moresch tabal.
Iglesies, llonges y palaus basties;
Y per nunciar al mon tes alegries,
Lo Micalet alsabes colosal,

«Mes, quant sonaba la clamor de guerra!
Quant invadia ta volguda terra
Y ta llar profanaba l' estranger,
Per despertarte, y en ta má nerviosa
Posar de nou la espasa victoriosa,
Prou era 'l crit d' un pobre palleter.

«¡Guarda sempre, Valencia en tes entranyes
Eixe foch ben encés! Pera que guanyes
Igual victoria en guerregar millor,
Te presenta la pau ses armes noves:
Munta al carro encantat, que llest ja troves,
Y corre á la batalla sens temor.

«Derroca els murs, les serres aportella;
Clava en l' erial perdut fonda la rella;
Busca el riu dins les roques amagat;
Llanse á totes les mars naus voladores;
Fes rugir les triunfals locomotores
Baix l' arch gloriós del tunel asombrat.

«Y quant los himnes de victoria cantes,
Quant los quatre elements besen tes plantes
Exclaus somesos y titáns vensuts,
Deposita els llorers als peus del ara;
Alsa ton rostre, illuminat encara
Per la fé antiga y les natals virtuts.

«Y vorás, allá dalt, reina y senyora
Dels ángels, á la Verge, triunfadora
Del ducte. y del pecat, y del infern,
Que per tú baixa 'l front adolorida,
Y com mare amorosa te convida
Ab la esperansa del repós etern.»

Callá el poeta, y en la volta blava
Que son secret dijós li revelaba,
Clavá la Reina son esguart sen por:
Brillá en sos ulls la llum d' alegría,
Y al Rey-Infant, que contemplantla 's ria,
Bresá gotjosa, acaronantlo al cor.

TEODOR LLORENTE



EN ZIM-ZAM



LLÀ, al peu de la mar rondinadora, després de feta la subasta del peix que plé de vivor y lluhent com la plata, ab esmalts blavenchs, salta per dintre 'ls coves y las paneras anyorant l'aygua salada, s'aplegan á la sombra de la barcaassa, los uns assentats y 'ls altres mitj ajeguts, al voltant del mes vell de la colla, los parents y 'ls amichs pera reposar de las fadigas de la pesca.

Quin grupo més interessant forman aquells pescadors ferrenyos de cara á totas horas, valents enérgichs dintre la mar y carinyosos y alegres en terra! Bon quadro pera un pintor de marinas: bonich assumpto pera un poeta inspirat y entussiasta pera las costums y 'ls tipos populars!

Lo sol cau de plé sobre la ja caldejada platxa: lo lleveig rissa las onas que s'aconsegueixen las unas á las altrás; las gabinas atravessan l'espai interrompent de sobte 'l vol pera deixar-se caure com una fletxa sobre las ayguas pera fer presa en lo peix que massa confiat en sa lleugeresa s'entretó ran de la superficie; mar en dins romp la igualtat del horisó la silueta d' alguna nau que vá de viatge, ab las velas desplegadas; alguns pescadors estenen damunt lo sorral la xarxa encara humida pera que 'l sol l'assequi y com á march de tan bonich quadro la vila assentada pe 'l llarch, ab sas casas blancas y ab lo punxagut campanar destacantse davant las montanyas plenas de frondosas arbredas y ben conreuadas vinyas, per un costat, y per l'altre la mar y l'horisó confonentse al lluny com germans que no poden pas deixar-se may. Y pera treure 'l sabor d' antigüetat de la vida marinera,



que sense transformacions de cap mena passa anys y segles sempre ab las mateixas costums y ab los mateixos treballs, los progressos moderns hi portan á totes horas la majestuosa locomotora, arrastrant amunt y avall á la generació viventa, deixant en clapas boyrosas l' alé del vapor y ferint ah sos xiulets la quietut y 'l silenci de la comarca com pera despertarla del ensopiment voluptuós ab que la condorman las brisas sal'trosas.

Al redós de la barcaassa apuntalada de la proa y de la popa, ab la entena de la vela llatina desguarnida, com pera descansar ab més desembrás de la abundosa pesca de matinada, s' hi aplegan los que la tripulan, escoltant al més vell de tots que ab la pipa encesa á un costat dels llavis, llesant glopadas de fum per nas y boca, ab la fruició del que assaboreix lo mellor de sos gustos, esplica ab accionats resolutos alguna de las més interessants aventuras de sa vida marinera.

Tots poch més ó menos vesteixen lo mateix trajo blavós compost de amplas calsas arremangadas que deixan veure mitja cama y 'ls peus descalsos, brusa oberta del pit que tapa una samarreta llistada de blanch y blau tan justa que 'ls hi dibuixa sa desenrotllada musculatura y 'l cap cubert uns ab gorras de seda ja deslluhidas, altres ab mocadors que hi duhen lligats y alguns ab barretinas muscas curtas que millor semblan casquets llarchs.

Lo qui té la paraula y d' ella pendent la atenció de sos oyents, com ja hem dit es lo més vell del grupo y aixís ho demostren las arrugas de sa cara y 'l blanch sota-barba que sembla esser lo distintiu de la gent de mar.

Es en Zim-Zam; motiu ab que tothom lo coneix y de segur que fora de sa familia, si algú volgués sapiguer de cert lo seu nom veritable, hauria de recorre als llibres de la parroquia ó á las fullas del Padró arxivadas á la casa de la vila.

En Zim-Zam es lo tipo més popular de la vila; ningú ha navegat mes que éll; ningú sab tantas rondallas ni historias de mariners y pescadors; ningú ha fet més prometensas, ni te cap home de mar tants *exvotos* com éll colocats en las hermitas y santuaris, puig no n' hi ha cap á Catalunya, que no tinga un testimoni ó altre de la vida del nostre héroe.

Ell ha estat per totes parts del mon, ha atravesat tots los mars á tots vents; s' ha barallat ab piratas, ha naufragat cinquanta vegadas; va ser al Callao ab en Mendez Nuñez y fins s' ha vist rifat una vegada que perdut ab altres companys abordo d' una balsa, feya set ó vuy dias que havian consumit tots los queviures.

Y tot aixó ho conta ab un desprendiment tan gran, que sembla que per ell no tinga cap importancia y sia lo més natural del mon.

No hi ha pas cap altre home que apesar de sa honradesa y son innegable amor á la dona y als fills, los hi hagi fet passar més angonias y trastorns, pero no per sa mala conducta, que com ja he dit, es l'home més honrat y més de bé de la terra y del mar, sino perque podent viure tranquil essent un dels millors patrons de la costa, ha preferit sempre embarcarse pera fer llarchs viatjes, passant á voltas mesos y mesos sense que ningú sapigués ahont era ni ahont parava.

—¿Sabeu per qué m'agradavan tan aquestas calaveradas? diu quan ho explica. Donchs ho feya per lo goig del retorn. No hi ha res més bonich que tornar á veure la patria després de molt llarga ausencia y assaborir la ditxa del amor de la familia, demostrat ab las manifestacions d'alegria que tan expontaneament s'expressan al abraçar al que creyan mort ó perdut per sempre més. Era 'l meu únich divertiment. No ploris, dona, deya á la de casa, lo que has de fer es preparar-te pera una altra.—

Y avuy encara hi fà broma. Quan la veu fresca y aixerida assentada al peu de la porta contemplant als seus entramaliats nets que jugan per la sorra, li diu boy rient:

—Ho veus, dona; aquellas trifulcas que passavas t'han allargat la vida, de segur que á haverme engorronit en los teus brassos ja faria molts anys que fora viudo. Y sabs qui son los que m'han retingut á casa? Aquets alegres xivalets hereus del meu nom, que sembla que m'hagin donat encantarias. Si no fossen ells qui sab ahont fora!—

Ningú diria 'ls anys que té. Es veritat que vá un xich corvo, pero més que per la càrrega de la edat y l'hàbit del treball, sembla que sia un defecte de la seva persona, y de tota sa vida.

Los seus fills prou valdrian que reposés, perque ja saben tan ó mes bé que éll lo maneig de la barca, pero no vol de cap manera escolltar ni atendre tan bonas proposicions.

—No 'm convencereu pas, los hi contesta quan li parlan d'aqueix assumpto: vosaltres me voldriau mort en quatre dias: aixó es un dir. Pero, vaja, no me 'n sé estar. Fins que no 'm podré tenir vull fer del ofici. Só de la mateixa casta dels peixos: si 'm treyan de la mar no hi hauria home per mitja hora. No veyeu que 'l lleveig me fa venir gana y 'l bressolar de la barca m'ajuda á pahir? No 'n parlém més perque 'm fariau creure que 'us faig nosa.—

Y al veure que es impossible desvaneixel d'aqueixa dèria, han acabat per deixar-lo fer y no disgustarlo, perque tenen per lo més gran

honor poder dir que aquell home tan ben conservat y lo més vell de la vila es lo seu pare.

Per aixó los que escoltantlo 'l voltan á la sombra que projecta la barcaassa, se 'l miran ab lo respectuós interés que inspira sempre l' home superior als altres.

Un cop ha terminat l' aventura que 'ls contava entremetj dels comentaris que 'ls seus oyents feyan á lo que acabavan de sentir, un d' aquestos saltá tot d' un plegat:

—¿Y per qué us diuhen Zim Zam?

—¿Que voleu saberho? respongué dibuxant en sos llavis una alegre rialleta.

—Sí, home; aixís acabarem de passar la estona.

—Donchs, escolteu.

Ompli la pipa, hi calá foch ab mistos d' esca, y prenent de nou la paraula, s' expressá aixís:

—Aquest motiu, puig no es altra cosa, lo tragueren al meu pare y jo l' he hereditat ab la mateixa satisfacció que éll consentia que aixís l' anomenessen. Perque verdaderament lo dirnos Zim-Zam, es tan gloriós pera nosaltres com los millors títuls de noblesa, que potser molts que n' ostentan no 'l tenen tan ben guanyat ni merescut com lo tenia 'l meu pare. Haveu de sapiguer, encara que ja ho haureu sentit contar, que per allá l' any 10, los francesos que 'ns volian civilisar assolant aquestas terras y escometent á tiros á qualsevol que se 'ls hi presenti al davant, corrian per aquesta may prou ben ponderada costa catalana com si fós país conquistat. No us diré pas del modo que se 'ls hi feya la guerra. Ja 'us ho podeu pensar: á falta d' instrucció militar y de generals entesos l' enginy y la astucia son las millors armas contra 'ls invasors. Los somatents se reunian, s' amagavan per los llochs per ahont havian de passar los extrangers, y se 'ls hi tiravan á sobre per sorpresa, tal com ells ho havian fet pera entrar á Espanya, y per apoderarse del castell de Figueras. Una vegada que sapigueren los nostres que 'ls generals francesos Saint Cyr y Suchi 's dirigian á la tres vegadas inmortal Girona, ab un numerós cos d' exércit que aguerrit com estava, era capàs fins de apoderarse de la lluna, anaren á esperarlos per los vols del Morrot de Mongat, ajuntantse allí 'ls somatents de Vich, Premiá, Vilassar, Mataró, Caldetas, Arenys, Sant Pol, Canet y alguns altres. No cal dir la feyna que 'n varen fer d' aquella gent gabatxa, que no poguent resistir la escomesa impetuosa dels nostres, no tingueren mes remey que fugir platxas amunt, revenjantse de la derrota ab las donas, los vells y las criaturas indefensas que trobavan per los pobles que 'ls

hi vénian al pas. ¿No es veritat què fa condol veure com fuig un home valent? Figureus, donchs, la llástima ab que 'ls vostres avis havian de veure desbandat aquell cos d' exèrcit, distingit ab tans llores com havian alcansat per tótas parts d' Europa. Lo meu pare que formant en un escamot, pera anar enquietant als francesos, se trobava com aquell qui diu, distret á la platxa en lo moment que 'ls estrangers invadian á Vilassar, se vejé de repent sorprés per tres gabatxos que tingueren la mala idea de volerlo agafar, com se comprén, ab las més malas intencions. No li quedá altre recurs al meu pare, que dirigirse envers al mar, ja que de ferho cap á la vila hauria estat fugir del foch pera caure á las brasas; al esser al peu de l' aygua s' adoná que la seva barca permaneixia alli quieta, amarrada ab una corda á un tascó clavat á la sorra. En un dir Jesús se treu un ganivet, talla la corda, salta dintre la barca y agafa 'ls remis pera anarsen mar en dins, pero 'ls soldats, que per ser tres, semblava que corrian tres vegadas més que ell, tingueren temps d' amarrarse á la nau pera deturarla, però 'l pare pegá tres ó quatre remadas ab tota la seva forsa internantse bon xich endins de las ayguas, de manera que 'ls francesos espantats d' aquella manobra, no tingueren esma pera deixarse anar y foren arrastrats per la barca.

—Ah, bergants! deya 'l pare. Voliau cassarme y heu caygut á la ratera. Si no sabeu de nadar que Deu vos ajudi!

En un dels esforços que pera assaltar la barca feren los francesos, dos lograren ficarse dintre. Lo pare que no tenia altra intenció que apartarse ben lluny de terra, remava cada vegada ab més pressa, aprofitant la estona que 'ls dos soldats s' entretingueren ajudant á pujar al tercer. Ja ho lográ pero fou á costa dels remis, que no poguent resistir la embestida se feren á trossos, escapántseli de las mans y anant á parar al aygua. Al adonarse d' aixó 'ls francesos, se cregueren salvats. Encara que havian tingut de deixar las armas, veyan que eran tres contra un y no duptavan de la victoria.

—Tú 'ns las pagarás totes! deyan ab son llenguatje enrevesat.

Pero 'l pare que en lo poch temps que durava aquella lluyta, havia comprés de quin mal se dolian, se posá dret cama así cama allá d' un dels travessos de la barca y comensá á balandrejarla que á cada moment semblava anés á volcarse. Los soldats, que serian molt bons pera anar per terra, se vejé desseguida que la mar no 'ls hi probava, perque de roigs que s' havian posat ab los esforços fets, se tornaren grochs com la cera, no tenint altre cuydado allavors que agarrarse be pera no caure. Marejats per aquell sacsejament continuat que 'ls hi

enterbolia la vista, se deixaren anar al últim com si estiguessen borralxos al fons de la barca, y 'l pare aprofitant l'ensopiment que 'l seu enginy havia produhit als francesos, y comprenent per lo toch d'arrebato de la vila que la columna invasora ja n'havia sortit fugint dels somatents que s'acostavan, se despullá, se tirá al aygua y nadant se dirigí á la platxa, deixant abandonada per un moment, la barca ab los francesos dintre. Sense dir res als seus companys que al veurel d'aquella manera li proporcionaren unas calsas y una brusa, agafá una altra barca y se'n aná en busca de la seva, recomanant als que, sorpresos, lo deixavan fer, que no's moguessen d'allí, que dintre mitja hora 'ls hi faria un regalo. Ja compendreu en que consistí. Los tres gabatxos foren desembarcats en mitj de la admiració de tot lo poble, y si be 'ls hi volian pendre com á presoners que eran, ell sol volgué decidir de la seva sort. Los portá á casa seva y allí 'ls tingué fins á mitja nit, á quina hora, obrint la porta del carrer, «aneu, va dirlos, aneu; y si teniu la sort de tornar á Fransa, presenteuvos á vostre rey y diheuli que á Catalunya no 'ns fan por ni cinquanta Napoleons, perque quan no tenim armas, ja ho heu vist, posantnos no més cama así cama allá de la barca, y sent zim zam pera balandrejarla, som capassos de vencer á tots los francesos pera tenir després lo gust de deixarlos en llibertat, com jo ja comenso á ferho ab vosaltres.»

Está clar que després aquesta feta la contava per tot arreu y lo que més feya nòtar era lo zim-zam ab que havia conseguit la victòria. Desde allavors li quedá Zim-Zam per mal nom, del qual jo n'estich molt content d'haverlo hereditat y de que aixís se 'ns coneguí á casa nostra. De mals noms com aquest ja 'n voldrian tenir més de quatre, perque adquirít aixís, en defensa de la patria, es lo més bon nom.—

Aixís acabá la historia del seu motiu en Zim-Zam. Ara que ja 'l sabeu podeu anarlo á veure. L'home ja es vellet, pero no hi fa res; com troba bonicas totas las cosas del mar, aprop d'ell es capás de viurehi fins á més de cent anys.

Si 'l troban, no 'l toquin pas d'allá. Es una planta que al transplantarla 's moriria. Cada cosa en lo seu lloch. Nosaltres á ciutat: los pagesos á montanya: los pescadors al mar. Cadascú honra lo seu y tots plegats honrem á la pátria. Catalunya es la nostra. Catalunya es la de 'n Zim-Zam.

Grans mercès á la Verge; congoixosas
mas pregarias rebia tots los jorns,
quan mirava esllanguirse aquellas rosas
de las galtas, avans tan ufanosas,
que tornavan de foch ab mos petons.

Prou lo cor li agraeix; dal de la roca
l' anirém demá á veure, si ets ab mi;
que pe 'l be que 'm retorna, durhi 'm toca,
sagellada ab petons de nostra boca,
una toya de flors de ton jardí.

MIQUEL LAPORTA





LO PASTOR FOLL

(Acabament.)

III

¿Qui fou lo salvatge qu' assessinà aquell home tant honrat y digne y quina fou la causa qua va empenyer á l' assesi?—Cap d' aquestas duas cosas pogué determinarse. Las brigadas, á l' hora en que 'l crim se consumava ja havian aplegat y per altre part tot aquell dia havian trevallat lluny del lloch de la desgracia. Ab tot, la brigada més pròxima fou cridada á declarar; més res pogué dir cap dels seus individus sobre aquell fet, ni tampoch pogueren indicar si tenia 'l guardiá algun enemich que li pogués haver guardat rencor; porque cap d' ells creya qu' aquell bon empleat pogués tenir enemichs. Sospitaren que tal vegada algun pastor cobdiciós, al objecte de robarlo, comensá per assassinarlo; més, registrada la caseta, lo dia mateix que 'l guardiá fou mort, no s' hi notá cap senyal d' haverhi hagut tal robo y, perfectament guardadas en una antiga caixa de noguera, hi trobaren un número escàs de monedas de plata que 'l pobre Jaume estalviaria pera un cas de malaltia ó pera tenir en la vellesa, ab aquell reconet y 'l que hi hauria anat afegint, una poma per la set.

No arribá 'l bras de la justicia al alcans del autor del crim. Los pastors que per allà rondavan anavan sols de passada y tot l' any vivian lluny de pòblat y esbarriats. A forsa d' indagar y ab una activa persecució, s' hauria tal vegada descubert y agafat al matador; pero



com lo guardià no tenia més parentela que 'ls seus dos nebots y aquestos no eran gent de válua pera insistir en lo cástich d' aquell crim; y pér altre part la Companyia del ferro-carril, si be de moment va indignarse perque mataren un dels seus empleats, aviat va deixar-ho refredar; lo cert es que 'l crim quedá ofegat y com disolt en la intensa quietut d' aquell desert.

Ab tot, no faltá en la rodalia qui tingué noticia certa de lo qu' havia succehit. Fou, en efecte, un pastor l' assessi, qui tenia rencor al guardià perque alguna vegada aquest l' havia amenassat ab denunciarlo perque atravessava la via ab lo remat fora del pas á nivell. L' ánima dolenta y rencorosa del pastor, enverinada per la ignorancia y no esmenada pel tracte social, ja que vivia sols entre ovellas y gossos y pedregall en un absolut aïslament; aquella ánima miserable y esclava, que vivia sempre en la foscor, no va veurer cap altre resposta á son reny, que li semblá massa dur, del guardià, que matarlo; més no gosant ferho cara á cara, perque comprenia la ventatja que 'l guardià li portava en forsa material y en esperit, valentse de la foscor y de la distracció del guardià, ocupat en lo compliment del seu deber, va acostarshi per darrera y, sense dir ni un mot, li enfonsá un punyal en lo coll que feu perdrer lo mon de vista al guardià y 'l feu caurer; y detras d' aquella, assedegat de rabia 'l pastor y temerós encara de que 'l guardià no 's revifés y 'l matés á n' ell, va cosirlo á punyaladas fins que 'l va veurer 'mort y fret. Alashoras fou quan temerós de la justicia, tingué la malicia de posar lo cadavre estés sobre la via perque las rodas del tren lo trinxessin. Aixó fet, aná á casa del seu amo y li explicá, mentint pel coll y fins exagerant la mentida, que, havent tingut disputas ab lo guardià y haventli aquest encarat la carabina, las sanchs li pujaren al cap y va matarlo; á lo que 'l amo li contestá facilitantli la fugida, y procurant per tots los medis possibles que aquell fet quedés amagat, y així ho lográ; perque era lo que se 'n diu un home d' influencia en aquella encontrada.

*
* *

Passáren alguns anys, caygueren ayguas que borrarren la sanch que va fer vessar lo crídel pastor y bufaren ayres per tots indrets qu' escamparén la terra que l' havia xuclada. La barra de ferro, ahont lo

pobre Jaume fou trovat molt, havia ja sigut cambiada, per haverse esfullat, y are servia de pal de telégrafo, posada dreita en un costat del pas á nivell. Fins la creu de fusta, que la pietat havia clavat en lo marge, havia sigut arrencada per l' intemperí; y un peó d' una brigada, que per primera vegada treballava en aquell tros, va cremar la creu per fer lo dinar.

De la mort d' en Jaume ne parlaren los diaris l' endemà d' haver succehit, poch més ó ménos del modo següent: «Lo tren correu d' nit fou detingut més de una hora per haverse trovat mort sobre la via á un dels guardians. Afortunadament pogué enllassar á temps pera rebre la correspondencia oportunament.»

Los maquinistas y conductors, en los hostals y restaurants ahont paravan, retragueren las bellas cualitats del guardiá durant los primers dias y res més. Sols la brigada de l' Anton molt sovint ne parlava y anyorava las sevas agradables narracions; més aquella brigada quedá disolta perque l' Anton va morir de malaltia, y dels cinch peons que la componian, dos deixaren la feyna per anarsen á la seva terra; lo Xiquet fou despatxat per esser massa vell; y 'ls altres dos peons foren encabits en otras brigadas ahont hi havia plassas vacants; suprimintse en absolut aquella brigada y algunas altres en la secció perque la Companyia estava en época de economías y havia d' arreplegar totas las micas.

Los únichs que no havian oblidat may al pobre guardiá, eran los seus nebots. Tant be la Siseta com lo seu home, aixís que 's referen del esglay que 'ls causá la trista noticia de la mort del seu oncle, feren totas las diligencias imaginables perque 's castigué al matador; més ja havem dit avans las dificultats ab que la justicia va ensopegar y, per lo tant, la acció d' aquella única y gens poderosa branca de la seva familia quedá reduhida, al cap de poch temps, á recordar de tant en tant las virtuts del finat y, per part de la Siseta, á resar cada vesprada «pel be de l' ánima de l' oncle Jaume á fi de que Deu nostre Senyor la tingués en la gloria celestial.»

Passat d' aquestos dos sobrevivents ningú més se recordava ja de la mort d' en Jaume; més en la rodalia correngué la veu d' un fet, que va fer tornarla á la memoria, y altre vegada aquella desgracia tingué interés.

Entre las brigadas, que treballavan en aquella planura erma y de sèrta, cridá la atenció un pobre home, més gastat que vell, que s' havia tornat foll. Duya una especie de saragüells y una jupa, fets de pells d' ovella toscament assahonadas, y li cubrian las plantas dels

peus unas tristas sandalias d' espart. Lo cap lo duya tot l' any descobert, y 'l protegia de l' intemperí sols una espessa mota de cabell curt y cendrós, que contrastava ab las ceyas negres y ajuntadas, formant una sola ratlla que marcava 'l comensament y casi pot dirse l' acabament d' un front estret y plé d' arrugas; verdader y apropiat frontispici de l' ánima estúpida y encongida que darrera d' aquell front tenia posada. Una barba d' un blanch brut, com lo del cabell y 'l de la llana que cubria á claps la seva jupa, feya destacar, sols per la diferencia de color, un nas aixafat y ampla, uns ulls groguenchs, rodons y poch brillants, cuberts en la part blanca ab uns remets de sanch, y uns llavis molsuts y blavenchs per ahont surtian la paraula enfargada y la frase incompleta. Li deyan per mal nom lo Llop perque entre 'ls pastors de la rodalia figurava ja avans d' alocarse, com á home dolent que no tenia, com ells deyan, sanch de persona.

Aquell desdixat era 'l pastor qu' havia assassinat al pobre Jau-me. Després d' haver passat alguns anys amagat per los més desconeguts recons del Pirineu, oblidat ja lo seu crim entre 'ls homens, torná impulsat per una forsa irresistible, á la seva terra. Com si 'l dols sentiment de l' anyoransa hagués sigut l' encarregat de restablir l' equilibri moral, que tant trencat estava en aquella naturalesa salvatge y entenebrada; traspasá dintre d' aquella atapahida conciencia, com traspassa l' aygua per la compacta y dura roca de granet; y aquell anyorament lo torná á l' erm, á la casa del seu amo, desitjós de treballar, de menar bona vida... Diguemho d' una vegada: freturós de pau y tranquilitat perque cada dia li pesava més ls farsell del crim que, en mitj de la negror, en lo seu cor guardava,

Lo sentiment que en forma d' anyoransa traspassava en aquella endurida conciencia, se convertí aviat en un seguit de degotalls de repeniment, y quan més va acostarse 'l pastor al desert, ahont feya via, més abundant y furient va esser lo doll de llágrimas que de son cor brollava, fins al punt de convertirse en torrent impetuós, que sortí de mare, y en tots los seus sentits y per tot son cos va manifestarse la dolorosa acció del remordiment. Los homens havian oblidat lo crim comés en la més amagada soletat y protegit per la nit bruna; més hi havia dos sers que d' aquell crim prengueren nota: lo Sér supréu, que 'l registrá en lo etern llibre del destí de l' home, y 'l mateix pastor que l' estampá, sense ell adonarsen ni volguerho, en sa conciencia, y d' ella, tart ó d' hora, n' havia de surtir. Aquesta hora arribá pels seus passos comptats y heus aquí de quina manera lo remordiment va esclatar,

Així que va trovar-se prop de la via se sentí la remor d' un tren y, com si aquell soroll l' acusés de la seva falta, se li van segar las camas y en lo ventre va sentir un penós cargolament. No va poguer tirar endavant; la pensa se li posá més negra que 'l fum de la locomotora, que en aquell moment ja 's descobria, y dins son cor s' hi posá un trasvals de recorts y de por y de neguitós penediment que totes las fibras del seu cos brunzian y tremolavan, ab més fúria que las barras de ferro quan se planyian de la dolorosa petjada del tren.

Aquell cor s' havia cubert de negre, com lo cel de tempestat. D' aquella pensa fosca, are pel remordiment excitada, ne surtin una llum viva, com la claror del llamp, que li feya veurer lo seu horrorós passat. Lo tren se li figurá com una fantasma, qu' anava á demanarli compte de la mort del guardiá, y encara que estava un bon xich apartat de la via, va recular ab vivesa per por de que 'l vent mateix del tren no se 'l xuclés y 'l tirés sota las rodas.

Més lo que va acabar d' exaltar-lo, y li va girar lo cervell, fou lo vibrant xiulet que doná la locomotora vora seu perque sense adonar-sen havia anat á parar apróp del mateix pas á nivell ahont solia formar lo guardiá á qui éll havia assassinat. Aquell xiulet lo va commou- rer de tal manera que sospengué la seva respiració, y fins la cara se li va posar morada; més al acabar lo seu crit la locomotora, que per éll tou terrible y amenassador, torná la alenada ab tant forta reacció qu' arrencá un xiscle agut y vibrant, com aquell xiulet; y fugí 'l pastor corrents y sense esma per lo desert, repetint de tant en tant aquell udol, com si dintre del pulmó hi hagués tingut l' alé del vapor ó un inagotable depòsit d' ayre comprimit. Desde á las horas va quedar foll, y las únicas articulacions que de la seva boca sortian eran aquell xiscle, que imitava tant be 'l xiulet del tren; que 'ls remats, al sentirlo, s' esporuguian y las brigadas tot d' una deixavan lo treball perque 's creyan sorpresas per una máquina ó per un tren extraordinari.

Així va anar alguns mesos errant per l' erm, repetint aquell crit cada vegada qu' una circumstancia cualsevol l' impresionava, sentli sentir lo remordiment. Si s' ensopegava á creuhar la vía, girava la cara cap á cada un dels seus extrems fent lo xisclet y després fugia camps á través també udolant, com si estés prés per lo mal esperit. La fumera que s' enlayrava en los ranxos dels pastors ó de las brigadas de la via, se li representava com la cabellera d' un tren y 'l brunz que sentia dels fil-ferros del telégrafo, degut á la oscilació que en ells promovia 'l vent, li semblava la llunyana remor de las rodas, y á las ho-

ras també xislava y com esperitat fugia. Algunas vegadas los guardians de la vía s' hi havian enganyat al sentir aquell xiscle é instintivament surtian á formar; y fins una vegada, en una nit fosca, 'l maquinista d' un tren correu, que passava per l' erm, senti de sobte 'l xiulet d' una màquina, que no era la seva, y, tement un xoch, feu la senyal d' alarma demanant frens: més aviat quedá desfet l' erro pel guardiá, que va acostarse dihent qu' aquella senya no era més que 'l xiulet del pastor foll.

Un dia prengué una resolució estranya. Com aquell malalt gravísim que está á punt d' entrar en la agonia y de sobte 's presenta una reacció favorable, fent una curta revivalla; aixís també 'l pobre foll va tenir un moment d' il·luminació y de descans. Va trovarse prop de la vía y no 's va conmourer; va trepitjar los rails y va caminarhi per sobre sens que li vingüés en lo cor aquella forta opressió, que li feya fer l' udol. Una atracció dolça y molt ferma lo deturava en la vía; va atravessarla moltes vegadas sens que las camas li tremolessin, com avants li succehia; va creurer qu' havia expiat ja prou lo seu crim y trová en sa voluntat fermesa pera no deixar-se imposar pel tren. Va sentir la fressa d' un que se n' acostava y aquella remor tampoch lo va impresionar. Era aprop del mateix pas á nivell ahont havia comés lo crim, y tot aquell dia va rondar per allí com la papallona que volta la flamarada que més tart la encen. La remor del tren aná creixent y 'l pastor còservava la serenitat; aviat aparegué 'l monstre ab las sevas camas y brassos d' acer, lo seu pit de foch y la negra y brunsenta cabellera; més lo pastor se mantingué ferm, com la soca d' un roure que desafia la tempestat. Ja 'l tren era á la vora y 'l pastor volgué probar lo domini que sobre sí mateix tenia atravessant la vía. Ho fa, y en aquell instant lo maquinista fa xiular la màquina perque s' apartés; lo xiulet lo conmour, s' esglaya y no te esma ni foras pera surtir de la vía, ahont caygué; y per més que 'ls guarda frens y 'l maquinista maniobraren pera deturar lo tren, no hi hagué lloch suficient perque aquest parés á temps y en pòchs segons l' infelís pastor ana á donar compte á Deu del homicidi qu' havia comés.

Al cap de poch temps d' haber ocorregut la mort del pastor, lo maquinista y 'l conductor jefe d' aquell tren foren condemnats á set mesos de presidi per no haverlo fet parar á temps.

La causa de la mort del pastor va presentar-se als ulls de la justícia neta y clara, encara que comesa en lo desert; al revès de la que havia ocasionat la mort d'en Jaume, que may se pogué aclarar. Los empleats del tren, en un y en altre cas, donaren coneixement de lo ocorregut á la autoritat més immediata; pero la mort del pastor era certament feta pel tren y per aixó la justícia va poguer trovar desseguida als culpables qu' eran los dos empleats mes directament responsables de la marxa d' aquell tren. Per aixó no va trigar á castigarlos y com la Companyia, perque, com hem dit varias vegadas, havia de mirar totas las micas, no va ferlos fiansa per lo presidi, van haver de passar la pena; y dos pobres pares de familia, esclaus tota la vida del seu treball y gent honrada si cap n' hi ha, per haver fet involuntariament una mort, se vejeren ignominiosament rapats de barba y de cabell, vestits ab grosser panyo de color d' esca, ab vius grochs, y durant set mesos estigueren confosos á dins d' un pati y dormiren en calabossos, ab totas las sevas horrorosas consecuencias, barrejats ab los verdaders criminals.

PAU SANS Y GUITART.





INTIMAS

Avuy fa un any, que al dar-me una mirada
mon cor me vas robar,
mon cor, que sols per tu, bella estimada,
podia bategar.

Avuy fa un any que dins mon pit hi nia
primaveral amor;
Deu fassa que s' arrelhi, vida mia,
que mentres visca, florirà mon cor.

Vas dir-me que m' estimavas
al darte jo mon amor;
ja sé jo que m' enganyavas
més vaig posá á prova 'l cor.

May més lo fet jo faria;
va patir tant lo cor meu,
que avuy he prou floriria,
més, está rublert de neu.

JAUME ROVELLAS DE MOLINS.



UN POETA CATALÁ D'ALGUER



INCH l' honor de presentar á mos lectors al professor Joseph Franch, catalá de Alguer.

Y faig aquesta presentació perquè prou sé que 'm dirigeixo als catalans de la nova rassa; als que desde fa vint anys venen entrant á la vida política que en aquestos darrers temps s' ha anomenat regionalisme. Los més vells, coneixen ja á en Frank, antich amich d'en Milá y Fontanals, de Rubió y Ors, de Martorell y Penya; col·laborador del *Gay Saber* ahont publicá una de sas més sentidas poesias catalanas *Una vetlla en lo Camp Sant sobre la tomba de ma filla*.

Al arribar á Cerdanya he trobat en Frank mon col·laborador més actiu. Ell sustitueix ma forsa ausencia de Alguer regirant per mon compte sos arxius, donantme las noticias que li demano, recullint los productes de la musa popular que de cada dia s' allunya per desgracia d' eixa terra ja fa tant temps, com diu lo mateix Frank, arrancada de la sua mare patria.

La dolça afecció que tots los catalans havém sentit per nostres germans del Rosselló francès, haurém de partirla ab los catalans de Italia, ab los algueresos que com en Frank han vist passar mitj sigle demunt son cap sens que s' hage refredat cap de sos entusiasmes per la llengua parlada un dia en tota la Cerdanya y avuy arreconada al nord de la Isla. Jo formava part de la expedició que en 1883 aná á la festa literaria de Banyuls de la Marenda, á la expedició d' Elna, als



banquets de Perpinyà, y t'inch presents á la memoria tots los obsequis ab que 'ls rossellonesos corresponguéren á las mostras de carinyo que en Barcelona se donaren als que com Pepratx, com Bonafont, com tants altres, conservavan lo culte viu de la llengua parlada per l'avior.

Per tal rahó, no vull ocultar á mos lectors que 'l catalanisme en Cerdanya es casi mort. Potser avuy únicament en Frank conrea aquella llengua, ell sol la escriu buscant la major puresa ab l'estudi dels documents literaris que rara vegada li venen á las mans. ¿No tenim nosaltres mateixos un poèh la culpa de lo que passa? Havém may buscat lligarnos ab cap vincle d'afecte ab los algueresos? A nostres centres literaris, á nostras societats excursionistas, vingué may la idea de expedir un llibre, una publicació, una fulla impresa á Alguer? Un xich de las festas que hem fet als rossellonesos, femlas també als sarts. Aquí no caben gelosias, y tots ho agrahirán.

Per are anirán mos lectors coneixent á Joseph Frank.

EDUART TODA.

Cerdanya, Setembre de 1887.

ROMANSA

Volant per las ayras
En nuvols de rosa,
Mes bella que l'alba
No surt del maití,
Posantsa llutjera
Devant de mun llit,
Ab dolsa paraula
—Jo t'am—me diguí.

Cansó de amor—alors entón:
Ma un ton has—lo cant am romp.
Estench las mans—per t'embrassar...
La sombra vana—ab la són part.

JOSEPH FRANK.

Alguer, 24 Agost 1887.



Terras ermas, no se 'n troban
en lo más del Atmetller:
tot arreu esclata ufana;
entre rocas brotan ceps.

¡Quina gent més feynadora!
diu qui veu tan bell esplet
de verdor flayrosa y tendra
que ubriaga y dona alé!

De grà y fruyta cada anyada
lo casal queda plé á seny;
arribada que 's la brema,
de vi n' omplan lo celler.

De masia tan galana
qui pogués serne l' hereu,
ó casarse ab la pubilla...
¡quina ditxa, quin plaher!

Res no trobo que 's ponderi
ab lo más del Atmetller,
niu d' amor, delicia y calma,
paradis de goig inmens!

Fent la vida de montanya
entre mitj d' aytal esplet
respirant puríssim ayre
un s' acosta més al cell!

Lluny d' intrigas miserables;
lluny del vici que envileix;
lluny de pestes, lluny d' envejas,
lluny d' enganys y mala gent.

II

Quan l' atmósfera s' embauma
ab l' aroma dels vergers,
y las gotas de rosada
las floretas van beben;

quan las auras melodiosas
despertant d' un somni intens
per l' espay lleugerás volan
alegrant tot l' univers...

lluny se sent una campana
—la campana del poblet—
que desfentse en batalladas
dona al vent son toch primer.

Poch després, dalt de la serra
que s' ovira per l' orient,
rialler lo sol llambrega
llensant raigs per tots indrets.

La claror del jorn que arriba
posa en trasca als masovers,
que 'l treball prou los convida
perque sian amatents.

Ab la escoda ó bé ab la rella,
ab la fanga ó bé 'l rastrell,
fins hi jugan ab la terra
tot donantli bon conren.

Son de sang y forsa brava,
en llaurar son molt lleugers;
no 'ls hi dolén las suhadas
tant si fá calor com fret.

Quan la tasca tenen llesta,
com que son tan bons feyners,
fan sa via cap á l' era
que allí sempre hi ha per fer.

Alegroya la quitxalla
ja 'ls espera com follets,
perque saben que ab gatzara
lo bon jayo 'ls diverteix

tot cantant cançons molt gayas
que ab dalé van aprenent,
ja batent feixugas garbas,
ó esventant ab los garbells.

Cap al tart, que ja fosqueja,
bona feyna ensemps han fet;
al repós llavors s' entregan
per tornarhi 'l jorn vinent.

III

Fará prop duas centurias
que 'n lo más del Atmetller,
la pau santa fou turbada
per estranya y fera gent.

Fou comés tan vil ultratje
quan las tropas d' aquell rey,
que butxi de Catalunya
ussurpant sos furs y drets,

escamparen la deshonra;
fent del crim tan gran excés ..
que prou eran de nissaga
dels diables del infern!

¡Si 'n cremaren de boscuria!
¡pobre más del Atmetller!
saquejant fins sota terra,
si 'n passaren de torment!

Homes, donas, tots ploravan
per salvarse la honra al menys;
més ni ab llàgrimas, ni ab súplicas,
no minvavan los tropells.

Qui ab coratje 's resistia,
prest pagava 'l ser valent;
si la fuyta algú intentava,
ja no veyá 'l mon may més.

Rost avall fott tirat l' amo;
sa muller... ¡pobra muller!
fent petóns á la maynada...
ab dogal se 'n pujá al cel!

.

Aixó l' avi indignat conta
inspirant horror als nêts,
y anirá á la llar contentse
per més segles que passem.

Prop del más una creu s' alsa;
l' aixopluga un atmetller
que remembra ab sa florida
quan tingué lloch aquell fet.

Si bé esglaya aytal memoria,
de guardarla es son anhel,
no privant que visca alegre
en son más lo masover.

Si té bona la cullita,
ja 'l teniu del tot content:

si pogués un jorn venjar-se
n' estaria encare més.

Son la gent de cor més noble;
franchs y humils á tots veureu:
si han de dir una mentida,
ab la cara se 'ls coneix.

Tenen lluny la hipocressia;
parlan sempre clà y molt net:
de la patria catalana,
son lo símbol més perfet.

¡Malehits qui sa pau torbi!
malehit siga de Déu!
qui vilment la ditxa 'ls robi
¡que l' abrusí un llamp del cel!!

FRANCISCO FLOS Y CALCAT.





LA CAPSANA EMBRUIXADA

CUENTO PROVENSALE



Un home hi havia, que venia de salvar la vida á una bruixa, y aquesta li va dir.

—Demane'm lo que vulguis; per tú, tot ho faré.

Y veusaquí l' home, tot ansiós. Tantas cosas vol-dria! Per fi, havent reflectit prou, demana un dó que 's creya molt gran: era, coneixer las secretas pensadas de tets, com més amagadas fossen.

—Me demaneu un favor molt gran, contesta la bruixa. Però, aixó 'ns mira; que aixís, donchs sia fet. Preneu eixa capsana, y duhentla al cap, calsevol sens pensar en rés, vos descobrirá lo seu cor.

Nostre home pren la capsana y havent donat las gracias á la bruixa, 's diu:

—Vaig, donchs, á saber lo que 'n pensa de mon plet, mon atvocat!

Corra, y truca á la seva porta. Aquest, mirantse'l, diu, pegantli amicalment un cop á la panxa:

—¡Es vosté! ¡Me trigava lo veurel!—seyeuse una mica. Es vosté la més grossa de las meas vacas lleteras y desitjo sino una cosa, es poder mulcirvos encare. ¡La bona vaca! ¡La bona vaca!

—¡Ay! de mí, pensa l' home; ja comprench com may no s' acaba lo plet!

Surtint d' aquí, 's quedá sense sanch. Tremolant com un febro.

LA RENAIXENSA.—Any XVII.

sench, cuyda trovar l' altre pledejayre, proposantli mirar d' avenirse.

— Be 'm plau, diu aquest. Més teniu por, puig voleu la pau; donchs us vull perseguir, fins tingueu sinó palla pera jaurer, un rosegó de pa pera menjar y ulls sols pera plorar. ¡Fora! ¡Fora!

L' home de la capsana, quedá tot esglayat.

— Los brassos m' en cauben, diu; y tot desesperat fuig á casa seva per contarho á sa muller y á sos fills.

Vegentlo ab la cara blanca com una cera, ab la snhor que li regala del front, sa dona prenli la má y diuli, tot apolidet:

— ¡Ben meu! prou arriba donchs 'l que m' esperava. Mon home aviat farás malvas, semblas un desenterrat. ¡Antonia! crida á la criada cuyte, un poch de tisana, lo maridet (1) als peus y 'l lilet ben calent!

Eixas burlaneras paraulas esqueixan tot viu lo seu cor; hi poden pas estar al cap. Es pitjor quan veu sos fills ja partirse las terras y 'l diner.

Llavors, plé de ira, corre com un boig, cap á parents y amichs seus, per trobarhi alguna consolació.

— ¡Ay! germá, diuli la hu, ets enfadós més que may.

Son cosí. — ¡Ets un totxó!

Son amich. — ¡Qué n' ets de burro!

De veras, lo pobre home no'n pot més. Desde aquell dia, ni menja ni beu, ni dorm; y fá una cara més aburrida! La malehida capsana li dona tants trencaments de cap, que un demati, la nega dins la ribera.

— Vagis al dimoni, capsana de l' infern! has fet ma desdítxa. Era felís ab ma dona y mos fills, m' estimavan; al menys m' ho creya! Capsana embruixada, prou m' has ensenyat que en est mon, lo millor es s' accontentar de 'l que un hom veu.

(Tret de l' Armana provençau.)

(1) Paraula rossellonesa que equival á *escalfa peus*.





INVOCACIÓ

Coros angelicals, ánimas puras
que agenollats devant lo omnipotencia
súblim del Creador estéu conmosos
y tremolant, com papallons voltantne
la flama que os etcisa: de las altas
regions celestials estols invictes
que vetlléu vora 'l trono del Altíssim
eternament y eternament gosarne
podeu de son amor; d' eixas garlandas
qu' en vostres fronts mostreu tant brillants sempre,
una estrella doneumen, porque obrintne
mon esperit, potentia en ell hi regui
divina inspiració. Que la meva ánima,
pera son gren dolor conort buscantne,
sospirs ne l lensa avuy, que al cel se 'n pujan;
més son eixos sospirs ben pobre cosa,
puig sortint de mon cor, qu' es fet d' argila,
sols tenen gust de terra. Jo vos prego
que per un breu moment deixeu aqueixas
empíricas regions, lloch de ventura
hont hi regna l' amor, y ab vostras alas,
blancas com neu, á mon entorn posantvos
tapéume eix mon que 'l llot del crim omplena,

y aixís potser mon cor podrà enlayrarse
y 'l càntich que d' ell surti serà digne
d' oferirlo á María.

Més, ¿cóm parlo?
¿Per ventura estich foll? ¿Cóm aixís goso
á demanar del cel jo tanta ditxa?
¡Jo, que arrossego com vil cuch per terra
mon cos que, de pols fet, en pols tornar-se
ha d' habé un dia! ¡Jo, jo, 'l fill d' Eva,
á qui lo Paradís tancá sas portas,
encara goso á demanar als àngels
conhort y protecció! ¡Jo, tant indigne!

Sangna mon cor per la mortal ferida
que amor li féu; dintre mon cap hi bullen
ab confusió los pensaments, que lluytan
pera sortir tots d' una; y en tant l' ànima
vol enlayrarse, més no té coratje,
puig que voltantla tot arreu la glassa
ab sa fredor la soletat.

¡M' aymia!

Pur àngel que del cel ne devallares
per' endolcir mon cor, fent de la terra
l' espill del paradís; rosada aubada
del jorn més bell de Maig; oh dols effluy
d' amor, llum de ma pensa; vina, vina,
consol dona á mon cor, que tant t' anyora;
prop meu assentat, hont jo pugui veure
ta imatge angelical, espill claríssim
hont s' hi reflectan la bondat, bellesa
y netedat de cor; en mos ulls ficsa
las dolsas y tranquilas miradetas,
puras fonts del plahers que tant m' ubriàcan;
fés que los rulls de tos cabells sedosos
per sobre mon front passin, fent sentir-me
neguit, plaér y fruició tot d' una;
y sempre tu aprop meu, fés que lo tebi,
dols y suau alé qu' ix de tos llavis

rojos y hermosos vagi sempre á perdres
demunt ma boca. ¡Fesho, si, m' aymia!
Fes que ta veu, per mi més que mel, dolça,
senti jo aprop, y mentres á la Verge
Mare de Deu mos pobres cants li endresso,
tu vés resant, perquè sobre nosaltres
estengui son mantell blau y puríssim,
y baix la sua protecció devalli
á dins ma pensa inspiració divina.
Que aixís boy barrejadas mas pregarias
ab la teva, qu' es pur ruixat de perlas,
potser serán per Ella ben rebudas.

M. R.





MADRIGAL

Un jorn vas preguntarme, hermosa meva:
— ¿En quín país, plau més ab goig estarne
cuan vé l' estiu, en que lo sol caldeja,
y 's mustigan las flors que bada l' auba?

Aquell en que la mar besa tranquila
remorosa, la arena de la platxa,
hont balandrejan, com arran de l' ona
las gavinas del cel, lleugeras barcas?

O aquell en que, donant espessa ombra
los arbres verdejants, trenan sas brancas,
hont los aucells fent niu, s' hi bequetejan
y cants alegres al espay ne llansan?...—

—Molt me plau lo país en que en las rocas,
escumant, s' hi rebat la mar salada.
y aquell en que á la sombra de la arbreda
refila l' aucellet, tendras passadas.

Més, ¡ay! me plau molt més que en tals paissos
en lo bell de ton vano pogué' estarme
per bressarme en tas mans, besar tos llavis
y abrusarme en lo foch de tas miradas.

LLUIS TINTORÉ MERCADER.



LA ENAMORADA

Enmirallant lo cel canta la onada
desfentne sos cabells de blanch color
esbojarrats, en perlejant cascada
que prèn de la neu pura la blancor.

—Jo so l' enamorada
de las arenas d' or.—

L' alosa matinera, sa armonia
ha après de los cantars del rossinyol,
y al veure la primera llum del dia
canta ab amor, com per cercà consol.

Jo so la dolsa aymia
dels primers raigs del sol.

Xiuxiuhejant del lliri á la rosella
del romaní al clavell de dos colors
de la rosa badada á la poncella
l' abella diu, en son cantar d' amors :

—jo so la hermosa abella
l' aymada de las flors.

Y al besar á la platja 's pert l' onada
desfentse y enfontsantse ab dols remor

y mentres mor va dient apesarada
ab un càntich sublim de greu dolor:
jo so l' enamorada
de las arenas d' or.

Y al pérdrés de l' alosa l' armonia
va pujant l' astre rey son altiu vol
y apesarada al véurer alt lo dia
diu ab cants de tristesa y cants de dol:
jo so la tendre aymia
dels primers raigs de sol.

Y al marcirse los llirs y la rosella
y 'ls hermosos clavells niuhets d' amors
y la rosa més blanca y la vermella
morint l' abella diu ab greus dolors:
jo so l' hermosa bella
la aymada de las flors.

TEODOR VIDAL.





LA CREMA DE FIGUERAS

I

Orgullosa dels seus comtes,
com del seu preclar avior,
n' està la filla d' Ampurias,
la vila de Castelló.

Si he terra endins bastida,
vora 'l riu, y entre ayguamolls,
pera evitar de la sorra
l' estéril llit invasor,

l' atach de las naus normandas;
de Berbería 'ls estols,
ó la destructora flama
d' altre arriscat Almansor,

se creu la hereva y senyora
de la Plana y 'l llatí golf,
y de Focenchs y de Rodis
encara vivent recort.

Si un temple aixecá á Maria,
sota terra 'n serva dos,
un á la Diana efessina,
y un altre á la Cabra d' or.

Sos cavalls, quasi salvatjes,
que alats feu l' encunyador
de sas antigas monedas,
(com si escapats ab llur vol

del quatrell, admirable obra
de Lissip, siguessen tots)
ab la tramontana flayran
las eugas del Rosselló:

Pus al encals dels francesos
anant d' En Pere ab la host,
han vist sas ricas pasturas,
y se 'n creuhen ja 'ls senyors.

Mes al Rey, com hom de guerra,
d' ample esprit y de brau cor,
li plau la gent de caràcter,
qui, en la batalla lleons

son expansius en las tendas,
á camp ras fins balladors,
no humils pero respectuosos,
y lleals com n' hi ha ben pochs.

Es veritat que 'l monarca
junta al seny un gran valor,
que nò es fanàtic y 'ls mira
com á companys en la host.

—Pláume ('ls diu) fills de Tapiolas
d' havervos tractat de prop.
Passaré per casa vostra
quant me 'n torne al Aragó. —

—Senyor (lo Comte Hug li deya)
agensada á vostra honor
tinch rica cambra en ma vila,
y es Tapiolas pobre lloch

pera reposar vostra Altesa. —
—Real será si hi vaig jo
(li contesta 'l Rey En Pere:)
sent terra de braus n' hi ha prou. —

II

La comtesa Na Sibila
no 's pot encara acabar
lo menyspreu que 'l Rey li feya
d' hostatjarse en son palau;

y més veyent transformarse
aquell llogaret en real,
agrandintse cada dia
Riera amunt, fins á formar

una respectable vila
ab las casas, que al voltant
del Hostal de La Figuera
s' havian edificat.

— ¡En mala hora 'l Rey combatre
los va veure en Panissars!
(deya N' Hug) Alli perderem
Sibila 'l nostre comtat.

Figueras creix cada dia
está en bon punt orejat,
y vaig veyent que ab los sigles
será la reyna del Plá.

Tots mos vassalls indomables
cap á n' ella van sent cap,
y las més bellas minyonas
son ja las flors del aixam.

Sens passar per altra cambra
van á la cambra nupcial,
y plau més á la bellesa
donarse entera al amant. —

Mes nò era aixó 'l que á Sibila
contristava. Son palau
desert vèya, y de sas festas
los trovadors allunyats;

y á un, entre ells, pel qui sentia
odi y amor. — Castigar
deus, mon car marit (li deya)
la fugida dels vassalls.

Motius tens per que així obres.
Ja te 'n quedan de lleals;
y te 'l Rey massa caborias
per venirlos á ajudar. —

Y tal dit, tal fet. ¡La dona
á tret de petó pot tant
quant un perdó ó una venjansa
vol del espós alcansar!

Perçó una nit de sorpresa
per lo Comte N' Hug manats
los de Castelló atacaren
á Figueras, vila real.

No tenia encara torres
á Mitjorn, ni per Llevant,
sino una al Nort de rodona
y altres quadradas, pel llarch

de la Riera, que devalla
d' Avinyonet cap al Plá.
Lo mur era de tres brassas
y en pochs punts enmarletat.

De las hortas dels Cendras os
assaltaren los tapials,
y 'ls toparen dins la vila
lo matí sos habitants.

No hi hagué matadegolla:
pero ¡si 'n feren de mal!
En peu casa no deixaren
ni dona sens deshonrar.

A mes d' alhajas y mobles
se 'n portaren lo fustam
de las casas á llur vila
y 'ls rastells de sos portals.

III

¡Cóm dels nobles cors esborra
lo temps odis y rencors!
Los de Castelló á Figueras
cremaren, y no fá molt

que bratlaren sas palleras,
la campana tocá á foch,
y 'ls figuerenchs hi acudiren
ab bombas d' incendi y tot.

Entre las flamas la vida
hi varen perdre fins dos,
Figueras ja se 'n recorda
si 'ls olyida Castelló.

Que en la gratitut dels homens
no 'l premi de sas accions
hi veu qui en Deu sols espera,
y en lo cel son galardó.

En la lluyta fratricida
d'esser presa estava aprop
la ingrata vila y encara
Figueras volá en socós.

No es esta, la que en la fulla
del seu escut lo recort
ha de grabar de tals actes.
Tu ets la qui ho deus, Castelló.

D. CALVET.





*
* *

Per tú los he escullit; á trench d' aubada
he fet aquest ramell en lo jardí;
de totas eixas flors, oh ma estimada
¿quina vols escullí?

La rosa y 'l clavell, la dalia, 'l llií...
bonicas totas son ¿quina pendrás?
aquesta que fa goig de cementiri
¿no la deus volguer pas?

¿Sí? ¿la vols? prénla, amor, ta cabellera
sia á la sempreviva bell recés,
que de totas las flors, oh ma encisera,
es la flor que 'm plau més.

¡Quins temps eran aquells y qué esperada
l' hora hermosa de veuret somrisent
mitx obrir la persiana y, recatada
d' uñs profans indiscrets, ab la mirada
saludarme plahenta dolsament!

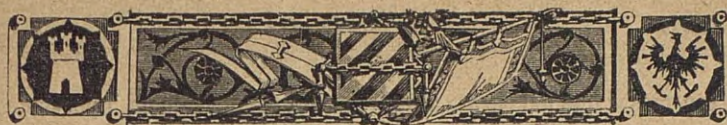
Lo preludi van esser d' aquell dia
en que 'l sol contemplava fit á fit
y en ta boca enmelada assaboria
la dolsor d' uns petons per qui 'm dolia
y en lo foch se forjavan de ton pit.

Crema encara en lo meu la flama ardenta
que tos ulls, hi encengueren, robadors
de la pau de mon cor; que Amor l' alenta
ab l' imatge bellíssima y potentia
d' aquell riu de besadas y dolsors.

Y jamay minvará; tos ulls hermosos
serán sempre de ditxa clars estels
que, al retorn d' aquells dias agradosos,
brillarán fiturantme delitosos
perque 'l cor hi endavina 'l Cel dels cels.

MIQUEL LAPORTA





L' HIMNE NACIONAL CATALÀ

I



1 ha alguns catalanistas que s' preocupan y s' afanyan en buscar un himne, una composició a la vegada musical y literaria que sigui verdadera expressió del caràcter català, de las condicions en que viu nostra terra y de las aspiracions de sos habitants. Algunas vegadas s' han ofert valiosos premis en diferents certàmens al autor de tal obra y no han faltat poetes y músichs que sobre tal assumpte hagin treballat y potser estiguin treballant encara.

Nosaltres devant d' aixó 'ns preguntém: ¿Es necessaria y oportuna la confecció (y perméssens la paraula) del himne nacional català? En cas de ser necessari y en época oportuna ¿qui té de ferlo y com te de ser aquesta obra?

La necessitat de tenir avuy dia Catalunya un himne nacional no la veyém tant clara com un amich nostre que arriba a créureho imprescindible ó quan menys de resultats molt positius pera 'l pervindre del Catalanisme.

Cert es que seria molt bona arma pera nostra santa causa, lo poder donar al poble català, per medi dels *coros de 'n Clavé*, una obra ó cansó abont hi trobés ell condensats tots los ideals del Catalanisme, todas las queixas que té dret a llessar nostra pobre patria, todas las

esperansas que pot encara alentar nostra generació pera 'l pervindre, tots los recorts del gloriós passat de nostra terra. Es cert, molt cert que serviria de gran propaganda pera nostras bonas doctrinas lo tenir sembrada ja en lo poble aquesta llevor; es cert, si, però creyém mes útil sa influencia en altre ocasió, en altre época, en altres circumstàncies que las que actualment está atravessant Catalunya.

Lo poble catalá, corsecat y corromput per la maléfica influencia de la política espanyola, (com ho están en general tots los fills de las regions que un dia foren estats y avuy son sols provincias d' una nació que ab prou feynas ho es per sa importancia,) tal vegada no rebria tal com es de son deber l' himne nacional verdader, ó sia, l' himne que tingués aquellas condicions; per lo que seria necessari preparar-lo convenientment, es á dir, desfer avans que tot los efectes que en nostre poble ha fet la ans mentada influencia dels polítichs espanyols, y després, quan estés lo poble catalá ab verdader coneixement de sí mateix, de lo que ell es y ha sigut (cosa, aquesta última, que avuy en general ignora,) quan sapigués lo que pot y deu aspirar y lo camí que deu seguir pera la realisació de sas esperansas, allavors seria quan podria confiar-se al poble la guarda y cultiu de la obra per ell feta y á n' ell dedicada; perque allavors correspondria aquesta á son modo de pensar, sentir y creurer, que es la base en que ha de descansar y sens la qual seria inútil quant se fes en aquest sentit.

Mes no es aixó, pera nosaltres encara prou. Aixó sols es una de las circumstàncies d' oportunitat que 's deuen esperar pera l' objecte que 'ns ocupa, circumstància de que també en cert modo 's podria prescindir si s' esplotés ó probés la part bona que, per sort, encara 'ns queda de nostre poble un dia tan gran, fort y bó.

Altres menys imprescindible circumstància s' ha d' esperar á nostre modo de veure, pera la publicitat de nostre himne nacional: aquesta circumstància es la oportunitat en sí mateixa.

L' himne nacional de tots los pobles té una historia y una ó varias causas, mes siguin lo que siguin aquestas y aquella, designa y representa per sí sol, no una senzilla protesta sobre tal ó qual acte, ó usurpació, sinó 'l encoratjador crit de llibertat: es lo «sant y senya» dels afiliats al moviment de reacció política-social.

Si veritat es, com ho es, que «l' home es fill de las circumstàncies,» també es veritat y encara més, que sense existir determinadas circumstàncies no neixen los himnes nacionals.

Búsquise las causas qu' han fet naixer tots, un á un los himnes de tots los pobles avuy coneguts, vegis las vicissituds qu' han passat,

la història que tenen y 's veurà confirmada nostra opinió. Tots han nascut en èpocas d' opressió ó lluytas insoportables.

¿Se troba Catalunya en eix cas? Creyém que no.

Dolenta es, sí, la situació actual de Catalunya. Cau sobre d' ella fa temps lo fuet del amo que la tiranisa, la mà del monopoli que la escanya, lo dogal de la centralisació que la ofega... Però Catalunya té encara molta vida y per desgracia hi ha encara molts catalans que son cegos. Fins lo dia que veurán aquets arribada l' hora de la mort pera nostra patria: quan la industria estarà completament xafada pels tractats de comers, y la agricultura aclaparada pels impostos y 'l co-mers, y las arts en mans d' extranjer; quan ells mateixos toquin y 'ls hi assignin los mals efectes de la centralisació dominant, allavoras, fins allavoras no 's podrà contar per complert ab lo poble català y per lo tant fins allavoras no 's podrà dir que comensa la era de la oposició ferma y, per tant, de la persecució y la opressió verdaderas. Llavoras será quan comensarán á sentirse las primeras notas, las primeras estrofas del himne nacional català, perque llavoras aquest tindrà ja rahó de ser.

II

Posat lo poble català en ocasió de tenir de pendre una d' aquellas resolucions que fan època en la història de las nacionalitats, sortiria indubtablement de son pit tot d' una un crit de llibertat y de patria; y aquest crit fora un verdader himne; himne tal vegada fet ab anticipació y ab diferent objecte per algun poeta ó músich de la terra, però que en aquell moment al apropiarsel lo poble, rebria lo baptisme d' amor patri, y seria enlayrat desde llavoras á la categoría de himne nacional de nostre poble.

Com á fill d' ell reuniria en sí, sens cap mena de dupte, lo caràcter que té ó tindria en dita ocasió 'l poble que l' hagués fet. Y sent nostre caràcter, lo caràcter dels catalans, com la posició geogràfica de Catalunya, un intermitx entre 'l caràcter francès y l' espanyol, necessariament fora també l' himne català d' un caràcter intermitx entre 'l dels himnes nacionals d' aquellas duas nacionalitats.

Y tant fora aixís, si nasqués, si sortís lo cant per primera vegada en ocasió suprema, com si havent sigut fet avans per aquest ó altre

objecte se 'l fes seu lo poble, modificantlo ó no; perque sempre que tal succehis quedarian tant identificats un y altre que formarian una sola entitat, himne y poble, com lo cos y l' ànima.

Bé està donchs, que 'ls poetas y músichs de nostra terra treballin buscant la realisació de tal ideal, bé està que fassin composicions patrióticas que quan no per altra cosa servirán sempre per aixecar lo en malhora decaigut esperit del poble y pera esbarjo dels que anyorant las perdudas llibertats de nostra patria, tenim plé 'l cor de sant amor per ella.

Rouget de Lisle, feu la Marsellesa; mes si 'l poble francés en terribles circunstancias de conmoció pública ó revolució, no hagués agafat son cant (original ó plagiat) y apropiantsel y modificantlo no l' hagués fet son cant de guerra y de triomf, no hauria arribat á ser per la sola publicitat y propaganda individual, l' himne nacional de França, ni per tant hauria arribat á identificarse tant ab lo poble francés.

Es lo poble, donchs, qui 'l te de fer ó escullir, y també es ell qui te d' escullir la ocasió de sa publicitat.

¿Será donchs necessari que estudiém, després de lo ja dit, si es avuy dia y en las actuals circunstancias necessari y oportú lo fer un cant que serveixi ó vingui á ser l' himne nacional de Catalunya? Creyém que ja 'ns hem explicat prou, pera que 's compregui ben clara nostra opinió en aquest assumpto; opinió que per lo sol fet de ser d' un catalá la creyém tan digne de respecte com la del més entés en aquest punt y en las ciencias de la poesia y la música que ab ell se relacionan; puig si altres podrian dissertar baix la base de principis científichs més ó menys certs é innegables, nosaltres en cambi 'ns inspirém en l' amor que sentim per nostra pobre patria, y especialment per aquest poble catalá, avuy, per desgracia, tant diferent de lo que fon ahir. Y lo que 'l cor sent may enganya.

Fassinse donchs enhorabona cants patriótichs, pero no 's tingui la pretenció de volguer pendre á nostre poble un treball que 's ben seu, una obra que sols ell te dret á fer.

MANUEL ROCAMORA





LO RETORN

Allà á Morería
las aus s' han juntat,
voreta l' arena
que besa la mar,

Los cant més plascivols
entonan ab goitx;
de besos y d' alas
se n' ou la remor.

Al mitx una nina
s' hi posa ribent
gentil com un àngel,
més bella que un cel,

Axis que la vehuen
redoblan sos cants
y á sobre s' hi posan
volentla besar.

La nina garrida;
los reb ab amor,
y al lluny los senyala
lo cel blau y hermós.

De violas y rosas
verbena y clavells
texexli garlandas
lo bon oronel.

Las flors 'hont las trova
n' es un cistelló.
que porta la nina
de flayres sadoll.

Al cos se n' envolta
las trenas de flors.
las aus las agafan
llasantse á tot vol.

La nina pe 'ls ayres
ja portan triufants;
sos cants son de festa
quant passen la mar.

La hermosa nineta
sens por, va rihent,
y amansa las onas
y atura lo vent.

Las aus las cadenas
no deixan pas may,
sos cants sempre entonan
ab gotx pel voltant.

Al lluny unas platxas
ja veuen lluhir
ja arriban cansadas
y 's paran allí.

Aixis que á la nina
las aus han dexat.
ja corra com dayna
pél mont y pél pla.

Las aus la segueixen
cantant ab amor
y corra y més corra
semblantne sas flors.

Per tot allà 'hont passa
l' herbey reverdex,
mirant las montanyas,
fa fondrer la neu.

Lo blat ja rosseja
trau flo 'l roserar
capoll la ginesta
y 'l lliri prehuat

Pél bosch las acellas
van fent los seus nius,
las fonts burbollejan
corrent vers al riu

Veyent la natura
tant bella, lo sol
s' está mes estona
donantli claror.

La nina llavoras
à l' ombra frescal
d' un bosch d' esmeragda
s' en va á descansar.

Y un cant la natura
n' esclata ab content.
—Ja tinch ma regina,
¡miraula, goseu!

Y l' au per la selva
las flors pels jardins
l' onada en la platja
lo sol al zenit,

per entre las murtras
lo fresch fontinyol
l' abella feynera
lo bell papalló,

axis á la nina
n' endressan son cant,
que portan los cefirs
d' olors ubriachs,

Deu te benehesca—primavera hermosa
Ben vinguda sias—videta del cor
¡Visca la regina—del espay y terra!
¡Visca la regina—dels aucells y flors

TEODOR VIDAL





UNA BRUIXA ESTRANYA



STEM á últims del sigle dinou, y en lo Vallés encara hi ha molta creencia en bruixas. No tanta com trenta anys enderrera que en las vetlladas no s' parlava quasi més que de bruixas, follets, cabretas, llumetas, ànimas, llops y lladres. Ara, la política s' ha freat en

las llars: ja s' parla molt de sí lo govern existent fa anar la nació bé ó malament; si un altre faria que 'ls gèneros tinguessin més demanda y valguessin mes...; pero, no obstant d' aixó, hi ha en un poble de dins lo Vallés un home que té fama de curar los *mals donats*: y, basti, per saber si hi ha superstició, que fent las consultas de franch ó bé que donguin lo que vulgan, s' ha fet construir un carrer de casas, segons de públich se diu: es, dir, que avensa més éll que mitja dotzena de metjes de la encontrada.

Com á proba, donchs, de que encara s' hi creu, vaig á escriurer un fet estrany de bruixeria (d' entre varis que 'n podria citar) tal com me 'l contà l' Isidro Castells (a) de la Ventallona.

Tenia l' Isidro, que vivia sol y feya de carreter, un matxo que molt sovint se li inflava (meteorisava) y com que arribava sempre de nits, de nit me venia á buscar perquè li visités.

A la quarta visita, anant á casa seva, méntres tocavan las dotze, de sobte 'm digué: jo tinch molts que 'm volen mal; mirat é inspecciona bé 'l matxo... Encara que 'm dirás que no hi creus... no obs-

tant, sigasme franch... perquè si acás, jo faré un pas... y sabré lo que haig de fer.

— Isidro no cregueu en semblants ximplesas; de bruixas no n' hi ha, ni n' hi ha hagut may.

— Tots los que haveu estudiat diheu lo mateix; pero jo que m' he trobat ab molt's cassos, t' asseguro que hi crech é hi creuré ments viuré.

Pera que 't convensis de que no vaig equivocat, t' esplicaré lo següent fet que 'm deixá aturdit de moment, y, ara, quan hi penso, me fa venir la rialla.

L' altre matxo que tenia, lo tordillo, va comensar á parásem, y, quant feya aixó, s' posava trist y suava: com qu' era molt fi y treballador, jo 'l renyava, li dava alguna singlantada, y, ell, res: ments li durava alló, com que no 'm sentis ni á mi ni al bastó.

Vaig pensar, aixó no es cosa de manescals, es mal donat.

Vaig fer un pas aprop de Barcelona; varen mirar, y luego 'm varen dir que lo matxo lo havia embuixat una persona que 'm volia mal. Fet lo que 'm varen dir y cambiada la grana va desaparèixer dit mal.

Un dia hi vaig anar á donarlos las gracias á més de la paga. Conversant los vaig indicar que desitjaria saber qui es la persona que 'm vol mal.

— Prou es ben coneguda vostra: pero aixó no vos ho podem dir.

— ¿Ni per senyas no puch conèixerla?

— Si sou prou valent, vos la farem acudir al punt de la mitja nit allá ahont vulgueu.

— ¡No 'm fa cap por!

— ¿Quin dia voleu fer la proba?

— Avuy mateix.

— ¿A quin punt?

— A la estable del matxo.

— Aneu, vos hi acudiré.

Ja pots contar que vaig venir volant, ab un coratje com un toro per poder brallarme ab la bruixota que aixis com se entretenia en fer patir la bestia, podia ferho ab mi y pots pensar que ho feya ab altres.

Al ésser tres quarts de dotze vaig venir á la cort ab una bona vara de freixa: vaig tancar be la porta y finestra: vaig mirar per tot arreu si hi havia algú ó alguna cosa amagada: assegurat de que res hi havia, vaig esperar tranquil que toquessin las dotze. Ments estava pensant si vindria en forma de gat negre, de gall; follet, ninot, etc.

comensan á tocar los quarts. Me poso dret, ab la vara preparada, ab ánimo de matar fos lo que fos que 's presentés.

Al comensar á tocar las horas, sento una gran brunzinera sorda; apreto lo garrot mirant per tot arreu pensant ja hi serem. De sobte, sens saber per ahont havian entrat, várem quedar lo matxo, parets, estable y jo rublerts de moscas de las ordinarias, anant fent la brunzinera méntres varen tocar las horas. acabadas las quals, varen desaparéixer; en vista, tal vegada, de que jo no 'm barallava ab ellas.

Res: vaig fer lo pensament ¿ab qui 'm tinch de barallar?

Y, vetaquí, ¡qué va venir la bruixa y no la vaig poder conéixer!!..

Aqueixas darreras paraulas las digué grantantse 'l cap per dessota la barretina y ab la cara riallera.

VICENTS PLANTADA Y FONOLLEDA.





LO CLAM DEL NÁUFRECH

Tot era cel y mar, y en mitj la inmensa
grandària d' aquells cercles invisibles
la nau surava just de pura pensa
dins del horror d' un temporal terrible.

Ho recordo, y l' espant m' esglaya encara,
congelantme en lo cor la sanch tot d' una,
va'g dar l' últim adéu á pare y mare
y á grandesas y glorias y fortuna.

Ab cel seré y mar abonansada
deixat habiam lo bell port de Rosas,
volant la nau ab l' ala desplegada
com sobre un camp de blat un vol d' alosas.

La velària del cel era esplendent,
de blava y esmastada y bella y llisa,
y la llàntia eternal del sol lluhenta
de la ditxa del cel era divisa.

Ni una boyra tant sols, ni un sol punt negre
d' aquells que la tempesta acull per urna,
entelavan l' incendi, dols y alegre
del foch d' amor, de qu' era 'l sol espurna.

[*]. Composició distingida ab lo premi ofert per D. Felip Garriga en lo certámen de Malgrat.

Com aucella que vola entussiasmada
lo grà d' ordi á cercar perdut en l' era,
per durlo á l' a'egroya nierada
dels seus fillets, qu' en lo boscam l' espera,

Volava la meva ànima amorosa
dreta á la ardenta terra americana
que fruyts y or y nom dona abundosa
á quí donantli gloria, li demana.

¡Ay! Era tant ditxós! Aixís navega
com navegava jo, essencia fina
del lliri montanyá, quan ensopega
del raig del sol á alsarse ab la polsina.

Viatja igual la blanca papallona
quan demunt de la rosa está parada
d' una toya de flors, y dins d' un' ona
de perfums y colors es trasportada.

Pensava en quan un jorn retornaria
de Catalunya á la estimada terra
y de nou los turons oviraria
que fan del Montserrat tant aspre serra.

Pensava en quan ma idolatrada esposa,
somialt, posaria en las meus brassos
un froyt hermós de la passió amorosa
ab que Deu dels humans estreny los llassos,

Y jo, al mirarla tant fidel á n' ella,
y tant rosat lo nin, dirlos tot d' una:
—M' ha guiat al tornar ma bona estrella
y us duch en mon amor dolls de fortuna.

Aixís pensava quan un núvol negre
allá d' allá del cel just s' ovirava.
—¡Mal! temps tenim! digué 'l nostramo alegre,
perqué l' udól del mar l' afalagava.

Jo vaig burlarme d' éll; blavosa y llisa
com un cristall inmens la mar se veyà.
Y;—son cor, me vaig dir, es qui l' avisa
perque de véurer onas te taleya.

Ni may que ho hagués dit; una raixada
de vent, com un bramul, del antro eixida,
tot una vela se 'n va du esquinsada
com áliga que fuig pe 'l plom ferida.

Y com si l' espetech que de la entena
al separarse féu, la convinguda
senyal sigués de que la gran cadena
que al mar subjecta fós de cop rompuda.

Bramularen horrissonas las onas,
sos crins cristal·lejats llensant en l' ayre,
com á dintre del bosch lleons y lleonas
s' irritan afamats de sanch al flayre.

Devall la immensitat d' un tálam negre
com la gola d' un llop, que s' estenia
al dessota del cel, privant que alegre
guaytés ni un astre que 'ns pogués ser guía,

Los lloms d' aquellas feras abrahonadas
de grans montanyas se van fer carenas,
d' escumas en lloch d' arbres, coronadas,
que devallavan com riuhadas plenas.

Y nostra pobre nau, de nou com closca,
llensada arréu com un pastor podria
llansar la pedra de la fona tosca
ab que detura al xay que s' esgarria,

Era joguina de las onas blavas
que ja li esborancavan l' obra morta
com á líquits volcans que ab dolls de lavas
entravan en la nau per amplas portas.

¡Quin esfereiment! L' infern en guerra
no deu ser tant pahoros quant ferm trontolla
los perns de las entranyas de la terra
venjatiu contra Déu ab ira folla.

Al cor d' aquell cel fosch qu' enferahia,
lo llamp sense parar zítzaguejava,
y com ulls de Satán al cel lluhia
que del mar la tempesta comandava.

Lo tró ab aquell retró que, quan mes mimba,
més fundament esglaya y esparvera,
anava rodolant de timba en timba
tal volta del avern cercant dressera.

Lo llevant, sens parar, fuetejava
los rostres del marins, y, en lo meu rostre,
calamarsada y aygua y vent llensava
donant horrors de mort á n' al cor nostre.

Las velas de la nau, ja xiulant totas
s' habian deslligat volant perdudas,
entorn d' ella suravan rems y botas
y veyá dels marins las forsas rudas,

De tant lluytá ab la mar, tan desfallidas,
que ja, extenent al cel tothom los brassos,
á Déu clamavam per las pobres vidas
que nusos eran d' amoros llassos.

Lligats molts de la nau en las entenas,
perque escombrava la coberta l' ona,
cenyias, al pensar en tantas penas,
de espinas cada cor una corona.

—¡Esposa del men cor! - plorant cridava
un marit ja colrat pel sol d' América.
—¡Pàtria meva! —tothom ab fé clamava,
tement no véurer més la terra ibérica.

— ¡Fillels meus del meu cor! — un altre deya
com si 'ls besés, donant petons al ayre.
— ¡Verge Santa del cor! — digué un que creya
ab la fé viva que del cel es flayre,

Los que á morir aném, y sense pares
y fills y esposos, en la pátria nostra
deixém orfes d' amor, á fills y mares,
la vida esperan de pietat en mostra.

Si nos las concedeixes Soberana
y Santa Verge, qu' ets del mar estrella,
com creyents de fé y sava catalana
te jurem de Malgrat en la capella,

Durte ab fé sacrosanta y religiosa,
los sospirs de tants cors com ara esgruna
aquesta mar irada y tormentosa
que 'ns vol arrabassar vida y fortuna. —

Digué, y ja més no sé, ni que sentissem
res més jo crech los que la nau muntavam,
vam sentir un desmay com si 'ns morissem
y al retornar en terra nos trovavam.

Calmá aquell clam de fé del mar la ira;
al sendemá una nau á tots salvava,
y avuy un barco qu' en Malgrat se mira
devant la Verge en qui 'l mari esperava,

La prometensa es, que, ab fé amorosa,
li vàrem dú 'ls marins que vam salvarnos
y vam dá pare als fills, y á nostre esposa
l' amor quan ab l' amor vam abressarnos.

LLEÓ FONTOVA.





UN CUENTO

QUE BE PODRIA SER QUE NO HO FOS

A mon amich lo navier e talá D. Marcellí Jané.



RA un diumenge del fret mes de desembre de 1900.

Encare que retirat del negocis marítims, la alició me portava sovint á passejar pels molls del port, recordant los temps de la meua joventut. Aixís fou en la tarde del diumenge qu' he dit. Al sortir del café la costum me portá las camas, vulgas que no, cap al moll de Barcelona pera contemplar desde sa punta 'l port *encara en construcció*.

Encantat estava mirant un gros veler fora de puntas que tot abanderat y ab la bona ajuda de la seva máquina ausiliar feya proa cap á la boca del port, quan me vaig sentir un cop á la espatlla que 'm doná lo senyor Miquel, amich meu de molts anys.

—Diguim, don Joseph: ¿quan s' ha d' acabar aquest ditxós port? Feya quatre anys que no havia baixat á Barcelona y 'l veig igual.

—Que hi vol fer, senyor Miquel; la cosa dona, los naviers encare son mansos d' anar pagant duas pissetetas per tonelada, y Deu n' hi dó. Abans sols eran los frares que demanavan sempre la obra, mes are 'ls governs han vist que la costum era bona pera fer bullir l' olla y se la han feta seva.

LA RENAIKNSA.—Any XVII.



— Miri, don Joseph, quin vaixell més gros que 's fica dintre 'l port.

— Es una de las fragatas de ca 'n J...

— Quin J... vol dir, aqueix ricatxo que compra tant de vi y oli pera embarcar?

— Ell mateix. Ha de contar, senyor Miquel, que de barcos com aqueix que veu entrar al port ne té una quarentena, si gros l' un més gros l' altre; quasi tots nous, de ferro y acer.

— Donchs, digui que aqueixa casa deu tenir més moneda que la caixa del govern.

— Si parla pel d' Espanya, crech que si. ¿Vol que li conti la historia de ca 'n J..., senyor Miquel?

Fa com á cosa de vint anys que 'n J... va establirse á Barcelona pera fer lo comers de vi ab la Habana. Lo seu comensament fou molt modest, y sense móure remor, comprá alguns barquets de vela, vells cuasi tots, y embarcava 'ls cargaments per compte seu, y si no vaig enganyat, en companyia de son germá gran, establert á Vilafranca, hont tenian sa casa payral.

Aquella fou época de gran esbalot pera la marina: fou lo temps en que la crissis se desarrollá ab més forsa. Allavors se feren grans invents en las máquinas dels vapors y 'ls naviers respiravan á cada invent, per confiar en economías que 'ls hi donguésen ventatjas sobre 'ls altres, mes com tots pensavan igual y tots anavan admetent los invents, la competencia baixava 'ls nolits y 's menjava las somnias economías.

Lo comers de Barcelona allavors no ho va entendre prou y li costá un ull de la cara.

Comensáren per fundarse algunas companyias navieras comprant vapors vells, petits y de molt gasto, tenint que retirarse als pochs anys pera cedir lo lloch á altres naviers que varen pendre la cosa al revés dels primers, per quina rahó tampoch may varen surar. Aqueixos, no tenint en compte las necessitats dels mercats de Cuba, varen comprar barcos que avuy no se 'n fan pas de més grossos, y en competencia carregavan mitja bodega á cara ó creu, á l' anada, y, encara que plens, á preus més desastrosos á la vinguda.

Era allavors article de fé que la marina de vela feya 'ls derrers badalls, y que no s' aixecaria may més de la competencia dels vapors que cada dia més augmentavan en número y grandor.

Barcelona arrivá á un punt tal, que fora 'ls quatre barquets de 'n

J..., los d' una altra casa que 'n deyan á ca 'n B. y S... y algun altre, tots desapareguérén venuts per desferra.

Peró, lo que son las cosas del mon! Aixís com lo canal de Suez pot ben dirse que matá la marina de vela, allavors se presentá un nou factor que girá la truyta, com se sol dir. Me refereixo al canal de Panamá.

— Aixó si que no ho entench, don Joseph.

— Donchs, miri: es molt fácil de compendre. Lo canal de Suez serveix de llas ó camí á dos grans mars: l' Atlántich ó l' Indich, per medi dels mars Mediterráni y Roig, subjectes á corrents y vents variables. Per lo tant, la marina de vela quedava desfavorida devant del vapor. Lo canal de Panamá es al revés: uneix l' Atlántich y l' Pacífich ab vents y corrents regulars y constants, de manera que 'ls velers segueixen sempre derrotas favorables. Lo vent, senyor Miquel, la naturalesa nos lo dona sense pés, mida ni presentació de factura; y lo carbó 'l te ben pesadet ab *grossas mermas* y costant molts diners. L' home, ab la idea del progrés sempre s' adelanta més de lo convenient, y de temps en temps s' ha de parar una mica. Végi V. lo que ha passat ab los molins de vent. Desde 1880 s' han estudiat millor, se 'ls hi han donat formas novas, aprofitant l' efecte útil del vent, y avuy los te en moltas pagesías é industrias agricolas que sols guardan las maquinas de carbó y gas que tenian abans com reserva.

En la marina l' home ja ha probat de sustituhir lo carbó ab lo petróleo, fentse molt bonas y curiosas probas. Vritat es que 'ls vapors que l' usan, cada dia més numerosos, portan casi una meytat d' economia sobre l' antich sistema del carbó, mes no n' hi ha prou: lo comerç va éstenentse fundat solsament en la més estreta economia, y aqueixa, per transport de mercaderias, sols la dona la marina de vela.

Veu, senyor Miquel, per passatje y correu no hi ha més remey que tenir aqueixos grans vapors moguts pel petróli, verdaders palaus que 's mantenen gracias á las crescudas subvencions.

— Però, díguim, don Joseph; me sembla que aquests grossos bargos de vela, tots tenen una xemenea encare que molt petita.

— Tots aqueixos grossos velers tenen una maquina de petroli ab sols la forsa necessaria per caminar tres ó quatre millas per hora, ab objecte de que, en los paratjes coneguts de calmas y vents de proa, aferran las velas y ab la maquina passen aquella part de mar fins á trobar los vents generals.

Ja abans del acabament del canal de Panamá la marina de vela reaccioná d' una manera vista. Lo carbó qu' era tan car com es avuy,

poch més ó ménos, y 'ls drets del canal de Suez molt crescuts, aní-màren, primerament als grossos vapors de la Australia que tenian màquines de triple y cuádruple expansió, á fer lo viatge pel Cap de Bona Esperansa, y 'm recorda encara la alarma que 's comensá á produhir en 1887 quan los balansos del canal de Suez acusáren no poca merma per la dita rabó.

Seguidament altres naviers, mirant més enllá, s' atreviren á resucitar la marina de vela, construhint grossos clippers de ferro y acer de duas y tres mil toneladas com aqueix que veyem entrar de ca 'n J..., y recordo be que per aquells vols de 1886 á 1888 una casa de Burdeos que 'n deyan á ca 'n Bordas tenia ja allavors més de 50 grossos clippers.

—Peró bé, don Joseph, diguim: ¿qué va fer la casa de 'n J...?

—Tingui paciència, senyor Miquel, que á n' aixó vaig. La casa de 'n J..., com he dit tenia uns quants barquets manats per capitans de tota mena, desde 'l tipo conegut per Llop de mar fins al tipo revés de la medalla. Encare recordo á un dels capitans, amich meu, bon xicot y bon marino, marino de debó, tan amich del quitrá com dels números, que fa poch se retirá á Badalona ab regular fortuneta: no tenia més defecte que ser un baladré capás d' aixordar la trompeta del dia del judici. Aquest va manar la primer afragata que tingué en J... y després comandá los millors clippers de la casa ab molta sort; jo crech que ab los seus crits cridava 'ls diners.

La casa d' en J..., al resucitar la marina de vela es la que 's trobá en millors condicions de desarrollo, puig contava ab una escuadra de 15 ó 20 grossos y bons barcos, ab los quals acreditá tan lo seu nom, que se pot dir passá al devant de tots los vapors ab preferencia de carga per la Habana.

Allavors fou quan á n' en J..., li entrá l' ambició de ser un navier de debó y donar á la sua casa tot lo desarrollo que somniá son geni viu. Comprengué que la sua flota era un conjunt desafinat com una guitarra destrempada, y treballá per donar unitat á tots los seus treballs.

Se desfé dels barquets que li quedavan petits y vells. Despres, coneixent que Cuba se 'ns escorria de las mans, buscá nous mercats, estudiá la verdadera essencia del comer marítim, y mentres los demás de nostres comerciants ploraban, creguts de que perduda Cuba ja maymés menjariam pa blanch, ell se posá en comunicació ab los ports del Pacífich, mercats verjes per nostra bandera, se buscá bons corresponsals, enviá agents propis, y aprofitant lo nou canal, comensá

à fer la proba ab una fragata anomenada *Catalunya*, manada per aquell amich que vos he dit, obtenint un bon resultat á Guayaquil y Callao nostres vins y fruyts y tornant lo barco á Inglaterra carregat de mineral.

Aquest viatge fou lo comensament de la nova escuadra de ca'n J...

Desde allavors ha anat de mica en mica comprant clippers com aqueix que veyeu donar fondo en aqueix moment, y que si no m'enganyo es la *Marquet*.

Lo seu escriptori fosc y senzill del carrer de la Mercé, s'ha convertit en un verdader ministeri, d'ahont es secretari general aquell antich dependent, primet y curt de vista, que per lo moll li deyan senyor Pepet. Avuy li diuen don José, habentse anat engreixant en relació al augment d'importancia de la casa.

Avuy los capitans da ca'n J... tots semblan tallats d'una mateixa estistorada; son la nata y flor dels pilots, puig tots fan mil empenyos per entrar á servir á una casa tan ben organizada, que considera com cap altre als seus dependents. Tots son los primers espasas de la carrera, puig la casa exigeix moltes condicions d'aptitut per entrar al seu servey.

Al principi la casa J... va ser objecte de no pocas befas y críticas de la major part dels naviers d'aquell temps, que no sabian compèndrer com comprava barcos de vela de tan port, quan tots creyan en la ruina complerta de la marina. Aquells naviers, concretats á llegir cada dia 'l Brusi y algun d'ells *La Publicidad*, y 'ls estats de las plansas del Plata, Cuba y Estats Units que 'ls hi enviavan los seus corresponents, no sabian lo que passava en lo mon marítim. Vivian en un aïslament complet de tot coneixement; no sabian que lo que feya en J... també anys ha que ho feyan grans casas inglesas, francesas y alemanyas; aixís es, que quan passá aquella crisis ecnómica, que habia per forsa de passar com totes, segons nos ensenya la historia, quedaren ab un pam de boca, veyent que no eran veritat los seus auguris, y per mes que 's fundaren novas casas y 's compraren molts barcos nous. l' adagi diu que qui pega primer pega dos cops, y en J... ja allavors tenia lo seu negoci encarrilat ab mercats nous que los altres ni 'ls habian somiat, creyent que fora de Cuba ja Espanya no podia tenir marina.

D'exemples com lo de ca'n J... l' historia del comerç n' está plena. Lo mon may ha sigut dels rutinaris.

— Pero bé, digui, don Joseph, lo tenir barcos es lo de menos: lo

que á mi m' estranya es que pugan omplirse de mercaderias tenintne tants y tan grossos.

—Ja ho veurá senyor Miquel, si la casa J... s' hagués concretat al negoci ab lo mercat de la Habana com feya avans, estigui segur que no la veuriam tan poderosa ni ab tants barcos; pero, com li he dit avans, en J... va presentir que la cuestió de Cuba era una troca tan embullada, que no se li trobarian may mes los caps, com aixís mateix ha sigut y prenent exemple dels estrangers buscá nous mercats, se fixá en lo que deyan los nostres cónsuls en las notables memorias que publica lo ministeri d' Hicenda, y avuy Espanya en general y mes particularment Catalunya li deuen que nostres vins, olis, sabó, paper y a tres productes agricolas y manufacturers se comprin en molts ports del Pacífich y Australia, competint ab bastanta ventatja ab los sens similars del estranger.

Veli aquí, senyor Miquel, l' historia d' aqueixa casa naviera, honra y gloria de la marina catalana.

JOSEPH RICART Y GIRALT.





BE HO SÉ PROU

¡Que he estich aprop teu! La torrentada
que ahir tot ho arrasava, ha fet més bells,
per mi, 'l camp y la serra y, revifada,
més que may trobo verda l' enramada,
més xerraires y alegres los aucells.

Aquí á l' ombra frescal de la nouera,
que 'ns defensa del sol com may brillant,
¡quina estada que hi fa més llausangera,
vora teu, amor meva, salaguera
lo teu cap en ma espatlla reclinant!

Eixa nit ¡qué pensavas, quan trucava
furienta la pluja á ton balcó
y en tot pit tot alé s' hi arplegava
cada cop que espantosa ressonava
per l' espay ennegrit la veu del tró?

¡Qué pensavas, llavors! ¡Oh reyna hermosa!
Ni que tú no m' ho digas, be ho sé prou;
no cal pas que ho retregui tremolosa
ta paraula encortada, vergonyosa
confessant lo que al fi no 'm fora nou.

«Si *ell* hi fos aprop meu! com semblaria
que se sent de més lluny la tempestat,
y en son pit lo meu cap redossaria,
y...!» Ja veus, amor meva, si ho sabia.
Ara vina 'm á dir que no es vritat.

MIQUEL LAPORTA.





LO DERRER CORNAMUSAYRE

ERA conegut en tota la vall de Camprodon y de Vallespir; las coplas se 'l disputavan. No hi havia casament ni bateig en las masías de la montanya en que no fos llogat pera animar ab son joyós instrument las ballas y corrandas de fadrins y pagesetas. Se deya Francesch y per diminutiu Xico, Xiquet, Xitu; lo jovent li deya Xitu-bot, sens dubte per lo bot ó cornamusa que feya sa reputació. Un vellet de 70 anys, alt, magre, cara arrugada, cellas fornidas, ull viu, calvo, portant sa barretina al clatell, lo que feya ressortir la lluhentor de sa closca; sempre serio, immutable, penetrat; absorvit per lo geni musical, per la joyosa armonía de son instrument.

Donava gust véurel en un casament, passant tot davant de la comitiva, seguit de la quitxalla, lo bot sota 'l bras, enflocat, ab sas tarotas guarnidas de pinjorellas violadas, embocat lo canonet, sas galtas infladas... També, al arribar á la masía, com corrian las ninas á portarli 'l porró!, puig que bufar tan seguit lo deixava assedegat. Li posavan un brot de fábrega al plech de sa barretina y la núvia li clavava ab una agulla un pomet de flors á la botonera del gech. Qué content al véures rodejat de ninas tan bonicoyas!... Encara que vellet

no li faltavan galanteigs pera las més guapas. Se las mirava, rihent, tot rejoventit; sos llabis se juntavan en O com si xuclés lo eanonet... —Ay, si 'm pogués tornar jove!... —Qué fariáu, Xitu? —Vos clavaria á totas un petó caragolat que se sentiria de lluny... —Ah! ah! ah!... rihent tolas; qué traydoret sou encara!... y seriau capás de ferho? —Vaya si ho faria!...— Pobre vellet; ensalivava com si tingués 20 anys!

Era l'únic cornamusayre que havia quedat en nostras valls montanyesas.

La arribada de la locomotora á Ripoll produí un aconteixement que afectá molt la fi de sos dias.

Los pobles de montanya fören invadits per coplas del pla ab llurs instruments de coure barrejats ab tenoras, que tocavan per las festas majors. Ja ningú feya cas del bot de 'n Xitu. Lo tenia penjat en un clau dins sa cambra, ficat dins son estoig de tela de cotó blau, al costat del sarró y de la carbasseta, arrugat, pansit, penjantli sas tarotas mudas, polsosas. Que n' haguera calgut de buf pera reanimarlo!... Se 'l mirava ab ulls enternits, plens de llágrimas... Oh joyós company de ma juvenesa que t' has fet!... com t' has tornat!... tú que has fet bategar d' alegria lo cor de tantas noyas montanyesas!... ja no s' recordan de tú... ja no 't volen!... Sa pobra muller, la Catarina, al véurel tant trist, probava en vá de consolarlo...—Nó! nó! may cap de llurs instruments de coure igualará aquest!... mira aqueixas tarotas... quan esclatan en joyosa armonia ellas solas valen una copla... en Pau lo fluviolayre pensa com jo... lo pitjor que ja no 'm puch guanyar la vida!... jo que per la fira de Camprodon te volia comprar gipó y faldillas de canem y llana!...

En Xitu demés d' ésser cornamusayre era teixidor. Vivía á Espinavell; tenia sa casa prop la rectoria.

Al ohir lo trich trach de son teler, avans joyós, alegre, acompanyat d' una cansoneta ben refilada, y sentirlo ara monótono, de mo-

viment lent, intermitent, se coneixia que lo teixidor era prés de fonda pena.

Un dia en Pau lo fluviolayre, al passar pel carrer, entrá á casa de son amich Xitu. Lo trobá segut el teler, son cap inclinat apoyat sobre sas mans.—Que tens, Xitu? perquè estás tant trist?—Ay! Pauet tu m' ho demanas!... com vols que no estigui trist!... he perdut l' alegria per sempre!... vina, vina...—s' alsa del teler, lo fa pujar á sa cambra...—mira com s' ha tornat!... fa temps que ha perdut la veu—despenya lo bot del clau, lo apreta contra son pit ab carinyo, mirant-sel, enternit, los ulls negats de llágrimas, lo palpa, lo regira, redressa sas tarotas, é instintivament se posa lo canonet á la boca... las arrugas se desfán, lo bot s' infla y de cop esclatá en só agre, estrany com un gemech dolorós... lo tira, desesperat, demunt la taula... lo gemech continúa ab veu apagada y 's mor en un singlot planyivol. En Xitu, la mirada atónita, apretant ab má febroso lo bras de son amich—'l veus?... sa agonía es la meua!... 'ls dos nos n' aném d' aquest món importantnos los recorts del passat.

Aquell xiulet estrident que se sent á Ripoll ha mort per sempre las costúms de la terra, ha revolucionat nostras valls!... lo cornamusayre d' Espinavell es posat de recó!... pobre bot meu! tu que has sigut lo company de mas glorias... tu que feyas l' admiració de la jovenalla... ¡com t' has tornat!... y dos llágrimas vessaren de sos ulls.

—Pero, home, li digné en Pauet, no li ha motiu per tant desespero. Ja que sabs de solfa aprén un altre instrument de coure, un trombon, puig que ja hi tenim cornetí. Donchs aprén lo trombon.—Vols dir, Pauet?—Esta clar; vindrás á la nostra copla y te guanyarás la vida com avans. Ves á Camprodon; en Missot, lo cap de juglars, te lo ensenyará.

Tal fet tal dit: al cap de pochs dias en Xitu possehi un trombon ab diners enmatllevats á sos amichs, y comensá á rebre las primeras lissons d' en Missot, que li donava los diumenges, per no perdre lo treball de la setmana.

Los vehins del carrer de la rectoría, fets al trich trach del teler, al sentir, á voltas á casa del teixidor un bruel estrany, se demanavan lo que podia ésser.

Mossen Bernat, lo senyor rector, turbat en sas meditacions piadosas, enviá sa majordona á can Xitu per saber lo qu' era. Lo trobá bufant dins una gran tarota de coure, fent trontollar la casa; los gos-sos del carrer barrejavan sos údols ab los de l' instrument. Fou tant l' alborot del poble que 'l pobre Xitu tot avergonyit determiná, per

no incomodar, continuar sos estudis de trombon en lloch apartat y distant de la població. Se'n anà en un frondós barranch, prop del mas de la Boixeda.

Hem advertit que en Xitu may se las havia vistas tan grossas. De cap manera hi podia entrar; sols treya de son instrument una nota forta, esquerdada, regullosa, com lo bramar d'un badell. De manera que en Joan, del mas de la boixeda. al sentir aquells bramits, digué al boher—ves allà, vers lo barranch de la fajosa, hi tens un badell esgarriat; feslo venir. Al arribar lo boher ab son garrot trobà en Xitu segut sobre un roch, las galdas infladas, afluiçant y estirant son llarch instrument, fent retronyar las cingleras de sos brams desaforats. Mitj espahordit se'n tornà al mas.—Y donchs, lo badell?

—Ay! senyor amo, es pas un badell, es en Xitubot que ben cert s'ha tornat boig; toca una trompa estranya que 'ns fa aixaliar la vacada.—No vuy trompas en mas terras; que se'n vagi trompetejar á coll Pregón... ja li pots dir de part meva.

D' aquell dia ensà se corregué pel poble que 'n Xitu havia girat, que tenia una aranya sota la closca.

Pobre Xitu! era un artista, un virtuose incomprés. Se mirava ab menyspreu sos bárbaros conciudadans que eran insensibles á aquell art súblim que conmou fins las pedras.

Penjá lo trombon ab un clau al costat de la cornamusa; cremà sos papers de solfa y reprengué son teler, qual llensadora corria convulsiva entra la tela, ab lo trich trach monótono de costum produhit per lo traqueig de sos peus.

A voltas sas mans deixavan la llensadora, los brassos estirats, inerts; son esguart fixat á un punt de l' espay, veyá un estol d' alegre jovent saltant y ballant al só joyós de sa armoniosa cornamusa, rodejat de bonicas pagesetas que 'l miravan ab amable sonriure... se despertava frissós, inquiet... son front cremava.

Un dia que en Pau, lo fluviolayre de Molló, lo vingué á véurer, lo trobà al llit; feya quatre dias que jeya.—Aprópat, Pauet... escolta... me'n vaig d' aquest món... quan seré mort portarás la trompa de coure á 'n Missot per lo trevall que s'ha prés d' ensenyarme. Portarás una tarota del bot, la mes llarga, á l'ermita de St. Pallari; una altra á la de St. Antoni y la més curta la guardarás com á recort meu. Quan á la pell, se la guardará la Catarina que li podrà servir pera posar olis y vins... Se 'l feu portar al llit; probá de xuclar lo canonet, pero ja no tenia forsas; se morí ab lo canonet á la boca y los dits convulsius, crespats, sobre 'ls traus de las tarotas... Pobre Xitu! fou

sols quan fou mort que lo jovent de la comarca aprecià lo que havia sigut, que se recordà de las corrandas alegras que tocava ab son joyós instrument. Es la sort dels grans génis, d' ésser incompresos. Paguém un tribut á sa memoria; doném un recort inolvidable al darrer cornamusayre de nostras valls montanyesas.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.





FLOR DE CEL

Era hermosa
com la flor del gentil maig.

Plorau, aucellets, plorau,
plorau de dol y tristesa,
que l'àngel de mos amors
dormida jau en sa celda.

En lo convent de Sant Joan
diu que va morir ahir vespre;
s' en 'naya á posta lo sol
y ab lo sol la vida seva;
las rosas de son jardí
marcidas totes ja restan;
plorau, aucellets, plorau,
que al cel ja n' es l'amor meva.

Las campanas al brandar
¡quin so de més greu tristesa!
La morta apar en lo llit
poncella cayguda en terra,

sos llabis un lliri blanch
que lo sol d' amor no besa,
sos ulls estels apagats
en mitj d' una nit serena.

Si haguessiu vist á la Sor
del convent la més modesta;
los rossinyols al passar
li cantavan cansons bellas,
totas las flors del jardí
n' eran germanetas sevas,
per xo, Deu, al cel d' amor
la va trasplantá ab prestesa.

La dissort nos separá,
després, ja feixuga reixa;
ara 'ns separa la mort,
demá un bocinet de terra;
mon destí 'm dú lluny de tú:
tal volta, estimada meva,
al ser en la eternitat
també 'ns separin las reixas.

Primavera del amor,
va passar més que depressa;
l' hivern, ab son blanch mantell,
ne glassá totas mas venas
y ab éll vingué 'l desengany
volant ab sas alas negras.
¡Malviatje, foll hivern,
que tot lo més bell hassecas!

L' amor que jo 't vaig tenir,
si ha durat, durará sempre;
si algun jorn era viu foch,
ara es caliu, sota cendras.
¡Ay, monja, qué igual va ser
la teva vida y la meva!
Tú pesárs dins lo convent,
jo, dins lo mon, també penas.

¡Si n' he tingut d' anyoransas
y de somnis de infantesa!
Recorts d' una era felis
que va passar molt lleugera.
Cadeneras del voltant,
no canteu pas cançons bellas,
que si una monja n' ha mort
també ha mort un cor per ella.

Trist convent de Sant Joan
envolcallat de tenebras,
des que lo sol se t' ha post
ha mort ta esplendent bellesa;
la campana ves brandant
fins que resti ben bé en terra,
perque aixís no senti 'l cor
los cops que va donant l' eyna.

Plorau, aucells del convent,
plorau de dol y tristesa,
que l' àngel de mos amors
y 'l cor meu, soterrats restan.

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.





HIMNE CERDÀ

Som los hereus de la montanya,
som los pubills del Pirineu,
fills de la Fransa, ó de l' Espanya,
tots som germans á Font-Romeu.
Aqui hi tenim bressol y llosa,
qu' es nostra patria natural
desde Carlit fins á la Tosa,
desde Cadi fins á Puigmal.

Meytat de Fransa, meytat d' Espanya
no hi ha altra terra com la Cerdanya.

Aquí l' hivern sa neu ens dona
y 'n fa les fites del pais:
son la muralla y la corona
d' aquest trosset de paradís.
Besa l' estiu les serralades,
juga ab la neu la llum del sol,
y van les aygues regalades
cap al Raur, Segre y Carol.

Meytat de Fransa, meytat d' Espanya,
no hi ha altra terra com la Cerdanya.

Es nostra vall, vall d' alegria,
 franca y oberta al foraster;
 bona á tothom, sia d' hont sia,
 al terrassá y al estranger.
 La gent del plá y la ciutadana
 beu en sas ayguas la salut;
 qu' en trepitjant terra cerdana
 se 'n tornan plens de joventut.

Meytat de Fransa, meytat d' Espanya,
 no hi ha altra terra com la Cerdanya.

Aquí la gent es feynadora,
 aquí 'l terror no es pas ingrat,
 tenim un' horta qu' enamora,
 voltat de verns tenim lo prat,
 ¿Qué hi ha com nostres eugassades,
 ni com la fruyta del país?
 Be prou que ho saben les gentades
 de Barcelona y de París.

Meytat de Fransa, meytat d' Espanya,
 no hi ha altra terra com la Cerdanya.

La nostra vall és la ditada
 que hi deixá Deu al creá 'ls mons:
 la nostra vall es la abrassada
 que 's donan dues grans nacions.
 la nostra vall, fresca y florida,
 es nostra fe y es nostre amor.
 La nació 'ns pren la sanch, la vida...
 Mes la Cerdanya 'ns pren lo cor.

Meytat de Fransa, meytat d' Espanya.
 no hi ha altra terra com la Cerdanya.

FRANCESCH MATHEU.





LA NIT

Quan l'astre de la vida sos raigs de foch capdella
 l lensantlos enrogits cap á ponent;
quan, ull d' un Sant Arcangel, surt la primera estrella
 tremolant vergonyosa á l' orient.

Y pren l' espadat single sa roja vestidura
 y 'ls núvols blaus tapan los núvols d' or
que surten per sas voras rosantlos de llum pura
 perdent al últim son encés color.

La terra 's posa trista: donzella enamorada
 que reb lo bes darrer de son amant;
cambia son bell trajo, l lensant la virolada
 túnica alegre de color llampant.

La llum darrera n' umple lo cel d' iris hermosos
 clapant los singles dels turons altius;
los núvols prenen formas de monstres horrorosos
 y la boyra s' aixeca sobre 'ls rius.

Las ombras s' apilotan y l' ample espay endolan,
 la llum ab las tenebras se confon
que gitan á glopadas que 'r. l' ayre 's caragolan
 la bauma humida y lo torrent pregon.

Lo mon vesteix sas novas excelsas maravellas
del infinit agullonant l' anhel
y Deu broda las ombras de voliors d' estrellas
hont van los àngels per mirar del cel.

Y s' umple de misteris y de remors la terra
al dols murmuri del oretj que mor,
y esquinsa las tenebras més negre encar la serra
que pobla de fantasmas sa negror.

Soberchs, los pins selvatges sa fosca cabellera
esbullan, udolant, al bes del vent,
redressa's lo pollancre, com blanca calavera
vetllant la fossa del callat torrent.

Y per sos peus las matas que arrastran llur brancatge
s' arrapan arraulidas gemegant,
blincant las altas canyas son grònxador fullatge
y al fons lo pedruscall cau gemegant.

La veu de la campana á l' óliva desperta,
giravolta 'l panell del campanar,
y al fons del gorch, lo diable, del Comte Arnau concerta
los seguidors que aprenen d' udolar.

Llavors en las masías lo gall son cantar para,
l' esquerp mastí cargola's amatent,
lo bon pagès, senyantse, se tapa ab pòr la cara
y 'l Comte Arnau passa á cavall del vent.

Las amples bocas badan las baumas tenebrosas
com monstres que 's preparan al combat,
y guardan sas riquesas, tot esperant frissosas
tornar en molsa al buscador orat.

Muntadas en sas canyas las bruixas giravoltan
al entorn del altívol campanar,
poch ans pel vell retretas als nins que ab pòr escoltan,
fantàstiques rondallas de la llar.

Dels llachs la boyra blanca que 's bressa magestuosa
pren forma de las gojas incitants
que cantan y 's barrejan en dansa bulliciosa
sos cabells extenent sempre onejants.

Remors, fantasmas, monstres, visions, somnis, deliris,
folgant per l' ayre corren son cami
y poblan las boscurias, las valls y 'ls cementiris
é hi bullen confonentse en remoli.

Després... mitj tremolosas s' apagan las estrellas
y canta 'l gall los ecos despertant;
s' arremolina l' ombra, y pren l' orient las bellas
colors que poch á poch van cambiant.

Al apuntar lo dia, cantan las aus hermosas,
bada's la flor pintada al bes del vent,
van engorjant las ombras las baumas tenebrosas,
que als boscos s' entretenen y al torrent.

Y tot lo mon fantástich, creat en las calladas
ombras que va la nit apilotant,
fuig y 's desfá perdentse, com boyras escampadas
al buf del vent y al raig del sol brillant.

Y hermós, vestint la terra de tons y de llum pura
sos raigs escampa 'l llumenar del cel;
la vida pren en brassos contenta á la natura
amoixantla ab cantars dolços com mel.

Lo dia hermós s' aixeca y escolta l' armonia
de milers d' aus d' encantadora veu,
y 'l mon pinta en sa cara riallera, l' alegria,
que al veure 'l sol, creu més en lo seu Deu.

FERRAN AGULLÓ.





Si tu veus lo que jo peno
entre la gent, assi baix,
si tu desde 'l cel ho esmentas,
fins al cel t' hi has d' anyorar!

¿No vas ser assi prou màrtir?
no vas per mi sofrir tant,
que fins ja sent á la Glòria
jo te l' haig d' ennuvolar?

Los temporals de la vida
me llensan d' assi-d'-allà,
y más arrels mitj podridas
ja en lloch poden arrelar.

Més, ¡ay mare! mare meva,
com anyor la llum brillant,
cercat sempre de tenebras
en aquesta trista vall!

No poguer ser may la fruyta
que tempta del goig que fá,
sinó 'l corch que mata l' arbre
dins la soca rosegant!

No poder ser lo doll d' aygua
 crestallina del estany;
 sino 'l gorch llessant miasmas
 que empesta tot son voltant.

No poguer ser may l' aucella
 que canta sa llibertat,
 sinó l' óliva que xiscla
 al xipré al peu del fossar.

No poguer ser bona espiga
 sent florida entre bon blat,
 sinó 'l jull al qui Déu mana
 arrencal per ser cremat!

Vinga 'l segador quan vulla
 y que 'm dalle d' aquest camp,
 mal per fé eterna ta glória
 creme jo una eternitat.

Y quan ja esment ningú tinga
 del foch que 's menja 'ls pecats,
 l' Angel bó esvente mas cendras
 dintre un vuyt tot fosquetat.

EMILI COCA Y COLLADO





¿HO SENTS?

Que tens, reyna estimada, qu' estás trista
y esllanguida m' esguardas tendrement,
aprés suau sospirant, baixant la vista
per torná fiturarme dolsament?

No vols dir-m'ho, sol meu, ó es que á besadas
vols que còmpre á ta boca ton secret?
Miram, reyna, y serenas tas miradas
móstren ja de ton goig lo bell esplét.

¡Gelosias, amor! ¿Que no ets ma vida?
¿que no ets tú tot lo mon pera 'l cor meu?
Si 't daria la sang ¡com entristida
tens d' está un sol instant, angel de Deu?

Oh! somriu altre cop! qu' es l' agonía
lo que al cor que així 't veu li fas tastar;
ans que 't manque 'l cor meu, la llum del dia
á mon cos soterrat li ha de mancar.

¿Ho sents, reyna? Somriu; vina á mos brassos
y reposa en mon pit ton cap bufó;
res al mon será prou á rompre 'ls llassos
que han juntat nostres cors. ¡Dom un petó?.

MIQUEL LAPORTA.



*
* *

O he sobran los doctors
ó 'ls teus ulls son los que 'm sobran;
al meu mal los meus colors
prou y massa que 'l descobran.

Pobre doctor! Cóm s' enganya
al polsarme cada dia;
ayres no hi han á montanya
per curar ma malaltia.

Cada dia més m' imposa
l' afecte que per mi sent...
¡Me diu que la cinoglosa
me prova divinament!

Pero 'l respir fatigós
va creixent de dia en dia;
ni mimva la meva tos,
ni 'ls colors tinch que tenia.

Ni tampoch la febra 'm deixa
y 'm va 'l pols com un cavall;
ni m' he arriuat á coneixe
quan m' he vist dintre 'l mirall.

Pobre doctor! Deu sostinga
dintre son pit la esperansa,
jo espero la mort que vinga,
casi li tinch anyoransa.

Quan las primeras ventadas
d' Octubre arrastran los nius
y las flors moren glassadas
ja no seré jo entre 'ls vius.

La campana dará compte
de la meva mort al mon;
qu' al fossar m' hi porten prompte
á dormir la eterna son.

Quatre pams de terra escassos
vull per ma fossa no més,
hont no puga senti 'ls passos
dels homes per un maymés.

Prous son per guardar alli
l' etern secret de ma vida,
d' aquells ulls que 'm van ferí
al cor, de mortal ferida.

D' aquells llabis que la sava
xuclavan de tot mon ser,
d' aquell cor que 'm governava
igual que al cavall l' acer.

D' aquell cos que jo estrenyia
ab afany incontrastable;
de la esfinx que dictá un dia
ma sentència inexorable.

RAMON E. BASSEGODA.



L' ANYORAMENT ⁽¹⁾

Quau arriba la Tardor[®]
assecant la pampolada,
y la fulla cáu y 's mor
deixant, plena de dolor,
la branqueta despullada.

L' aureneta sent gelar
dins son niu de tosca argila,
y presa de viu pesar
lo seu cant derrer refila,
emprén vol y passa 'l mar.

¿Ahont se 'n vá? Fuig del fret viu
cap al Africa lleugera,
á cercar l' ardent estiu,
per retornar á son niu
ab la dolsa Primavera.

Desterrada passa 'l mar
girant sempre en sa volada
son capet ab viu pesar.
Mentre estiga desterrada
no la sentireu cantar.

(1) Aquesta poesia fou distingida ab premi en lo derrer Certimen d: Malgrat.

Y si en desterro no 's mór
d' anyorament y de pena,
es perquè manté en son cor
l' esperansa que l' alena
de tornar en temps millor.

Tal com l' aureneta fa,
quan l' hivern de la fortuna
ve 'l cor del home á gelá,
fentli cáurer sens pará
sens ilusions d' una a una.

Deixant la patria del cor
l' home ab recansa 's desterra,
allunyantse ab viu dolor
de las plajjas de sa terra
per trobar un bossí d' or.

Vers los confins més llunyans
la miseria 'l va empenyent,
y fins en climas insans
lluyta y brega sens descans
contra sa sort inclement.

Y treballa ab afany sórt
pera allunyar la hivernada
que l' omple de desconhort;
lluny de sa patria es un bort
qu' anyora sa mare aymada.

La fortuna li somriu
peró l' ánima li plora,
es com l' aucell fugitiu;
sols espera torná al niu
de la patria qu' ell anyora.

La ditxa que s' ha gosat
sols quant se pert s' avalúa,
llavors veu lo cor llassat
l' inmensa felicitat
que del hé perdut traspúa.

De la mare 'l sant amor
lo dol més greu aconhorta,
més, per molt que l' aymi 'l cor
solsament plorantlla morta
comprendreu tan rich tresor.

De la patria l' amor sant
al de la mare 's nivella;
l' aymaréu ab fé constant,
més tan sols plorant lluny d' ella
comprendreu sa vâlva gran.

Lluny de la patria se sent
esclatar la passió inmensa,
l' amor més viu y fervent
qu' inunda 'l cor y la pensa
com un desbordat torrent.

La bellesa d' aquell sol,
que per primera vegada
vejéreu desde 'l bressol,
es l' aspiració anhelada
que 'l cor en desterro vol.

Pensaréu ab viu pesar
en l' aymada parentela
y 'ls amichs que váu deixar;
sentiréu que 'l cor se 'os gela
sens l' escalf de vostra llar.

Anyoraréu las cançons
de fé, d' amor y de gesta,
nius d' amor y d' il-lusions,
y del campanar los sons
signant á enterro ó á festa.

Vostra ànima dolorida
lluny dels escons patriarcals,
anyorará ab dol sens mida
las costums tradicionals
que son la segona vida.

Pensaréu ab vers ilagells
en lo cel de vostra terra,
en sas flors de colors bells
en sa plana y en sa serra
y en lo cant de sos aucells.

Vostre cor sols reviurá
á l' alé d' una esperansa,
la de poder retorná
plé de goig y sens recansa
á la llar que vau deixá.

A la patria que 'os exten
una llassada amorosa,
que 'os atreu lo pensament
ahont vola l' ànima ansiosa
encesca d' amor fervent.

Y cridaréu á la sort
fins ab veu desesperada,
sols per lograr lo conhort
de retornar sens dissort
á la patria benhaurada.

Ay del pobre desterrat
que viu en contínua guerra,
ab lo cor trist y llassat,
gemegant lluny de sa terra
com un bort abandonat.

Ay del trist que viu ausent
y angoixat en terra estranya,
prés d' un viu anyorament;
melancólich sentiment
qu' á la tristor acompanya.

Deixau que puga tornar
á la patria qu' ell anyora;
véurer son cel y sa mar,
á la familia qu' adora
y als amichs que hi va deixar.

Y si fos son trist destí
no poguerhi torná en vida
feu qu' al menys trobi en son sí
una fossa benhida
pera terme del camí.

Aixís, quan fet pols son cos,
lluny del mundanal torment
reposi en lo patri clos,
no torbará son repós
lo mal del anyorament.

MANEL RIBOT Y SERRA.





ESTIUHENCA

¿Oy que ho vols? Deixa 'l vano, que cansada
deus tenir la munyeca de fe 'l joch;
mentres dormis y 't vente, á la vegada
gronxaré 'l balanci poquet á poch.

Tancaré 'ls finestrans; la cambra fosca
restara casi be, y t' adormirás
escollant lo bruxit d' aqueixa mosca
que al través dels crestalls se vol fer pas.

¿Veus com rius? ¡Si ets més mona!... Xafogosa
la calor de prop teu jo esquivaré;
vinga 'l vano y arreu llense olorosa
eixa essencia que ha pres en ton alé.

Y ara dorm y somnia y ni que encertes
á sentir quelcom més que 'l meu respir,
ves somniant, amor meva, y no 't despertes;
que dormint de debó no ho pots sentir.

MIQUEL LAPORTA.



GERONA

NOTACIONS DE MON «CARNET» DE VIATJE



NTS d'ahir retorni de Gerona, hont vaig anar per mos quefers.

Feya dos anys que no hi havia estat. Cada vegada que vaig á la capital de nostra provincia, hi vaig ab gust; y ja podeu ben creurer que si demanan per mí me trobarán sols á la fonda per las horas dels ápts, y las demés horas del dia, recorrent iglesias, carrers y sos voltants.

Gerona es una de las poblacions d'Espanya que conserva encara sa fesomia propia de la Edat-mitjana: carrers estrets, finestras ogivals, casas antigues, ab portalada de pedra picada. De alguns anys en aquesta part, molts d'aquells casals de la noblesa dels carrers dels Ciutadans, de las Ballesterias, de la Forsa, etc.; van prenent l'aspecte modern, transformats en edificis de producte, de pisos y botigas pera lloguer. A fé, es llástima; á l'arqueólech li sab greu. Las casas del carrer dels Ciutadans qu' eran totas palaus de la antigua noblesa de la Provincia, ja son desconegudas.

La moderna civilisació no s' avé ab la vellura dels sigles passats; se reforman costúms y poblacions á ús del sigle XIX. Los recorts que nos han deixat nostres ávis s' esborran, lo temps segueix sa marxa progressiva que ningú pot deturar; nos porta Deu sab ahont. No hi ha dubte que lo temps d' ara será considerat com considerém nosaltres lo temps vell, per las generacions que vindrán, y que lo plany dels arqueólechs á venir será com lo nostre quan veurán los edificis actuals seguir nova transformació.



Més si la part baixa de la ciutat se modernisa, la part alta conserva encara l'aspecte que tenia en la Edat-mitjana. Lo que crida la atenció del excursionista son las vellas murallas que ceneixen la ciutat. Son las mateixas murallas que han sofert tants gloriosos setges desde Felip I' Atrebit fins á las hosts de Napoleon.

Quins recorts al contemplar aquells murs escalabrats, ennegrits per la vellura! Tal son ara com després dels darrers assalts dels francesos. Hi ha trossos que s' veuen clapejats per las balas rasas. Las bretxas s' hi coneixen molt bé. Res s' ha reparat: sembla que aquell setge immortal fou ahir. La fatxada de la Catedral té sas cornisas y columnas escantelladas per los obusos. Al cim del campanar hi ha la Fama, un ángel colossal que toca la trompeta; es sense cap: una bala de canó lo descapitá.

L' excursionista té que pujar á la montanya de Montjuich que domina la ciutat, hont se troba la fortalesa casi del tot enderrocada, de gloriós recort per sa defensa heroica. D' aquell punt se veu l' extensió de muralla hont la lluyta fou més encarnissada.

Després d' haverse apoderat los francesos de la ciutat, feren volar part d' aquella muralla que havia deturat llur valor. Crostóns inmensos jauhen desordenadament en imponent enderroch, macissos, conservant llur cohesió deguda al morter petrificat per las centúrias.

No m' estranya que nostre pintor Urgell s' inspirés d' aquellas ruinas célebres pera pintar lo cuadro tant admirat, hont s' hi veu l' áliga imperial que fuig esporuguida de 'n mitj d' aquell grandió enderroch.

Gerona era la vila dels convents; casi tots han desaparegut ab sos claustres románichs y ogivals. Alguns se conservan encara que pot admirar l' arqueólech: St. Domingo, avuy cuartel; St. Pere de Galligáns, avuy museu provincial, y lo claustre de la Catedral, se trovan en bon estat de conservació.

Lo claustre bisanti de la Catedral es ara com era fa vuyt centúrias, no hi falta ni una pedra; cap de sos capitells es escantellat; lo temps res hi ha pogut. Sols las inscripcions y emblemas de las llosas sepulcrales que cobreixen lo paviment del claustre, se van esborrant, no pel temps més si per lo fregadis dels peus de la gent; y es-llástima, ppeqüé vindrá un dia que cap d' aquellas inscripcions se podrà llegir.

* *

A Gerona, si m' heu perdut, no 'm busquen pas á l' hermós pas seig de la Devesa hont van los gironins; me trobaréu en los carrers

estrets y solitaris de la part alta de la ciutat, en la Catedral y demés iglesias, vers joyells arqueològichs que un no 's cansa d' admirar, hont cada vegada hi descobriréu novas maravellas que us havian passat per alt.

La immortal ciutat per tant que fassi pera posarse á la altura de las vilas moderns, li costará molt de perdre lo sagell de la vellura que la caracteriza.

Al sentir lo xiulet estrident de la primera locomotora que passá esperitada al peu de sas murallas, aquellas venerables ruinas, aquells temples gòtichs, ben segur s' estremiren presas de sospresa y d' esglay. La locomotora es lo heralt, lo correo de la civilisació. Corre desesperada atravessant planas y montanyas pera anunciar als pobles la bona nova, pera sacudir llur llarga dormida, y portárloshi la llum esclatant del progrés.

Nostres pagesos de montanya, se senyan al véuerla passar com un mal esperit; diuhen que aquella màquina diabólica es un dels senyals que 'l món ha de finar aviat, y que aquellas glopadas de foch y fum no poden venir sinó de l' infern...

Ab tot y ésser Gerona la vila antiga dels sigles passats, sos habitants caminan al front del progrés, no volen que sigui dit que llur ciutat pertany á la Edat mitjana. Es la primera vila d' Espanya que s' ha volgut il·luminar ab llum eléctrica distribuïda per tots los carrers ab profusió. Y no deixa de produhir un efecte fantástich aquella viva claror que penetra á través de las voltas xatas, baixas, macisas, com las de la plassa dels encants de Barcelona, que adornan la plassa del Vi y de las Cols; produheix un efecte sobtat de clar obscur singular... Carrers y edificis del temps vell que rehen á dolls la llum eléctrica... Quin contrast!... Cau de plé sobre la vila quieta, adormida, com esplendit clar de lluna, fent ressortir més encara la vellura de la antiga ciutat.

Los geronins deuen fer reparar l' empedrat de llurs carrers principals més concorreguts, que son intransitables, puig hi ha pena de

la vida per tot carruatje que s'hi arrisqui. Aixó desdiu de la llum elèctrica.

Lo passeig de la Devesa no té son igual en cap vila d'Espanya. Es admirable de frondositat, de vegetació vigorosa, *allées* amples, jardins plens de flors, per tot aygua abundant. Una sola cosa l'enlletgeix, es lo vast terreno incult que serveix de camp de Mart, hont la tropa fa sas evolucions. Si 's prolonguessen las *allées* envers aquells erms, lo passeig de la Devesa seria grandíós.

*
*
*

Los catalanistas de Gerona si be fermes y entusiastas no deuen ser pas molts en número, puig que tots los diaris y revistas que 's publican son escrits en castellá. Lo progrés del catalanisme no está pas en relació ab l' avens de llur llum elèctrica. Los editors y llibreters hi son clars, y en llurs aparadors s'hi veuen pochs llibres catalans. Vaig demanar algunas de las produccions de nostra literatura catalana; ni un exemplar vaig trobar.

Per casualitat trobí un exemplar de la *Colla del carrer*, de Pons y Massaveu, en la llibreria de Joseph Franquet y Serra, que havia sigut oblidat per un que l'havia encomenat... Lo comprí, puig me dolia de veurel en companyia de llibres y llibrots castellans: hi feya trista figura.

Be 'n caldrá de temps avans que las ideas regeneradoras del catalanisme hagin penetrat en aquestas comarcas de la provincia de Geróna, aixafadas pel centralisme y caciquisme dels partits polítichs dels governs castellans... Quant será aquest temps ditxós!...

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.

Gerona 16 Octubre 1887.





A...

Descloü lo llabi á l' amarganta queixa
si es bálsam á ta pena, amich de l' ánima;
també jo un temps donguí més d' una volta
al vent sospirs y llágrimas.

Las horas breuas de l' asprosa vida
l' ocult incendi ventan ab sas alas;
la vida es lluyta, ineludible, cega,
incurables sas nafras.

¿Quí al lluytador novell la impavidesa
donará que filla es de cent batallas?
Trempa l' aygua al acér, al cor del home
tan sols la sang que 'n raja.

Sé que los somnis de la ment inquieta
son vanas fullas que 'l Simoun rebassa,
y 'l desitj més ardent que 'l cor abrusa
una flor que no grana.

Sé qu' en la lluyta perderé la vida;
sento com mimva cada jorn que passa
la forsa de mon bras, per més que brego
ardit per conservar-la.

Bon Deu no 'ns fiu d' inalterable roca
que desafia 'l temps y las borrascas,
mes dongué pera vence' á la tempesta
poder á la Esperansa.

Malhajas tú, ambició, que com Medussa
petrificas lo cor y las entranyas,
y allunyas lo descans de las palpebras
en nits interminables.

Aparta, ja, oh plaber, aqueixa copa
que, pérfit, ara negas, ara allargas;
qui ha tastat del licor sab que te 'l fondo
més amarch que la càssia.

Cedeixim la fortuna las engrunas
perdudas al etzar devall la taula
conqueridas lluytant per l' existencia
y li 'n donaré gracias.

Que com la brossa que 'l torrent s' emporta
demunt la roja y turbulenta onada,
aixís devalla combatuda sempre
la vida miserable.

Que aqueix desitj de venturansa eterna,
llevor que m' he trobat al cor sembrada,
sé ben de cert qu' ha d' arribar un dia
á fruyta assahonada;

Y en tant camino, ab próspera fortuna
ó adversa, al termenal de ma esperansa,
somrigui'm sempre la amistat placévola
y 'l dols amor que enmelangeix mon ánima.

JOAN DURÁN Y ESPANYA.





Res me plau, res m' aconhorta,
ja del goig no tinch esment,
des que tinch la mare morta
que sols visch d' anyorament.

Cada jorn de nou qu' arriba
fà més gran lo meu dolor,
y es perquè en mon cor s' aviva
un immens volcà d' amor.

Com l' aucella recelosa
qu' enronda 'l niu constantment,
també així envolta ta fossa
nit y jorn mon pensament.

Entre tenebras tot hora,
¡quan li plau la fosquetat!
que ab la llum del sol s' anyora,
la del jorn li fà fredat.

¡Sempre prop teu, mare meva!
¡ben aprop, sempre prop teu!
rasserat á l' ombra teva
crech estar més prop de Déu.

Jo no anyor pas altra cosa
qu' estar sempre al teu costat,
qu' es per mi 'l vuyt de ta fossa
lo cel que tant he somniat.

En ell tot, tot es bonansa
hont res d' aquest mon anyor,
puig s' hi aplegan m' anyoransa
y ton darré esclat d' amor.

Pera endolsir l' amargura
que vá bebent lo cor meu,
cap llabi te prou dolsura;
¡quina fel será, bon Déu!

EMILI COCA Y COLLADO.





À LA MEMORIA

DE MON ESTIMAT AMICH EN JOAN DR DEU ROQUER.

Esperits visionaris
prompte 'ls dos amichs vam ser,
eram germans de desvaris
volant per imaginaris
espays en alat corcer.

Los versos ell me llegia,
jo altre tant, al fi xicots;
més era ja sa poesia
verge hermosa, que 's vestia
ab pàrrachs y pellingots.

Qu' era bonich l' escoltarlo
ab sa vivor de estornell;
era precis estimarlo,
y sovint també admirarlo
no trobantli al mon parell



Com un noy s'apassionava,
sa paraula era eloqüent,
tal com sentia parlava
y may per ningú aturava
lo vol del seu pensament

Semblavan talment mentida
aquells ulls plens de vivor
en sa cara esgroguehida
ja en sa naixensa esculpida
ab lo cisell de la mort.

Varem fer de nostre afecte
una santa religió;
cor bondadós, noble y recte,
per ocultar mon defecte
may li faltava ocasió.

La mort per aná' á trobarlo
se vestí ab tots sos horrors;
de sa patria va allunyarlo
y dels brassos va arrancarlo
d' una mare, niu d' amors.

Y per fer lo seu calvari
de dolor més gran encar,
entre ell y jo va posarhi
guardant son llit solitari
la immensitat d' una mar

.
.

¡Quin só mes trist las campanas!
Tot arreu tocan á morts,
y las flors de las fossanas
tornan á obrirse galanas
regadas ab tendres plors.

Vius y difunts la encaixada
renovan del darré adeu...
;Oh, amich meu, en esta diada,
demunt ta tomba apartada
qui plorará avuy, Deu meu!

RAMON E. BASSEGODA.

Dia dels Morts de 1887.





LO NOU REBROT

À MA FILLETA MONTSERRAT.

Apuntaba ja l' auba riallera
d' un jorn de primavera,
lo derrer dels florits del mes d' Abril,
quan sobre 'l clap de cel de ma teulada
vingué d' una volada
un estol d' angelets d' ayre gentil.

En sas mans li portavan paneretes
ben plenas de floretas
cullidas als vergers del paradís:
allà hont ne queya una, l'alegria
ben prest li rellorí
y 's consolava 'l cor anyoradís.

Un serafi d'ullets com una estrella
tirava una poncella
que anà baixant a plom del meu teulat

y arribada á la falda de ma Esposa,
lo botonet de rosa
vaig véurer en sas mans ben esclatat.

Del centre purpurí de sa corola,
flayrosa com la viola,
n' ixquè una nena d' endaurats cabells·
més blanca que la ombriuha satalia,
sas mans y peus tenia
com poms de gessamins y de clavells.

Joyós y enamorat vaig abrassarla,
mos llabis van besarla,
endolcintli ab carinyo 'l primer plor,
y al véurer lo conjunt de sa bellesa,
sa imatge quedá impresa
dins las telas sensibles del meu cor.

Banyá son caparró l' aygua divina,
després que la padrina
lo nom á la nineta hagué donat
d' Aquella que, com Reyna sobirana
la Terra catalana
nos guarda desde 'ls cims del Montserrat.

¡Oh fruyt del amor meu! branca florida
que has comensat ta vida
en esta terra d' amargó y torment,
conserva lo perfum de la ignocencia
puig sa exquisida essencia
será de tas bellesas l' ornament.

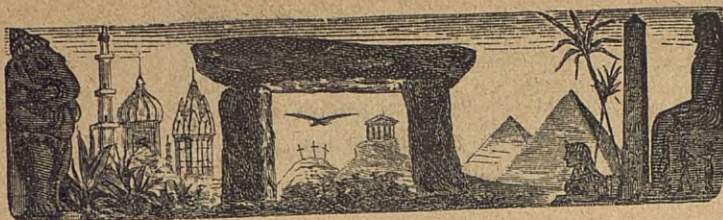
Y quan sias vistosa y espigada,
¡oh! viu sempre abrassada
de tos pares al tronch benefactor,
semblant á l' eura que al fruyter s' arrima
puig sab no li escatima
del brancatje la ombra y la frescor.

Aixís, si 'l ventijol de la vellesa
deixa en ma cara impresa
l' arruga que 'm recorde lo meu fi,
moriré afalagat per la hermosura,
per l' aroma y la célica blancura
de la rosa frescal del meu jardí.

JOSEPH FRANQUET y SERRA.

Agost, 1887.





ÍNTIMA

Anit jo t' he somniat,
Mare meva de mon ànima,
ab tos ulls angelicals
y ab lo somris á la cara;
m' he despertat esverat;
he eixit corrents de ma cambra;
t' he buscat per tot arreu;
t' he buscat y al no trovarte,
he caygut sobre 'l trespól
eridant: ¡mare, mare, mare!

De sopte, he tingut un sust
qu' he sentit demunt mos parpres
la teva boca de mel
que 'm dava frescor, besantme;

m' he alsat corrents altre colp
ab febre ¡si t' he cercada!,
he seguit tot lo casal
y al ser devant de la cambra
he sentit mon eco á dins,
que deya encara: ¡mare,... mare...!

JAUME NOVELLAS DE MOLINS.





LO ST. CRIST DEL TECH

A mos amichs y companys d' excursions
en Joseph Carreras, en Joan y en Francesh Sunyol.



os pobles de nostras valls montanyesas conservan y conservarán, si Deu vol, la fé religiosa de llurs antepassats, las costúms senzillas, patriarcals, que la moderna civilisació podrá difícilment esborrar, malgrat las malas doctrinas que hi penetran.

Las creus de missió son respectadas y veneradas per nostres pagesos; las funcions religiosas se conservan y se celebran com en lo segle passat, ab vera fé cristiana.

Es un consol pel creyent lo véurer qu' en mitj de la tormenta revolucionaria, que sembla volguer arrancar de sol arrel la fé religiosa de nostres montanyesos, l' arbre de la creu, plantat al cim del poble, los ampara y protegeix.

En molts pobles las creus de missió, en despoblat, son bisantinas, ogivals, segons llur antigüetat.

En lo poble que la carretera d' Arles á Prats atravessa, que se 'n diu *lo Tech*, hont devalla lo torrent de Comalada, que passa prop la ermita de St. Guillelm de Combred, quals fonts venen del estanyol de la portella de Canigó, al cim del poble, á uns 90 metres de elevació, se ven demunt d' un cingle espadat, blanquejar un Crist clavat en creu de ferro. Es del tamany més que d' estatura natural, molt proporcionat y fet de ferro colat. Los frets, las néus, los tramontanals no

hi poden res; l' uracá brama á sos peus, la boyra glacial l' envolcalla á l' hivern, y de sos brassos estirats, de sos cabells, de sos peus penjan agullas de gebre. Lo Crist ferreny, inmóvil, domina la tempesta; se riu de la lluyta desencadenada dels elements... Está clavat en roca de granit...

Lo Crist, vist de la vall produeix un efecte sorprenent. Fou posat al cim del cingle, farà uns 15 anys, en recort d' una missió que predicá un frare caputxi, per la gent del poble del *Tech*. Allunya los mals esperits y pedregadas; es invocat pels malalts y lliura d' epidemias y malorias.

A la primavera, lo sol del matí d' Abril colora 'l Crist d' un to daurat com brillant aureola que la negror del single y lo vert fullam dels arbres que 'l rodejan fa ressortir més encara.

Los aucells se paran sobre son cap; las aurenetas nian sota sos brassos; las aranyas hi paran sas telas... lo crist fret, glacial, se torna com un foch de vida, d' amor... sembla conmogut, en son aïslament, per los cants alegres, lo joyós homenatge del despertar de la naturalesa.

Eix Crist, siguent de ferro colat, es vuyt. A l' esquerra te un foradet per hont han penetrat las abellas. Són cos es rublert de bresca; cada primavera ne surten aixams que los pajesos recullen en sos buchs.

Si 'n tindrà de mel aquell Crist... Si se li foradés la ferida del pit la ferida de la llansada brollaria una font de mel... la dolsa mel que calma nostras penas... que lo cristiá xucla ab delicia... dolsa font d' amor que brolla del cor de nostre divi Redemptor!...

Cada any al estiu, al passar per lo poble del *Tech*, pera anar á estiuejar á Prats me miro aquell Sant Crist aïslat, encinglat, en mitj de la malesa, en lloch salvatge, desert... y penso ab los aucells que l' acarician, las abellas que 'l saludan de sos brungits, la aureneta que nia prop son pit, la aranya que fila sa tela cedosa entre sos brassos estesos, clavats en creu... allavors, conmogut, ma pregaria demana al Crist de ferro, al Crist enlayrat, protegeixi 'ls pobles de nostras valls estimadas, conservi llurs fé, llurs creencias y llurs costums.

C. BOSCH DE LA TRINXERÍA.





DUAS MOSTRAS DE LA POESÍA ORIENTAL

À MON AMICH LO FILL DE L' ARMENIA, JOANNÉS ALADJALIAN.

A l'amabilitat del jove quin nom acaban de veure los lectors de *La Renaixensa*, deurán lo poder llegir eixos retalls de la poesia oriental que avuy los ofereix ma pobre ploma. Aixis com un mirall portat d'un puesto sech abont se conservaba brillant, s'entela al traslladarlo á un lloch fret y humit en extrem, eixos versos que vos ofereixo, mos llegidors, y que retratan exactament en l'original la ánima de son autor, al ser traslladats á nostra llengua per má tan inexperta, haurán quedat també entelats, y velant potser sos més elevats conceptes. Mes bé ó mal fet, vos dono eixas mostres, que vosaltres jutjaréu sa calitat.

LO GRAN

Del poeta armeni M. Patkanian.

—Ves fill, corra si 't cal la terra entera
que véuret torná un gran, ton pare espera.—

Lo fill partí. Recorra 'l mon actiu,
y après d'haver guanyat un gran tresor,

torna á sa casa y á son pare diu:

—«Pare, soch gran avuy que vos porto eix or?»—

—Ni ab tot l' or que hi ha al món que tú 'm dugueras
lo dictat d' home gran no meresqueras.—

De la ciencia lo fill entrá en lo temple
' y va tornar en breu un sabi insigne
dihent:—«Si com á sabi se 'm contemple,
del nom de gran, ¡oh pare! no soch digne?»—

—Encar que al món ta ciencia n' eclipsara
lo mot de gran ¡oh fill! jo no 't donara.—

Aná al desert, feu vida religiosa
y ab prechs y penitencias torná un sant,
aná á sa casa y ab la veu joyosa
—«¡Pare!— digué—¿encara no só un gran?»—

—Lo paradís tas portas t' obriria
més jo lo nom de gran, no 't donaria.—

Partí de nou lo fill y en la milícia
obtingué, per lo brau, lo primer lloch;
torna dihent:—«Avuy qué m' acaricia
l' estel de gloria, encare un gran no soch?»—

—Lo món tremolará sota ton glavi,
y 'l mot de gran no 't donará mon llavi.—

Parteix després á una ciutat remota
ahont doná de sa ciencia bellas probas
guarintla d' una pesta que l' assota,
y torná dihent:—«¡Oh pare! ¿gran no 'm trovas?»—

—Héroe encar que tu ets en terra extranya,
ta caritat lo nom de gran no 't guanya.—

Lo fill s' en torna donchs, lo cor en pena,
l' ánima plena de tristor cruel,
buscant tant solsament alguna mena
d' alcansá 'l nom de gran, lo seu anhel.

Recorda que un germá en presó dura
gemegava, perduts tots los seus bens,
corre á sa salvació ab ardor procura
y ab perill gran, lo treu de llurs torments.

Tot d' un cop la natura remoreja
y ab mil veus aqueix cántich aixecá:
«Ja 'l nom de gran per lo teu front oneja
puig que de tu oblidante, recordas ton germá.

L' ECO

Sota un cel blau y seré
jo passava per un prat
y la natura sens ré
dirme, me donava grat.

Ni 'l rossinyol ab son cant,
ni la xibeca ab son plor,
ni 'l bruit del vent udolant
torbavan lo meu trist cor.

Capficat mon pensament,
sempre lluytant ab ma sort,
jo pensava constantment
ab l' Armenia de mon cor.

En ma tristesa.—¡Ay de mi!
«Si algú á escoltarm s' ofería...»—
Digui, y l' eco repetí,
mon mot darrer: «ho faria.»

—«Oh ser als sentits velat,
respon ¡ay! á ma pregunta;»

l' eco sols m' ha contestat
mon sol mot darrer: «Pregunta,»

—«Que es lo que á ma Armenia espera,
lo jou ó la llibertat,
l' eco 'm don ma ditxa entera
puig m' ha respost: «Llibertat.»

Totas las bellas que poden trobarse en los presents poemas, son
de son autor, y del traductor tots los defectes.

LLUIS TINTORÉ MERCADER.

Mulhouse (Alsacia), 12 Novembre, 1887.





¡PER SEMPRE!

M' estimas y ho tinch tot; dolsa es la vida
quan l' amor nia al cor;
per sempre serás meva; avergonyida,
m' has promés ton amor.

No témis que 't traheixi; no s' hi amaga
la falsia en mon pit;
la flama que hi alena no s' apaga
ab lo buf del oblit.

Servém abdós la fé; si 'ns l' hem jurada
may del mon l' escarnim,
que l' ánima perjura, arreballada
sia al fons del abim.

La mort s' emporta 'l cos; l' ánima resta
quan lo cos se desfá;
los esperits qu' estiman fan la festa,
no en lo mon, més enllá.

M' estimas y ho tinch tot; dolsa es la vida
quan l' amor nia al cor;
per sempre serás meva; avergonyida,
m' has promés ton amor.

MIQUEL LAPORTA.





ORFE

À EN JOSEPH M.^a MAS Y CUADROS.



HONT es ton pare?—me preguntavan tot sovint las donas y la quitxalla que 'm masegavan. agafantme per sota l' aixella y alsantme enlayre per carregàrsem des-sobre son pit.—Al cel,—los hi responia alsant un dit y mirant enlayre de la mateixa manera que m' havian ensenyat.—Pobre noy!—sentía que deyan; més jo, pobre de mí, no 'ls entenía. ¿Mon pare?... No sabia qui era; no l' havia vist may, ni conegut.—Mare: ¿qui es mon pare?... ¿Ahont es?... Mare...—Al cel fill meu.—Y las llàgrimas s' empenyian dessota sas parpellas y li queyean cara avall. Allavors jo, de cap, à la seva falda anava somiquejant. ¡Pobre mare! Quántas vegadas ab semblants preguntas li havia fet venir las llàgrimas als ulls!...

—Qui es mon pare?... Qui es?—anava preguntant. —Es mort.—Tothom ho deya. Quant veyà á mos petits companys corre cap als brassos de son pare y repenjàrseli al coll y ferli festas, sentia com una enveja á dintre del cor, y á voltas m' atansava cap aquell estrany que me feya la ilusió del pare; més per mí, no 'n tenia de carícias. Una empenta, una mirada, me feya recular aterroritzat mentres se m' enterbolia la vista y se 'm nuava 'l coll.

¡Mon pare! ¡Pobre de mí! Vaig haver de convénsem que per mí no n'hi havia, que era inútil que'l cerqués. Mes alabat sia Deu, encara tenia mare. Encara podia abrassarme ab ella com una eura al arbre que li dona vida, y dormir tranquil á la seva falda somniant visions d'àngels y violins sense que res vingués á desfer aquella boyra d' amor

y de pau que allavors m' enbolcallava. A la mare la veyia sempre trista, encongida. de vegades ab la vista ben oberta, fixada y perduda per tot arreu, y 'l pensament seu y 'l seu cor caminant per regions indefinidas. A voltas, com si delirés y no pogués contenir lo doll de sentiment que vessava del seu cor, m' agafava frenèticament entre 'ls seus brassos y m' omplia la cara de llàgrimas y petons... ¡Pobre!...

Aquellas galdas encara joves, frescas tal vegada pochs anys ans com las rosas de Maig, s' havian aprimat y enfonzat considerablement. S' hi coneixian ben marcadas las senyals que llàgrimas encesas pel dolor hi havian imprés correnthi abundantas cara-avall. La vista tèrbola, enfonzada, vermella ja de tant plorar; las llàgrimas, frissosas sempre per saltar com una cascada de fel que vessava del cor de la meua mare, brillavan á cada punt y s' engroixian de mica en mica entre sas parpellas y aviat saltava com un llampech una llàgrima bu-l lenta, una espurna de foch que rodolava depressa per la cara af-la- quida de la meua mare.—Mare,—li deya de vegadas somiquejant— sempre ploreu.—Sempre fill,—me contestava d' una manera enfática y ab un tó que descubria un gran fondo d' amarguras. La rialla més petita venia molt pocas vegadas á rejoyenir aquella cara de sufriment; y tant sols porque 'm veyia á mi participar sovint de las sevas tristesas feya un esforços y apareixia en sos llavis una alegria violenta renyida ab la tristesa que sentia y que potser s' aumentaba allavors encara més á dintre del seu cor. Era com un raig de sol que esqueixa una nuvolada per donarli ombras més intensas y colors més tétrichs. Llavors apa-reixia tota la negror d' amarguras de la seva ánima.

La fossa havia engolit l' un darrera l' altre tots los trossos del seu cor. Sols faltava que la mort acabés per tirarli á mi y allavors ja res per estimar li quedava en aquest món á la meua mare. Mes, Deu ho volgué d' altra manera.

Lo pes de las desgracias era bé massa gran pera que ella pogués aguantarlo sens perill d' aixafarshi tart ó d' hora. Aquell buyt tant terrible que sentia per la pérdua dels sérs estimats li rossegava com un cranch las sevas entranyas. La alegria s' havia desterrat pera sem-pre del seu cor; y tant sols la tristesa, una tristesa inmensa, precursora de l' angúnia de la mort, hi havia entrat á ferhi niu. La gent al passar pel costat seu la escorcollavan de cap á peus ab una mirada de compassió, y deyan.—Pobre!—y feyan anar lo cap planyentse de la seva sort.

Un dia, la vebina, pobre dona vella que s' havia quedat al móu viuda y sense família caritativa fins á partirse un bossí de pá ab un próxim necessitat com ella; entrava pel portal de casa coixejant y apuntalantse per la paret y pels banchs á fi de caminar ab més seguretat. Era la meua amiga y la de la mare. La pobre dona alsava la veu y cridava á la mare, però no sentia ningú que li respongués. Caminant com podia s' acostá al peu de la escala y dirigí la veu escala amunt y senti per fi una veu apagada que li responia. Va pujar un grahó, y després un altre, y reposant y fent esforços arrivá de mica en mica al replá del capdemunt de la escala. Obri una porta, y seguint la veu de la mare que la cridava, entrá á la seva cambra.

La mare s' estava al llit encara vestida; esgroguehida, finada. Aquella bona dona se li acostá y s' assentá ab pena a una cadira aprop seu. Jo m' estava mitj endormiscat de cap al capdevall del llit.

No sé que passá més. Vingueren personas caritativas y una dona m' agafá y se m' endugué á coll cap á casa seva. Prou vaig plorar y vaig exclamarme, que 'm deixessen estar, que no 'm traguessen fora de casa. Tot fou en vá. Aquella desconeguda m' acariciava y procurava consolarme. Volia distreurem; més era inútil. Va tancar las portas de casa seva pera que no li fugís; més jo al véurem tractat de aquella manera, 'm deixava anar per terra y treya totes las meas forsas cridant y aixordant á las parets. Aquell butxí meu va desaparèixer abandonantme á la meua desesperació. Prou vaig invocar la meua mare per tots los tons, desde 'l més grave y compasiu fins al més estrident y esgarriant. Pero fou en vá. Ningú va respondrem; ningú vingué á consolarme.

Vaig acabar las forsas y totes las meas llágrimas; y la veu ja no sortia de la meua gola escorxada de cridar tant. Mes, aviat vaig caurer en un gran ensoyiment y la son me va vèncer.

Vaig sentir com dos brassos m' alsavan de terra y la veu d' aquella dona 'm cridava á cau d' orella perquè 'm despertés. Boy adormit vaig obrir la vista y prompte vaig conèixer la dona y 'l lloch ahont m' havia abandonat. Vaig tornar altre vegada á exclamarme y á cridar desesperadament.

Era molt de nit; y aquella desconeguda, entrá á la estancia ahont

m' havia deixat, valentse de la escasa llum que donava un gresol d'oli. Posà 'l llum á terra y comensá la tasca de deixondarme per endúrsemen altra vegada cap á casa meva.

Jo 'm resistí tant com podia; y ab molts treballs conseguí subjectarme y embolicarme 'l coll pera que no arreplegués un cop d' ayre al sortir altre vegada al carrer després de dormir.

Feya una nit de borrasca. Lo vent bufava ab una forsa espantosa y semblava que s' enduya las teuladas y las casas. Aquella dona se m' endugué á coll atravessant carrers y cantonadas, entremetj de las tenebras d' aquella nit fosca com una gola de llop. Després de caminar una estona trucá á la porta de casa. Vejerem, brillar per entre las escletjas de la porta, una llum que s' acostava per moments. Fou la vehina, que 'ns obrí S' atansá cap á la dona que 'm portava y li murmurá algunas paraulas á cau d' orella. Vaig véurer com la pobra dona s' aixugava 'ls ulls ab un mocador que portava capdellat adintre 'l puny. La que 'm portava 's va sorpèndrer, y desseguida comensá entre totas duas un fort altercat ab veu molt baixa, que 'm semblá d' importancia judicant pels cops de brassos que hi movian. Per lo que vaig entèndrer, la una volia endúrsemen oltra vegada fora de casa; y l' altre, qu' era la vehina, volia á totas passadas que 'm quedés. A la fi va guanyar aquesta última; y totas duas la una darrera la altra y ab mi al coll comensáren á pujar l' escala. En sent al capdemunt vaig véurer personas que resavan molt compungidas. La vehina va acostármela y va dirme:—Mira noy, la mare es al cel,— Però no vaig escoltármela. Ab la vista cercava 'l llit ahont la havia deixada. M' hi varen acostar, y ja al véurem lliure hi vaig córrer ab los brassos oberts enfilantme per la cadira de vora 'l llit. Vaig alsar lo llensol que li cobria la cara y la vaig cridar duas vegadas. Al véurer que no 'm responia vaig sentir com un llamp que 'm partia 'l cor. La vaig abraçar frenéticament; y al acostar los meus llabis á la seva cara vaig sentir una fredor mortal que 'm glassá l' ánima. Al ensemps cridava é invocava á la mare d' una manera desesperant. Mentres aixís estava, altra vegada aquells dos malehits brassos m' arrancaren del costat de la meva mare, Volia agafarme per tot-arreu per' amor de quedarme al costat seu; més no vaig pogner. Al passar lo dintell de la porta vaig arraparme ab tota la meva forsa al bastiment; y desde allí, sent una gran contracció, vaig donar la darrera mirada al ser que 'm portá al mon.

J. DARBÉY Y CORS.



CANT DEL PÓLEN

Per tot florint la vida s' ovira sa bellesa
En flors y papallonas y fonts de dols parlar,
Los mars y vents que s' alsan predican sa grandesa,
L' humanitat s' enlayra per Déu, qu' es lluna encesa
Que atrau en pes la mar.

Y 'l pólen deixondintse, entre la llum s' enlayra
Ardent com las guspiras d' incendi abrasador,
Y tervolí moventse per la regió del ayre
Ab las alosas canta los cántichs del trovayre,
Los cántichs del amor.

Y diu: «Jo só la vida. Al cor de flors xamosas
En llit crostat de perlas m' adormo cada nit,
M' exhalo com los somnis de verges amorosas
Y aixampla entre las onas de llum mas alas closas,
Eternament ardit.

Jo só l' amor. Me bressan las áuras més aymadas
Y duch á fior llunyana la flayre d' altra flor,
Prou trobo que 'm deturan inmensas serraladas,
Peró ¿qué son montanyas, abismes y ventadas
Quan vol passar l' amor?

Naixent assí en la terra no més pel cel sospiro
 "Traspasso las boyradas y veig lluhir lo sol,
 Las tempestats dessota llampeguejantas miro
 Y, etéreo com la idea, sobre del mon respiro
 Independent y sol

Y sol. Però al endursem com roja nuvolada
 Los vents del equinocci per sobre de la mar,
 M' aixeco com nissaga que ab tota sa gentada,
 Cosmopolita y forta, passàs la mar salada
 Nous mons á conquistar.

Encar' que 'l cel cubreixo, tant sols l' amor me guía
 Y al sér la primavera no dó sinó petons
 Volant pels camps de rosas que náixen per Maria
 Com á mantells estesos, ab flors de pedreria
 Cubrint planas y monts.

Per có sos llavis m' obren las més gentils poncellas
 Y en fruyts al trasformarlas la terra me somriu
 Y 'm guayta ab ulls de verge lo cel florit d' estrelles
 Y fins del ampla gorga per mi surtan flors bellas
 Com ninfas sobre 'l riu:

Y veig, semblant poeta d' inspiració divina,
 L' abella alimentarse de néctar per' fer mel
 Y darla á la gentada que per lo mon camina,
 La cera com la idea, la antorxa que il·lumina,
 La dona al Deu del cel.

Y viro als nius gronxarse llassats ab los ramatges,
 Vivint de la cascada de llum del cel pregón,
 Tapats envers la terra y oberts á los celatges,
 Com cors que sols palpitan del cel per las imatges
 Y están lligats al mon.

Y ovir' sota mas alas los continents grandiosos
 Com mons junyits pels brassos del Deu que 'ls ha creat
 Y sobre munts de roca los penyalars ventosos,
 Com torras sobre espatllas d' uns elefants musculosos
 En línea de combat.

Y ovir' fortíssims boscos que fins d' arrel sorollan,
Bramant, formant onadas los vincladissos pins
Y 'ls núvols y ventadas qu' en los serrats s' atollan
Retornan y embesteixen als arbres que descollan
Trencantlos á bossins.

Ensemps la mar s' hi posa y onadas sobre onadas
Vol escalar las cimas tot arrapantse als vents,
Y bufa y escumeja reptant las nuvoladas
Y 'ls núvols li contestan ab trons com rialladas
De mil gegants potents.

Sols jo com santa verge qu' en mitj d' una batalla
Vagàs entre las renglas dels lluytadors sapats,
Ab brassos amorosos posant blanca mortalla
Als cossos que trosseja la bárbara metralla
Que cau á dolls pesats;

Sols jo per tot me trobo y amor arreu predico,
Amoixo las onadas y embaumo 'ls lluytadors,
Als arbres llurs brancatges y fruyts los multiplico
Y eixos palaus de fadas qu' ab roures edifico
Son fruyt de mos amors.

L' amor jntta las feras com tórtoras festosas.
L' amor ajunta 'ls arbres de cor més du' y corcat,
¿Per qué los cors, més flonjos qu' esfulladissas rosas,
No s' obren á las santas ideas candorosas?
D' aymá' á l' humanitat?

Amor, decret altíssim del cel, santa paraula
Que devallá á la terra com lo manná als saulons,
Cingleras repetiula, boscurias murmuráula;
Si es atracció de vidas l' amor, ástres serváula
Eixa atracció dels mons!

L' amor cêrcan los homes ab forma tendra y bella
De ros infant ab alas, ab l' arch y sourient,
Fent niu entre 'ls pits verges de nitida donzella,
Com entre nevats lliris la fibladora abella
Hi te 'l séu element.

Més jo grandiós te cerco. Veniu, veniu, ventadas,
En vostras amplas alas portáume á un paradís.
M' ensenyarán las ninfas, entre llores juntadas,
Los cántichs amorosos y místicas baladas
Qu' al mon farán felís.

¡Amor de mas entranyas, derrama en las planuras
L' essencia de la vida que fa granar la flor!
¡Oh flors de las ubagas qu' estáu tristas y obscuras,
Ja qu' es la vida un somni tingaulo de venturas,
Somniáu somnis d' amor.

¡Oh amor! inmensa escala que la buydor omplenas
Del fons del negre abisme muntant del Senyó' al peu,
Son tos grahons los ástres que fermas y encadenas,
Y per l' escala aqueixa duhent al cor sas penas
L' humanitat va á Deu.»

RAFEL SALES.





RESSOPET

LLENGUATJE A ROSSELLONÈS.



i, parlém encare del temps passat!... y deixant, á poch á poch, mitja y brocas lliscar dels seus dits, lo cap un tant acotat sobre l'espalla, una mitja-rialla perduda en los llabis, tot mirant las vespillas fugir de la flamarada, seguia l'envolada dels seus recorts.

Es la nit. Ab sa veu tremolosa y ronca, un vell rellotje vé de tocar onze horas. La cambreta es ben reclosa, embolcallada de pau y quietut; dins llurs caixetas las flors ensopidas y replegadas, son entornejadas de fullas penjolantas; del llumenari, cubert d'una gran claraboya s'escapan raigs de dolça claror que fan rellehir lo quadro endaurat d'un mirall ó arrancan á l'ombra un bossí de paret; un petit gató s'está arrodit á la vora de la cendrera. Dins un bell y blanch bressol, s'ou lo dols y regular *ro-ro* d'una hermosa criatura endormida.

Pel carrer, cap brugit, sols retrunyen á vegadas, los llarchs xiu-llets del vent geliu ó 'l trepitj d'un tardaner caminant apretat per la rufaca.

D'hont vé, que en eixos moments de la fi de l'any, un hom se plau á mirar en derrera, y á recordar las penas y las alegrías de la vida. Sentats y premitis prop la llar, l'esperit endut vers l'edat de la

joventut, passen tots dos lo rosari de recordansas, ben apolit, sense se pressar; tal, la nina enamorada, al pensar á son promés, ó la monja extasiada, en pregaria al peu de l'altar.

«Prou temps hi ha, estimada meua, que 'ns cònceixem. Era llavors, me sembla, un minyonet d'uns tretze ó catorze anys, vergonyós y maladret; tú, una hermosa nineta, guapa com un sou, ab uns ulls deserts y uns llabis vermells sempre preguntatius, te vejent aixís, ayrosa y senzillament decidida, sorprés y mitj esterlucat sovint quedava, de 'm trovar ab tant poca trassa. Un parell d'anys després, quan nos tornaren veurer, ets vinguda dret á mi, com ho solias fer; arribada prop meu, t'ets enterbolida, tas galdas se varen estampar de rojor; jo, més grandet y més atrevit, me som apropal y nos sem abressats.

»Una bona amistat nos junta aviat. Era á primers d'Agost; l'ayre era embaumat, semblava que nevés gatimells florits; lo sol n'era sembrat. Las duas mesadas, viscudas dins l'estreta y carinyosa puressa de la vida de familia! Las bonas tardas, esmersadas en bojas corregudas per mitj dels horts, en passeigs y espertinetas fora de casa, lo cor lleugerament sosmogut, nostra jovensana ardalesa mudada á vegadas en llarch silenci, sens saber perquè!

»Després, siguerem separats, y bé t'ho puch dir avuy, estimada; te vaig casi bé descuydar! Tot just sí, de quant en quant, responia á las lletras de mos parents; la tia Isabel me contava qu'erats vinguda mes guapeta y molt sèria, qu'erats maravellosament entesa dins qualsevulla de las cosas de casa y que no tenias pariona per cert plat ensucrat que jo estimava! Me deya de trevallar, d'esser valent y sabi, per que eras casadora. Bona tia, com feya entendre bé lo que no gosava dir!

»A quina hora de ma vida la tendra amistat y la quieta afecció del infant se son cambiadas en un ver y sério amor d'home, en eix sentiment ferreny y poderós, que plega las voluntats y fins ficsa lo destí de la existencia? Com vé l'amor, misteri. Per més que un hom s'ho preguntí, l'ànima no respon á n'eix per qué del cor! Lo que sé molt bé, es qu'un dia m'vareig dir que serias la meua muller, y sentí que de tu sola depenia que fos tot á tu!»

Mentras parla, ellà escolta, somniosa, l'ànima encantada; després, ab sa veu tremola un poch: «No hi ha hagut per mí, ni jòrn, ni hora; ets de los que, al principi, mon cor estima. Los recorts de ma vida son estretament lligats als recorts de la teua; lo meu pensament sempre ha seguit lo teu pensament. Infant, t'he estimat de mon amor d'infant, y t'he estimat, dona, de mon amor de dona. De tot lo que

dius, som pas descuydat rés; si he sovint trovat lo temps ben llarch, may he duptat ni desesperat...»

Y enrahonant aixís, escorcollant lo passat, se contan llurs dolsas recordansas, barrejant á llurs veus lo remor de llurs petons.

De voltas, lo carrer s' omple d' un remoreig que va creixent de més en més; las campanetas de l' iglesia escampillan, dins l' ayre, las alegras cantarellas de Nadal; lo rellotje toca mitja-nit. Llavors, d' un moviment dols y llest, s' escapant de sos brassos: «Farém ressopet, diu ella; parém la taula.»

Y tots dos, com maynada anant á rapinya, corren, de puntetas, al menjador. Arreu, tot es á punt; arreu, una ampolla polsosa y d' una edat respectable monta la guardia prop d' un poblet fret y de torrons: «A taula,» crida ell, l' ull lluhent d' una ditxa soberana, y «á la salut dels sérs que s' estimin.»

Trad. del *Paris-Noel*.





A LA BELLESA

¡Oh Bellesa enlluernadora,
Jo 't veig per tot tant y tant
que ton perfúm m' enamora
com la flama abrusadora
de la nineta al aymant.

Si devallo á la planura
te veig en plantas y en flors,
en lo riu que suau murmura
y en lo peixet qu' alli sura
matisantlo ab sos colors.

Si contemplo las estrellas
fulgurantas de la nit
veig tas ricas maravellas,
y m' apar que la llúm d' ellas
fà glatir mon esperit.

Te veig en la primavera
ta magestat desplegant,
en la llum del sol riallera,
y en l' aureneta viatjera
que passa alegre xisclant.

En la masia apartada,
en la quietut sepulcral,
en l' ermita abandonada,
y en la gòtica fatxada
de la santa Catedral.

En l' oreig que remoreja,
en las onas de la mar
en l' aucell que 'm dona enveja
quan cantant al jorn festeja,
¡per tot jo t' hi veig brillar!

En la grata melodia
de la música esplendent,
en la veu de la poesia
que m' estremeix d' alegria.
al impuls del sentiment.

Te veig també en la pintura
mirallant espay y cel
y mon pensament fulgura
boy y admirant l' escultura
que l' artista fá ab anhel.

Lo trevall te 'm mostra hermosa,
l' art que diu ton esplendor
y potent, y vigorosa
la veu del progrés disposa
que tot poble 't porti amor.

Tas clarors tornassoladas
las oviro en tot lo creát...
... més ay! las veig més marcadas
en lo foch de tas miradas
que 'm tenen lo cor robat.

J. BLANCH Y ROMANÍ



UNA VISITA

(DE D. E. DE AMICIS.)

Perdone si 'm presento de repent
tal com me veu, tot sol, sense companys;
pero ja'fà molt temps, vegi, deu anys,
que espero y busco aquest felís moment!
Admiro de tot cor lo seu talent...
nó, no só amich d' adulations ni enganys
y crega que, á pesar de mos afanys,
no li sabré may dir lo que 'l cor sent.
Vosté té sentiment y un cert d' *alló*...
y estil sens pretensions y ben castís;
li vé de Deu, sens dubte, tan bell dó.
No fassi cas de crítichs ni brometas,
escriga y fassi bé á ne 'l seu país!...
¿No 'm podria deixar trenta pessetas?

Traducció de

JASCINTO TORRES REYATÓ.



NOTAS DEL COR.

Avuy passava un enterro
per 'l carrer de casa meva;
he eixit corrents al balcó
al senti' 'l cant de los elergües;
Derrera 'l cotxe déls morts
la gent anava ab tristesa,
al veure lo cap del dol
s' han glasat totas mas venas.
Lo cor meu ¡quin bategar !
¡y quins recorts d' infantesa!
He vist passá á mon devant
ton enterro, mare meva,
m' ha semblat teni' allavors
més anyorament y pena
si es que puga anyorar més
quí día y nit ab tú pensa;
he sentit dins de mon ser
lo meteix que la consciencia
que 'm deya: una mare ha mort
fesne memoria, fill, resa,
y mos genolls s' han flectat
encomenantme á la Verge
y m' ha bategat lo cor
dins de mon pit mes depressa.

M' he alsat del balcó febrós,
he entrat á la cambra teva.
¡Cambra, ni 'n servas avuy
de recorts de ma ignocencia!
He vist encare 'l Sant-Crist
penjat en la capsalera.
Ab sos ulls angelicals
¡y que de cosas me deya!
Me deya; quan erats xich
resavau tots dos, tú y ella;
are que ella no existeix
l' oblidat de mi y no resas.
Inmòble m' he estat allí
sol, ab mas tristes ideas.
¡Y que bo que hi fa d' estar
en ta cambra mare meva!
T' ha vist delirant mon cap
morta dins la caixa negra;
he sentit encare avuy
l' espurneig y olor de cera;
lo cant de los capellans
y lo plor de los que 't deixan.
He sentit un fret de mort
que 'ls recones de mon cor gelat;
per có viu sempre en hivern
densat que tú no existeixes.
He sentit l' anyorament
y la més fonda tristesa:
sí al peu del llit he pregat
sols tú ho sabs, oh mare meva,
sols tú y lo Sant Crist aquell
que 'm esguardava at dolcesa.
He sentit á mon costat
una veu que ¡fill! me deya,
¡mare! he cridat..... mare y fill
no 's trovan ¡y tan! que 's cercan!

JAUME NOVELLAS DE MOLINS